

GLANS INDICA.

CAP. XIV.

Descriptio

Vilendæ raritatis ac pulchritudinis hic fructus datus nobis ab Illustr. Ducissa VVirttemberg. Cuius Glans Quercine figura & magnitudine similis, intus candida, substantia dura, ac propemodum ossea, nullius saporis manifesti: exterius nigra, lineis ac venulis squamatis, corticatisque, rufis, reticulatim per superficiem sparsis.

Capula.

Capula crassa dura ac lignosa ferè, exterius plurimorum denticulorum mutuo incubitu imbricatòque asperata, colore cinereo, pediculo semunciam ferè longo crasso atque lignoso. Glandem à capula separatam accepimus, licet pictor coniunxerit. Data verò pro eiusdem cupulæ glande, ac tam aptè respondet immerfa, vt vix dubitari queat. Monere tamen volumus. Nostrium quippe non est quicquam in hoc opere, quantum in nobis quidem fuerit mentiri.

GLANS INDICA MAGNA
SVBROTUNDA.

CAP. XV.

Descriptio

Thomas Platerus, elegans Medicus, & rerum naturalium industrius vestigator, inter alia rara, quæ amicè nobiscum communicauit, perelegantem etiam hunc fructum dono dedit, à Domino Robino, Regio Botanico acceptum nomine Fructus Balsami, vt aiebat. Iuglandem magnitudine æquat, cortice constans flauescente, vt Glandis Quercus exiccata, læui, crassiusculo, qui

Balsami
fructus.

tamen à fortiori digitorum compressione facile frangatur ac diffiliat. Per longitudinem area insignis, inæqualis & scabra subcinerea excurrit, hyli imaginem præ se ferens, quaque parte cortex reliqua firmior est, crassior, duriorque eam adhæsisse vel alteri cortici externo, vel arbori, suspicio est. Interna facies cortice contracta est rufa, tenui atque fungoso, intercurrentibus veluti venulis, vt in interiore cortice castaneæ, im-

mediatè callum complectente. In quo ceu puluino immersus iacet, omnem ferè cavitatem adimplens, nucleus figura rotundus, facie glandis aut castaneæ nucleo persimilis, geminus vt in glandibus, extima facie scaber, rufa cuticula intectus, quæ verò committitur læuis, substantia dura & colore Glandis nuclei, sapore dulci, grato. Non putamus hunc fructum quicquam pertinere ad Balsami genera.

Sapor.

ARBOR FINIVM REGVNDORVM
FRVCTV CASTANEÆ ECHINATO.

CAP. XVI.

Nominis oblitus Io. Balada [inquit Scal.] familiaris meus, qui multos annos Indias peragravit, faciem modò narrabat arboris. Paruam esse frequentibus virgulis, veluti Punicam. Folium Pruni. Fructus qualis castaneæ cum Erinaceo. Intus Coccus ruber: quo vtuntur ad tincturas & picturas. Non enim literas habent Mexicii, apud quos nascitur: sicuti neque olim Aegyptii, ante Theuth. Sed in tabellis pictis seruant agrorum facies, finésque prædiorum. Quæ fuit causa, vt ego eam appellarem, finium regundorum Arborem, donec alius me felicior nomen ipsum apponat verum.

Descript.

Folium.

Fructus.

Coccus ad
tincturam.

Locus.

Ratione
mini.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

HISTO.

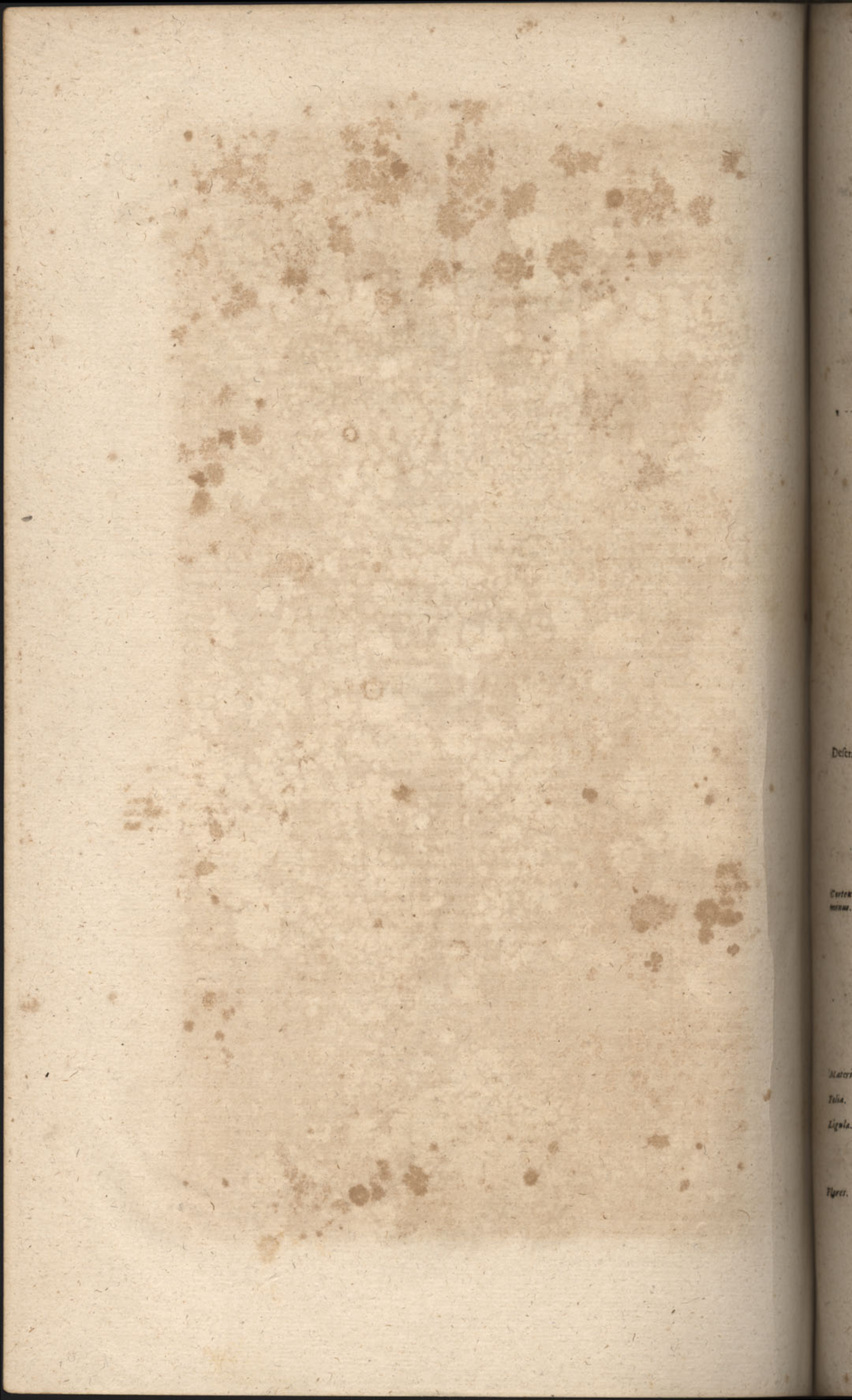

ipt.

u.

ad
ram.

st.

HISTORIAE UNIVERSALIS PLANTARVM LIBER OCTAVVS.

DE ARBORIBVS SYLVESTRIBVS.

IAM Sylvanis Faunisque litandum, sed cum ratione & Genio bono. Sylvas intelligimus nunc celebrandas, quas iniuriâ, frustra neque infelices dixere prisca, speciatim rigidus ille Caro, damnatâque religione, quippe neque feri neque fructum ferre solitas. At nos contra, istud non modò equo animo non feremus, sed eo ipso feliciores indicabimus, quòd earum peculiaris parens videri possit natura, quippe quæ magna ex parte sponte sua nascentes, nulla arte, nullo ingenio humano egere videantur, quanquam & in recta iam sylva sciant, patula ramorum opacitate lasciva pleraque, ut non improbe etiam earum quasdam urbanas dixeris. Nec ipsas tamen fructu suo carere docebimus: & si non fructu, at alia aliqua dote non spernenda, umbrarumque officio homines iuvare, ut nullum prorsus sterile ac inutile huius natura opus extare constet.

TILIA VVLGARIS PLATYPHYLLOS.

CAPVT I.

Descriptio

Cortex geminus.

Materies.

Tilia.

Ligula.

Figur.

GRATA latè patentium, inq; attegias fornicatorum brachiorum umbrâ placet Tilia, caudice mirû in modum grandescente, cuius cortici nigricanti ac in vetulis crasso & rimoso, in iuniorib. nec crasso multum nec scabro, sed lævi ac subcinereo, subest tenuis lentus ac dulcis liber, totius arboris nomen indeptus, si non

potius illa ab hoc: Philyram dicunt. Materies alba, mollis, facillè cælo cedit. Extremi ramuli fragiles sunt. Folia lata, ex rotundo in acumen desinentia, in ambitu serrata, inferna parte magis hirsuta quàm superna, quæ ferè glabra. Ex horum alis oriuntur ligulæ longæ, albicantes, foliaceæ, ex quarum costâ media pediculus emicat, qui in tres, quatuor, quinqueve petiolos abit, quorum singuli florem sustinent suaveolentem, quinque foliis ex luteo albo albicantibus constantem, apicibus compluribus luteis, stylo albicante: totum florem ob-

Tom. I.

vallant calycis dehiscantis quinque segmenta albidâ pinguiâ. Fructus Piso maiori æqualis, rotundus, aliquantum in oblongum vergens, angulosus, hirsutus, non durus, intus claudens semen [vel nucleum] subfuscum, dulce. Fert & Viscum copiosè & abundè, & quotannis Basileæ.

Fructus.

Viscum.

Huius arboris exortus mirabilis, & præ cæteris observatu dignus, qui ex semine deciduo spontaneus, primis statim diebus colicolum exerit unciam unam aut alteram altum, bina folia ostentantem quorum unumquodq; in quinque communiter divisuras, veluti digitos dissectum, extremis & media cæteras longitudine superantibus, iucunda, hercle, dispositione: uti Basileæ in celeberrimo illo Tiliceto prope D. Petrum, quotannis videre est Maio & Iunio mensibus. Horum foliorum iconem exhibemus in sequenti tabella iuxta Tiliam minore folio.

Primus Tilia exortus.

Prima folia.

Thalius excrementum seu vitium Vvis quercinis simile observavit in Tiliarum antiquarum radicibus.

Vva Tilieæ Philyra Diosc.

Apud Diosc. Tilia *φιλύρα* est, in Proem. ubi per duplex λ scribitur. Eius verba citabimus in vitibus. Apud Theoph. verò *φιλύρα*, cui alia mas, alia scæmina. Differunt inter se tota figura [μορφή] etiamque ipsius ligni: & quod altera fructifera est, altera sterilis. Nam lignum mardurum, flavum, nodosius ac spissius, *πικρότερον*, [Gaza non bene spinosius convertit.] Scæminæ verò candidius, flexibiliusque. Cortex maris crassior, & detractus propter duritiem flecti

Philyra Theoph. Mas & scæmina.

Ve inter se differant.

M

Gaza & lina error.

nequit. Fœminæ candidior & flexibilis, ex quo cistas [γῆρας: gaza, cunas; alij, Canistros.]. faciunt. Item odorator. [Plin. mari tribuit odorem] Præterea mas sterilis est, & sine flore: fœmina & florem & fructum gignit. Flos calyci similis [καλυκῶδες: gaza Calyculo intectus: nec ad verbum, nec ad rem.] iuxta folij pediculum, & anni sequentis Cachryn; suo petiolo innixus emergit, viridis, dum in calyculo est: detectus vero subflavus. Floret cum domesticis arboribus. Fructus rotundus, oblongus, Fabæ magnitudine, Hedera acino similis, mausculus quidem quinis constans angulis, veluti fibris eminentibus, & in acutum se contrahentibus: Minor vero minus divisus. Grandior exsculptus, minuta quædam tenuiâque emittit semina, quanta Atriplicis. Folium & cortex suavia, dulciâque. Folium figura Hedera simile, verum in ambitu sensim magis rotundatur, & iuxta pediculum id, quod velut in gibbum prominet, a folij medio, longiore tractu in acutum magis cogitur: suntque folia per ambitum crispa atque serrata. Lignum paucam medullam habet, ac eam quidem haud multò molliorem materie, quæ & ipsa mollis est.

Medulla.

Tilia historica ex Plin.

Hæc Theoph. ex quo Plin. pleraque sua de eadem transcripsit in hunc modum. In Tilia mas & fœmina differunt omni modo. Namque & materies maris dura, rufiorque ac nodosa, & odorator. [de fœmina id Theoph.] Cortex quoque erassior, ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florem, ut fœmina, quæ crassior arbore, materie candida, præcellensque est. Mirum in hac arbore fructum à nullo animalium attingi: foliorum corticisque succum esse dulcem. Inter corticem & lignum tenues tunicæ multiplici membrana, & quibus vincula Tiliæ vocantur: tenuissima earum [tenuissimum corium. Vet.] Philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorumque honore. Materies teredinem non sentit, proceritate perquam modica [hoc ad Philyream pertinet] verum utilis. Mollissima Tilia, eadem videtur & calidissima: argumentum afferunt, quod citissime ascias retundat. Et mox: Frigidissima quæcunque aquatica: lentissima autem & ideo sentis faciendis aptissima, quorum plaga contrahit se protinus, cluditque suum vulnus, & ob id contumaciùs transmittit ferrum: in quo sunt genere Fici, Salix, Tilia Betula &c. [Hic Plin. sibi contradicere videtur, magna oblivione, qui paulò ante Tiliam calidissimam ex Theoph. dixerat, nunc frigidissimam dicit. Nec verum, frigidissima quæcunque aquatica: Salix amara ne utique talis nobis videtur.] Sol ad Aquilonem scandens, vertit Tiliæ folia ad mille usus petenda. Quod postremum ante ipsum dixerat Theoph. cap. 26. l. 2. caus. ubi, postquam de foliorum circumactu à Sole locutus fuisset, addit: hoc latius in Tilia [φιλύρας] patere, quod hæc ampliora candidiorâque folia gerat. Tiliæ molles dixit Ovid. Dicitur & apud Poetas sequax, lavis, pinguis, elumbis.

Tilia molles. Epitheta.

Hermol. lapsus.

Ruell. taxat. Philura.

Mirum Hermol. in retam manifesta hallucinatum, ut Tiliam Græcis Phelyream [sic enim ille habet.] nostris quoque Phelyram & Philyram dici tradiderit. Certè tantum differt Philyrea à Philyra seu Tilia, quantum Myrtus à Quercu. Non igitur rectè φιλύρας Tiliam vertit, eandemque cum φιλύρα Diosc. confundit, & præterea cum Philyca. Sic enim quoque à Theoph. vocari ait. Eandem censuram meretur Ruell. dum Tiliam Græcis Philuram dici scribit: & Diosc. esse arborem magnitudine quâ Cyprus.

Marcellus more suo Hermolaum ex pennis in versione Theophrasti, quod φιλύρας tincturam ferri convertat, quam, quid sit, scire Græcarum literarum imperiti non sit. Ipse tamen & geminum incurrit error: Primum quod Phillyream Diosc. convertat Tiliam: Deinde quod demonstret aleam plantam esse Philyram sive Phyllyram eundem Diosc. quam nos Tiliam diximus. Sed quod putat φιλύρας melius in temperaturam converti, per nos licet: Optassemus tamen declarasset, quam vim aut qualitatem agentem per illam temperaturam intellexerit. Vult autem Tiliam marem, esse sutoriam Tiliam, in omni opere tractabilem, quæ pectinum suorum sequaci facilitate nomen aliis omnibus arborum pectinibus dederit. Passim enim Tiliam nunc in arboribus Italos dicere lineas, ductus, intersectionesque & circunductiones illas, quibus confecta omnis earum materia & in seipsam stipata convolutave videtur: quod natura tam diversum opus græci φιλύρας. Plin. eos imitatus pectines dixit: & in quibus variarent pectinum illorum lineæ & intervalla, semper adiecit aliquid, quo varietas illa indicaretur, obliquos, crispas, nodosove dicens. Et si verò idem Marcellus sibi ab Hermol. ostendi optet, sitne nostrati Tiliæ antiqua illa eadem: (dicit autem nostratem, quæ in Hetruria nunc ab omnibus Tilia nominatur, ex qua secandis coriis sutores paratam ubique tabulam habeat, in nullam partem rectis pectinibus, sed quacunque ferramentum agatur sequacem & cedentem,) ipse tamen quoque nihil certi adstruit, neque sane adstruere potuit, quippe qui apud Diosc. Phillyream, Tiliam converterat, & Ligustro magnitudine æqualem hanc arborem fecerat: atque qui ligni pectinibus adhærens, (quos græcis φιλύρας vocari diximus) seu per longitudinem rectis pectinum modo lineis, nullam earum esse in ea sutorum tabula & arbore causatur, sed in omnes partes sequacem pariter & facilem sectionem antiquiores tradit græcos ex agresti pro sutoria illa tabula usos: expertos namque in duriori materia acui ferrum, in molli verò in secando ductum retundi, atque aciem amittere. At si Marcellus Theoph. φιλύρας, ex quo eius marem & fœminam agnoscat, cum Phillyrea Diosc. contulisset, & rursus hanc cum Tilia sua Italica, facile agnovisset, hanc ad Philyram tam propè accedere, quam à Phillyrea, & arboris magnitudine, & tota adeo forma distat, nec ex nudæ tabulæ sutoriæ (quam tamen Tiliaceam fuisse agnoscimus) pectinum carentia, & accersita illa etymii ratione, dubitasset, an Tilia nostras sit Philyra Theophr. & Philyra Dioscorid. diversissima à Phillyrea eiusdem.

Marcell. geminum error.

Sutoria Tilia.

Tilia Italica quid.

Nihilò doctiorem se Botanicum præbet Cordus, quando ad caput Diosc. de Phillyrea scribit, ab eo describi Tiliam omnino eandem cum Ligustro, si invicem utriusque descriptionem conferat. Galeni & Aeginetæ ætate talem Tiliæ historiam in Diosc. lectam. Atque sive Tilia à Diosc. ita descripta sit, sive ab alio hæc descriptio adiecta, fallam esse pronunciat, ob id quod nullus, neque ex præcis neque ex recentioribus hisce notis eam depinxerit. Omnes [addit ille] manifestè describunt Tiliæ appellatione eam arborem quæ German. ob ligni lenitatem & molliem eam Linde vocatur. Ac miratur hoc nullum ante se animadvertisse: quod omnes qui post Diosc. de rebus scripserunt, aut alios interpretati sunt, usque ad nostram ætatem, eam controversiam de Tilia inter Diosc. & Theophr. silentio præteriverint. Et tandem supervacuum concludit esse historiam.

Tilia Germanica, sive Linde.

quæ apud Diosc. de Philyrea habetur, seu ut ipse vertit, de Tilia, quamvis idem agnoscat Philyram Græcorum potius esse Tiliam. Sed frustra quitatur ubi non opus. Nec opus fuerat ea fatagētia, quam sola Philyrea à se in Tiliam perperam conversa inexit. Non enim eo capite apud Diosc. quæstio est de Tilia, quare nec de ea disputandi locus. Sique is etiam Tiliam rectè cum Ligustro contulisset, & utramque probè agnovisset, non dixisset illam omnino cum hæc eandem esse.

Sed nec Tragus videtur discrimen animadvertisse inter Philyram, quæ Tilia, & Philyream, quando ita scribit: Quæ Germani Lindenbau vocant, eam cum Gaza & Virgilio Tiliā nuncupare placet. Sive ergo *φίλυρα*, sive *φίλυρα* Theophrasto dicatur, nihil nos offendet, cum & ipse Aegineta Philyrada non Philyram vocare voluerit, quæ Diosc. Philyrea dicitur. Nam quas Philyreæ suæ vires Diosc. eas Philyradi Aegineta quoque assignat.

Castor Durantes quoque Tiliam pingit pro Philyrea, licet eius descriptio non conveniat.

Hi itaque Philyream cum Philyra seu Tilia confundere, ad nominum potius vicinitatem, quam ad rem ipsam respicientes. At Fuchs. primus inter eos fuisse videtur, qui observavit aliam à Tilia seu Philyra esse Philyream Dioscor. redarguens simul etiam viros nonnullos doctissimos, qui utrasque confundere. Hanc Fuchsij sententiam merito secuti sunt. Cornar. Matth. Dod. Monachi, Curtius, Lonic. Lacun. Ryffius, Fr. Massarius, Dalec. Hist. Lugd. & alij. Nec tamen ferendi qui sibi persuadent, Dioscoridi Tiliam incognitam fuisse, vel eidem à vulgari Tilia, aliam esse longè diversam, utpote quæ omnibus notis Tiliæ refragetur. Nam & ipsum quoque Tiliam seorsum à Philyrea cognovisse, ut benè monet Matth. vel saltem in iis plantis discrimen posuisse, satis perspicuum ex eius præfationis fine, ubi sic habet: Flores & omnia quæ iucundum spirant odorem, *ἐν αἰσθητοῖς φιλανέμοις* recondenda. Quæ voces non modò rectè ab interpretibus conversæ, in articulis Tiliaceis: sed & posterior non à *φίλυρα*, sed à *φιλύρα*, quæ Lat. Tilia est, deducta, satis declarant ab ipso Diosc. Philyream & Philyram pro diversis plantis agnitas.

Nec audiendus Plinius, cum ait: Tiliam arborem esse proceritate perquam modica, nam cum contrarium in re ipsa appareat, certum est, ipsum quoque Plin. vocum propinquitate deceptum, eas inter se confudisse. Id quod vel clariùs patet ex eo, quòd idem nostræ Tiliæ eas tribuit vires, quas Diosc. suæ Philyreæ, ut suo quoque dictum loco.

Nihilò tolerabilius lapsus Cornarij, quando inquit: Non putandum esse Philyram Theoph. esse Tiliam, seu Linde Neotericorum, sed esse Platanum. Tiliam verò & Philyram, nisi penitus fallatur, [ut certè fallitur] esse eam arborem, quæ nostris Germanis Ahorn appellatur, sed lubet in totum eius verba recitare. Quidam, inquit, asserunt Tiliam esse quam nostri *Ein Lind* dicunt: nimirum quòd sutores tabulis ad secanda coria ex ipsa factis utuntur: hoc tùm demùm admittemus, ubi ostenderint de Philyra ac Tilia hunc usum à veteribus tradi, & non Platanum esse & appellari, ex qua eiusmodi tabulæ parantur. Nam quod Plin. ex Theoph. dixit, mollissima Tilia, eadem videtur & calidissima argumentum asserunt, quòd citissimè ascias retundat: hoc omnino reprobatur illi usum, quum ferramentum re-

Tom. I

tundatur magis, quàm acuat in ipsius usu, id quod non contingit in tabulis ex Platano hodiernis, quæ & molles sunt, & ferro cedunt, & ferrum nulla iniuria offendunt. Quanquam ego Tiliam non dum coria ipsa secantur, sed dum eius materia ceditur, & in usum efformatur, ferrum lædere, & tincturam eius relaxare, tum apud Theoph. tùm apud Plin. intelligendum esse putem. Iuxta eandem rationem etiam dum Gal. 2. Com. *εἰς τὸ ἀεὶ ἀγμυρῶδες* & *εἰς τὸ κατ' ἀνταρτίον*, canales validos, eisdemque albos & molles fieri possè docet ex Philyra, quæ Tilia est: cuius dogmā hodiè Chirurgi sequentes, ex Platano canales tales parant: tamen de huius arboris ligno Gal. non sensit ex eo apparet, quòd validi, id est, ut ipse dixit, *εὐτονοί*, canales ex hoc ligno fieri non possint, sed ex eo quod Ahorn nostris vocatur, & à nobis Philyra esse creditur, & validi & molles, simulque albi, ex fœmineo præsertim eius genere, optimè fieri possunt, velut ex Theoph. ac Plinii locis supra adductis evidentissimè patet. Cæterum quum Plin. alicubi de Philyra dicat, eius materiem teredinem non sentire, proceritate perquam modica, verum utilem: etiam his verbis declarat, [inquit Corn.] Tiliam non esse, quam nos Linde dicimus: quum hæc & teredinem non sentiat, [contrarium asserunt fabri periti: Sed ita sibi persuadet Corn. quia Platanum existimat] & ingenti tùm proceritate tùm amplitudine se expandat, ut Platanum esse adhuc non dubitemus, quam citò putrescere ex Theoph. liquet. Tiliam verò Ahorn nostris dictam esse, etiam ex his notis coniectamus. Neque enim opinionem hanc nostram aliter approbatam esse volumus. Hactenus ille. Nec certè aliter aut melius potuit: ac ne sic quidem benè. Nam erronea admodum utraque Cornarij opinio, volentis Linden, Philyram, seu Tiliam esse Platanum: sicut & illa, quæ vult, Tiliam esse Ahorn, de quo fusiùs cap. de Acere. Interim advertat lector quàm ieiunè Cornar. ad ligni tantum examen respiciens, suas fundarit opiniones, cum, uti dicebamus, nihil sit clariùs Philyreæ Theoph. descriptione collata cum Tilia Plin. atque adeò nostra.

Rectè Turnerus negat Tiliam non esse Platanum, ut multos velle ait.

Nescimus ubi Pena & Job. Philyreæ illam suam descriptionem apud Theoph. legerint, quando tradunt: Frondosam illam ramis patulam Theoph. *φυλλερὰν* [ita enim scribunt] ex qua Phyluræ, sive assulæ finduntur, Tiliam esse certum est. Nam ut à nobis quidem observatum, *φίλυρα* legitur apud Theoph. in diversis exempl. pro Tilia. Nostro iudicio Abies finditur in tenues assulas: non item Tilia. Falluntur iidem, nec uno errore, cum de Tilia sic scribunt: alia est hæc à Diosc. Phylerea, & per y scribenda, quod in tenues assulas & Phyluras discerpatur: pulcherrima Basileæ Helvetiorum in D. Petri area, patulis ramis, sparsis, inque vastæ magnitudinis ambitum fornicatum propagata, folio latiore Populneo aut Betulæ, serrato ambitu Loti ramis: item frondosis & Amentis per initia Coryli aut Iuglandis. Verum quidem in D. Petri area dicta pulchras & magnas admodum esse Tiliæ, etiam cum visco: sed nulla quæ in fornicatum ambitum sit extensa. Est quidem ibi patula eiusdem Quercus celebratissima, & à nobis suo loco descripta. Nullibi etiam in Tilia observavimus Amenta Coryli aut Iuglandis. Quercus cum longis pediculis, qualis modò dicta, solet ferre aliquid respondens Coryli

Cornar. reprob.

Cornarij opinio reprobatur.

Pena & Job. multiplex error.

Tilia cum visco.

aut huglandis nucamentis. Ut suspicio sit, eos Quercum, quæ nondum protruserat omninò sua folia, & iam ista nucamenta ostentabat, sumplisse oscitanter satis pro Tilia.

Tilia Cordi
Iulifera.
quæ?
Cordus quidem in sua obs. sylva scribit sibi visam Tiliam grandem Veris medio aut paulò antè lulos ferentem longos, colore flavos, propè Nuringam oppidum in pago. Sed quam is Tiliam intelligat, dolemus nos non recordatos sciscitari, quando ipsi adfuimus apud Illustr. Palatinam viduam Illustr. Ducis Lud. VVirttembergici. Nemo præter ipsum, quod equidem sciamus, Iulorum istorum in Tilia meminit, nec facillè fortè animadvertentur in vulgatis Tiliis, quas sanè plus satis diversis anni temporibus contemplati sumus. Theoph. tamen, ut dictum etiam Cachryn Tiliæ tribuit.

Consideratione digna descriptio Casalp. Tilia [inquit] arbor in Alpibus tantum provenit, Alno similis, fructus minor quàm Alni, striatus, semina inter squamas continens depressa, materia alba aut flavescens. Etsi autem hic videatur Casalp. hanc nostram Tiliam intelligere: tamen nec in Alpibus tantum provenire, dicimus, nec Alno valdè similem, quamcunque tandem intelligat. In materie quoque nullam flavedinem hæcenus observavimus.

Tilia semi-
na.
Schubert.
taxat.
Cæterum Tiliam hanc, de qua hic agimus plerique sæminam statuunt, ut Fuchf. Dod. Pen. Lob. Casalp. Hist. Lugd. & Schuvenckf. quibus non gravatè subscribimus. Non placet verò eam à Schuvenckfeldio Tiliam sativam sive fœcundam dici, cum incerta sint ea epitheta: quia altera folio minore, de qua postea, multis in locis est sativa, & passim fœcunda quoque. Præterea sæmina hæc nostra, etiam spontè in montibus provenit, & viscum fert. Proinde nec à Trago quidem rectè simpliciter sativa dicta. Quid nobis videatur de Tilia mare Dod. Penæ & Lob. dicetur postea cap. de Fago sepium sive Ostria. Quamquam Casalpinus difficillè putet coniectari posse, quænam sit Mas, cum folia non describantur: suspiceturque intelligi posse Lignum putidum vulgò dictum, de quo nos l. 5. de Spina Burgi, ubi hanc Casalp. opinionem reiecit. Idem paulò ante scripserat, suspensionem esse, ne Plin. cum Vlmi genere comprehendat carpinum utramque, aut Alnum, Tiliamque quasi *πτελέαν* dictam.

Casalp. opi-
no reprob.
Ptelea.
Apud Amatum Lugduni excusum, icon Tiliæ, incuria typographica malè posita pro Cisto mare. Fallitur Car. Stephan. dicendo Philuram interdum Philycam appellari. Differt enim Phyllica à Phylira quicquid dicat Stephanus.

Car. Steph.
curor.
Nomina
Linguar.
Etymon.
Philyra
cortex.
Philyra ho-
monymia.
Tilia, *πτελέα*: Hebr. ut placet Eliæ in nomencl. Ascherach: Germ. *Linden* / & *Lindenbaum* / à ligni mollitie, uti volunt. At Gorop. in Indoscyth. Tiliam gemina ratione *Linde* dici scribit: & quia pulchra sit, & quia fasciæ & funiculi ex ea fiunt. Belg. *Linde* / *Lindenboom*. Gall. *Tillet*, *Teil*, *Tilleu*, *Tilier*: It. *Tiglia*, *Tilia*: Hist. *Teia*. Angl. *Lind tree*. Boh. *Lipa*. Hung. *hacsa*. Cortex eius quoque Philyra dicitur & Tilia. Sed & aliarum arborum cortices interiores eo nomine donantur. Sic Plin. l. 24. de Vlmo: Corticis utique inquit, interior Tilia lepras sedat. Et paulò post: Idem præstant & Tiliæ corticis &c. Et hoc ipsum etiam lib. 16. his verbis idem Plin. declarat: inter corticem & lignum tenues tunicas multiplici membrana, è quibus vincula Tiliæ vocantur, tenuissimæ earum Philyræ Coronarum lemniscis celebres, antiquiorumque honore;

Philyram Theoph. ibidem nasci scribit, ubi *Ce. Locu.* rarus. In locis fervidis difficillimè prodit. Et Plinio autore, montes & valles diligit Tilia: item aquosis gaudet montibus. Pingue latumque solum desiderat, in stercoreto opumè proficit: in arido ac saxoso agrè adolefcit. Tiliam Asia, inquit Theoph. difficulter recipit: & in hac alenda cultores hortorum vehementer laborant. In toto Germania tractu, in urbium & mœnium arcibus in delitiis habent, ob opacitatem quam vel per se, in vel attegias disposita, deambulantibus recubantibusque tempore æstivo præbet. Et sanè vix videas aliam arborem in Germania, aut fortè in tota etiam Europa, quæ cum Tilia opere topiario, & ampla ac patula illa vastitate certet.

In primis nobilis Basilea inter alia nobilissima naturæ dona, quæ habet, & huius stipatu ac ornatu triumphat, ubi plureis areas ac sylvas hac unica arbore confitas videas, præcipuum illius amœnissimæ urbis decus, quod totus ferè Iunius cum Maij parte media ingeminat suavissimo florum per totam urbem afflatæ, non sine incolarum ac transeuntium salubritatis iuvamento. Sed præ cæteris rara & topiaria amœnitate conspicua, quæ iuxta summum templum in regio illo viridiario ad Rheni alluentis ripam, vasto illo propugnaculo ceu humeris Colosseis elato, ex quo Rheni tractus utramque urbem alluentis & circumiacentis provinciæ præclarus & cuius promiscuus patet prospectus: vulgò die Phalz vocant, quasi Palatinam dicas. Item extra urbem passim præcipuè etiam in amœnissimo illo scolopetariorum campo.

Basilea Ti-
licetis sui
triumphat.
Tiguri quoque Helvetiorum, ut ipsi vidimus, *Tiguri quoque.* & in scripta retulit Gesnerus, magnæ proceræque collem Palatinum, quem vulgò Aulam (*den Hof*) nominant, quàm plurimæ decorant, pulcherrimo Tiliceto: & extra urbem passim in fossis circa mœnia, egregiè spectantur, ut passim sub eis sedilia in umbra non desint senibus & aliis animi gratia obambulantibus. Harum maxima truncum habet inferius ea crassitie, ut si viri duo mediocres amplectantur, dodrantes quinque adhuc supersint. Sed præcipuè spectabiles sunt duæ illæ huius generis arbores, quæ infra urbem statim ad Limagum visuntur, media inter eas domo, cui planæ utrinque iunguntur, in qua conveniunt, qui scolopetis exercentur, ita digestæ, ut mensis aliquot in utraque collocatis, maximus convivarum numerus, tanquam in cœnæulis & tricliniis capiatur, infra, supra & circumquaque brachiis, & frondibus Tiliarum ambientibus, &c. Similes aut etiam elegantiores Scaphusia Helvet. ad Rhenum visuntur. Insignis quoque visitur Moguntij in S. Albani cœnobio 10. crassis columnis lapideis suffulta, quæ nihilominus quotannis excinditur, teste Lonicerò. Est & in Silesiæ cœmeteriis, artis hortis & sylvis notissima, ut notat Schuvenckf. quanquam Dod. scribat rarè in sylvis nasci. Calceolarius annotat Tiliam provenire in Baldo. Considerandum an sit ea amplissimo folio, quam postea describemus. Copiosè etiam provenit in Essexia Angliæ, in nemore, duobus miliaribus Clocestræ, teste Turnero. In Italia provenit asperis tantum montibus, inquit Matth. quibus maximè gaudet.

Cultus.
Omnes quidem sic formandæ arbores, ne trunco cubitos quatuor excedant, ut quicquid ab ea altitudine superest, totum in tabulata si-

ve her-

ve brachia & ramos effundatur; sicut & de quercu Basiliensi supra dictum est, impietatis illo genere, à quo & Impiam herbam denominavit antiquitas, quod filij inscendant patrem, minores ramuli brachiis, è quibus oriuntur, superemineant. Tilia utraque, quod in hortis Lutetiae nunc spectatur, industria Bellonij fecit.

Tempus. Paulò antè æquinoctium germinat Tilia: floret Maio & Iunio: fructum maturat Augusto, qui mox septembri adaperitus fatiscit ac sua sponte decidit. Aestivis solstitiis folia sua vertit, ut prodidit Theoph. In multam ætatem vivit hæc arbor crediturque supra centesimum vivere, quales multæ videntur Basileæ, quarum satum ne avi quidem nostri viderunt.

Calendi tempus. Theophr. Tiliam post vindemiam & Arcturum cædendam suadet.

TILIA FOLIO MINORE.

Descriptio

Folia

Flores

TILIA folio minore nobis dicta, non minus patula est arbor quam prædicta. Folia tamen multò sunt minora, ad Betulæ accedentia, colore ferè Populi Libycæ non hirsuta ut Tiliæ præcedentis, folio maiore dictæ, sed firmiora rigidioraque. Flores tamen similes, nisi minores essent, coloris eiusdem, pallidi odorati, formâ accedentes ad Berberim, umbellam ferè efficientes, sex septem, octo, novem, aut etiam undecim, ex luteo foliolo seu amento prodeuntes, ut in alia Tilia, sapore acido cum lentore: quibus succedunt fructus parvi, hirsuti, angulosi, ut in alia. Materies similiter alba, lenis, sed cortice magis scabro obducta. Hanc facillè crediderimus prædictâ firmiorem & duriorē: tota enim arbor torosior. Fert & hæc viscum.

Sapor. Fructus. De hac sic Tragus: Tilia sylvestris sativæ per omnia respondet, nisi quod folia & flores gerit magis exiguos: præterea & frondem nigriorem. Florem edit tardius sativa Tilia, qui nullo post se relicto fructu aut semine decedit.

Tilia Syl. Theoph. in hunc ferè modum suam quoque Tiliam delnavit.

Tilia flumina tacta. Vifa nobis in VVirtenbergico monte, ubi nobilis & antiqua illa arx Teckfiana Ill. Ducum VVirtemb. Tilia (de qua & in Bollenfium fonte Admirabili, fontiumque historia salubrium Universalis) quæ fulmine tacta fuit noctu, mense Septembri, & sub ea novem vaccæ exanimatæ ex peculio E. C. sub ea stabulantes. Ista Tilia non erat eius speciei quam antea descripsimus folio maiore, sed ad hanc accedebat, quam vocamus folio minore: nihilominus tamen ei folia erant maiora, quamvis glabra, nec hirsuta: ipsa quoque arbor maxima, neque in hac specie glabra ista maiorem ob-

Tom. I.

servavimus. Dubij hæremus, an sit species quædam particularis, vel varietas tantum foliorum: quæ tamen si constans & perpetua, & ipsa speciem efficiet, quod nobis facillè persuaserimus.

Etsi verò, ut dicebamus, Tragus hic depictam atque descriptam, sylvestrem vocitet, & fructum non ferè dicat, quemadmodum & Gesn. qui & Tiliam sylvestrem & sterilem dicit, nobis tamen & Basileæ & Montbelgardi & alibi locorum fructifera observata.

Schubertf. mot. Tilia montana. Cur Schubertf. dicatur φράση, ἐρύχνη, nescimus, id est Tilia montana minore folio: Steinlinde / Waldlinde Tilia mas & saxatilis Matth. At nobis Tilia mas sive saxatilis Matth. videtur Vlmus, nobisque consentit C. Bauh. ut dicitur sub Vlmò. Marem Theoph. dicere vix quisquam rectè ausit, cum eius folia non speciatim describat. In tabella ad latus prima exortus folia picta habes.

Gaudet hæc iisdem cum præcedenti locis: Speciatim Basileæ inter cæteras visitur, sed rarius, quia ob foliorum parvitatem paulò minus patula. Exstitit & pulchra Montbelgardi in fori angulo, supra quam quondam tugurium pulchrum & amplum; cum mensis erat exadificatum, comestantium refugium haud insolens. Nascitur & in tenebrosis ac latissimis VValsgovie sylvis: Item Silesiæ tam sylvis quam montibus: atque in pluribus Ducatus VVirtemb. pagis.

Tempus. Florentem observavimus in fine Iunij, quum aliud genus iam defloruisset. Tardius etiam fructum perficit.

TILIA MAXIMO FOLIO.

Vix hõræ spatio distat ab urbe Basilea mons à pago vicino Mutetus vocitatus: proli Apollineæ quorânnis aliquoties à Celebratissimo Medico ac Botanico D. D. Casp. Bauhino, fratre & adf. nostro ed stirpium varietatis causa, tanquam ab altero quodam Apolline, produci solita, notissimus. In eo, inter cætera haud passim obvia, provenit arbor quædam ad

Locis. Tiliam folio maiore accedens, cui folium speciosum, amplissimum, dodrante interdum latius, hirsutum, in appendicem angustum fastigiatum: quodq; hirsutius etiam apparet in dorso quod nervorum eminentia decorat. Sed præstat ipsius descriptionem adicere.

Tilia mas nova. Materies. Cortex. Folia. Tilia mas nova arbor, crasso caudice, ramosa, materia uti Tiliarum robusta, [cæterarum alioqui materies mollis, etiam priscis & neotericis Herbariis testibus] cortice lanuginoso, subrufo: foliis magnis, quæ vix rotundantur, ut in femina fit, monente Theoph. l. 3: hist. c. 10. sed in acutum angulum desinunt, Mori sativæ foliis quoad formam simillima, eo excepto, quod profundè sunt sextata, ex virore nigricantia, prona verò parte

M 3

splendentia, Tiliæ fœminæ vulgaris, foliis triplo & quadruplo maiora: in qua hætenus nec florem nec fructum videre licuit. Quam tamen ab annis septendecim nunc observavi, cum in monte nostro Muteto (quo studiosos singulis annis deducere solemus) ob plantarum copiam, verè Apollineo, plures sint arbores. Tiliæ fœmina non est, nec etiam Tilia sylv. Tragi, cui folia multò minora. Fortè Tilia mas Theoph. 3. hist. cap. 11. quam sterilem & nullo flore esse scribit.

An Tilia
mas Theoph.
Aequivoca
Tiliæ.

Sorbus ver-
min.

Fagus se-
pium.

Vlmus.

Acer maior

Phillyrea.

Eignum
putidum.

Spina Bur-
gi.

Ligustrum.

Philyca.

Salix.

Vallæ er-
vor.

Tiliæ vires
& usus.

Epilepsia.

Macula
faciei.

Comitialis
morbus.

Visus.

Calculus.

Tumores.

Vulnera.

Fuchs.

Matth.

Dodon.

Curtij er-
vor.

Loniceri
lappus.

Cæterum Tiliæ equivocationes non pauca.

Dictæ sunt species tres, & fortè etiam adiungen-
da quarta illa Techiana. Est & Tilia Iulifera Cor-
di itidem dicta. Du Choul autor, Sorbum tormi-
nalem dici à nonnullis Tiliam fœminam, de qua
suo loco. Dicitur & Tilia de Fago sepium. Qui-
dam & Vlmum pro Tilia exhibent, cuius & inter-
iores tunica dicuntur Tiliæ. Item Aceris genus
maius (de quo postea) à Corn. Tilia putatur, mi-
nùs benè. Phillyrea Diosc. à multis confundit-
tur cum Philyra Theoph. De illa lib. 5. Cæsalp.

Lignum putidum existimat esse Philyram marem,
quam opinionem refutavimus l. 5. c. de spina Bur-
gi. Quidam sibi persuadent Ligustrum esse Ti-
liam & Phillyream Diosc. non distinguentes Phi-
lyram à Philyrea: de quare supra plus satis. De
Ligustro actum lib. 5. Quidam Philycam Theoph.

confundunt cum Tilia, Philyra & Phillyrea. Et
Hermol. redarguit meritò Vallam, quod Itcam,
quæ salix est, interpretatus sit Tiliam.

Tiliam calidissimam esse supra ex Theoph. di-
ctum: addita ratione cur ita sentiat, nempe quòd
tincturam ferri secantis emolliat. Ast nobis sanè
atque expertis aliter videtur. Nam & Cerdones
qui tabulas ex ea expetunt oppositum experiun-
tur, in coriis incidendis: nam ob molliem suam
cedit ferro, idè non retundit, quia non secatur.

Nec ea qualitas cultri aciem corumpens hæte-
nus à nostris observata. Sed apertionibus ratio-
nibus, nescimus an item experimentis, stipatus
incedit Fuchs. Cum sic inquit: Calidam esse Ti-
liam, vel ex eo liquet, quòd frigidis cerebri na-
lis, Epilepsia, & id genus aliis mirificè conferat.

Amaritudo etiam cum glutinositate quadam in ea
reliquis qualitatibus prævalere videtur, si hanc
degustes. Quare abstergerendi planè facultatem,
cum modica adstrictoria, perinde atque Vlmus
(cuius facultates illi Plin. tribuit) habere eviden-
tissimum est. Si quispiam vires quæ à recentiori-
bus Tiliæ tribuuntur, probè expendat, nihil ab
iis quæ ex Plin. & Gal. sententia de Vlmò dicun-
tur differre comperiet. Nam maculas faciei abster-
gere scribunt Tiliam, si illa eius succo lavetur.

Mederi etiam morbo Comitiali bibitum eius li-
quorem stillatitium, oculis claritatem induce-
re, calculum sanare, tumores discutere. Quid
multa? omnes facultates Vlmì obtinet Tilia, i-
deòque vulneribus etiam recentibus succurrit,
& alia quæ à Diosc. & Galeno in Vlmì historia
commemorantur, potest. Hæc Fuchs. Nobis
consideratione & inquisitione dignum videtur,
annon scribat Tiliam amaram ex imaginatione.

Is alioqui, eumque sequenti Matth. Dod. & Cur-
tius Vlmì vires tribuunt Tiliæ, decepti verbis
Plin. qui, ut dicebamus, interiori corticem
Tiliæ vocat. Fuchs. præterea & Dod. non ob-
servarunt Plinium tribuere Tiliæ, quod attri-
buitur Phillyreæ, longè diversæ plantæ, ut re-
ctè etiam monuere Cornar. & Matth. Lonicerus
verò, licet agnoverit Phillyream diversam à
Philyra: nihilominus tamen vires Phillyreæ
obliviosè tribuit Tiliæ. Quas vires Plin. Tiliæ

tribuit, omittimus, ob dictam modo cau-
sam. Competunt enim Phillyreæ, non Tiliæ,
quæ Philyra.

Cortex & folia Tiliæ, inquit Dod. calore tem-
perata sunt, nonnihil hæcantia & adstringen-
tia, temperamento penè similia Vlmò. Tiliæ
cortex commansus, ac inde illitus, vulneribus

recentibus agglutinandis efficax est. Folia ve-
rò trita & aqua conspersa, pedum tumores di-
scutunt. Humor è medulla castratæ arboris
defluens, capiti illitus, capillos reddit, de-
fluensque continet, teste Matth.

Baccæ seu fructus Tiliæ tempore oportuno
collectæ, & in pulverem redactæ, in Dysenteria,
aliisq; alvi profluvii summopere laudantur, nam
& ea ratione in expeditione quadam multos
milites conservatos Camer. prodidit. Eadem
cum aceto trita, in nares data potenter Hæ-
morrhagiam sistunt. Baccæ aliquot (imparem nu-
merum supersticiosè præcipiunt, quod nec Ca-
mer. magni facit, nec ab ullo docto & sapien-
te probatur) deglutitæ, validè sanguinis è na-
ribus profluvium compescunt, ut in primaria
quadam persona experientia comprobatur. Ex
recentibus Tiliæ foliis expressus succus, cum
vino mistus & calidus artubus infriectus, spa-
sino flatulento benè facit. Quidam eadem trita
& aqua conspersa, atque emplastri modo im-
posita, singulare contra eundem spasmus in
gravidis remedium iactant.

Tiliarum è floribus (quorum perquam suavis
odor, & cum vitium floris odore similis suavi-
tas) aqua destillatur in frequenti usu tam apud
Germanas quàm Gallas mulierculas. Existi-
matur autem à doctis modicè calida, sicca &
emplastica. Pota utilis ad Epilepsiam, cordis
tremorem, uteri dolores, calculum renum &
sanguinem in corpore, ob casum aut ictum a-
liquem, concretum, ad quod remedium aliqui
etiam tritos Tiliæ carbonem admiscunt. Dosis
est unica uncia aut sesqui. Oculorum dolores
mitigat, & locos igne aut quavis materia fer-
vente adustos sanat, idque efficacius, si inter-
rior cortex albus Tiliæ in hac aqua maceratur,
aut eius loco Cydonij grana, aut Phyllium, &
nata inde mucilagine loci illinantur. Aliqui li-
quore vi ignis extracto ex sanguine Melis seu
Taxi adversus pestem utuntur, tradente Evo-
nymo. Quidam inquit Tragus, aquam Tiliæ
florum destillatam, adversus ventris tormina
exhibent, & non sine ratione: nam intestinis
à Dysenteria erosio illa convenit. Alij adver-
sus morbum Comitialem usurpant. Tilia usta,
aceto carbonibus restinctis, cum oculis can-
crorum tritis sumpta, concretos sanguinis gru-
mos exigit, his qui ex alto delapsi fuere, ita
ut sanguinem excreant. Tunica seu libri me-
di, qui cortici & ligno intercedit, aqua ma-
cerati, lentus viscosusque humor ambustis sin-
gulari remedio prodest, quod experientia mul-
tos docuit. Scimus etiam aqua florum Tilia-
rum plerasque mulierculas uti ad faciei fucum.
Ex carbonibus Tiliæ, qui pulveri bombardæ
parando abhibentur, præsentissima mors
multis creatur, ita ut Tilia & salubria præbe-
re & necem afferre possit. Sùntque qui exi-
stiment Tiliæ carbonem pulverem pyrium ve-
neni suspitione liberare, argumento, quòd ii-
dem lapsis ex alto, ex liquore aliquo utiliter
propinari soleant. Cæterum mirari subit, cur
Theophrast. Tiliæ seu Philyreæ fructum à nul-
lo, mandi posse scribat, [ὁ τῆς φιλύρας καρπὸς
ἄδυνάμην]

Dysent-
ria.

Alvi pro-
fluvium.

Hamor-
rhagiam.

Experim-
tum.

Spasmus.

Aqua fo-
rum.

Epilepsia.

Coriacea.

Calculus.

Sanguis.

Concretus.

Oculorum.

Dolor.

Ambustia.

Pestis.

Terminat.

Sanguis.

Spasmus à

casu.

Fucus fa-
ciei.

Pulvis.

Pyrium.

in dēi sparsis, inquit:] cūm alibi tradat folia Tiliæ dulcia esse, & à multis animalibus comedi: Vltimum enim hoc verum. Nam & Basileæ pauper-
culam plebem folia pro vaccis & capris adventan-
te hyeme recondere solere scimus. Fructum qui-
dem negligunt, & ipsa quoque respuunt anima-
lia: & eundem Tragus ab omnibus animalibus tu-
tum esse scribit. Gustavimus tamen non semel, &
dulcem compertimus, atque innoxium. Quare
illud, *in dēi sparsis*, non ita intelligimus, ac si omni-
nò mandi nequeat, sed quòd nulli animalium ci-
bo ac nutrimento idoneus sit. Folia etiam non so-
lū sua natura dulcia, (qui tamen dulcor exigui-
us & viscidus) ac propemodum insipida nobis vi-
sa sed & per accidens, ex roris cœlestis incubitu,
à quo multa ita oblinuntur, & glutinosa eva-
dunt ac si melle madefacta fuissent: ut iam olim
pueri didicimus.

Porro num Tiliæ flores apibus competant,
nondum apertum videtur. Columella sanè Tiliæ
& Taxi, ex omnibus, flores apibus nocere dicit,
repudiandosque esse. Ego, quod ad me attinet,
infit etiam Tragus, crediderim flores Tiliæ api-
bus, licet maximè ab illis expetatur, minimè
conducere. Sed quare non conducant, aut con-
ducere possint, nullam adfert rationem: & ho-
rum neuter offendit, in qua re noceant. Virgilius
sanè commendare videtur pro apibus Georg. 4.

*Ergo apibus satis idem: atque examine multo
Primus abundare, & spumantia cogere pressis*

Mella favis: illi Tiliæ, atque uberrima Pinus: &c.
Pinus sanè apud autores pro apibus commenda-
tissima. De Tiliâ diligentius inquirendum.

Nobilissimus & corticis usus, in quo olim scrip-
titatum, sed recenti opus, in quo ad duces scri-
bat explorator, monente Plinio. Modus exposi-
tus in Vlmo. Et Gal. 6. Epid. scribit, quosdam
valde antiqua Hippocratis exemplaria, ante tre-
centos annos exarata, habuisse, alia *ex perispeas*, alia,
qualia apud se [sua ætate] in Pergamo. Langius
quoque in epist. librorum meminit in delicatori-
bus ex Tiliâ corticibus conscriptorum. Sed hic
usus iam dudum inolevit, suppetente pergamen-
to & charta factitia ad eam rem longè aptissima.
Crassiores Tiliæ cortices vidimus Nurtinæ peda-
li latitudine, longitudine competente in circuli
plexos, quos tinis imponebant, in quibus
linthea lixivio perfundebantur, ut eo corticoso cir-
culo supereminente cineres cum lixivio superemi-
nentes continerentur. Plin. lib. 16. c. 9: ex Tiliæ
cortice vasa, corbelsque, ac patentiora quædam,
messibus, vindemiisque convehendis, atque
prætexta tuguriorum fieri scribit.

Sed materiei utilitas non postrema. Theoph.
in opere facillimam dicit, [Τὸ ἔργον ἀπὸ τῆς φύσεως] ob suam
mollitiem. Foris navium longarum & arcarum,
mensurarumque fabricæ expetendam. Habere &
corticem ad cistas (seu cunas ut Gaza vertit) fa-
ciendas idoneum. Ex iis namque fabricari solere.
Verba sunt: *ἔχει δὲ καὶ τὸν φλοιὸν χρησίμους, πρὸς τε
τὰς κίστας. ποιεῖσι γὰρ ἐξ αὐτῆς.* [non ἐξ αὐτῆς ut exem-
plaria habent. Nam antea, ἐξ ἧς τὰς κίστας ποιεῖσι dixe-
rat. Sed hic etiam alterum membrum deesse, non
malè suspicatur Corn. ante πρὸς τε τὰς κίστας, Gaza
vertit: Habet etiam corticem funibus cunisque
percommodum: ubi, funibus de suo addit, quod
in eius sit situm fide, nisi ita in quodam exempla-
ri vetusto legerit. Materiei Tiliæ usum non satis
laudare hodiè possunt sculptores simulachrorum,
ex ea quippe omnia penè simulachra parantur.
Levis est, ac lævis sit magis arte, tenax, facile se-
catur. Diu durat. Ab iis aliquando sciscitantibus

nobis, dum ex Tiliæ ligno imaginem Christi salva-
toris exculperent, cur non uterentur Acere, re-
sponderunt, cariei obnoxium esse, Tiliæ nequa-
quam. Atque in primis etiam ex Tiliâ Lapidarij
sculptores suas Ideas (Vistierung vocant) pa-
rant. Ex eodem ligno optimi sunt carbonēs pro
delineationibus pictoribus expetiti.

Et ut nihil, quantum in nobis erit, utilitatis Ti-
liæ omittatur, & illud memoratu dignum: Cine-
siam Poëtam Græcum flagitiosissimum, tam gra-
cilem fuisse, uti perhibetur, ut Tiliaceis asseribus
corpori circumdatis imbecillitatem suam fulciret,
uti Philetas alter poëta, plumbeis orbiculis circum
pedes adalligatis, ne vento subverti posset. Ci-
nesiam verò Aristoph. ob illam causam Philo-
reum vocitabat. Vfus etiam his Antoninus pius,
ut testatur Capitolinus. Quum (inquit) & lon-
gus esset, incurvareturque, tiliaceis tabulis in
pectore fasciabatur.

Solent & Germani, ramos Tiliæ ordine quo-
dam in amplitudinem distribuere, ac palis sufful-
cire, ut sub umbra eius, quæ omnium arborum
maximè innoxia putatur, æstatis tempore, patulaq;
ramorum opacitate recubantes, sese recreare co-
messationisque instituere queant. Hinc fortè
tritus ille versus.

Filia sub Tiliâ ducit subtilia fila.

Viscum Tiliaceum quidam caduco morbo obno-
xiis salutarem prædicant.

V L M V S.

CAP. II.

PLURIMIS
ramis brachi-
ata Vlmo arbor
procera, inter-
dum infra ius-
tam altitudinem
subsistens, cortice
cinereo, nunc læ-
vi, nunc profun-
dissimis sulcis, emi-
nentissimisque por-
cis secundum ra-
mi longitudinem
exarato, interiori
albo flexibili:
materie item al-
ba, firma. Ante
omnia flores pro-
mit, ex ramulo-
rum extremo-
rum tuberculis, in
muscarum con-
gestos, ex staminulis plurimis atropurpureis,
quorum terna aut quaterna includuntur recepta-
culo oblongiusculo in viridi purpurante. Floribus
succedunt foliacei utriculi compressi, seminibus
Atriplicis similes, multi, ex oblongo rotundati,
magni tenues, & in extremo parum fissi: in quo-
rum medio semen parvum, tenerum, planum,
candidum, sapore dulci: masticatum glutinosum
reddit succum, ut & cortex. Tandem post se-
mina, ex ramulorum, qui semina sustinent, fasti-
giis folia se proferunt, latius primum virentia,
post obscurius, oblonga, crispata, in ambitu serra-
ta, aspera, quinque aut sex, & interdum septem
digitorum longitudine, latitudine duorum, trium,
aut quatuor, utrinque ex rotundo fastigiata per

Carbones
pictorum.

Cinesia
Poeta ful-
era Tiliæ
cœ.

Cinesia
Philyreus.

Antoninus
pius.

Recubanti-
bus patula
tuguriosa.

Viscis usus
Morbus
Caducos.

Descriptio

Cortex

Materies
Flores.

Utriculi foli-
aces.

Semen

Folia

Folliculi.

Foliorum
varietas.

Laciniosa.

Minima.

Alia
varietas.Germania
Vlmi gene-
ra duo.Vlmi pro-
cera.Vlmi la-
ta.Folia in
folliculos
abunt.

Vermiculi.

Vlmi Ita-
lica.

mediam longitudinem rectus & à tergo magis conspicuus transit nervus, à quo alij minores ceu costae, recti & veluti paralleli exeunt, in uno tamen latere plures, quo fit ut altera foliorum pars alteram longitudine vincat, ut ingeniosè observavit Cordus, & quodammodo in nostra icone apparet, minùs tamen apertè quàm optaremus. Foliis quòtannis ferè adnascuntur folliculi cavi, tuberosi, subrotundi ac diversarum figurarum, in quibus primùm glutinosus quidam liquor, ex quo vermiculi exigui gignuntur, qui in minutos culicellos transfigurantur. D. Casp. Bauhinus Basileà ad nos misit ramum Vlmi, cui folia ampla, palmum longa, & uncias quatuor vel quinque lata, aspera, in quibus præter ferraturas sunt etiam laciniae quaedam: cui icon Lobeliana Vlmi latifoliae respondet.

In Alsatia propè Polvillam arcem in sepibus observavimus Vlmi speciem cui folia valde crebra, parva, nec multò maiora articulo postremo pollicis, plurima etiam minora, minùs rugosa, supernà parte nonnihil lucidà, non aspera, nervi fabrè, eleganti ac exquisito ordine disposita. Talis ferè ramus etiam Monspelij à nobis collectus, nisi folia essent maiora, minùs lucida, & nervi non ita argutè dispositi: in quibus etiam mense Septembri erant folliculi prædicti. In omnibus his Vlmi varietatibus apparet nota prædicta, à Cordo observata.

Tragus diligens Botanicus Germaniae duo Vlmi genera sic describit. In Germania, maximè ea quæ Rheno contermina, Vlmi duo genera reperiuntur: quorum alterum latius se diffundit, alterum procerius evadit, utrumque agro VVormatiensi perfamiliares: nam iis in locis nullæ ferè aliæ arbores plantantur, quàm Vlmi, & Populus alba, & Salices. Ex his Vlmi una perquam protera evadit, nullo fructu prægnans, in humectis ut plurimum pratis, ad ripas fluminum, & in circuitu pagorum proveniens, ædificiis construendis expetita. Alterius verò generis Vlmi & ipsa in altum attollitur, sed plurimis ramis in latitudinem magis diffunditur. Gaudet agris edito loco sitis. Florem suum hæc arbor profert, qui & fructus eius est, antequam folia producat. Hic Attriplicis maioris seu hortensis foliatum refert semen: nam singuli flosculi per se spectati oboli latitudinem obtinent, & à maturitate in auras avolant.

Theoph. l. de hist. plant. c. 8. Vlmi duas & folliculos quosdam ferè scribit. Id genus Vlmi, inquit Tragus, mihi ignotum est. Folia utriusque Vlmi iam à nobis descripti complicata quodammodo apparent, crispæque, ac Orni foliis longiora, quæ cum Aprili & Maio mense pluvii, subitoque calore solis insequente infestata fuerint, corrugantur protinus, ac tum ex illo humore in corrugatis foliis vermiculi exigui culicum formam gerentes nascuntur, qui progressu temporis evolvant. Pari ratione & Chamæcissi tenella folia vitiantur.

Nec absre fuerit & Italicas Vlmos à doctiss. ac insigni Philosopho & Botanico Cæsalp. descriptas produci. Vlmi, inquit, arbor ingens, in latitudinem magis, quàm in altitudinem funditur, provenit in collibus & planis: quæritur ad vites sustinendas: cortice valde aspero, rimoso & crasso, aded ut ramuli novelli striati appareant extremis furculis tenuissimis, folio Carpinii, breviori, magis rugoso, minùs serrato. Floret primo Vere ante foliorum exortum racematim circa

ramulos: flos Persico similis, rubens, ex staminibus tantum constans, transit in foliaceum quiddam, unguis magnitudinis subrotundum, medio quodam dorso, in quo semen parvum continetur, depressum & oblongum, quod mense Martio perficitur, antequam folia omnino exeant. Vesicas præterea fert in æstate, in quibus humor continetur, qui cōcrescit in gummi: in iisdemq; animalia culicibus similia reperiuntur. Alterum genus habetur cortice levi, rufo, vel cinereo & maculoso, quod in altitudinem ingentem adolescit. In utroque genere quædam steriles omnino reperiuntur.

Theoph. Vlmi *πτελέα* vocat, cuius genera duo tradit: prior *πτελέα* hoc est, montana dicta: [Montivlmi veritè Gaza: novè:] altera *Πτελέα* seu Vlmi simpliciter [quam Plinius campestem vertit] Differunt quòd Vlmi fruticosa magis sit: Montana maior & ampliòr. Folium gerit minime fissum [*αχιδίς*] leviter in ambitu serratum, oblongius quàm Pyri, scabrum non læve. Ipsa arbor magna est, & altitudine & magnitudine. Non abundat circa Idam, sed rara est. Amat rigua. Materia flava, dura, nervosa, deformis: quippe tota cor est, qua utuntur ad fores lautiores. Cum viret casu facilis: ubi exaruit, difficilis. Putatur autem sterilis esse. Fert & gummi in folliculis vel localis. [*πτελέα* in vulg. ex. habetur *καρύκισ*: Gaza malè transtulit, petiolis: nec felicius Plin. ad Corycum montem] & animalcula quædam Culicibus similia: [*πτελέα καρύκισ*]. Cachryn etiam edit peculiarem autumnò, multam, minutam, nigram. Cæteris verò temporibus [*αχιδίς*: Ald. habet *χάρις*] quid ferat, non animadversum. Dixerat tamen idem Theophrastus, in Vlmi folliculis genus quoddam bestiolarum innasce, quod Cnipes vocitetur [*πτελέα καρύκισ*]. Quid verò differant inter se *καρύκισ* & *αχιδίς*, dicitur [[à me Cherlero] in opere de Insectis. Idem Vlmi, humorem in lachrymæ modum densari scripsit, sicut Abieti, Piceæ, & Terebintho: per quem humorem, qui *καρύκισ* ab eo dicitur, nisi illud glutinosum in folliculo intelligit, ulterius inquirendum quid velit: præsertim cum resiniferis annumeret, sicut & Gummi ferentibus, Amygdalo, Pruno, Ceraso, Iunipero, &c. Expresse autem etiam alio loco ait: quibusdam à natura datum esse, ut plura producant: Vlmi enim & uvam gignere & folliculos: *βοτρυν καὶ τὸ φυλακώδες*. Quæ autem sit ea, quæ uvas fert, nobis nondum innotuit.

Vlmi & Plin. gummi tribuit ad nihil utile: ex quo & Culices nascantur. Sed quando addit: in Coryco monte Ciliciæ, deceptus fuit Græcæ vocis apud Theoph. similitudine. *καρύκισ* enim folliculus ille dicitur, quem supra descripsimus. Plin. non benè in montem convertit. Ostendimus etiam in viribus, haud profusus inutile esse illud Gummi, ut ille putabat. Idem & alibi lenitiam Vlmi tribuit, sicut & Fraxino, Moro, Ceraso, sed sicciorem ponderosiorèque quàm Platano & Alno. Qui in nostratis Vlmi folliculis gummosus conspicitur liquor, magna ex parte madidus est, non siccus. Considerandum an fortè & is cum Theophrast. alium intelligat, aut an talis sit in regionibus calidioribus. Neque verum quod idem scribit, Vlmi Atiniam fructum nullum ferre, hoc est, ut ille ait, ne semen quidem, nisi ea planè diversa ac distincta sit à nostra Vlmi: sed lubet eundem de Vlmi differentiis

Flor. Persi-
ca.

Semen.

Gummi.

2.

Steriles

omnino.

Ptelea

Theoph.

duplex.

Montana.

Campes-
tris.

Materia.

Gaza

Plin. not.

Cachry.

Vlmi fer-

rent.

Plin. err.

Alnus et

rer.

Tertius

Plin. err.

tis tradentem audire. Sic autem ait.

Inter has atque frugiferas, materie Vitiumq;
amiciia, accipitur Vlmus. Græci duo eius ge-
nera novere: Montosam, quæ sit amplior: Cam-
pestrem, quæ fruticosa. [ramis plurimis opaca,
sed exiguis & brevibus.] Italia Atinias vocat ex-
celsissimas, & in iis Siccanas præfert, quæ
non sint riguæ. Alterum genus Gallicas. Ter-
tium nostrates, densiore folio, & ab eodem
pediculo [furculo Vet.] numerosiore. Quar-
tum silvestre. Atiniae non ferunt Samaram: [Co-
lum. ferunt quidem, sed rariorem.] ita vocatur
Vlmi semen: omnesque radicum plantis [radici-
bus plantarum. D.] proveniunt, reliquæ se-
mine. Idem & alibi Maritæ Vlmi meminit:
& Vlmus in genere ramulosa folia tri-
buit. Marita autem Vlmus est, cum qua
Vitis maritatur, ut specialius dicitur in satu &
cultu.

Cæsalp. prædictas differentias ex Plinio ci-
tans, quatuor in Italia ab eo numerari scribit:
sed pro Atinias, legit Albineas. Et ut ne quis
putet esse typographicum errorem, sciat, eius
vocis nullam extare correctionem inter errata
in fine posita, cum tamen minoris momenti
eiusdem paginae exaggeret, unius tantum literæ
mutata, Samoræ, pro Samara. Quæ autem
Amentum ferat, & Vvas, nondum vidimus,
[addit Cæsalp.] ut suspicari liceat, ne Plin.
cum Vlmi genere genere comprehendat Carpi-
num Vtramque, aut Alnum, Tiliamque appel-
latam, quasi pteleam. Plin. tamen etiam alibi
Atiniae meminit, eamque propter nimiam fron-
dem, Vitibus ineptam dicit.

Plinium taxat Solerius, quod Vlmum malè
dividat in quatuor species, aliter atque Theoph.
atq; Colum. Gallicam Vlmum & Atiniam esse
Montanam Theoph. Vernaculam, Italicam, No-
stratem, & Campestram, & Theoph. Pteleam
seu Vlmum simpliciter esse unum & idem. Cui
sanè non gravatè subscribimus, præsertim Colu-
mellæ, diligentissimi Geoponici verba confide-
rantes, qui ita habet. Vlmi duo genera, Gal-
licum & Vernaculum. Illud Atiniae, hoc no-
stras dicitur. Atiniam Vlmum Tremellius Scro-
fæ non ferre sameram (quod est semen eius ar-
boris) falsò est opinatus: nam rariorem sine
dubio creat, & ideoque plerisque & sterilis vi-
detur, seminibus inter frondem, quam prima
germinatione edit, latentibus. Itaque nemo
iam ferit ex samera, sed ex sobolibus. Est autem
Vlmus longè lætior & procerior, quam no-
stras, frondemque iucundioribus bubus præbet.
Virgil.

Præterea genus haud unum, nec fortibus Vlmis.
Cordus scribit: quid discriminis sit inter Vl-
mum montanam, & Pteleam seu Vlmum sim-
pliciter, fabris lignariis notum esse, & à se
quoque ex historia arborum differentias indi-
catas. Sed memoriâ lapsus hoc dicit. Nam l. 3.
c. 1. suarum hist. describit Vlmum unicam, nul-
lam differentiam demonstrans. In Com. in
Diosc. Vlmum folia Tiliæ & Corylo non dissi-
milia habere scribit: quod de maxima & lati-
folia superius descripta intelligendum putamus:
Nam vulgata parum similitudinis cum iis habe-
re videtur.

Tragus Vlmum proceram nullo fractu præ-
gnantem dicit: Campestram fructum ferre, quod
in eius fide situm sit. Plin. Atiniam, semen
nullum proferre prodidit: attamen Columellam
contrarium scribentem produimus.

Matthiol. falsò ait Theophrastum dicere, Vl-
mum sterilem esse, quamvis multa in eam rem
ex Plin. quiritetur. Idem in Comm. cum magnis
fig. Lat. & Ital. proponit Vlmi iconem, sine
ulla descriptione, titulo Tiliæ maris: Et in Hist. Tilia mar.
Germ. Steinlinden / Tiliæ saxatilis: ait ferre Tilia sa-
folia Vlmi [sanè verò: nam ipsamet Vlmus nat.
est.] aut Carpini: quosdam vocare nigram Carpinus
Carpinum. Profectò quivis vel vulgariter in nigra.
stirpibus versatus agnoscat ibi pictam Vlmum, Matth. non
quod nescivit tantus commentator, ut apertè agnoscat Vl-
constat ex eius descriptione, quam in sua Epi- mum.
tome dat, his verbis: Tilia mas: Græcis οὐλο-
γα ὄφρυς: It. Tilia maschio & Carpinus: Arbor
est magna, patentibus ramis, materie robusta
spissaque, ac etiam sterilis: folia fert lata, ob-
longa tamen, in quibus ferè omnibus nume-
rosa extuberant bullæ, in quibus muscæ gi-
gnuntur, quæ tamen arescentibus receptaculis,
inde gregatim evolvant. Quis hic non videat
Vlmum à Matth. descriptam? Rectè igitur à
C. Bauh. nobiscum sentiente annotatum. Ti-
lia mas quæ proponitur à Matth. Lob. Lugd. &
Tab. Carpinus nigra dicitur Castori, & nobis
Vlmus, aut certè eius aliqua species esse vide-
tur.

Lepidè Pena & Lob. Vlmum pro Tilia ma-
re proponentes, à femina non perinde totam
atque folio differre scribunt, tamen exiguam
sit discrimen: folia tamen Vlmi scabra rugosa-
que esse: flosculos, [suam Tiliam marem] non
baccas uti femina, proferre, sed semen & flo-
res in folliculis Carpini modo. Mox subiiciunt:
Vlmus multò vulgarissima, notatque facilissima
est: folio non aded illi dissimili, [certè non,
quia idem] aut Alni. Folliculis vermiu volucello-
rum & fuliginis repletis, Habent & Vlmū alteram
latifoliam. Sed mirum industrios alioqui Herba-
rios in Tilia sua mare non eosdem folliculos
observasse, in Vlmō, quæ eadem cum illa obser-
vasse: inter se non distinxisse, ex una
planta duas fecisse, denique neque Tiliam suam
marem neque Vlmum rectè intrepisse probè-
que cognovisse. Præterea quæ obsecro descrip-
tio Tiliæ maris: partium delineatio ac designa-
tio quomodo quadrat? Neque nobis exiguum,
ut illi putant, discrimen esse videtur, inter fo-
lia Tiliæ & Vlmi. Figura à Lob. posita pro
Tilia mare in obs. Teut. & icon. satis demon-
strat, eum ex Vlmō facere Tiliam: id satis indi-
cant etiam cortex sulcatus & rugosus, ac follicu-
li in foliis: similitudo item non parva cum Vl-
mi iconē Dodonæi. Camer. ad hist. Matth. Camer. su-
præter Vlmi iconem, quam cap. 38. habet, po- gill.
suit & aliam cap. 46. nempe Matthioli, subti-
tulo Tiliæ saxatilis, annotans, Matthiolum in
Lat. exemplari facere Tiliam marem, quamvis
Dod. Vlmō similiorem dicat. Ipse verò in re
tam aperta, quod sentiat, non docet: fortè
nec scivit.

Matth. in prioribus Com. iconem Vlmi satis
bonam habebat, nisi quod folliculis nimiam ar-
tificium ad rotunditatem affictum videbatur,
quos in post. edit. Ital. mutavit. Pro Tilia
mare, uti dictum, figuram Vlmi proposuit, iu-
dem cum folliculis. Hist. Lugd. secuta Matth.
more suo easdem duas icones proponit.

Dod. præter Vlmum, quam Theoph. simpli-
citer πτελεαν, Atiniam Colum. & Gallicam Vlmum
vocat, & aliam tradit, de qua agemus postea
sub titulo Fagi sepium sive Ostryæ.

Esti verò Ryffus in Corn. in Diosc. scribat, Ryffus 165
166.

Vlmum esse folio individuo, nihilominus tamen iconem habet arboris cum folio in partes & lacinias diviso, quæ fortè ad Aceris aliquod genus facta.

Lonic. re. preh.

Lonic. duas tradit Vlmos, totidemque figuras: prior ei dicitur *Rüstholz*: posterior *Vlmensbaum*, cuius icon eadem cum modo dicta *Ryffij*: quam ait in magnam altitudinem excrecere instar *Rüstbaum*: ei autem esse folia fissa sive angulosa. Non dubitamus bonum hunc Herbarium, si Diis placet, suam descriptionem ad iconem, non ad ipsam plantam, effinxisse.

Tabern. argut.

Tabernamontani farrago, tres, immò quatuor habet Vlmi figuras. Prima quæ folliculos habet, titulo *Rüstbaum* / *Vlmus* 1. Altera, *Essenbaum* / *Vlmus* 2. Tertia *Yffenbaum* / *Vlmus* 3. Et alio loco Vlmum pingit cum folliculo pro *Tilia* mare & *Steinlinden* / id est, *Tilia saxatili*: Sed nullà istarum figurarum exprimit semina: neque docet in quo differant tres eius Vlmi, quasi cum pueris ipsi res fuisset, qui picturis & figmentis delectantur. Icon Tragi & flores & Samaram ostendit, sed in una arbore iuncta. Nostra melius & flores & foliaceos utriculos cum semine: & folliculos in foliis, sed ramis distinctis. Palmam dactyliferam pro Vlmo nobis ostentat Petr. Crescencius.

Synonyma linguar.

Porro & apud Diosc. *Vlmus* *πτελέα* est, qui & folliculorum, & humoris in iis exiccatione in *πτελέα καποποειδής*, hoc est, animalcula culicibus similia, abeuntis meminit, & corticem fluxilem dicit internum, externum crassum.

Thidehar. Hebr.

πτελέα & ceteri Græci meminere, pro eadem arbore. Hebræis *Thidehar*, *Ελαία* 41. Sed apud Arabes variis nominibus insignitur, secundum

Arbor Cimicum. Didar.

autores. Apud Serap. dicitur *Arbor Cimicum*, sicut & apud Avic. Can. 2. l. 2. c. 73. Vbi interpretes Vlmum exponit. Item c. 216. *Didar*, id est, *Arbor Cimicum*, ex qua egrediuntur capita inflata, in quibus humiditas, ex qua fiunt *Cimices*. [Culices alij.] Vt mirum nobis videatur cur Avic. duobus distinctis locis scribat de eadem arbore. Sed hoc ei non insolens. Apud Bellon. legimus, *Albahud* est *Aldidar*, quæ *Arbor Cimicum*. Item: *Duaden Alderdar*, id est fructus seu flos: *Alderar*, quod est *Arbor Cimicum* ut patet 2. Can. Sed Scal. apud Serap. *Arborem Culicum* legi vult, non *Cimicum*, sic itaque & apud ceteros Arabes legendum fuerit. Matth. notat Arab. *Didar*, *Dirdar* seu *Luzach* dici. Germ. *Vlmen* / *Rüstbaum* / *Rüstholz* / *Lindbast* / *Yffenholz* / *Vlmerbaum* / *Röstern* / *Rustern* / *Essenbaum* / pro diversis provinciis. Sed speciatim Montanam *Wildrüsterbaum* / & *Bergrüster* / hoc est, *Syvestrem* & montanam Vlmum vocitant. Belg. *Olmen* / *Olmenboom* / *Peperboom*. Gal. Orme. It. *Olmo*. Hisp. Castil. *Olmo*: Catal. *Olmo*: Portug. *Vlmo*. Angl. *Elmtree*. Boh. *Gilim*. Hung. *Zilfa*. Theoph. Vlmi folliculos *κώπτεον* vocat, & alibi *κώπεον* [κώπευον]. Gal. *δουδάριον* Lat. verò folliculum, utriculum, capsulam, Vlmi nuncupant.

Follicul. Cypers. Tylacium

Semen Vlmi *Samara*, quibusdam *Samera*, ac etiam *Amara*, ut ex suo Columel. habet Hermol. vocatur.

Epitheta.

Cæterum tam Virgil. quam reliqui poëtæ Vlmum variis epithetis celebrant: *Aerea*, frondosa, alta, proceras, speciosa, fortis, opaca, densa, parula, ramulosa, umbrosa, virens, mollis, dura, frondens, montosa, exesa, amicta vitibus, hospita viribus, pampinea, viticoma, textilis, salerna. Cur au-

tem à vitibus tantopere commendata, dicitur in cultura.

Nec potuit quin & Vlmo suam superstitionem proderet antiquitas. Sic enim legitur apud Plin. Est in exemplis, & sine tempestate, ul-lave causa alia, quam prodigij, cecidisse multas, ac sua sponte surrexisse. Factum hoc populi Rom. Quiritibus ostentum Cimbricis bellis Nuceria in luco Iunonis, Vlmo postquam etiam cacumen amputatum [amputamentatum ch.] erat, quoniam in ipsam aram procumbabat, restituta sponte ita, ut protinus floret: a quo deinde tempore maiestas populi Rom. surrexit, quæ ante vastata cladibus fuerat. Sed hoc parum, nisi & Vlmum aliquando loquatam atque apud Gymnosophistas cum hominibus fabulari credidisset eadem.

Prodigiū Vlmus. Casa sponte restituta.

Vlmus in quens.

In Cherroneso atque in loco edicissimo Protefilai tumulus fuit: [Græcorum sunt hæc figmenta] in cuius gratiani Nymphæ Vlmos plantarunt, ea quidem lege, ut si aliqui tumulum spectarent & contemplarentur, illarum unius partis rami protinus florent, & statim foliorum profluvium paterentur, altera parte virecente, ut Protefilai immaturum casum indicarent. Cum enim Græcorum primus in Troianum littus desiliisset, à viro Dardanio interfectus est, ut in 2. Iliad. describit Homerus. Habes Vlmeas virgas apud Plaut. in *Asin.* & *Epid.* 13. Quem Apelles Zeuxisque duo pingent pigmentis Vlmeis: virga utique nemini ingrator, quàm Vlmitribæ, hoc est, ei, qui virgis Vlmeis ceditur.

De tumulo Protefilai Vlmis in se mira calosa.

Vlmeas virgæ.

Theoph. autor, Vlmum lucos, aquasque desiderare. In sylvis Germaniæ haud infrequens, etiam inter Quercetæ, aut ad marginem: Vnde forte illud Virgilij,

Locus.

—Glandemque sues fregere sub Vlmis.

Tam montanam quàm campestem Anguil. in Italia notam dicit. Provenit, inquit Matth. in sylvis & montibus, saxosis locis. Nasceitur & pinguibus lutosisque campis. Ptelion vrbs Thessaliæ nomen habuit ab Vlmorum frequentia. Plana, Campestris: montosa, Montana dicta amat: Facilis apud aquas incrementi. Circa Basileam, non paucis locis obvia, præsertim in sylvis, earumque marginibus. Colimus & in horto E.C. Vbi quotannis floret Martio & samaram fert. Observare licet & aliis multis Burgundiæ & Galliæ locis. Genèvæ propè aream *la Treille* dictam etiam Maio florentem conspeximus, Germinat inter primas: mox Sole in Arietem transeunte florere consuevit: semen Maio maturefcit: Quo mensè & folliculi erumpunt. Auctu facilis est. Folia mox post solstitium æstivum convertit: quo argumento rustici solstitium transactum sciunt.

Tempus.

Foliorum conversio. Vlmæ facienda. Pecudum cibum.

Docet Columella quomodo Vlmariæ sint faciendæ. Nam & ad vites sustinendas desiderantur Vlmi, & ad pecudum cibaria: nam capræ & oves libentissimè hanc frondem appetunt: itémque boves: sed magis Attiniæ. Itaque agrum genere uno Attiniæ Vlmi conferendum probat: sin minus fieri poterit, dabitur opera, ut in ordinibus disponendis pari numero vernaculæ & Attiniæ alternentur. Ita semper mistis frondibus erit utendum, ut quasi hoc condimento illectæ pecudes fortius iusta cibarium conficiant. Vlmus quidem longè latior est & procerior, quàm nostras, frondemque iucundiorē bubus præbet, qua tamen cum assidue pecus alueris, & postea generis alterius frondem dare institueris, fastidium

stidium bobus afferet. Sic itaque seminarium Vlmi facies. Sameram, quæ iam rubicundi coloris sit, & compluribus insolata diebus iacuerit, ut aliquem tamen succum & lentorem habeat, injicies arcis pinguibus, & modicè humido bipalio pastinatis, occatis, ac resolutis veris initio, & eas totas seminibus spissè conteges: mox cribro putrem terram duos altè digitos incernes, & modicè rigabis, stramentisque areas cooperies, ne prodeuntia cacumina seminum ab avibus prærodantur. Vbi deinde proreperint plantæ, stramenta colliges, & manibus herbas carpes: idque leniter & curiosè faciendum, ne adhuc teneræ brevèsque radicula Vlmorum convellantur, atque ipsas quidem areas ita angustè compositas habebis, ut qui runcaturi sunt, medias partes earum faciliè manu contingant: nam si latiores fuerint ipsis seminibus, quæ proculcata erunt, noxam capient. Æstate deinde priùs quàm sol oriatur, aut ad vesperam, seminaria conspergi potiùs, quàm rigari debent, & cum ternum pedum plantæ fuerint, in aliud seminarium transferri.

Ac ne radices altiùs agant, (quæ res postmodum in eximendo magnum laborem affert, cum plantas in aliud seminarium transferre volumus) oportebit non maximos scrobiculos sesquipede inter se distantes fodere. Deinde radices, in nodum, si breves: vel in orbem coronæ similem, si longiores erunt, inflecti, & oblitæ fimo bubulo scrobiculis deponi, ac diligenter circunculcari. Possunt etiam collectæ cum stirpibus plantæ eadem ratione disponi: Quod in Attinia Vlmus fieri necesse est, quæ non feritur è samera. Sed hæc Vlmus autumnni tempore meliùs, quàm vere disponitur, paulatimque ramuli eius manu detorquentur, quoniam primo biennio, ferri reformidat ictum. Tertiò demùm anno acuta falce abraditur. Atque ubi translationi iam idonea est, ex eo tempore autumnni, quo terra imbribus permaduerit, usque in vernum tempus, antè, quàm radix Vlmi in eximendo delibretur, rectè feritur. Igitur in resoluta terra ternum pedum quoquo-versus faciendi scrobes: at in densa, sulci eiusdem altitudinis, qui arbores recipiant, preparandi.

Sed deinde in solo rosco & nebuloso conferendæ sunt Vlmi, ut earum rami ad Orientem, & in Occidentem dirigantur, quò plùs solis mediæ arbores, quibus vitis applicata & religata innititur, accipiant. Quod si etiam frumentis consulemus, uberi solo intra quadraginta pedes, exili ubi nihil feritur intra viginti, arbores disponantur.

Cum deindeadolescere incipient, falce formandæ, & tabulata instituenda sunt: Hoc enim nomine usurpant agricolæ ramos truncosque prominentes, eosque vel propiùs ferro compescunt, vel longiùs promittunt, ut vitæ laxiùs diffundantur. Hoc in solo pingui, meliùs illud in gracili. Tabulata inter se ne minùs ternis pedibus absint, atque ita formentur, ne superior ramus in eadem lineâ sit, qua inferior: nam demissum ex eo palmitem germinantem inferior atteret, & fructum decutiet. Sed quancunque arborem serueris, eam biennio proximo putare non oportet.

Post deinde si Vlmus exiguum incrementum recipit, verno tempore antè quàm librum demittat, decacuminanda est iuxta ramulum, qui videbitur esse nitidissimus, ita tamen uti supra eum trunco stirpem dodrantalem relinquant, ad quam ductus & applicatus ramus alligetur, & correptus cacumen arbori præbeat. Deinde

stirpem post annum præcidi, & allevari oportet. Quod si nullum ramulum arbor idoneum habuerit, sat erit novem pedes à terra relinqui, & superiorem partem detruncari, ut novæ virgæ, quas emiseric, ab iniuria pecoris tutæ sint. Sed si fieri poterit, uno ictu arborem præcidi, sin minùs, ferra defecari, & plagam falce allevari oportebit, eamque plagam luto paleato contegi, ne sole, aut pluviis infestetur. Post annum, aut biennium, cum enati ramuli rectè convalverint, supervacuos deputari, & idoneos in ordinem submitti conveniet. Quæ Vlmus à positione benè provenierit, eius summæ virgæ falce debent enodari. At si robusti ramuli erunt, ita ferro amputentur, ut exiguum stirpem prominentem trunco relinquant. Cum deinde arbor convalverit, quicquid falce contingi poterit, exputandum est, illevandumque eatenus, ne plaga corpori matris applicetur. Vlmum autem novellam sic formare conveniet: loco pingui octo pedes à terra sine ramo relinquendi, vel in arvo gracili septem pedes: supra quod spatium deinde per circuitum in tres partes arbor dividenda est, ac tribus lateribus singuli ramuli submittendi, primo tabulato assignetur. Mox de ternis pedibus superpositis, alij rami submittendi sunt, ita ne iisdem lineis, quibus in superiore positi sint, in eademque ratione usque in cacumen ordinanda erit arbor: atque in frondatione cavendum, ne aut prolixiores pollices fiant, qui ex amputatis virgis relinquuntur, aut rursus ita alleventur, ne ipse truncus lædatur, aut delibretur. Nam parum gaudet Vlmus, quæ in corpus nudatur, vitandumque ne de duabus plagis una fiat, cum talem cicatricem non facile cortex comprehendat.

Arboris autem perpetua cultura est, non solum antè diligenter eam disponere, sed etiam truncum circumsodere, & quicquid frondis enatum fuerit, alternis annis aut ferro amputare, aut adstringere, ne æmula umbra Viti noceat. Cum deinde arbor vetustatem fuerit adepta, propter ramum vulnerabitur ita, ut excavetur usque in medullam, quæ sit exitus humori, quem ex superiore parte conceperit. Vitem quoque antequam ex toto arbor prævalescat, conferere conveniet. At si teneram Vlmum maritaveris, novam sufferet: si vetustam vitem applicueris, coniugem necabit. Ita sibi pares esse ætate, & viribus arbores vitæque conveniet.

Sed arboris maritandæ causa scrobs viviradici fieri debet, latus pedum duorum, altus levi terra totidem pedum, gravi, dupondio & dodrante longus pedum sex, aut minimū quinque. Absit autem hic ab arbore ne minùs sesquipedali spatio. Nam si radicibus Vlmi iunxeris, malè vitis comprehendet, & cum tenuerit, incremento arboris opprimetur. Hunc scrobem, si res permittit, autumnno facito, ut pluviis & gelicidiis maceretur. Circa vernum deinde æquinoctium binæ Vites, quò celerius Vlmum vestiant, pedem inter se distantes deponendæ, cavendumque ne aut Septentrionalibus ventis, aut rorulentæ, sed siccæ serantur. Hanc observationem non solum in Vitium positione, sed & in Vlmorum, caterarumque arborum præcipit Columella. Et uti eum de seminario eximuntur, rubrica notetur una pars, quæ admo- neatur, ne aliter arbores constituamus, quàm quemad. in seminario steterint. Plurimum enim refert, ut eam partem cæli spectent, cui ab te-

Ut ad Vitis
sustentatio-
nem aptan-
da Vlmi.

Quando Vi-
tis adfren-
da.

Quomodo
adferenda.

Gerendi ra-
tio.

Cultus.

Transplan-
tatio.

Altitudo Vl-
mi ut se-
renda.

Locus satis-
us oportet.

Putatio.

Decacumi-
natio.

Quis locus
deligendus,
quod rem-
pus: qui-
que tenen-
das modus.

nero confiteverunt. Melius autem locis apri-
cis, ubi cœli status neque fragelidus, neque
nimium pluvius est. Autumni tempore arbores:
At Vites post æquinoctium deponuntur: sed
ex ita conferenda sunt, ut summam terram, quæ
aratro subacta sit, semipedem altè substernamus,
radicesque omnes explicemus, & depositas ster-
coremus: ut existimat Colum: qui Vlmariæ
faciendæ rationem hanc satis curiosè conscripsit.
Neque tamen omnia hætenus ex eo prolata:
nam reliqua ad Vitium cultum reservanda. Ut
videas Vlmæ operosam hanc agriculturam non
propter se, sed propter Vites, quas sustineant
& hospitentur, institutam. Nam ad pecudum
pabulum non opus ista Geoponica satagentia.
Sat fuerit, si sat ramosa atque frondosa nascatur,
uberi frondis messe magis profutura. Po-
test etiam Vlmus sic disponi, ut adhuc tenera
decacuminetur, ne altitudinem quindecim pe-
dum excedat: sic Vitium hospitio aptissima futura.

Vlmus pro-
pter suum
colitur.

Serendi duo
modi.

Ex semine lata germinat quidem facilè, ut
Theophr. monet, & nos experientia scimus.
Nam, vel à ventis in hortum traicta semina
ocius emerisse scimus ingenti stipatu. Altè
cellerrimè pulcherrimèque in arborem adolescit, si
avulsione plantetur ipso etiam Theophr. autore.
Eadem etiam iam grandis translata perdurare o-
ptimè potest. Solet & à radicibus procul à trun-
co interdum stolones exerere.

Satio ex
cultus ex
Plin.
Plin. cor-
rect. & il-
lustr.

Plin. rem paucissimis expedit in hunc modum.
Vlmorum priusquam foliis vestiantur, Samara
colligenda est circa Martias Calend. cum flave-
scere incipit. Deinde biduo in umbra siccata
ferenda, densa in refracto [in areis factis Co-
lum.] terra super minutatim cribratâ, crassitu-
dine, quæ in Cupressis. Pluvix si non adiu-
vent, rigandum. Differendæ ex arearum ven-
is [ita vocat excavatas fossas] post annum in
Vlmariæ, intervallo pedali in unamquamque
partem. Maritas Vlmos autumnò serere utiliùs,
quia carent semine. [Atinias si intelligit, eas se-
men ferre super ex Colum. dictum.] Nam ex è
plantis feruntur. In arbustum quinquennes sub
urbe transferunt, aut (ut quibusdam placet)
quæ vicinè pedum esse cœperunt. Sulco qui
noventarius [id est, pedes novem a vicino di-
stans: aut in quo pedes novem à se invicem
diffusæ arbores ponuntur] dicitur, altitudine pe-
dum trium, pari latitudine, & eò ampliùs cir-
ca positas pedes terni undique è solido adag-
gerantur. Arulas id vocant in Campania. In-
tervalla ex loci natura sumuntur. Aridiores [Ra-
riores c. n.] serendas in campestribus convenit.

Arula.

Vlmis detrahatur succus inutilis, supra terram
foratis vsque ad medullam in senecta, aut cum
alimento nimio abundare sentiuntur.

Vires &
usus.

Porro Vlmæ folia, rami, & cortex adstringendi
vim habent, inquit Diosc. Folia trita ex aceto ad
lepram efficaciter illinuntur, & vulnera glutin-
ant: multò verò magis cortex, si fasciæ loco
circumvolvatur: est enim lori in modum fle-
xilis. Crassior autem cortex in vino aut aqua
frigida viciâ pondere potus, pituitam educit.
Quin & decoctum foliorum aut corticis radi-
cumve ossibus fractis, si fatus gratia perfunda-
tur, ea celeritè obducto callo solidat. Humor
autem qui in folliculis prima germinis eruptio-
ne reperitur, faciei illitus, cuti nitorem indu-
cit. Recentia folia ad obsonia olerum more u-
surpantur.

Purgans

Ossium fra-
ctura.

Ensim.

Avic. arborem Cimicum frigidam & siccam fa-
cit primo gradu. At Theophr. Vlmum humidæ

naturæ dicit, argumento, quod post cæsura e-
recta materies multum humoris emittit.

Quod verò Diosc. de radicibus corticis decocto
ait, id simpliciter de radicibus decocto Gal. Paul.
Aet. & Oribasius videntur intellexisse: ut non
desint, qui pro τῶν ῥιζῶν τῶν ῥιζῶν, legendum
suspiciunt, ἢ τῶν ῥιζῶν. Nam & Gal. & ex eo
Paul. & Aet. eadem penè, de Vlmæ eiusque par-
tium viribus prodidere, omnes autem astrin-
gendi ac extergendi vim illi tribuunt, per quas
illa efficit. In vetusto etiam Diosc. codice Bi-
bliotheca Palatinæ sic legitur: τὸ δὲ δερμὶν τῶν
φλοιῶν τῶν ῥιζῶν, ἢ τῶν φλοιῶν, ubi legendum, τῶν
φλοιῶν, notante Sarrac.

Sic autem de Vlmæ viribus tradit Galenus.
Vlmæ foliis quandoque recens vulnus glutinavi-
mus, confidentes adstringentem & abstergen-
tem illis inesse facultatē. Cortex ampliùs etiam
subamarus est & adstrictorius. Itaq; cum aceto &
lepram sanat. Radices eandē cum corticibus viri-
dibus vim habent vulnera glutinandi: nam & de-
cocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ
callo inducto opus habent. Humor autem follicu-
lorum in Emplastrum quoddam melinum, quod
adscribitur, recipitur apud eundem Gal.

Experim.
in vulnere.

Emplastrum

Vlmæ, inquit Plin. & folia, cortex, & rami,
vim habent spissandi, & vulnera contrahendi.
Corticis utique interior tilia lepras sedat, & folia
ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum
in hémine aqua frigida alvum purgat, pituita-
que & aquas privatim trahit. Imponitur & colle-
ctionibus lachryma [quæ præcis ramis fluit è
medulla, dum ardor castratur. D.] & vulneri-
bus, & ambustis, quæ decocto fovere prodest.
Humor in folliculis arboris huius nascens, cu-
ti nitorem inducit, facièque gratiorem præ-
stat. Cauliculi foliorum primi vino decocti, tu-
mores sanant, extrahuntque per fistulas. Idem
præstant & Tiliæ cortices. Multi corticem com-
manducatum vulneribus utilissimū putant: folia
verò trita adaspera pedum tumori. Humor quo-
que è medulla, uti diximus, castratæ arboris
effluens, capillos reddit capiti illitus, defluen-
tisque continet. Cæterum, quoniam turpiter
Plinij verbis falsi sunt Fuch. Matth. Dodon. ac
Curtius, de Vlmæ dicentis: Corticis utique in-
terior tilia lepras sedat, &c. placuit paucis re-
petere, eorumque errorem detegere. Hi ita-
que non animadvertunt, quod Cornario o-
ptimè constitit, tenuem tunicam inter corticem
& lignum tileam vocari, ac idè pro tilea [te-
nui illa tunica] Tiliæ legerunt, ac per conse-
quens Tiliæ falsò tribuerunt, quæ Vlmæ Plin-
ius assignavit, cōfundentes utriusque facultates.

Dosis corti-
cis ad pur-
gationem.

Vulnera.
Ambusta.

Tumores.

Ad deflu-
vium ca-
pilli.

Ignorantia
gravis
Fuch.
Matth.
Dodon.
Curt.

Folia Vlmæ, quæ ad Orientem spectant, im-
pari numero decerpta, & cum piperis granis
contrita, & ex vino Cretico pota à ieiunis, pu-
rulentas tussis mirificè juvant, si Marcello Em-
pírico credimus. Sed imparitas illa numeri su-
perstitione non caret.

Tussis pu-
rulenta.

Matth. experimentum est, humorem folli-
culorum mederi puerorum Enterocelis, si sple-
nia in eo madefacta inguini superponantur at-
que subfemorali subligentur.

Experim.
in Hernia

Cæsalp. tam vesicas quàm humorem conten-
tum utilem scribit in eodem affectu: glutinandi
enim & adstringendi vim habere.

Corticis radicis decoctum articularum duri-
tias remollit, & nervorum convulsiones reso-
luit, si in fatus modum adhibetur. Item tu-
mores discutit, quos iugi attritus in collo boum
excitavit. Vlmæ radices, si diu coquantur, &
decocto

Articulari
durties.
Hervorum
convulsio.
Tumor
boum.

decocto supernatans pinguedo colligatur, eaque illinatur sæpè locus, à quo pili defluerint, ij brevi renascentur. Eiusdem cortex contusus & muria usq; aded subactus, ut malagmati similis sit, illitus podagricos dolores mulcet, inquit Matt.

Fallop. scribit se liquore folliculorum Vlmi, (quem & colore & substantia melleum videri ait) nihil reperisse opportuniùs in agglutinatione, & vidisse mirabilia in villicis de hoc liquore. Sed vidisse etiam maiora. Quendam ex erroribus perforasse mamillam, femora, brachia &c: pugione, & solum huiusmodi liquore mixto melle spatio 24. hor. sanasse. Posse servari. Et à se quoque colligi solere, ut eo utatur in podagricis affectibus cum fluxiones fiunt. Mense Maio colligebat, quoniam tardiùs nascantur vermiculi conferentes: explebat phialam vitream, & cera & linteo obturabat: postea faciebat foveam in terra pedis altitudine, & in fundo foveæ ponebat salem communem, supra quem ampullam collocabat: deinde foveam explebat terra, ita ut ampulla operata esset terra, & relinquebat per 20. vel 25. dies, tandem dividebat fæces à substantia clara.

Alia. Hæc ex eius placitis transcripta. 2. Eiusdem liquoris colligendi præparandique rationem aliam tradit Camer. nempe hanc. Vesiculæ collectæ, antequam generent vermiculos, imponuntur vitro alicui angustioris oris, quod inversum aptatur alteri vitro paulò minori, & sic liquor ille commodè exstillat. Ex hoc, quoniam

Oleum. non diu durat, Oleum paratur, teste Sylvio præstantissimum in vulneribus. Nobis verò hætenus observatum olea quibuscunque invulnere simplici minùs profuisse: nam & eis ferè sorescit vulnus, & glutinatio, quæ inprimis desideratur, impeditur.

Nec omittendum illud Timot. Ross. secretum: qui liquorem folliculorum Vlmi duobus phialis sibi mutuò impositis, ad solis radios destillatum optimum & mirabilem prædicat ad curandos affectus tibiarum & vulnera.

Caterùm apes, ubi se post hibernam famem Samera impleverint, profluvio alvi, nisi succurratur, intereunt. Nam propriè hoc Vlmius habet, ut apum ventrem solvat: Eaque causa est, cur in regionibus Italiæ, quæ sunt eius generis arboribus consitæ, rarè frequentes durent apes, uti Colum prodidit.

Vlmi materiem, reliquas post Cornum, firmitate facillè vincere, Theoph. autor: qua de causa cardines ulmeos foribus addi, quod rigorem servet. Nam si ipsi firmi permanent, valvæ quoque stare rigidè atque intortè possunt. Utilis Vlmius quoque ad fores, prala & torcularia. [απόρ τὰν ἀνδρῶν, fidiculas, quibus torqueri solent nocentes] Quin & ad carpentorum opus, sed ad id mediocriter bona. Plin. quoque Vlmius, quod rigorem fortissimè servet, cardinibus assamentisque portarum utilissimam prædicat, quoniam minimè torqueatur: permutandâ tantum esse, ut cacumen ab inferiore sit cardine, radix superior. Observavimus etiam excindi arbores ex horto E. C. VVirtemb. ad rhedas magnarum bombardarum, idque ob ligni firmitatem, uti narrabant artifices.

LIGNORVM CARIES.

QVandoquidem caries lignorum, maximè eorum, quæ adstringendi, & extergendi vim Tom. I.

habent, qualis est & Vlmius; humentia vlcera purgat & replet, idèd mox post Vlmi tractationem, de arborum carie; quæ ex veteribus lignis & caudicibus colligitur, hæc ex Diosc. subiungimus. Caries lignorum, quæ est velut farina, imposita repurgat & ad cicatricem perducit ulcera. Quæ verò serpunt, cohibet, cum pari Aniso & vino subacta, linteolis induta & imposita. Germani hanc Worminel / Vermium farinam vocant.

VLMI EXCREMENTO AC-

CEDENS FRUCTVS

Peregrinus

CAP. III.

A NONYMON Descriptio
A quemdam fructum in naturalium nostro thesauro adseruamus, Castaneæ magnitudine, vel ferè duplo maiorem, qui utriculos seu excrementa Vlmi refert quodammodo, modòque compressus, modò inqualiter tuberosus turgescit, rugosus, striatus, coloris fulvi, basi sessili latiori, cui pediculus annexus fuisse videtur.

Inter huius geminos cortices concreta melligo, quemad. in Anacardio & Caious, splen-
dens, nigricans coërcetur, cuius in effectis nostris fructibus odor & sapor omnis exolevit. Cavitas totius fructus inanis est. Datus iam olim dono anno 1563, à Clariss. & celeberr. naturalium vestigatore D. Gesnero, qui inter Nuces moschatas repererat. Idem postea & nobis repertus Lugduni cum Pipere.

Clus. de peregr. surp. hunc pingit in quadam tabella sub N° 7. de quo ait: Forma plana est, rugosa, & nonnullis Caious fructibus: per medium sectus, nulla grana, sed splendentem quendam nigrumque succum iam concretum & induratum duntaxat continere deprehenditur. Itaque inter fructus potiùs vitia, quàm inter fructus numerandum censet. Repertum sibi ait inter Acaciæ veræ filiquas & semina.

Clus. in Exot. ipse non ampliùs inter vitia fructus numerat, omisit enim ea verba: verùm addit: interdum nucleum observasse rugosum, quem ambiebat inter binos cortices succus concretus, splendens, ut nux Caious immatura censeretur indubiè possit. Nos propter similitudinem aliquam cum Vlmi excremento hunc fructum hic post Vlmius reposuimus, posset tamen transferri in lib. sextum hist. nostræ & Caios subiungi.

Hist. Lugd. & Tab. proponunt nomine fructus peregrini 7. Clusii Vlmi arboris similem Indicam, cuius cortex ad rheumata commendatur, ut ex Monardæ tradidimus l. 4. post Seiteragi.

FAGVS SEPIVM VVLGO
OSTRYS THEOPH.

CAP. IV.

Descriptio.

PROCEIOR magna ex parte, quam ut ad vulgatum sepium humilitatem cogi possit, atque adeo in insignem altitudinem sæpe excrescit, caudice crasso, cortice subalbido, materie durissima & solidissima, albicante. Folia per ramos Vlmea, serrata, sed longiora, minus crispa. Ex ramis primo Vere nucamēta quædam ac Iuli dependent foliati,

oblongi, foliorum agminibus dense stipati acutorum, membranaceorum, ruforum, aut ex viridi fuscorum. Fructus uerò in longo pediculo spicæ instar, foliorum angustorum ligulis alatis obvallatus, pyramidalis corculi effigie, striatus, compressus, lignosus. Qui proveniens duo foliola Pomorum foliolis ferè similia producit. Collectus nobis Maio mense in horto Patavino ramus, (Carpinum vocitabat Cortusius) cui similem alium dedit D. Agerius ibidem decerptum nomine Lupuli arborefcentis: cuius sanè Iuli ampli ex foliolis compacti, Lupuli illis foliaceis ac squammatis nucamentis non ita multum dispares, sed membranea foliola articulum postremum pollicis facile æquant: eiusmodi in nostra Fago sepium nondum observavimus. Simile nucamentum ac veluti Iulum, si ita liceat appellare, in sua icone exhibuit Camer. quale & à nobis in adiecta tabella exhibetur ad latus.

Fructus.

Carpinus.

Lupulus
arborefcentisCarpinus
gemina.
Cæsalp.Carpinus
Plinij alia
ab hac.

Vlmus.

Tam hanc quam præcedentem tradidisse videtur Cæsalp. his ferè verbis: Sunt in montibus Hetruræ duæ arbores Fago similes, sed materie candida, folio rugoso, & circum minutissimè serrato, longiore quàm in Fago, & frequentioribus nervis, quæ uix medio, costarum modo, recti producuntur: fructus utrique valde exigui. Nam altera in cacuminibus racemulum densum fert flavescens, ex folliculis quibusdam membranceis oblongis constantem: in singulis autem folliculis, tanquam, utriculis singula semina parva, cartilagineo & candido cortice obducta continentur. Altera autem non in folliculis, sed in umbilicis foliaceis, singula, aut bina semina fert maiuscula, & striata: utramque vulgò Carpinum vocant. Videtur Theoph. Ostryu seu Ostryam appellasse marem, & fœminam similem Fraxino fecisse. Plin. etiam similem Fraxino facit, cortice & ramis: Cætera autem Theoph. Sed Carpinus apud Plin. alia ab his est. Dicit autem paulò post idem Cæsalp. Quæ autem Amentum ferat Vlmus & Vvas, nondum vidimus, ut suspicari liceat ne Plin. cum Vlmigenere comprehendat Carpinum utranque. Sanè ingeniosè, ut rem propius inspicienti non

temerè ita esse videatur. Rectè & in eo sentit, quod Ostryu Theophr. statuit, de qua hic sic tradit. Ostryu, quam quidam Ostryam vocant, unica est species, Oxya cum satu, tùm cortice similis, foliis Pyri similibus, nec multò longioribus, in acutum contractis & maioribus fibris multis & crassis à medio dorso, tenui per ambitum scissurà, reliquis fibris à media, costarum in modum, iuxta magnam porrectis: materie dura, decolori, exalbida: fructu parvo, oblongo Hordeo [κερδῆ] simili, flavo. Radices sublimes habet.

Ostryu
Theoph.
Ostrya

Hunc Theoph. locum angustius contractum & nonnihil mutatum sic habet Plin. In Syria & in Aegypto copiosa hæc Tamarix est, cuius infelicia ligna appellamus, quæ tamen infelicia sunt Græciæ. Gignit enim arborem Ostryu, quam & Ostryam uocant, solitariam circa saxa aquosa, similem Fraxino cortice, & ramis: folio Pyri, paulò tamen longioribus, crassioribusque ac rugosis incisuris, quæ per totum discurrent: semine hordeo simili. Materies est dura atque firma: quæ in domum illata, difficiles partus fieri produnt, mortèsque miserat. Hæc ille. Quod verò de arborum infelicitate ait, id ex Catone & Tarquinio aliisve similibus hausisse potuit: Illi quippe felix arbor, quæ fructum fert: infelix, quæ nullum: huic apud Macrobiu infelices, quæ fructum nigrum ferunt: quanquam & alias rationes eiusdem rei dixerimus alibi, & ne hîc quidem citatas sufficere ad constituendas infelices dixerimus in prologio huius libri.

Ostryu
Plin.Arbori
qua infelices.

Dictum quoque lib. præced. cap. de Fago sive Oxya, non probari nobis Dodonæi sententiam, quæ Ostryam Plinij eandem facit cum Oxya Theoph. nec, quod ille putat, pro Ostrya, legendum esse Oxya, denique, nec pro Hordeo, ut idem autumat, Castaneam substituendam.

Dod. Tri.
plex error.

Tanta est porro tamque confusa autorum, & modernorum potissimum Herbariorum in huius arboris designatione confusio errabunda, ut ex eorum historiis studiosi involvantur potius, quàm definitam & certam cognitionem adsciscant. Quorum opiniones serie quadam proponemus, & unicuique more nostro sententiam & censuram nostram adiciemus.

Ac primùm quidem Ruellius insigniter fallitur, dum arborem hanc Orneoglossum dicit, & Vlmi speciem, Linguam avis Offic. dictam. Hæc enim Fraxinus est. Considerandum tamen an nostram hanc Fagum sepium intellexerit, cum ait: Gallis extrita priore litera, aut in aspirationem conversa Herrum & Hedrum pro Cerro appellitari. Nam Herrus, vel Hedrus glandifera cernitur. Abdicatur quoque apud nos ædificiorum fabricis, ut quæ flexa & fructu infelix habeatur, infernis tamen & lævioribus non improbatur. Si præterea Gallis quibusdam credimus, Fagus nostra sepium Hestre dicitur. Verùm si Ruellius & Car. Steph. eam intelligunt, maxime errant, non glandifera est. Unde liquidò constat ambos ignorasse quid scriberent: Hestre enim describunt cum verbis ab antiquis attributis Cerro: quæ fortè in Gallia non provenit, aut si proveniat locus fuit ignotus illis ac ipsamet planta. De Fago quoque sepium, videntur & sequentia dici à Car. Stephano: Tertium Aceris genus Græci Zygiam vocant, quam nonnulli Carpinum esse autumant. Et post: Carpinus, vulgò Charme, inter Aceris genera numeratur, atque id est genus, quod Græci Ζυγίαν, quasi jugalem vocant,

Ruell. la-
Plus gemi-
nus.
Orneoglos-
sum.
Vlmi spe-
cies.
Hedrus.
Cerrus.Hestre.
Cerrus.
Ruell. ty
Car. Steph.
notantur.
Aceris ge-
nus.
Carpinus.

Zygia.

Charme.
Car. Steph.
not.

runt, quod ex eius materie *ne* *ζυα* fierent. Perpendant ergo lectores an Car. Steph. per *Charme* eandem, quam nos, intelligat arborem, ut suspicamur, ei tamen ignotam, ea enim non est ex genere *Aceris*.

Quercus. Du Choul in opusculo suo de *Quercu* nihil rectius. In Gallia inquit, *Quercus*, quam *Charme* vocitat plebs, sine glande arbor vivit: Lignum maximè expetitur, quod ceteris præferatur. Malè autem *Quercum* hanc nostram *Fagū*, de qua cum loqui censemus vocat, à qua plurimum differt.

Ornus. *Tragus* *Ornum* Latinis dictam putat, quamvis id oppugnent aliqui, inquit, qui *Fraxini* speciem sylvestrem volunt: In his (addit idem) arboribus provenit *Lingua avis*, *Dogels* *Junggen* offic. dicta, *Ornoglossum*: in *Serap.* *Lise Hassfir.* In hist. Lat. addit, *Banenbuchen* dici: In *Serap.* emendandum & scribendum esse *Lischen Hasszaphir*: *Hebræos* efferre, *Laschen Hassziper*, hoc est, *Lingua avis*. Sed *Ornus* non est: nec *Lingua avis* offic. huius est arboris, sed *Fraxini*:

nec etiam *Serapionis* est *Lischen Hasszaphir*. *Lonicerus* *Banbuchen* aut *Büchschern* vocans, sic dici ait, quia forma aliquatenus similis sit *Fago*, & media inter *Fraxinum* & *Fagum*.

Ornum. Lat. dici *Ornum*, & non immeritò genus *sylu.* *Fraxini*. Folia similia esse *Fraxino* nisi essent profundius serrata: eius fructum solum esse in usu medico: Arab. dici *Lisenhasafir*: Lat. *Linguam avis*. Ruellio tamen *Linguam avis* esse fructum particularis arboris, quam vocet *Ornoglossum*. Certè vix induci possumus, ut credamus *Lonic.* intellexisse quæ scriberet. Nam quæ quæso similitudo *Fagi* *sepium*, quam ille pingit, cum *Fraxino*? Aut quis huius, de qua hic agitur, fructu utitur pro *Lingua avis*? Nec *Ornus* est, nec *Lingua avis* *Arabum*. Ineptè igitur huius arboris fructui tribuit vires, quæ *Linguae avis* solent tribui. Fident plebei eiusmodi ignaris rei herbariæ scriptoribus.

Lonic. *Turner.* *Fraxinum montanum* vocat, quamvis nulla ei similitudo cum *Fraxino*. Hanc opinionem *Dodon.* ingeminat, & novis erroribus stipat. Nam in Hist. sua *Gallica* *Vlmi* tertiam speciem facit, *κελυται* *Theoph.* scribitque *Colyteam* videri *Vlmi* *sylv.* *Plin.* *Gallicè* posse dici *Orme sauvage*: Germ. vocari *Banbuchen* & *Buchschern*: Belg. *Bersleer* / & quibusdam locis *Berenteer*: & seq. cap. *Tiliam marem*, *Tillicu maste*, *Gallis* quibusdam *Hestre*, Belg. *Ypeleyne* dici. At in *Historia latina* *Vlmo*, inquit, non multum dissimilis alia quædam præalta arbor nascitur, cuius materies lignosa multò durior est, & ad opera idcirco usurpatur, quæ pondus & vim sustinent, ut sunt *Cochleæ* & *molendinorum* rotæ: folia huius rugosa similiter & ambitu serrata existunt, veluti prioris, sed longiora & averfa parte leviora, dilutiùs virentia: quæ ubi resiccata fuerint, gratum olent. Ab his verò nulli exeunt folliculi, & bubus eadem minùs grata sunt. Semen priori satis simile. In diversis sylvis, locis montosis ac ardis hoc genus provenit, velut in *Arduenna* *sylva* ac *Sonia* in *Brabantia* dicta, olim *Arduenna* parte, in quibus hæc arbor frequens reperitur. Altera hæc *Vlmi* *opiflexa* *Theoph.* est, quam *Gaza* *Montium* interpretatur. *Colum.* verò *Vernacula* & nostras dicitur, id est, *Italica*: Belgis *Bersleer*: & quibusdam locis *Berenteer*. *Plin.* *Vlmi* 3. nostras sibi ac *Colum.* dicta. Item cap. seq. inquit *Dod.* *Tilja mas* non minor, aut minùs in am-

plitudine diffusa est, quam *fœmina*: cortices lentu & obsequiosi similiter [fœminæ] sunt: & ad funes conficiendos idonei, sed tamen paulò duriores ac fragiliores: lignum durius, nodosius, & ex luteo coloratius, *Vlmi* satis simile: folia lata, haud quaquam lævia, sed asperiora, propemodum veluti *Vlmi*, in quibus tamen folliculi nulli gignuntur. Fructum adedò rard profert, ut sterilis, nec ullum facere existimetur. Est autem hic planus, rotundus, & uti maioris *Thlaspi* infarctus, cohærentque plures è longiusculis pediculis racematim. Marem hanc *Belgarum* nonnulli patria voce *Ypelinè* appellant. Falluntur non parum [videlicet *Matt.* & *Lob.* in obs.] qui *Vlmi*, aut huic cum folliculis in foliis similem pro *Tilia* mare iconè expriment ac exhibent. Item cap. 19 scribit idem *Dod.* *Carpinus* *Caudice* assurgit pro-cero, cortice inalbescente, nonnihil aspero ac tenaci. Rami in latitudinem effunduntur, circumvestiti, lati, foliis haud angulosis sed ad *Vlmi* folia accedentibus, nisi teneriora essent. Inter hæc triangularia quædam racematim dependent, iuxta quæ *Capitula* *Cicerum* magnitudine, in quibus fructus sive semen. Radix firma, crassaque, sylvis & montibus gaudet, *Aceris* hæc 3. species *Carpinus* est. Nomen *Itali* & *Allobroges* retinent. *Zygian* hanc *Græcis* vocari, testis est *Plin.* quasi coniugalem, quod ad *ζυγία*, id est, iuga quibus boves iugantur, conveniat, quæ & nunc ex hac confici testatur *Curtius*.

Ceterum in his quæ ex *Dod.* proposuimus, quam plurima consideranda veniunt. Inprimis verò non constat nobis, quo in loco *Fagi* nostræ *sepium* meminerit in sua hist. *Gallica*, nisi id fecerit *Vlmi* 3. nomine. Nomina enim *Germanica* conveniunt, & similitudo cum *Vlmo*, usque quales suæ *Orno* tribuit *Tragus*. Nec repugnare videntur quæ scribit in hist. Lat. nisi quod omittit descriptionem *Vlmi* 2. quam habebat in hist. *Gallica*: & quam ponebat pro tertia, ponit nunc pro secunda. Præterea nomina quæ assignabat secundæ, nunc huic tribuit: nomina autem *Germanica*, quæ tertiæ dicaverat, omittit, & jungit *Belgica*. In hist. *Gallica* *Tiliz* maris descriptio cum nostra *Fago* *sepium* convenit, sicut & nomen *Gallicum*, & comparatio cum *Vlmo*, & quædam alia. Sed in hist. Lat. reiecit nomen *Gallicum*. Rursus in hist. *Gallica* *Carpinus* ei erat *Aceris* species maior: nunc autem relicta illa opinione in hist. Lat. posuit pro *Carpino* iconem nostræ *Fagi* *sepium*, quam in descriptione *Vlmi* folio dicit: Cetera non in omnibus satisfaciunt. Nec scimus cur nomina *Germanica* & *Gallica* omiserit: Igitur vident studiosi ab eo tres tradi plantas *Vlmi* folio, quarum lemmata ex libris suo nomine consarcinasse videtur, non ad ipsas plantas sibi ob oculos positas. Si tamen quis tres eas plantas diversas noverit ac nobis ostenderit, herbam portigemus, suspicionemque hanc abiciemus. Illa verò eiusdem *Dod.* de *Colytea* opinio, sua sponte cadit, cum ille met eam in hist. Lat. omiserit. *Tiliam marem* quoque non censemus, si, uti videtur, *Fagum* nostram *sepium* intellexit. Ea etiam nihil commune habet cum *Aceris* specie sive *Carpino*. Et iam dudum ea opinio doctis displicuit *Botanicis*, sicut & nobis qui *Ostrya* *Theoph.* uti dictum, censemus.

In monte *Athos*, inquit *Bellon.* frequens est arbor, quam antiqui vocarunt *Ostryam*: nomen ibi adhuc retinet: Ea est, quam vocamus *Hastre*.

Miratur idem quosdam viros doctos in eum errorem incidisse, ut existimarint Gallorum vulgi *Haisfre* esse Latiorum *Cerrum*: quoniam *Haisfre* glandem non ferat, & *Ostrya* benè descripta sit à Theoph. sunt tamen, uti notat Clus. qui fruticem coronarium *Syringa* dictum *Zeby* Theophr. esse censent: sed cum illius *Zeby* aded luculenter sit ab ipso descripta, non videmus, quibus rationibus suam opinionem stabilire possint. Ea *Zeby* sive *Fago*, non *Fraxino*, ut vult Plin. similis. Herbarijs quibusdam *Fagulus* dicitur, nescio quo auctore, nisi fortè à *Fagi* similitudine nominis occasionem sumpserint.

Carpinus Italicus. *Casalp.* ut & alibi dictum, suspicatur ne Plin. cum *Vlmi* genere comprehenderit *Carpinum*: sic autem vocat *Italicum Fagum* hanc nostram *sepium*. Sic & Matth. nominat, *Gefn. Tab.* & alij. *Carpinum album* *Castor Durantes*. Sed Matth. *Carpinum* & *Carpinum Theoph.* veram Theoph. in hist. sua Germ. tradit & *Iugalem* quam *Carpinum* in Com. Lat. & Ital. cum magnis figuris facit. Nescit idem in Commentar. à se pictam arborem esse Theoph. & Plin. *Carpinum*, cum tamen in historijs veram *Carpinum* dicat. Figura etiam, quam olim posuerat pro *Fago*, quoad folia, huic plantæ conveniebat.

Gefn. *Fagum sepium* vocitat, *Vlmo*que magis quam *Fago* cognatam putat *Italicum Carpinum* eandem dictam: Nam *Plinij Carpinus* species est *Aceris*.

Ostrya. *Camer.* fatetur *Ostryan* satis representare, quam pro *Carpino* Matth. ponit.

Vlmus Atinicus. *Vlmum Atiniam* sive montosam, inquit Hist. *Lugdun.* Orni nomine depinxit *Tragus*: Galli *Charme* vocant, & *Charpene*. Quamobrem nominum similitudine quidam falsi *Carpinum* esse putarunt, cum *Aceris* genus *Carpinus* sit, non autem *Vlmi*. Sed videtur Hist. *Lugd.* putare *Haisfre* & *Ostryam* *Bellon.* à *Charme* differre, quia eius tantum obiter ex *Bellon.* meminit l. i. c. 10. nulla facta eius mentione sub *Vlmo* sua *Atinia*.

Pena & Lob. *Pena* & *Lobel.* hanc nostram *Fagum Tiliam* marem faciunt. Et mox interposita *Vlmi* historia, scribunt: velle recentiores hanc esse *Carpinum* Theophr. Folijs quoque iisdem, sed folliculosa sobole seminis cuiusmodi *savagines* in caudatis floribus *Lupuli*, tamen *Vlmo* congener sit. Idem *Lob.* *Carpinum* dicit in Obs. *Car-me* *Gallobelgis*: Ital. *Carpino*. At in *Teuton.* hist. ex ea *Betulum* facit. Sed & *Dodonaum* nobis videntur imitari in eo, quod bis eandem arborem describant: primò *Tilia* matris nomine: (nam descriptio, quam ponunt, egregiè huic nostræ convenit) secundò sub *Carpino*: cum tamen idem *Lob.* Obs. p. 606. *Vlmi* iconem ponat pro *Tilia* mare: cui similem pro *Vlmo* posuit *Dod.* Ecquid verò huic etiam cum *Betulla*? Ita vides quam miserè fluctuent *Herbarij* in vulgatissimæ huius arboris *Historia*.

Betulus. Sed nondum est finis. *Taber.* vel sanè eius compiler, *Carpinum Spindelbaum* vocat Germ. & Græcè *Zeby*: sed neutrum nomen competit. Nullam etiam habet descriptionem. *Schubertfeldij* *Savarij* errores. *Oreomela.* *Agria melia.* *Fraxinus sterilis.* *Schubertfeldius* in suis manipulis *Silesiacis* securè pronunciat esse *Fraxinum latifolium* *Cordi*, nec differentem hanc putat à nostra *Fago sepium*. Vocat & *Ornum Tragi*, & *Opounelav* & *Azelav melia* quæ nomina non placent. Falsò quoque *Fraxinum sterilem* vocat. Neque animadvertit *Cordum* apud *Diosc.* de *Fraxino* nihil habere quod respondeat cum *Orno*

Tragi. *Fraxinus Cordi Latifolia* est nostra vulgaris *Fraxinus*: quam *Silesiaci* rustici eandem esse cum nostra *Fago sepium* nunquam concedent.

An *Thalio* in sua *Hercynia*, *Fraxinus Fago* similis, quam & *Buchaschen* vocat. Planè dicemus *Thalium* intelligere *Fagum*, propter nomen German. nisi postea peculiariter distictam traderet *Ostryam Cordi*, *Ornum Tragi*, *Sainbucher* vocitans.

C. Bauh. scribit *Fagum sepium Ostryan* seu *Ostryam* Theophr. aliquantum representare, *Fraxino* similem dici à *Plinio*: alios ad *Vlmum*: alios ad *Fagum* referre, atque & esse, qui *Carpinum* *Plinij* velint, quæ *Aceris* species. Sed si *Fraxino* similis *Plinij* est *Fagus sepium*, cur dicit *Ostryam* Theophr. aliquantum representare? Immo tam representat, ut sit planè eadem. Non peculiaris plantæ *Synonymum* faciendum, illud, *Fraxino* similis. *Plin.* apertè *Ostryan* posuit. Scripsit quidem *Casalp.* *Plinium* similem *Fraxino* fecisse *Ostryan* cortice & ramis: cetera autem ut Theophr. Verba illa. *Fraxino* similis, ex *Casalp.* textu excerpta. Apertius agemus si ex ipso *Plin.* l. 13. c. 21. ipsam vocem *Ostryan* sumamus, & advertamus eum pro voce *Ostryan* apud Theophr. l. 3. cap. 10. posuisse, *Fraxini*, quasi legisset *Fraxinus*. In *Fago sepium* profectò non videmus tantam similitudinem, ut mereatur dici *Fraxino* similis, ut vel utramque rectè insipienti patebit, vel utriusque à nobis positam descriptionem consideranti.

Montbelgardenes *Fagum sepium Charme* vocant. *Atrebat* ad Græcam vocem alludentes, *Hestre* vocant Germ. *Sahenbüch*. Reliqua nomina sparsim dicta.

Amat aquosa loca & prærupta Ostrys: Theophrast. Nascitur in monte *Äthos* frequens, & *Macedonia* montibus, teste *Bellon.* Passim in sylvis & sepibus *Germaniæ* occurrit. Item *Gallia*, *Pannonia*, & multarum aliarum provinciarum. Vidimus & *Montpelij* & *Lugduni*. Imperitos fallit, ut pro *Vlmo* sumant, cum quam magnam similitudinem habet. In *Alsacia*, *Helvetia*, & *Burgundia* nihil ferè frequentius: ubi & in magnas arbores excrescit.

Nucamenta primo Vere profert: semina in amento foliato, æstate.

Vix durius invenias lignum, candidum est, cum multa soliditate ac firmitudine, nec facile se findi patitur: Vnde ad rotas molares cochleasque actrochleas aliæque instrumenta, quæ magnum pondus sustinere requiruntur, maximè expetitur. Ex crassioribus etiam virgis eius *Cra-* est exuntur.

Non magni facimus, quod Theophr. & ex eo *Plin.* tradit *Ostryan* domos illatam infaustam putari: *Acerbas* enim inferre mortes, & partus ubicunque fuerit difficiles reddere, quod de materia *Plin.* ait.

B E T V L A.

C A P. V.

B E T V L A arbor satis procera, sæpè etiam *Descriptio* fruticans, ramos spargit tenues, flexiles, magna ex parte deorsum pendentes (quamvis pictoris incuria icon nostra id non exprimat. Multiplici libro vestitur: in tenera ætate rufum aut fuscum ostendit corticem: qui, cum illa adoleve-

adoleverit, subinde candidior apparet, in tennes philyras ductilis, satis crassus: in adulta arbore candidus, rimosus: qui huic subest interior, tenuis admodum, laevis, ac instar membranae pellucidus. Crassiorum ramulorum cortices etiam in albicant, sed minimorum puniceus aut spadiceus est, qui a siccatibus & aridis tenuis pelliculae specie avelli &

lingue separari potest, quemadmodum & incanus ille in ramis maioribus, laevore inoffenso. Folia quae primo exortuplicata ac crispa prorumpunt, viridi pulchreque herbaceo tinguntur colore, singula singulis, iisque tenuibus dependentia pediculis, ubi excreverunt, Populi nigrae ferè, sed minora, minus laevia, per ambitum serrata, saturatius virentia, paulo angustiora, subpinguia, odorata, sapore amaro.

Ruell. foliis Faginis dicit, paulo angustiora: quae collatio minus placet.

Casalp. inferne subhirsuta ait, punctis albis distincta, quod posterius diligentius observandum. Goropius verò scribit, quasdam Betulas crispas.

Fert Iulos seu nucamenta longa, Piperi longo vel Alni Iulis similia, quae, si credendum Tragō, Betulae sunt loco seminis, ex quibus novae progignantur Betulae. Sanè si siccati, in seminum quoddam parvum, compressum ac leve fatiscunt.

Matth. negat ferre ullum fructum: at nobis constat, semen ferre, & ex eo sato prognasci arbores, quod utique fructus eius fuerit, nisi ille aliter fructum acceperit.

Locis quibusdam ad septentrionem, ubi haec arbor copiosa crescit, vulnerato cortice succus effluit, qui a rusticis appensis vasculis exceptus cum ipso multo dulcore certat.

Maioribus radicibus minora quaedam filia crassitudinis culmi triticeae adnascuntur, quae sub arenis ad quadraginta & amplius pedes prorumpunt, ut notavit Goropius in suo Niloscopio: in quibus laus vimineae textilisque materiae.

Apud Theoph. *Σμύδα*. [sic enim vocat] id est, Betula, folium fert Caryae simile, sed paulo angustius. Cortice vestitur versicolore, sub quo materia laevis, nec nisi ad baculos utilis.

Curtius Graecis *Semys* dici ait: Sed ubi? Matth. fatetur se non compertum habere quid hic Theoph. per Caryan intelligat. Miramur etiam acutissimum Scaligerum non exposuisse quid hic sit *ναύα*, nec insignem Botanicum Casalpini. Nos Nucis Avellanae folium intelligimus, quamvis fortè minus propria videatur similitudo. Rober. Constant. negat Betulam folium Nucis avellanae habere, aut Iuglandis [alterutram enim per *ναύα* intelligendam esse & ipse subolfecit] sed accedere ad folium Tiliae. Observent studiosi, utri similis sit, Avellanae

seu Coryli, an Tiliae folio. Apud Diosc. nihil invenimus hactenus de Betula.

Plinius etsi paucis, satis tamen aperte nostram Betulam expressit, quando inquit: Betulla Gallica arbor, mirabili candore atque tenuitate, terribilis magistratum virgis. Eadem circulis flexilis: item Corbium sportis. Materies eius contumacius transmittit ferrum.

Tragus fatetur multos quidem doctorum existimare Betulam Graecè *Semyda* Theoph. esse: sed verò nihil istorum sententiae detrahens, quod ad se attinet, Papyri illam speciem mavult dicere. Ut verò sic sentiat, & formam arboris universam & facultates id admonere ait.

Neque tamen intelligere Papyrum illam, cuius Theoph. meminit l. 3. hist. c. 9. quae longitudine super dena cubita non venit. Apud Germanos aliis quoque arboribus, ut Quercubus &c: non unam esse faciem: hanc enim proteram & in magnam simul amplitudinem diffusam, illam breviusculam, ac in fruticem potius, quam arborem evadere, etiam centum annos natam. Quod in Quercu fieri videmus, quid obstaret, inquit, quo minus idem in reliquis contingat? Sed ut haec ita sint, quod non inficiamur, neutiquam tamen Trago assentiri possumus Betulam esse Papyrum, ut facile apparebit legentibus historiam de Papyro.

Nolimus equidem à *Svenckf.* tam securè pronunciari; *Σμύδα*, *πάρυγος*, Theoph. de Betula. Nam *Σμύδα* (sic enim legitur apud Theoph. in casu recto non *Σμύδα*) & *πάρυγος* distinctae sunt plantae apud ipsum etiam Theoph. & cur ille Betulam Papyrum pronuntiaret, rationem non habuit meliorem, quam auctoritatem Tragi & Euch. Rösslin. At ipse etiam vidisset, si rectè inspexisset, etiam à Trago negari esse Papyrum illam Theoph. de qua modò diximus, quamvis Papyrum idem Tragus nihilominus putavit. Nec ideo dicere potuit esse Papyrum Theoph. quod apud quosdam fortè legerit, olim in huius cortice scriptitatum, & in hanc usque diem quosdam eius extare libros. Nam & aliis corticibus ac Philyris olim inscriptum fuit, quos tamen nemo prudens ideo Papyrum simpliciter aut Papyrum Theoph. dixerit.

Decuisset etiam Euch. Rösslinum docere, cur Betulam vocaret Vibicem. Sed in promptu suspicio: effectus Virgarum Betulae id eum docuit, quod iis caesa tergora saepiculè vibicibus picturata vidisset.

Betulam plerisque Herbariis dictam legas à nonnullis, inquit Dod. & ex eo Taber. *σμύδα*, ab aliis *σμύδα*. Sed à quibus? Doctissimi quique pro *Semyda* Theoph. agnoscunt. Germ. *Birken* / *Birkenbaum*: Cimbr. *Berrich*: Slavon. *Bresina*: Belg. *Berckenboom*: Gal. *Bouleau* *Boule*, & *Bes*. Galli, inquit Ruell. *Betula* extrita t littera nominant: rura *Bouletum*. It. *Biola*, *Betula*, *Bedola*: *Bedollo* Tridentinis. Angl. *Birch tree*. Bohem. *Bříza*. Vngar. *Vírfa*.

Betulam à batuendo dictam vult Constant. quod eius viminibus cadantur pueri: non à Bitumine, (licet Plin. autore ex ea bitumen excoquat.) quasi Batulam. Nomine Betulae venit & Pyrola de qua suo loco, ut videre est in indice; Invenimus etiam Fagum sepium sive Ostyam à quibusdam dici Betulum, de qua antè.

Gaudet frigidis maxime Betula & aquosis, te-

te Min. Eiusmodi & arenosis maximè hodie Germaniæ non infrequens. Tragus ait in umbrosis & altis montibus reperiri, & feliciter adulescere. In Germaniæ ac Bohemiæ montibus ac sylvis, teste Dod. gignitur, tum & alibi: & quandoque in arenosis & aridissimis, veluti in Brabantia Campania quibusdam locis aded sterilibus, vt ne herbam quidem producant, in quibus tamen viget ac crescit. Calceol. notat in monte Baldo provenire. Observavimus etiam in multis Gallia sylvis, potissimum in agro Aureliaco non longè à Gergeot oppido, si benè recordamur: ut & Helvetiæ & circa Basileam potissimum in Sundcovia arbores magnas vidimus, non frutices quales suas tradit Tragus. Thalius tamen in Hercynia, Saxothuringia, atq; in Brocenburgo, Betula pumilè nasci scribit: alia. v. in Hercynia passim.

Satio.

Montbelgardè in horto E. C. à me [Bauh.] olim plantata, in maximam iam excrevit altitudinem. Optimè crevit in illo vivario circa Montbelgardum, ubi densam Betuletum videas Ill. nostri principis manu ex seminio confitum. Sonij saltus accolæ Fago casâ subnati ex eodem trunco Betulam constanter affirmant. Quid verò de hac re nobis videatur, in Fago dictum. Goropius scribit visas sibi duas aut tres Fagos ita connexas cum Betula, ut ex eodem trunco viderentur pullulasse. Meminimus & alias diversas arbores eadem ratione coalitas, non uno loco observatas.

Tempus.

Iuli ineunte verè prodeunt: Folia deinde Aprili aut paulò tardius, pro natura loci. Tragus Iulos non decidere ait antè autumnum. Notat tamen Schuenckfeldius semen paleaceum in Iulis Iulio à vento dispergi.

Virces & usus.

Plinius frigidissima dicit, quæcunque aquatica: lentissima autem, & ided scutis faciendis aptissima; quorum plaga contrahit se protinus, cluditque suum vulnus, & ob id contumaciùs transmittunt ferrum: in quo genere & Betulam collocat. Idem & Galliam ex ea Bitumen excoquere tradit. Qui mos hodiè, uti putamus inolevit. Cortex quidem ignem facillimè concipit: ided rura lucernarum vice succendunt: reddit flagrans pingue quiddam & oleosum, ut & Ruell. observavit.

Bitumen.
Lucerna.

Fasces.

Columel. ad vinculorum usum eam quoque inter cæteras commendat. Fasces, quorum inventio Vetuloniarum Sillius adscribit, capiebantur ex Betula, teste Goropio.

Papyri.

Betula, inquit Tragus, priscis temporibus magno in honore habita fuit propterea quod veteres, antequam Papyri usus esset inventus, libro Betulæ, hoc est, cortici candido opera sua inscribere soliti fuerint: is testatur se vidisse Curia, oppido Rætia superioris nonnulla carmina in cortice Betulæ exarata. Lonic. quoque albis corticibus usos antiquos loco chartæ testatur, & ex ijs adhuc nostro seculo reperiri libros scriptos. C. Bauh. in interiori candido veteres antè repertam chartam, scribere solitos annotat, eumque tenuem dicit, & chartæ instar candidum: confiant qui libros inscriptos viderunt, & confiderent an talis interior cortex reperiat.

C. Bauh.

Inter omnes verò arbores vix aliam quamcunque reperias, quæ Vere tam citò, tantæque copia humorem & succum è terra hauriat atq; Betula. Nam in initijs Veris, anteq folia prodire, iam dulcem suum succum cumq; aded largum recipit, ut si arbor vulneretur, limpidissimus liquor copiosus effluat, quem siti pressi pastores, in sylvis sæpenumero potare solent: quemad. & nos (in-

Succus
dulcis.

quit Tragus) non semel eo liquore recreati fuimus, cum herbarum gratia vastas peragraremus sylvas. Vidimus & terebello perforato inferius caudice velut per tubulum profiliisse. Hic succus, autore Trago, in Vere collectus, adersus calculum & morbum regium potu auxiliari dicitur. Succus hic dulcis, præsertim si destillatus (ut vulgò dicunt) fuerit, exulcerationes oris papulasque sanat, & maculas exterit, collutu. Eadem efficit & aqua, è viridibus folijs destillata.

Oris exulceratio.

Maculae.

Ex eodem illo succo è caudicis vulnere exstillante, Ios. Simlerus refert in sua Valesii descriptione, solere ibi plerumque Matzam confici.

Matza ex succo.

Quin & Camer. Succus Betulæ, ait, colligitur principio Maij, Soli exponitur, effervescit instar musti: atque ita repositus per totum ferè annum bonus conservatur.

Succi preparatio.

Hydropi.

Quidam destillant. Creber eius potus cum aqua sambuci & similibus laudatur, in hydrope: Aqua præcipuè commendatur ad abstersionem & curationem vulnerum. Quidam plebei ex folijs eius corticis in aqua parant sibi balnea ad scabiem.

Vulnera, Scabies.

Aqua foliorum.

Cortex Betulæ in cineres reductus, si ex ijs lixivium paratur, ad oris ulcera & maculas abstergendas efficacius facere perhibet Tragus. Hic quia bituminosus est, inquit Matth. excalfacit & emollit, humectat & resoluit. Folia excalfaciunt & siccant, resolvunt, attenuant, abstergunt, amara sunt. Hæc easdem habent vires, quas Populi nigra. Iisdem cum alumine ex aqua decoctis quidam luteum colorem parari tradunt pro pigmentis. Succo pingui, quem virentes Betulæ ramuli, vel etiam è scopis betulaceis aridi super pelvim accensi remittunt, instillato cathis, oculorum rubores discutuntur. Eodem linteolum imbutum, umbilico impositum, ad lumbricos facit enecandos. Schuenckfeldius quoque cremati ligni emanantè liquorem oculorum albugines & cicatrices delere scribit, vel potius ex Lobelio, eo non citato, transcribit. At nos iis, qui hoc remedio uti volent, suasores sumus, ut cum liquorem degustent priùs, & caveant ne eius usu ex parvo morbo magnum faciant. Curtius ex corticis cinere factum lixivium, Caseos à vermibus innoxios magis servare scribit, quæ aquam stillatitiâ recentium foliorum. Idem, qui Gallus erat, Bitumen ex Betula Galliam excoquere tradit, cuius in medicina nullus, quod legerit, apud antiquos sit usus, nisi quod recentiores quidam, eo pastores aridas fauces inungere dicant. Quæ valdè veremur à Curtio aut efficta, aut certè ab aliis, malè intellecta prodidisse. Quis enim bituminoso liquore & utique humectante ac sapiente, idedque calidissimo, aridas inungat fauces? aut quis inde resultare queat fructus? quod solatium? quæ humectatio, remollitio aut quod refrigerium, quod in eo casu vel maximè desiderari solet, & ex artis præscripto, debet? Suspiciamus itaque Curtium id de liquore, qui è caudice vulnerato exstillat intellexisse, oscitanter & obliuiose, aut veriùs imaginariè, quippe præter rationem, ad bituminosum ustione paratum liquamen transfuisse.

Color lacteus.

Oculorum rubor.

Lumbrici, Albigo, Cicatrix, oculorum.

Cautio.

Caseum conservat.

Arida fauces.

Curtius sanatur.

Ventriculi pecorum, quibus coagulum lactis nostri parant succo Betulæ conditi, seu macerati, caseos omnes, inquit Tragus, qui eo coagulo coeunt, à vermibus asserunt, certò id attestante experimento.

Experimentum cum proco.

servatione.

Caseorum.

Miramur verò Dodonaum in sua histor. Lat. Anno 1582. conscripta, de medico usu Betulæ partiumque eius nihil vel apud veteres vel recentiores

Dod. hist.

centiores extare, tam securè scribere ausum: quandoquidem Tragus & Matt. quos citavimus, & qui multò ante dictum tempus scripserant, plures tradidèrè eius vires medicas. Fortè id fecit, quia more suo scopas facturus, apud Ruell. legerat, Betula in medicina nullum usum esse, quod ipse quidem legerit, sed baculis tantum & scopis nasci. Certum quidem, nihil ea frequentius esse apud nos ad usum scoparum. Ab equitibus etià expetuntur eius virgæ pro domandis equis. Eadem ut olim magistratum virgæ terribilis fuit, ita & hodie, & à longo iam tempore ad scholas triviales relegata pædagogis virgas præbet ad coercendos & castigandos pueros: ut qui amore virtutis sapere ac discere nolunt, sapere discant formidine pæna: iuxta illud, *καὶ δὴ μάταια παθὴναι*.

Ipsa porro materies tam obsequiosa est, ut ob id in quibusdam locis ad quasillos plectendos expetatur, maximè in Anglia, teste Turner. Laniones ex Betula & verucula conficiunt; gravior quippe est, quàm Populus. Aucupes visco illitis Betulae virgis ad aucupia utuntur: idem usus ad muscas. Piscatores Norumbri corticem delibratum fisso bacillo interpositum accensumque usurpant ad piscationes nocturnas, tridentemque adnatantes pisces confodiunt: qui piscandi modus & Burgundis & Montbelgardenibus haud insolens. Ex Betula in Alsatia, & Basilea ad maxima illa dolia constringenda circuli probatissimi habentur. Item in Avernia, Allobrogibus, Sebustianis, agro Tridentino alibique locorum. Rustici etiam tempore messis virgis teneris Betulae segetes colligare consueverunt, sicut & alia quoque, ad quem usum hæ virgæ commodissimè adhibentur. Cortices Betulae Balistariis, duriverò & crassiores caudices Carpentariis (ex his enim illi axes & absides conficiunt) relinquuntur, teste Trago. Parantur & ephippia, equis imponenda ex Betula. Ananij teste Matth. è suis Betulis non modò optimos conficiunt carbones ad coquenda liquandaque metalla: (diu enim vivacem ignem retinent, caputque non teneant: quo nomine & à Metallicis expetuntur cum fundunt metalla) sed è delibrato contortoque cortice facies ad nocturna lumina parant, quibus in tedæ vicem utuntur, quod bituminosa & oleosa pinguitudine, uti dictum, redundant. Schvvenckfeld. semen siccantis naturæ esse scribit. Idem observavit, ex trunci medijs substantia aliquando nasci Fungos flavos, Rhabarbaro similes: eosque astrictoria vipollere, & ad sanguinis fluxus cōpescendos utiles esse.

Ioan. Coler. verò hæc refert. Mense Martio ex Betula multa fluit aqua si truncus vulneretur: crescente luna coaservanda est, pellit calculum ex vesica & renibus: si quid depravati est in visceribus, pulmone, hepate, aut splene tollit: si abluatur facies, adimit omnes maculas, & faciem pulchram & gratiosam reddit. Fertur Tartaros circiter mensem Martium, hanc tantum aquam potare, nec eo potu unquā ægrotare. Per totum annum potest ad multa usurpari.

ALNUS VULGARIS.

CAP. VI.

Descriptio. *Cortex.* **A**LNUS vulgaris arbor iustæ magnitudinis, ramola, cortice scabro, sulco: li-

gno molli, rufescente. Rami valde fragiles sunt, ut vel digitales levi inflexu frangas, ob id Frangula hæc arbor dici posset, unde. cortice ex fusco subcinereo, maculato, internè luteolo, amaro cum adstrictione & ingrato: ligno intus albo & meduloso: foliis vestitiuntur latis Avellanæ vulgaris, rotundioribus, nervosis, crenatis, viridibus, splendentibus, len-

to & viscido humore obstitis. Oculi triangulares, excinereo rufi interdum & virides, aut in purpuram quodammodo vergentes. In ramulorum fastigiis nucamenta seu luli dependent, simul multi, virentes vel rubentes, unciam circiter longi & fragiles, antequam commissuræ conferruminatarum particularum dehiscant: quæ ubi se explicuerint, duas etiam uncias longitudine superant, sapore adstringente, cum aliqua amaritudine. Cæterum portiunculæ dictas ad mediam tanquam costam alligatas ambiunt staminula multa, ut in Corylis. Mense Septembris apparent etiam minimorum rudimenta. Eodem mense veteres conos videas privatis ramulis pendentes, binos ternos, quaternos, plus minùs, pulchrè hiantes & apertos. Item paulò antè, aut eodem tempore novos, magnitudine parvæ avellanæ, primò virentes, ubi maturescunt rubentes, & mox hiantes, ex imbricata squammarum compage coaggestos: è quibus & ante seminis maturitatem stamina purpurea prominula quædam observata, quæ fortasse florum loco haberi possunt. Horum Conorum gustus valde astringentes cum aliqua amaritudine. In quibus semina, ubi matura fuerint (quod prædicto item mense observari solet) parva admodum, compressa, inæqualia, rubentia: atque in iis medulla alba pauca, sapore manifesto destituta. Observatur & in Conis, ubi matureseunt pulvis arenosus. Nic. Perot. in corticopie notat in Alno, arbore nota, reperiri Tuber.

Theoph. l. 3. hist. cap. 14. *αλνδεραν* [sic enim vocat Alnum] *ἀκαρπον*, id est sterilem dicit: ita enim habet Cod. Bas. sic & Plin. legit, & Dal. & Gaza more suo Plinium secutus. At Aldin. noster codex *ἐυκαρπον* habet: Rob. Constant. legi vult *ἐυκαρπον δὲ καὶ μονογενὲς*, pro eo, quod in utrisque dictis codd. habetur post *ἐυκαρπον* & *ἀκαρπον*, *δὲ μονογενὲς*. Nec displicet ea lectio. Immò & ipse quoque Theoph. eiusdem lib. c. 6. *αλνδεραν* manifestè circa autumnum fructum ferre dixit.

Ergo Theophrasto Alnus fecunda est & utriusque generis. Arbor natura recta, ligno molli, medulla tenera, ita ut virgæ graciliores totæ excaventur: folio Pyri [*παιον* : at paulò post Coryli folio melius simile dicit.] sed ampliore nervosioræque: cortice scabro, intus rubente, quo coria tinguntur: Radice per summa cæspitum sparsa, nec maiore quàm Laurus, sed tenui.

pliny res. Fallitur itaque Plin. quando Alnum inter eas arbores recenset, quæ solæ nullum ferant fructum, hoc est, ut ille explicat, ne semen quidem. Videtur autem & is apud Theophrast. legisse *ἀλγυρον*. Idem eidem folia crassissima tribuit, umbram pinguem: sed pascere satam.

Ruellij lapsus. Fallitur & Ruell. qui ex Theoph. meminit fructiferæ & sterilis, prava deceptus Theophrastei codicis lectione.

A Diolc. quod equidem sciamus non descripta. Nec à Galeno cæterisque Græcis: aut certe nomen eorum nondum innotuit, quod & Tragus fatetur: Sed difficultatem iniicit, quod Aristoteles inter naturæ miracula (ut citant Ruell. & Tragus: locum enim ipsi nondum invenimus) refert, Alnos in sola Creta non esse steriles. Existimat autem Tragus, eum fusca & rotunda illa capitula, in quæ flos Alni definit, intellexisse. Ergo ex hoc loco quis non malè concludat, Alnum alicubi & extra Cretam sterilem esse. Sed non magni hoc loco facimus eum locum, quem scimus non esse Aristotelis, quemadmodum nec libellus ille de Mirab. auscult. quod vel ex eo patet, quod Venetiarum in eo meminerit, quas certum est ex historiis fide dignis Aristotelis seculo nondum extitisse. Putamus autem autorem eius opusculi apud Theoph. legisse *ἀλγυρον*, & apud Plin. fructum non ferre: Cum verò ipse fortè Alnum novisset & in Creta fructum illam ferentem conspexisset, tantis autoribus derogare fidem noluisse, sed pro raro & admirabili in scripta referre. Sed in hanc rem diligentius inquirendum.

Scribit Car. Steph. Alnum apud vulgus Gallicum, latinum ferè nomen retineri *Aulne*, indeque pumilas *Aulne-aule* vocari. Materiem eius ad aquatilia commendari, hocque probari Virgilii testimonio, Georg. 1.

Tunc Alnos primum fluvij sensere cavatas.

Brunfels. repreh. Brunfelsius Alnum, de qua scribit, non novit, quando ait nec semen, nec ullum fructum ferre.

Gesn. & Trag. not. Gesn. quoque cum Trago minimè separat Iulos à Conis. Nam hic per florem Iulos intelligit, quos putat in nigra & rotunda illa capitula, uti vocat, nobis Conos dicta, definire ut paulò antè dictum. Ille verò ait: Alnus suis Iulis, qui ei non decidunt, floret in Vere: sed autumno semen maturat. Et alibi Alno Iuli sunt loco seminis. Perperam uterque: Nam nec Iuli in fructus dictos migrant: nec Iuli semen sunt aut loco seminis. Sed Iuli à capitulis illis, seu Conis seu fructu semen continente, res distincta, exortu distincto, uno eodemque tempore in hac arbore observari solita.

C. Bauh. Sed nec C. Bauhinus, sagacissimus aliqui Botanicus discrimen aliud inter Iulos & fructum agnovit, quam temporis, quod illi hunc præcedant, & in hos transformantur & abeant. Sic enim scribit apud Matth. Alnus quam rotundifoliam glutinosam appellamus, Iulos lōgos pro flore emittit, qui non decidunt, sed coguntur in formam olivarem: (hic fructus Alni est) in quibus semen, licet Plin. neque fructum neque semen ferre, & Theoph. sterilem dixerit: fortè Aristot. moti sententia, de qua, ut & de illorum, antè. Quis verò obsecro credat Iulos Alni ætate proveciores duas uncias æquant, contrahi rursus ac cogi in formam olivæ & capitulum vix semuncia longius? Præterea quæ latitudinis, quæ substantiæ, quæ situs differentia? Omnino diversa sunt, ut adver-

tentibus apparebit.

Neque etiam concedimus Iulos esse flores: quamvis ita plurimi, alter post alterum, uti sit, secunda credulitate sentiant, ut Tragus, Gesn. Dod. & alij. Nec quicquam ad rem facit quod ad suam sententiam defendendam ex Cæsalp. adducit idem C. Bauh. Theoph. aliquando steriles vocare eas plantas, quæ fructum non conspiciunt aut inutilem ferunt: nam & Alnum hanc nostram fructum conspiciunt ferre scimus, neque illum inutilem: scimus & Theoph. non temerè sterilem dicere plantam, quam fructum ferre manifestum constet, saltem sibi: & eundem Theoph. Alnum alio loco ex professo fructiferam, statuisse, & quo tempore fructum ferat indicasse.

Sed nec quicquam huc facit Cæsalpini illa subtilitas, qua Ruellium imitatus apud Theoph. Alnum quandam statuit sterilem, quandam fructiferam: adducta modò dicta explicatione, quæ ratione Theoph. aliquando steriles arbores vocet, quàm tamen nullam esse ostendimus. Sed miramur perdoctum & solertem aliqui Botanicum Cæsalpinum, postquam Alnum aliam sterilem, aliam fructiferam, ex Theoph. ut (ille sibi persuasit) dixerat, addere ausum: unigenam esse naturam: Hoc enim vel ex Theoph. vel certè ex sua mente eum dixisse certum est. Atqui ad Theoph. mentem non potuit: non enim hic illud ita habet: sed de Alno simpliciter, loco eo, quæ diversimodè in diversis exemplaribus *ἀλγυρον* & *ἀλγυρον*, seu ut ipsi cum Const. legendum censuimus, *ἀλγυρον* habere diximus. Posteriori autem modò legendum esse ostendimus: quod qui impugnaverit, aut Theoph. sibi ipsi crasso errore contradicere, fateri cogetur, vel duas Alnos tradidisse, quam tamen natura unigenam dicit: atque etiam hoc modò sibi contraria protulisse. Quis enim fructiferum & sterile naturam unigenam dicat. Vel denique doceat nos quæ sint illæ duæ Alni species apud Theophrast. quarum alteram *ἀλγυρον* & fecundam, alteram *ἀλγυρον* ac sterilem dixerit.

Sed nec debuit ad Theoph. mentem dicere Cæsalpinus, Alnum utramque (hoc est, tam sterilem, quàm fructiferam: quas tamen nos non concedimus, donec nobis quis utramque ostendat) unius esse naturæ: quem, ut summum (pòst Arist. præceptorem eius acroamaticum) Philosophum, nemò temerè credat sterilem & fecundam arborem homogeneam dixisse. Sed tota hæc difficultas, ex prava Theoph. codicis lectione orta, facile tollitur, si ad veriore & antiquiorem codicem, ut ostendimus, legatur *ἀλγυρον*, vel *ἀλγυρον*, ut ipse sibi Theoph. concilietur, & rei natura, quæ quidem nobis cognita, talis ad veritatem & celebratissimi illius scriptoris mentem declaretur, qualis revera est, & esse à quovis deprehendi potest.

Observabis interim ne Cæsalpinum quidem videri nobis agnovisse, Alnum Iulos, & Conos, uti res distinctas, ferre.

Ineptit Lonic. cum ait Alnum fructum non ferre, quamvis floreat: ex Trago enim suo quem aliàs sequi solet discere poterat fructum ferre præsertim verò, si arborem ipsam, cuius sanè incertam exhibet figuram considerasset.

Tabern. in sua icone & Iulos & Conos exprimit quidem, sed descriptione non distinguit, cum tamen inter postremos sit, qui stirpium historiam compilarit.

Errat & Claudius Poëta, eumque secutus Guido de Fontenayo, dum in suis Epith. Alnum Ele-

C. Bauh.

Cæsalp. ali. quot error.

Theoph. in c. 10. statim sur.

Alius Cæsalp. error.

Lonic. in p. 11.

Tabern. nos.

Claudij Poëta & Fontenay lapsus.

An Iuli sint flores.

Item Ra. Ariferam vocitat: quem errorem & Raulf. Textor commisit. Id enim Epitheton ad Populum pertinet, quod vel ex Aristotele didicissent: de qua postea.

Sed nec Hort. Tusculano credendum, dum in suo dictionario Latino-Græco-Gallico Alnum *αλνερ* Græcorum pronuciant.

Etymon. Dictam Alnum putat Curtius, quod ab amne alatur. Quid si dicamus, quod ipsa potius alat. Pascit sata, inquit Plin. Et sub Alni tegmine herbas succulentiores nasci observatum.

Clethra. Clethram quidam & Latine scribunt & vocant.

Onicium. Alnus Cardane, inquit Scal. si nescis, Onicium est vestrum. Germ. Erlen / Erlenbaum / Erlernbaum / Ellerbaum / Orlinbaum / In Austria Schwarz erln / hoc est Alnus nigra. Belg. Elst / Elsenboom: Gall. Aulne. It. Alno, Alano, Aunia, Onici, Onam, Onio, & Onato Hetruscis. In Taurinis Verna: Vascones, haud multo longius, Ber, autore Scal. Angl. Alder tree: Vngar. Egör fa. Bohem Wolfe. Polon. Olsa.

Nomina
Languar.
Alnus nigra.
Folia castissima.
Pactarum de Alno
Tabula.
Sclavon. Wolschowe. Folia eius Castissima dicit Raviss. Textor. Poeta multa de Alno fabulantur, fingentes tres sorores Phaëtonis, Phaëusam scilicet, Phoebe & Lampetiam, cum per quatuor menses fratrem in Eridanum precipitatum, quod currum Solis male duxisset, deflevissent, in Alnos tandem conversas. Vid. Ovid. Metam. 2. Fab. 2. Eiusdem fabula Virgil. quoque meminit Eclog. 6.

Tum Phaëtoniadas musco circumdai amara
Corticis, atque solo proceras erigit Alnos.

Alnus Phaëtonis.
Epitheta. Sic variis Epithetis à poetis ornata Proceras, opaca, frondens, alta, aërea, viridens, longa, potura, procellosa, viridens, virens, viridis, teres, fragilis, phaëthontea, fluviatilis &c:

Gaudet enim plurimum aquis, ut haud ferè alibi quàm humectis & uliginosis nascatur locis, potissimum verò frigidis & opacis vallibus, ad flumina ripas, unde fluminea, fluctibus apta, & amica fretis, ab iisdem dicta. Theoph. sanè in aquosis tantum suam Clethram, alibi verò nusquam nasci dicere ausus est, eumque secutus Plin. vt Virg. Georg. 1.

Tunc Alnos primum fluvij sensere cavatas.

Et Georg. 2.

Fluminibus Salices crassique paludibus Alni nascuntur.-----

Passim occurrit in Germania & circumiacentibus provinciis: Item Gallia; sed rarior: adhuc rarior in Italia, ubi tamen reperitur, autore Matth. In Helvetia, Burgundiaque nihil frequentius. Basileæ extra Portam lapideam ad Birsicum amnem abundè crescit: ubi cum fructu virente Maio vidimus:

Tempus. Augusto & cum fructu, seu conis, & cum nucamentis. Ac de tempore vix certi quippiam statuas. In Suncovia observavimus mense Martio cum conis veteribus, novorum rudimentis, & Iulis, iisque omnibus simul. In Ducatu quoque VVirtemb. Augusti fine itidem cum conis tam veteribus quàm novis & Iulis simul vidimus: ut parum absit quin credamus omni penè tempore æstatis aliquid parere. Communiter tamen fructus maturefcit Septembri. Gemmas protrudere incipit ac novella folia mense Aprili. Theoph. Alnum post Favonium demum germinare scribit. Virgil. Ecl. 10.

Virgil. corvæ. Quantum vere novo viridis se subicit Alnus. Legendum, sutrigit, pro subicit.

Non itaque audiendus Tragus, quàmvis secura credulitate cum plurimi sequuntur sint, cum ita scribit: Alnus præsertim adultior fusco vere emicat flore, Betulæ consimili. Quamquam Alno Iuli seu flores non decidunt, sed durantur, cogunturque, ita quidem ut forma Olivas imitentur. Atque hic est Alni fructus, qui Autumno appetente maturatur. Hæc ille: qui Iulos accipit pro flore, eosque imaginariè nulla observatione putat è longo corpore in glomerem cogi, quod falsum & contra experientiam, ut in superioribus abundè refutatum. Sed in florem, quem apiculis quibusdam è fructu emicare putamus, uti dicebamus, diligentius inquirendum. Vidimus sepius Iulos, conos novos & veteres simul, ut dictum.

Seritur ex semine Alnus: atque ipsa aded se ferit, hiantes sub autumnum cono, excidentèque sua sponte seminio. Serenda in sepibus pratorum, quia gramen melius provenit sub eius umbra, & folia decidua impingunt solum. Arcenda verò ab arvis & frumentorum agris propter frigidam & nocivam umbram, sub qua nec frumentacea, nec legumina, nec linum, aut Milium, aliave similia rectè & feliciter proveniunt, ut observavit Aug. Gallus diligentissimus apud Italos Geoponicus. Tonsa densior fit & ramosior, & rura ab invasione torrentis irruentis quodammodo munit.

Folia Alni viridia imposita, ut scribit Tragus, tumores discutunt, & inflammationes restinguunt. Hæc tabellarii aliique si quando in æstu defatigati fuerint, ut commodè pedibus incedere non queant, calceis imponent: hæc enim ratione dolor mitigabitur, & calor & lassitudo extrahetur. Folia Alni viridia, rorèque manè madentia, conclavibus inpersa, ac post horæ spatium rursus amota, purgato conclavi, pulices fugant: nam hisce foliis hærentes exigi possunt. E cortice Alni color ater conficitur. Insectores namque & pilearii Cortices Alni & ferrum vetus aqua per aliquot dies macerant. Hinc color efficitur niger, atramenti similis. Theoph. sanè Alni corticem & coria tingere scribit. Prædicta ratione cum ferro maceratum huic usui applicant sutores. Alnus inquit Matth. exsiccat manifestè, sed in frigiditate & caliditate parum à mediis abest. Præstat cortex, quod magis adstringat, Gallæ vice, tingendis atro colore. Sunt etiam qui cortice & Alni fructu viridi utantur, gallarum vice, ad scriptorium atramentum conficiendum, addito gummi & calcantho. Alni cortex, autore Dod. refrigerantem & adstringentem cum siccitate facultatem obtinuit. Incipientibus inflammationibus utiliter imponi potest. Conducit quoque ad oris & consillarum inflammationes, ac tumores veluti Nucum Juglandium cortices. Alberto autore, Alni folia ex ferventi aqua tumori sunt remedio, suppurationesque discutunt. Ea quoque nuper inventum esse scribit Curtius, sive viridia, sive arida sint, vetustis vulneribus sepius imposita, hæc ad sanitatem perducere. Fertur & corticis succus ad ambusta facere. Interior Alni cortex, rubeus nonnihil, inquit Cam. cum momento aluminis in vino coctus gingivas corroborat, dentiumque dolores arcet. Idem calidioris & gutturis tumoribus prodest. In obs. Lobelii errore typographico Alno tribuuntur vires ad Betulam pertinentes. Materies eius difficulter ardet. Commendatur à multis ad navalia. Inservit & lina.

Tragiopisio refut.

Satio.

Cantio.

Cultus.

Vires & usus.

Tumores inflammatio.

Anodynum plantarum pedum tabellariorum.

Contra pulices.

Tinctura.

Temperam.

Atramentum.

Scriptorium.

Corticis.

temperam.

Inflammatio.

incipientes.

Oris & consillarum.

inflammatio.

Tumor.

Vulnera.

Vulnera.

Setera.

Ambusta.

Dentes mobiles.

Dentium.

dolor.

Tumor.

gutturis.

Ad navalia.

Inservit & lina.

Vasa Culi-
naria.

vasis culinariis, sutorumque formis, nec non cotum, quibus mellores utuntur, receptaculis conficiendis utile est.

Falluntur igitur ii, qui, uti Ruell. scribit, Alnum duntaxat scopis nascentem, nullum ferre fructum prodiderunt. Nam & hoc falsum esse supra docuimus. Et ad scopas inutiles esse ipsa docet fragilitas: nam ne minimum quidem flecti potest. Hinc illud solemne apud Germanos de Alno proverbium.

Rot haär / Vndt Erlen bogen:

Thustiu gutt / man soll dich loben.

Proverb. de
Alno.

Ad prae-
rium sepes,

Hoc est rufi, & qui capillatio sunt rufi, & arcus ex Alnoligno confectus si probe se gesserint, laudem sanè meritorios: quod experientia doceat contrarium. Alni quoque apud Plin. sepes muniunt, contraque erumpentium amnium impetus, riparum muro, in tutela ruris excubant in aqua saturae, caesaeque densius innumero haerde profunt.

Ad adifi-
ciorum fun-
damenta.

Sed non postrema Alni utilitas ac dignitas est ad aedificiorum fundamenta: Nam ut scribit Vitruvius, Alnus, quia non nimis habet in corpore humoris, in palustribus locis infra fundamenta aedificiorum palationibus crebre fixa, recipiens in se quod minus habet in corpore liquoris, permanet immortalis ad aeternitatem, & sustinet immensa pondera structura: sic enim in vulgatis Vitruvij codicibus mendosa legi debere non male doctis. censuit Budæus. Vitruvium secutus Ruell. eadem citat, additque, & sine vitis conservari, quod aëre sit & igni plurimo temperata; non multum terreno, humore pauco. Itaque non posse extra terram paulum tempus edurare, sed in humore obrutam, permanere ad diuturnitatem. Multaque aedificia sub fundamentis eius generis habere palos. Sed cur Alnus sub aquis duret nec putrescat, aliam à Vitruvii & à Ruellii profert rationem acutissimus Scal. nempe quod humidum habeat communis naturae, cum humore adventitio: non enim aquam sub aqua putrescit, quod nihil invehatur peregrini: quæ subtilitas planè contraria est rationi Vitruvii, qui ad humoris inopiam, uti dictum, causam retulit: Ruell. verò & ad hanc, & ad aëris & ignis plurimi, terrenaeque substantiae paucae temperationem.

Cur Al-
nus sub a-
quis non
putrescat.

Sed enimvero magis arridet Scaligeri ratio: quem optassemus certè eodem tenore lapidescentis Alni causam exaggerasse. Sed circa hos scopulos nobis alio loco, alioque tempore velitandum. Illud tantum dicamus si non multum terreni habet Alnus, cur tam facile lapidescit. Lapide sanè verò, nihil ferè magis terrenum. Aut si ignis cum aëre temperatus in causa sit, citius hercle patietur ab aqua, ob qualitates contrarias: A contrariis quippe omnis passio & alteratio. Sed nec Vitruvius temerè concesserimus humoris in Alno inopiam, quam non frustra poturam & fluvialem dixerunt poëtae, & quam non nisi aquarum alumnas scimus. Immo in humidi exuperantiam & siccis seu terrestribus substantiis defectum eius fragilitatem referimus. Sed de his aliàs. Hic enim potissimum de Alno spectandum: alibi de Sicom. Illud certum & indubitatum, palos eiusmodi sub aquis infixos, temporis progressu lapidescere, ut multi nobiscum testantur, vidit Tragus, & nos Alni frustra lapidea plurimis locis: apud incomparabilem illum naturae scrutatorem Vlysem Aldroandum Borioniae magna vidimus frustra: apud Calceolarium Veronae, & Venetiis multis in locis, in

Cur fragi-
lis.

qua nobilissima & verè regia civitate nobis pro certo à fide dignis relatum magnis etiam sumptibus accersiri solitam Alnum ad faciendam palationum & aedificiorum sub aquis fundamenta, non modò quoddam crebre fixa ad aeternitatem maneat immortalis, uti Vitruvius dixit, sed quoddam ingentes admodum ferat etiam moles, ut annotavit Matth. Et ut ille ait, in Mulao Calceolarii:

---Videas Lapidescere Sarni

Caruleo sub fonte Alnum, Filicisque manipulos,

Et palea intortos lento cum vimine culmos.

Nec contenta ingeniosa hominum solertia istud scisse, nisi & ipsa ad imitationem naturae, artificio quodam, sed & naturae obstetricantis beneficio, ex Alno lapidem generare, vel illam in hunc transmutare posset.

Alnus qua
arte muta-
tur in lapi-
dem.

Imponitur lignum, quantae velis magnitudinis, in labra illa ampla aenea, in quibus Lupulus coquitur ad faciendam Cerevisiam: cumque percoctus abundè Lupulus est, eximitur idem lignum, & arena vel glarea in ipsis cellariis obruitur per triennium: inde cum exemptum fuerit, duratum in lapidem apparet, è quo potissimum Cotes fiunt, quibus ad ferramenta acuenda mensarii utuntur. Recitat Gesnerus ex D. Kentmanno.

ALNUS INCANA ET HIRSUTA.

ALNI incanae & hirsutae nobis dictae folia vulgari similia, minus tamen rotunda: desinunt enim in acumen, magis serrata & penè laciniata, subtus hirsuta & incana, non virentia, nec etià viscosa. Color quoque ramulorum diversus, non ita virens, sed candidior. Iulos & Nuculas, ut vulgariis, fert.

Descriptio

Folia.

Iuli.

Nucula.

Ceterum neque hic assenti-

C. Bauh.

mur C. Bauhino, dicenti. Iulos hanc obtinere, quam vulgaris Alni breviores, qui conglobati fructum non ita rotundum, sed oblongum constituent. Nam & in hac dicimus Iulos à fructu distinctos, ut antea traditum.

Alnus 2. in Austria & Styria weissen, id est, alba Alnus, Clus. Alnus hirsuta. C. Bauh.

Iam olim hæc nobis observata Genevæ & circa Montbelgardum variis in locis, sed humidis potissimum, uti præcedens, ut ad Dubis ripas in pago Adineurtio propè somum D. Docurui Confil. Ill. E. C. VVirtemb. ubi licet utramque Alnum videre & pulchrè à se invicem discernere. Item in Burgundia ultra pontem rigidum, vulgò dictum, Pont de roide, versus Villars, cum Iulis & Nuculis mense Septembri. Inter Grandivillam oppidum, & pagum Fesche ad Comitatum Montbelg. pertinentem. Observavimus etiam trans

Locus.

Tempus.

trans Rhenum inter Brisacum & Burckenheimium. Inter Montbel. & Porentrium itidem Septembri cum Iulis & nuculis distinctis. Nascitur & locis aquosis circa Basileam inter Muratum & Munchensteinium, & infra pagum Hiinnigen ad Rhenum. Alunt & Austria & Styria montana circa flumina & udis locis: etiam in Danubij insulis circa Viennam frequens est, priori commixta, teste Clusio: cui huius Alni cortex magis refrigerantem cum siccitate facultatem obtinere videtur, quam vulgaris.

ALNO SIMILIS ARBOR.

CAP. VII.

Annotant Pena & Lob. in Adversariis suis, post historiam Visci Indici, coniecisse Nauderolos in eadem spontulas, surculos effractos arboris, Alno quidem similis, fronde & ligno: sed tamen diversos, racemoso & muscoso flore, glomerulos conflate. Fortè [addunt iidem] duntaxat cælo & agro variat. At nobis floris hanc diversitatem vix cælum aut agrum variare in eadem specie videtur. Posterii indagabunt.

DE POPVLIS IN GENERE, ET IN SPECIE.

CAP. VIII.

POPVLVS NIGRA SIVE ΑΙΤΕΙΡΟΣ.

Descriptio

Cortex.

Materies.

Oculi.

Folia.

POPVLVS nigra in altum se attollens, cortice laevi exalbido ac incano obducta: sed ramuli potissimum albicant: materies dura, pallescente, ac minus alta minusque sessili, quam Populi alba: quidam volunt aridam & lævissimam. Radices profundiores quam in alba. Antequam folia erumpant, oculos protrudit mucronatos, odorato, luteo &

pingui atque tenaci succo prægnantes. Hinc folia Hederaceis similia, ex rotundo mucronata, serrata, Hederaceis minus crassa, atro virore splendentia, longis pediculis appendita. Producit & quasi Iulos in longo racemo coacervatos, lanugine, ubi dehiscunt, alba plenos.

Quædam, notante C. Bauh. ante exortum foliorum floret: at fructum non fert. Flos instar amenti colore rubente aut candicante. Quædam fructum fert, seu Iulos, racematim com-

pectos, multis rotundis & viridibus granis constantes: (uva Populi aliquibus) in quibus lanugo candida in pappos avolans, cui pauca semina valde minuta adpenfa sunt.

Hæc αἰτεῖρος est apud Diosc. cuius nihil aliud quam vires tradit, & quoddam ex ea δάκρυον seu lachryma exstillans concreseat in Electrum seu succinum: de qua re postea. Idem & Populum albam agnoscit, quæ ei λεύκη dicta.

Apud Theoph. verò satis ampla Populi utriusque, hoc est, tam nigra, quam & ipse αἰτεῖρος vocat: quàm alba, quæ & ipsi λεύκη dicitur: itemque Libycæ descriptio: Aegiron autem in Creta nuncupari dicit, de nigra intelligens. Populus alba nigraque, inquit [λεύκη καὶ ἡ αἰτεῖρος] unius sunt formæ: ambæ rectæ: sed excellior læviorque nigra: figura foliorum similis, & lignum cum caditur albedine simile est: utramque ne florem quidem habere putant. [hæc Populus est Libycæ, de qua postea.] Populo alba similis est. Quidam Populum nigram solam sterilem esse putant, ut Arcades: cæteras autem omnes, quæ in montibus proveniunt, fructum parere. At verò in Creta Populi nigra multæ sunt fructuosæ. Ac paulò antè dixit: Fructum reliqua quidem omnia ferunt: de Salice vero, & Populo nigra [αἰτεῖρος] & Ulmo, uti dictum, varia sententia est. De Populo, annotat Scaliger, non est dubitandum: in Aquitania enim fert fructum. Sanè circa Basileam alibique locorum sæpissimè fructus prædictos ferentem vidimus, ut de hac re hodiè amplius non sit dubium.

Sed & alia difficultas oritur in foliis diversarum Populi specierum, quas nos dissimiles describimus, uti reuera sunt: cum tamen Theoph. ut ex modò citato loco patet, utriusque Populi foliorum similem figuram dixerit. Respondendum ex ipso Theoph. l. i. hist. c. 16. Aliarum quidem arborum folia ipsa sibi ipsis similia esse: Populi verò alba [τῆς λεύκης] & Hederæ, & Ricini dissimilia. Recentia enim seu novella, rotunda esse: [τὰ μὲν γὰρ νέα, σφαιρική]. Hist. L. verit: Recentia enim Populi utriusque & Ricini folia rotunda esse: de quibus intelligere ait, cum dicit Theoph. utraque foliorum figuram similem habere. Vetustiora verò angulosa fieri. τὰ δὲ παλαιότερα γωνεῖσθαι: quæ non benè expressit Gaza, cum ait in angulum exire, sed nimirum Plin. potius quam suum autorem sequi voluit: qui tamen melius, quàm Gaza dixit, Nigra Populo, ut Crotoni, folia in iuventa circinata rotunditatis esse: vetustiora in angulos, exire. In angulos, inquit, non in angulum. Sed fallitur uterque, & neuter vocis vim apud Theoph. exprimit. Fallitur & Plin. in eo quòd quæ Theophr. de alba dixit μετὰ τῆς λεύκης, ille ad nigram transfert: cum tamen hunc locum ex Theophr. transcripsisse videatur.

Sed Gaza etià fallit, dum ex eo Plinii loco, ne non Plinianus videatur, ad versionem Theophrasti. de Populo alba accommodat, verba quæ Plinius dixerat de Nigra. Ut, vel hinc pateat, quàm fidus Theophr. interpres fuerit Gaza, qui multos in erroris Barathrum cum sua versione præcipitavit. Hist. Ludg. uti dictum, ad utramque, retulit. Vox est γωνεῖσθαι. Sive igitur in angulos exire dicas, siue angulosa, utrumque rectè Populo alba conveniet: non item Nigra, quæ folia non habet angulosa. Errantque qui Populi alba folia in suis Herbariis non angulosa pingunt. Res eò redit, ut Theophrasto sua mens, sua sententia relinquatur. Alio-

Vicia populi.

li.

Semina.

Αἰτεῖρος.

Nigra & alba Theophrast.

Item Libycæ.

Cercæ.

Theobh. ibi.

Dubium de foliis.

Solatia.

Gaza vbi.

preh.

Plin. & Gaza eam.

narrant.

Gaza non fidus Theophrast. interpret.

gui haud vanè quis dicat, curiosam & haud magni momenti esse hancce satagentiam.

Idem ferè repetit Theoph. l. 2. Caus. c. 22. nisi quòd Crotonis tantum ibi mentionem faciat: non item Populi.

An alba
mutetur
in nigram.

Theoph. re-
preh.

Porro quod idem Theoph. tradit, & pluribus in locis inculcat, spontanea Metamorphosi Populum albam mutari in Nigram: id nemo mortalium nobis persuaserit. Quis enim credat arbores specie & forma diuersas, distinctas foliis, fructu, odore &c: in se invicem transmutari: si modò eandem Theoph. per albam & Nigram intelligat, quas & nos intelligimus, uti sanè non dubitamus. Nam etsi in 5. de caus. idem scribat eiusmodi mutationes ideo evenire intelligendum esse, ut quæ transmutantur aliquid similitudinis habeant. Fatetur tamen idem, λευκὴν πλατυφυλλότερον τε τὸ αἰεῖρον, καὶ λεπτοφυλλότερον, καὶ τὸ ὄλον ἀστερόειρον εἶναι: hoc est, foliis esse latioribus albam Populum, quàm Nigram, cortice laxiori, & in totum succo lactiore. Sed eandem in senectâ ob alimenti inopiam, frondem angustiore corticemque scabriorem acquirere, haud præter rationem putat. Sanè & nos idem putamus.

Scal. not.

At Albam in Nigram transfigurari, sua sponte, sine arte, hoc est insitione, aut alia cura, id verò nobis non modò præter rationem, sed & præter naturam esse videtur, quippe qui longè maiores pluresque differentias inter eas agnoscamus, quàm à Theoph. posita sunt, atq; adeò tot & tales, ut pro distinctis speciebus agnoscamus, & nobiscum agnoscat Scaliger: quem proinde ut acutissimum, & nasutissimum atq; adeò etiam interdum regidum ac severum Theoph. interpretem atque censorem miramur hos scopulos non adnavigasse, ut aliquid subtilitatis inde ferret, sed secura credulitate præternavigasse: & nihilominus hanc mutationem passim in suis commentariis inculcasse. Consideret bene utramque qui novit arborem, & à nobis utriusque positas descriptiones, & nostræ sententiæ facilè plausum dabit. Theoph. verò eo loco, ubi de plantarum transmutatione tradit, more suo (Aristot. præceptorem imitatus, & ut securitati suæ consulere, neque obnoxius fieret reprehensioni) non ex sua sententia eam metamorphosin tradit, sed aliorum: Quædam, inquit, totius arboris plantæve mutationes sua sponte [αὐτομάτως] fieri videntur: quemad. Populum albam in Nigram quodammodo facessere aiunt, tùm foliis, tùm tota facie. Ἐξαιρεῖται φάσι, καὶ φύλλοις, καὶ τῇ ὅλῃ προσέλει. Nota: ἐξαιρεῖται, mirabilem vocem, & de qua nihil Grammatici nostri. Nota & τὸ φάσι aiunt. Et ait: προσέλει, aspectu: non τῇ ὅλῃ μορφῇ. Non feliciter itaque Gaza τὴν προσέλει in totam speciem convertit. Putamus autem eiusmodi popularem persuasionem Theoph. fuisse relatam, quâ viro Philosopho, & in universum generi humano nihil est pestilentius: quippe quæ & constantes animos interdum labefacit, & curiosos ac discendi cupidos inhibeat, simpliciores verò irretitos occupet secura & vana spe credulitatis, qua nunquam ad genuinam & solidam rerum cognitionem pertingere queant. Eiusmodi multa sunt etiamnum hodiè, in nobilissima nostra arte Medica, licet una, falsa & præter rationem etiam à doctis nihilominus pro veris agnita ac etiam usurpata: quorum tamen non minimam partem explodit Doctissimus Ioubertus in erro-

popularis
persuasio
ποικ.

Errors po-

ribus popularibus, & nos non minorem fortè pulares Ioubertus in hoc nostro opere.

Sed ad institutum revertamur: nimis enim digressum.

Plin. cum Theoph. tria agnoscat Populi genera: albam, nigram, & quam peculiari novoque nomine Libycam vocat, quæ χέρυς est Theoph. uti dictum. Nigræ Populo materiem tribuit crispam, quod notandum. Idem Plin. Populis in genere tremula tribuit folia, & iisdem foliis inter se crepitantia dicit esse, quod de Libyca potissimum intelligendum. Item Populo nullam esse umbram, ludentibus foliis, quod itidem de Libyca inaudimus. Quando verò Populum Herculi dicatam scribit, id de alba intelligendum esse, postea docebimus. Nec audiendus Plinius, quando & Populum inter eas arbores recenset, quas solas nullos fructus parere falsò credidit.

Diosc. sanè apertè Populo nigræ tribuit, cum ait: ὁ δὲ χέρυς &c:

Quin ipse quoque Plin. l. 24. c. 8. De Nigræ Populi viribus tradens, eius semen ex aceto comitialibus utile prædicat. Falsum autem est quod idem lib. 16. c. 23. Plin. ait: Populorum foliis grandissimam esse lanuginem. Nam nec Nigræ nec Libycæ ulla est. Et populo albæ non grandissima, sed candidissima, (uti forte legendum) superficie tenus averfa partæ aspersa quasi farina quadam essent obducta folia. Et tamen non benè Plinium reprehendit Matth. quasi, ut ille ait, Candidam efflorescentem lanuginem in nigra Populo videri scripsisset l. 16. c. 23. Nam & hoc expressè non dicit, eo saltem loco, sed Albæ, folium bicolor, tribuit peculiariter. Nigræ nequaquam, cuius tamen folia mox subdit ex Theoph. ut Crotoni, in inventa circinatæ rotunditatis esse: vetustiora in angulis exire, quod de alba dicere Theoph. supra monuimus.

In sacris literis quoque Populi fit mentio ut Genes. 30. Sed quia ibi Populum albam intelligendam putamus, id postea sub eius historia dicemus. Hermol. annotat Populum nigram Aristoteli vocari Acheroin. Est & Populus nigra memorabilis Homeri celebratione, & loco, quod inter arbores hortorum Alcinoi commoretur.

Anicenna Populum Nigram vocat Haurum Romanum cap. 344. Et 510. Nucem Romanam: Et cap. 311. sub nomine Hauri, confundit ea quæ de alba & nigra Populo à Diosc. & Gal. diversis capitibus scribuntur.

Ruell. de Populo nigra scribens nugatur: nam quæ dicit de ea, nec albæ nec nigræ Populo competunt, quamvis ea ex historia aliqua albæ malè intellecta, ignoranter translulisse videatur. Sic enim habet: Populus nigra, αἰεῖρον Græcis, fronde angustiore: folia vetustiora in angulos exeunt, infernè herbacea, supernè candicant. [quæ contrario modo apparent in alba] Et mox: Nigra, folio bicolor. Fallitur: nam talis alba, non nigra. Idem ad caput Populi nigræ refert quæ de Electro ex Hermolao transcripsit. Planè a. nobis persuademus, Populi genus neutrum Ruellio cognitum fuisse. Rectius Curtius ex hac Populo Populneum unguentum fieri scribit, quàm Ruell. ex alba, de qua re postea.

Falsò legitur apud Plin. l. 14. c. 1. Rumbotinum vocari & alio nomine Populum arborem Italiæ Padum transgressis. Nam eo loco, non Populus

Plin. car-
reñ.

Populus, sed Opulus legendum. Falliturque

Error. Thes. ling. Lat. quando ad eam scribit, αἰγι-
Thes. ling. ος. Vitiosa Plin. lectio eum decepit.

Farfarus. Veteres Latini, uti notat Cordus, utram-
Farfarus. que Populum, Farfarum appellarunt. Est etiam
herba. herba Farfarus & Farfarella dicta, à similitudine;
 quam cum Populi foliis habet.

Cur verò Tragus nobis & aliis nigram Po-
Trag. So- pulum, dixerit albam, nescimus: Nam ea quam
lv. Lonic. proponit, nigra est. Eius opinionem imitatus
cy Har- est Solerius.

Lonic. quoque ponit iconem Populi nigræ,
 pro alba, confundens cum alba & Libyca ut po-
chum not. stea dicitur. Sed & Harchius inscitè Nigram,
 λευκήν dicit.

Petro de Crescentiis, Populus nigra simpli-
Populus
simpliciter. citer dicitur Populus: Similiter & Gesne-
Albarus. rus Populum nigram vocat. Anguil. Po-
 puli secundam speciem facit. Schvuenckfeldius
 & Camerarius annotant Populum nigram Al-
 barum dici P. de crescentiis: sive verò hoc ita
 sit, sive nō sit, (Nam Crescentii codex nobis nūc
 non est ad manus) non rectè ita dicitur id no-
 men de nigra. Nam λευκήν seu albam à colore
 in Italia Albarum vocari Scal. testis est, cui
 hac in parte plus tribuimus, maximè cum &
 vocis vis id præclare insinuet. Populum verò
 simpliciter & is vocat hanc nostram. Tragus &
 nigram Albarum Ital. dici ait.

Synony-
ma Ling. Hebræis *Lisnach*, Gen. 30. si modò hæc Po-
Lisnach. pulus intelligenda, ut idem putat Tragus. Germ.
Hebr. *Pappelbaum* / *Sarbaum* / *Bollen* / *poppeln* /
poppelsweiden / *schwarze poppeln* / *Aspen* / *Al-*
terbaum / *schwarz pappelweiden* / *Sarbauch-*
baum: idque, ut sit, pro diversitate Provincia-
 rum. Belg. *Popelier* / *Popelaer* / *Populatre*.
 Angl. *Poplier* / *Asp* or *Esp* tree. Non tamen
 quælibet hoc nomine Anglis appellata est Po-
 pulus nigra. Montana enim & Libyca eodem
 illis appellatur nomine, teste Turnero. Qua-
 propter distinctius dicitur, *Black Poplier tree* /
 vel *Black aspe* / vel *Watte aspe*. Gall. *Peuplier*,
 & *Tremble*, uti notant Had. Iun. & Matth. At
 nobis posterior appellatio melius competere
 videtur Libyæ. Soler. annotat Delphinatibus
 dici *Pinon*, & Provincialibus *Piboulo*. Vasconi-
 bus *Pibol*, teste Scal. Ital. *Propa*, eidem: aliis
Popolo negro. Hisp. *Alamo nigrillo*. Bohem. *Top-*
pel. Sclavon. *Lopel* / *Toprl*. Maurit. *Haur romi*.
 Vngar. *sefete igonie* / *tibol lerónar*. Primum
 illud erumpens germen, cuius in medicina u-
 sus, Officinæ *Oculus Populi* vocant: alii *Gemmam*
Oculi Po-
puli. *Populi*: Græcorum quidam σπέρμα vocant: unde
 erroris occasionem acceperunt, qui non prima
 illa germina resinosa, sed racematim coheren-
 tia granula, in compositione unguenti ex Po-
 pulo assumenda temerè existimant, in quibus
 nihil resinosum. Græci certè non aliud quam
 quod resinosum est, accipi volunt, licet for-
 tassiss hoc ipsum haud proprio nomine expri-
 mant, uti Dod. putat. πολλήν αὖτε τὸ σπέρμα ὅτι ῥη-
 τήν: id est, multa circa semen resina existit, in-
 quit Paul. Aegin. l. 7. Sed de hac re plura in vi-
 ribus. Schvuenckf. tamen eadem gemmā πύδα-
 λη Græcè dicitur: ubi hanc vocem sublegerit, ne-
 scimus. Germ. *Sarbollen* vocant: & *Pappel-*
knospen. Quæ de Populo simpliciter Epitheta
 habent Poetæ, potiss. ad albam pertinent.

Quid verò sit Populi nigræ succinum dili-
Succinum
de Cedri ge-
mere esse. gentius inquiremus lib. seq. inter Resiniferas,
 post Vernicem sive Sandaracam Arabum, Mi-
 thridatis ducti auctoritate, qui Succinum ex Ce-
 Tom. I.

dri genere defluere dixit.

Populum nigram in variis locis observavimus, *Locus.*
 sed potissimum aquaticis: circa Basileam extra
 Portam lapideam & alibi passim ad elices aqua-
 rum, quibus prata & pomaria irrigantur, ordi-
 ne plantata copiosè visuntur. Nullibi tamen
 observavimus cum suis Vvis seu racematis semi-
 nibus, quàm circa Basileam, potiss. propè Bin-
 ningam pagum. Montbelgardi, quòd in eo tra-
 ctu rara sit, in hortum plantandam curavimus.
 Observavimus etiam Monspelii, Patavii, Gene-
 væ, Lugduni, in Alsatia, potiss. ad tractum Rhe-
 ni & propè Lautterburg, in ducatu VVirtemb.
 Anguil. in Italia vulgarem dicit. Provenit etiam
 in monte Baldo, teste Calceolario. Turner. in
 Angliam minùs frequentem scribit, quàm vel in
 Italia vel Germania superiore. Ad Padi seu E-
 ridani Ferrariam perlagentis ripas Populos
 nigras nasci Lacunæ testimonio diximus. Anno-
 tat & Ravis. Textor frequentem esse hanc ar-
 borem iuxta Sperchium & Padum fluvios, qui
 propterea vocentur Populiferi à Poëtis. Matth.
 quoque utramque Populum inibi nasci testatur.

Theoph. auctu facilem dixit, quòd ad aquas
 nascatur: quod verum esse cum Trago observavi-
 mus: nam brevi in altum se attollit, maximè si
 secundum amnes in pratis & uliginosis campis
 consita fuerit.

Aprili mense, aut etiam priùs, odorata gemmæ *Tempus.*
 prorumpunt: Maio racemuli seu Vvæ quæ Iu-
 nio decidunt, aut certè paulò post, ut circa Ba-
 sileam observatum.

Si propagare velis, ex præscripto Theoph. & *Satio.*
 Tragi, rami deputandi sunt, ac Verno tempore
 uliginosa ac humida terræ mandandi. Avulsio-
 ne, salicam modo, facile provenire observavi-
 mus. An benè ex semine proveniat, nondum
 compertum nobis. Quomodo verò Fungi na-
 scantur è Populo nigra docet Tarentinus in
 Geoponicis: ut si caudici Populi nigræ conciso,
 & per terram strato, fermentum aqua resolu-
 tum infundatur, fore ut illico profiliant *Agiritæ*
 fungi, quod Diosc. etiam de alba tradit. The-
 oph. scribit *Egerion* seu Populum nigram ex
 Creta translata sterilem, quod vix credi-
 mus: ut tamen hoc verum sit, non tamen ve-
 rum, extra Cretam esse sterilem. Fertur quo-
 que Populum nigram efficacissimam in eadem
 insula nasci.

Scribit Diosc. Populi nigræ folia ex aceto im-
 posita, podagricis doloribus auxiliari. [quod de
 incipientibus potissimum intelligimus] Resi-
 nam verò quæ ex ea profluit, malagmatis ad-
 misceri. Semen seu fructum ex aceto potum,
 comitialibus utile esse. Quæ verò de Populorum
 lachrymæ viribus tradit, & paulò ante dicta
 sunt, & ad succinum propriè pertinent.

De Populi nigræ temperie variè varia sentiunt. *Temperā*
 Aliis calida est in tertio: aliis in primo tantum *populi ni-*
 gradu. Galeno *Agiri* flores calidi facultate qui- *nigra disca-*
 dem sunt, in primo recessu à temperatis: atin *piatio.*
 differentia quæ habetur in siccando & hume-
 ctando, paulum quiddam ad siccus deflexerunt,
 sed & subtiliorum potius, quàm crassiorum
 sunt partium. Et folia quoque ipsius quodam-
 modo floribus similia sunt, nisi quòd ad omnia
 imbecilliora, minùsque efficacia. Sed & resina
 eius floribus similem facultatem obtinet, atque
 etiam calidiorem. Porro semen tum resina, tum
 floribus & subtiliorum est partium, & exiccan-
 tius, non tamen admodum calfacit. Solerius a-
 pud Gal. pro σπέρμα, vulgè legi σπέρμα, existimans

Vires & u-
 sus.
Podagra.
Epilepsia.

Temperā
populi ni-
nigra disca-
piatio.

*Avic. in-
constantia.*

Populum albam quàm perperam nigram vocat, uti dictum, calidam esse in tertio gradu: sicque lectum fuisse aliquando ait. Manardus quoque, Oribasius atque Avic. variis in locis calefacere etiam scribunt in tertio ordine: Sed hic nulla in re tam varius tamq; parum sibi constans fuisse videtur.

Serap. multos Arabes citat, quorum unus temperata caliditatis cum pauca frigiditate dicit: alii frigidam, sicut & Haliabas. Verùm cum de succino loqui videantur, quod ipsi Crabe vel Carabe vocant, & quod falso Gummi Populi rentur, fabuloso errore parum dignos se monstrant, quibus credatur.

*In Populi
temperam.
exaltè in-
quiritur.*

Consulendus itaque naturæ Codex, hoc est, Populus ipsa, qui ostendit ad tantum caliditatis gradum hanc arborem non extolli, ut inter medicinas tertii ordinis debeat collocari. Nam quis quæso sapor, quis odor, quæ demum qualitas tam præcellentes monstrat calores? Neq; n. multum odorata, neque eximio aliquo sapore prædita: sed dum gustatur, primò quidem modicè adstringit: postea amaritudinem quandam subobscuram invehit: Olfacienti non insuave quid, sed exiguum id omninò representat. Si quis verò via regia, quam Gal. monstravit, incedens, experiri eam in corporibus temperatis agrisque voluerit, calefacientem non valdè inveniet. [Non tamen frigidam idè dicimus cum Amato, quem mox refutabimus.] Paulus præterea calefacere eam scribit in primo ordine: cui Constant. quoque Monachus consentit.

Aetius, interprete Cornar. taxat ad tertium caloris gradum, sicut & Gal. in quibusdam exemplaribus. Optimi tamen Codices tam Græci quàm Latini, calidam faciunt duntaxat in primo. Oculos tamen ut odoratos, cum resina reliquis Populi partibus calidiores statuimus, uti plenius mox declarabitur.

Cum igitur omnes calidam faciant, alii in hoc, alii in illo gradu, si quid valet veterum auctoritas, satis confutabitur Amatus, qui Populum nigram frigidam statuit. Verba eius sunt: Tenellos cauliculos, pro conficiendo Myracopo, id est, Vnguento Populeo colligunt: quo medici pro extinguendo capitis & renum ardore frequentissimè, illitis fronte & temporibus, renibusque ipsis, ardentissimis in febribus utuntur: An verò benè, in dubium vocamus, quum vetus Galeni translatio, αἰμαρὶν calidam in 3. gradu esse constituat: Cui opinioni Serap. & Avic. favent, eam in 3. caloris gradu collocantes, à quibus nec Oribas. dissentit. Quæ si vera sunt, procul dubio unguentum Populeum potius calidum quàm frigidum censendum est. At revera res ipsa, inquit, non ita se habet, quum unguentum Populeum prope 3. gradum frigiditatis à doctissimis iudicetur, & quotidiana experientia ita esse attestetur. Proinde Populum frigidam esse, vel saltem non calidam necessarium est.

At mehercle bonus Dialecticus, si Diis placet, Amatus, ab unguenti Populnei temperamento, de ipsius Populi qualitate concludit, præter omnem rationem, non considerans, illud unguentum & Mandragoram, & Hyosciamum, & Lactucam, &c: res frigidissimas ingredi. Nec ullius ponderis est argumentum ab autoritate sine ratione. Siquidem exigua rei calidæ portio in frigidam compositionem potest recipi, ad frigida medicamenta ad locos affectos deducenda, aut vehementiam insalubrium frigidorum simplicium

*Amati ar-
gumenta
explodun-
tur.
ad 1.*

infringendam: ut in dicto Vnguento sit: non tamen necesse est, ut ob id calidum medicamentum propter eius commistionem existat. Quod si ita fuisset ratiocinatus: Doctissimi Populū prope tertium frigiditatis gradum esse iudicant. Errant itaque qui calidam censent, rectè fuisset argumentatus. At sic antecedens negatur, productis Galeno, Aetio, Paulo, Orib. Serap. & Avic. Fallit enim à parte ad totum argumentatio. Non enim si Vnguenti pars aliqua calida est, totum Vnguentum idè calidum esse necesse est. Alioqui & sic concludere liceret: si calida esset Populus, esset quoque Populeum unguentum calidum: atqui frigidum est: ergo Populus frigida est, sed hæc ad Scholas. Cum in unguentum Populeum ingrediuntur duntaxat uncia xviij. oculorum Populi, frigidissimorum recipiuntur uncia xxxiij. debilem oculorum Populi vim superantium: atq; ita frigidum semper remanet, præsertim cum Populus in primo tantum gradu sit calida, frigiditas verò reliquorum ferè omnium 2. aut 3. gradum attingat, nonnulla etiam ad quartum ferè sint frigida. Erroris autem cardo in eo versatur, quod non animadverteret auctores in acopa indere nonnulla calida, non ad totam compositionem calidam reddendam, sed frigidorum vim deducendam, aut certè tandem retundendam. Id quod Gal. l. 9. γὰρ τὸν τοῦτο docet, his verbis: Ex Opii & Hyoscyami &c:

Alterum Amati argumentum ita procedit: Gal. Paul & Constant. scribunt Populum calidam esse tantum in primo: Ergo frigida est, aut saltem non calida. Indoctum sanè argumentum, & quod confutatione parum egeat. Debebat ergo concludere. Ergo Populus calida est, nullo modo frigida. Calidam namque esse in primo, est uno gradu à temperatis aut frigidis recessisse.

Tertiò argumentatur: Nullum habet Populus insignem odorem saporè inve, quo calida posset iudicari. Ergo nullo modo est calida. Negatur antecedens, & ad eos omnes qui teneros oculos Populi nigra degustarunt, olfeceruntve provocatus. Et si verò tantæ vehementiæ non sit vel sapor vel odor, ut in tertio ordine constituere velimus, talis tamen est, qui ius suum ordinis primi faciliè tueatur, ut fortè etiam accedat ad secundum, in quo sanè ordine doctissimus Turnerus, qui ingeniosissimè eadem Amati argumenta in Herbario suo Anglico refutat, collocare non dubitavit cum resina sua. Cornar. cum videret Populum nigram adèd esse calidam, inquit idem Turn. consultissimum putavit accipere Populi albæ oculos. Vtrum autem rectè, an secus consulat, iudicabunt qui Nic. Alexandrinum consulunt, moxque speciatim dicetur.

Nobis sanè hac in parte neuti quàm reiiciendum videtur iudicium Tragi, qui utramque Populum albam [nam sic & nigram nostram vocat, uti dictum] medium putat obtinere temperamētum humidæ & terrea substantiæ, ad refrigerandi potius, quàm exalfaciendi accedens: nisi quod oculi odoratissimo illo gummi prægnantes, aliquantulum calfactoriæ facultatis habent. Ergo dicendum distinctius, oculos Populi in prædicto ordine calidos, ipsamque etiam resinam. Reliquas verò partes inclinare ad frigiditatem.

Schuyvenckfeldii edicto, folia & flores digerunt, resolvunt, attenuant: Oculi calfaciunt, humectant, siccant cum partium tenuitate: molliunt, digerunt, resolvunt. Oppidò hercle festivus qualitatum dispensator. Quo experimento, quæ ratione, quo sensu foliis resolvendi attenuandique vim

*Cur calida
frigidis ali
mijceantur*

*Refutatio
2. ratiōis
Amati.*

Ad 3.

*Calidum
ord.*

*Iudicium
Tragi de
Populi tem-
per.*

*Schuyvenck-
feldij teme-
ritas.*

vim tribuit: Et quis ipsi credat oculos simul humectare & exicare.

Aliter A-
mus error.
Sed & illud addendum, falli etiam in eo Amatum, dum ait, tenellos cauliculos pro unguento Populeo sumi, quod non verum: aut si alicubi fit: non bene fit: sed oculi accipiendi.

Plin. ex
Ruell. la-
stus.
Plin. quidem dum Populum & uvas & semen ferre fatetur, illas unguentis, hoc verò comitialibus praeferit: sed optimè monet Matth. ne ob id Myropolæ communis usus unguentum Populneum vocatum, ex Populi uvis conficiant, ut Ruell. credidit à Plin. deceptus. Quandoquidem Nic. Myreps. qui illud unguentum describit, non Vvas, sed germina seu gemmas admiscet. Odorata enim sunt & ceraginosa: Cum tamen nullus prorsus sit uvis odor, nulla insignis qualitas. An igitur antiquitas Populi Vvas inodoras admiscuerit dubitandum sanè est.

Plinio Po-
puli uva
quid.
Sed Plin. & in eo hallucinatus est, dum Muscum in Populo nascentem, nihil ab eiusdem uvis differre existimavit. Eius verba sunt. Eodem & Bryon pertinet, Vva Populi albæ Optima circa Gnidium aut Cariam, in siccis aut siccis asperisque: secunda in Lyciæ Cedro. Hæc Plin. At Cedrus nullas fert Vvas, sed Muscum odoratum. Apud Diosc. legimus, post Cedrinum, optimum esse Muscum Populneum: sed hæc ad Populum albam pertinent.

Plin. ali-
quod.
errones.
Muscus
Populi.
Plin. quoque secuti sunt Hermol. & Ruell. qui aiunt Vnguentum ex uva Populi fieri, quæ Bryon sit. Verum falluntur, nec hodiè ex Vva fit: neque sanè ea etiam oculis præferenda.

Lacuna ta-
nat.
Lacuna scribit flores Populi albæ vulgò assumi in unguentum Populeon, quum videantur accipiendi flores nigrae Populi secundum sententiam Gal. & Pauli. Verum considerandum esse autores per flores intelligere gemmas quas oculos vocant, quandoquidem neutra florem ferat, ut bene ab Hermol. annotatum ait. At nescimus ubi Lacuna observavit Vnguentum fieri è floribus Populi, id nec in Italia, nec in Gallia, nec in Germania vidimus. Oculos pro floribus accipi non displicet, quanquam non destituantur suis floribus vel lulis, ab uvis distinctis ambæ Populi, ut is cum suo Hermol. autumat.

Neque ijs accedendum, qui Nigrae Populi oculos neutiquam assumendos putant, sed albæ, quæd huius oculos frigidiores putent ijs, quos tamen nos cum Manardo calidos potius, quam frigidos censemur. Legimus etiam apud Gal. Aer. & Paulum, acopon διαζερε, hoc est, è Populo nigra: nullibi διαλευκός, hoc est, ex alba, legisse meminimus.

Unguenti
usus.
Cordus in suo Dispensario oculos Populi simpliciter sumendos tradit, non addens, cuius. At Matth. nigra accipere iubet. Et Cronemburgius eorum improbat opinionem, qui volunt parari hoc unguentum ex oculis Populi albæ. Valet istud unguentum in omnibus calidis affectibus illitum: naribus inditum, & temporibus ac pulsantibus arteriis illitum somnum conciliat. Eius quoque usus ad calidos dolentesque tumores. Quidam & feliciter podagris calidis illinunt. Sed ne invetere scat cautio est: alioqui vires eas perdit.

Oleum A-
eginum.
Aetius & Paulus Aegineta ex oculis populi nigrae Oleum Aegininum dictum conficiunt. Verò tempore id confici debet, cum plurimum gravis est, pragnansque resina, potissimum in geminis. Falsò legitur in Histor. Lugd. cum nulla est circa illam Resina, Nam & Paulus Vere fieri

præcipit, licet Aetius æstate parari iubeat, at uterque, quum multa circa sperma [sic baccas vocat] est Resina. Sumunt eius grana modicèque confringunt, & ad pondere expensum inde trientem, Olei dulcis sextarium immittunt, & ad dies 40. insolant, atque ita excolatum reponunt. Est hoc Oleum calfactorium, tenuium partium, attenuat, remollit, & est odoris iucundi. Cutis densitatem sanat autore Paulo. Ad cap. dolorem valet, & illitum membris dolentibus, podagris, arthriticis & nephriticis. Alii Olei uncias 76. recipiunt: vini verò lib. 4. oculorum Populi nigrae resinorum Vere lib. 3. quos diutissime terunt: post in oleo ac vino infundunt. Septem verò sequentibus diebus quotidie eos agitare oportet. Octavo levibus prunis subiiciunt, incoquantque ad vini consumptionem. Post fortiter exprimunt & in vase ad usus reponunt. Sic Curtius describit. Atque hoc propter coctionem admixtionemque vini calidius existimaverimus, & frigidioribus affectibus quoque adhiberi posse. Mirum verò hoc Oleum hodiè in Officinis nec parari nec haberi, quum tamen commodissime parari posset, & in multis usus aptari.

Eius Cires.
Oculis Populi nigrae odoratis & viscosis feminæ pulchros capillos hoc modo comparant tradente Matth. Oculos cum butyro contusos olla indunt, quàm probè operculatam postquam per septem dies stare permiserint, igni tantisper admovent, quoad butyrum liqueat: butyrum hoc per linteum excolatum mundo vase reponunt, eoque capillos lotos & exiccatos illinunt: unde non tantum pulchriores sed & prolixiores redduntur.

Ad Getrun-
cas.
Humor qui è Populi nigrae cavis effluit, verrucas & papulas corporisque attrita tollit, teste Plin.

Superstitio-
sum contra
vermes
vulnere.
Nigrae sunt quod scribit Curtius ex quorundam relatione vermes hominis animalisve vulnere decidere, si horum vel pili, vel lana in apertum corticem Populi nigrae ante Solis ortum recondantur. Hoc autem Betulae quidam ascribunt.

Intertrigo
aper.
Simile illud Plinii: virgam Populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur.

Pecudum.
cibus.
Vitis de
pra.
Populi ferunt in foliis guttam, ex qua apes propolin faciant. Rami ab agricolis Octobri decerpti exiccantur cum foliis, ad pabulum hyemale capris & ovibus.

Theoph. & Populum nigram deligit ad sustentandas vites nobilium vinorum, quod minus densa patulaque sit foliis.

Populi vitibus placent, inquit Plin. nulla illarum umbra, ludentibus foliis.

Huic materia lenta, ideoque scutis faciendis apta eodem autore.

Lign. usus.
Varia ut-
tensilia.
Est sanè annosa Populi lignum pulcrè crispante undarum discursu peramœnum: ideoque artifices Germani ex eo varia utensilia, mensas, abacos, lectorum spondas, capsellas, ostia, etiamque cohlearia & alia plurima parant. Attentiores ad rem eam in tenues asseres secant, & alia ligna ijs investunt. Alba est, sed vernice croceato tincta undulatam crispitudinem longè elegantius ostendit. Stupidos verò esse eos oportet, qui incoctas atramento Populneas assulas ad speculorum capsulas ab impostoribus emunt, quale ab ijs divendi scribit Scaliger. Nam Ebeni lignum nec undatim crispum est sicut hoc: aut si Populneum adolescentius fortè tale non sit, at reliqua facie, & pondere præfertim, & lavore etiam politum, Ebene longè cedit.

POPVLVS ALBA: AETKH.

Descriptio.

Folia.

Tomentum.

POPVLVS ALBA FOLIO MINORE.

Catuli.

Lignum.

Cortex.

Gemma Popul. folio minore.

Lence Gerum.

PLVRIMVM differunt Populi albæ folia à Nigræ foliis, totoque vultu aliam arborem docent. Sunt ea enim omniū maxima, Aceris maioris potius, in acuminatas circumrosas lacinias diuisa, supernè cum atro virore fortuita lanugine donata: at inferiore parte denso tomento incano ceu Tussilaginis folia, sed magis niveo pubescunt, quo etiam obfiti sunt cum pediculis longis rami. Folia observavimus manus expansæ amplitudinem facile æquantia. Quales ferat flores vel fructus nondum observavimus. Icon nostra est Gesnerina vel Cameriana: posterior lobeliana. Hic scribit Catulos ferre ante foliorum exortum, & latifolii salicis modo edere. Taber. scribit, villosos esse, & ex purpureo fuscis. Ligno est albo, quod facile finditur, cortice albo lævi. Et hæc

ut prior, gemmas in primo foliorum germinatu fert. Illa verò quæ minore est folio, non aliter ferè à prædicta differt. Hæc λευκή est Diosc. & Theoph. & δὲ λευκὴ [inquit hic] καὶ τὸ κίον, καὶ τὸ καλεῖται κρόνον φύλλα αἰόμοια, καὶ ἐπεσχημονα: τὰ μὲν δὲ νέα περὶ φῆ, τὰ δὲ παλαιότερα γωνοειδῆ. Variare ait folia, ut ex rotundis adolescentioribus, si veterascant, fiant angulosa: id quod Plin. nigræ quoque accidere vult, quod in nostris non reperiri ait Cæsalpinus. Eandem idem Theoph. fronde latiore, cortice læviori, atque omnino succulentiorē [ἀποφωτέρα] dicit, quàm nigram: [τὸ αἰεῖν] sed eandem in senectâ ob alimentum defectum, in frondem angustiorē corticemque scabriorem abire, haud absolum putat, id quod ei facillè concesserimus, quod idem fieri videamus in cæteris quoque arboribus, ut vetulæ strigosiores evadant. At si eam in nigram hac ratione transformari putet, ut ex aliorum relatione citat, & aliquas rationes, quare id

fiat, producere conetur, ei sanè neutiquam assentiemur, ut clariùs exposuimus in historia Nigræ.

Ceterum videtur Theoph. sibi ipsi contrarius: nam modò citato loco, qui est l. 5. caus. c. 8. τὴν λευκὴν λειοφλοιστέον καὶ τὸ ὅλον ἀποφωτέρα τὴν αἰεῖν hoc est, Populum albam cortice læviori, & in totum latiorē dicit quàm Nigram; qui tamen l. 3. c. 14. hist. τὴν αἰεῖν seu nigram μακρότερον καὶ λεϊότερον dicit: foliorum verò figuram similem, simile & lignum candore esse cum cæditur. Videri autem utramque flore carere. Hic Populum nigram λεϊότερον dicit: ibi albam: quod miramur nasutissimum non observasse Scaligerum. Nec est, quod nobis quis obtrudat, in causis eum de cortice loqui [ut sanè facit] in historiis verò folia conferre. Nam simpliciter læviorē dicit, nullam foliorum faciens mentionem. Imò hæc non intellexisse aperè patet ex statim sequentibus: τὸ δὲ σχῆμα δὲ φύλλον &c: prius ipsas arbores contulerat: nunc demum de foliis transigit. Et videtur nobis τὸ ἀποφωτέρα non longè aliud esse, quàm μακρότερον, saltem in harum arborum collatione. At illud epitheton in causis albæ, hoc in historiis, nigræ tribuit. Utrobique verò ambas inter se confert: ut qua ratione excusamus Theophrastum, nunc non habeamus. Cogitabimus autem in posterum.

Gaza λευκὴ non rectè vertit simpliciter Populum, apud Theop. l. 1. Hist. cap. 16. Magna sanè differentia in foliis est, non tantum, quod folium albæ subtus candidum sit, sed etiam quiddam laciniatum. Si quis autem obiiciat, Theoph. l. 3. hist. cap. 14. dicere, τὸ δὲ σχῆμα δὲ φύλλον παρόμοιον. Resp. similitudinem esse foliorum primum erumpentium, non autem adulatorum: alioqui & hic sibi ipsi contrarius foret Theoph. Sed hanc objectionem & ipse Theoph. sustulit, paulò pòst descriptionem ex eo à nobis adductis verbis. Nugantur qui in suis Herbariis Populum albam folio non anguloso pingunt, vel potius pro alba, nigram ostendunt, quæ folia non habet laciniata.

Plin. non benè inspexit Populum albam, quam rectè quidem folio bicolorē dicit, sed supernè candicante, inferiore parte viridi. Nam contrarium apparet: supernè viret, internè albet. Minus excusandus Lonic. qui eundem errorem commisit: qui quàm ignarus fuerit stirpium, ex eo patet, quod in hac tam vulgari planta tam turpiter cæspitat. Pro ea iconem exhibet Populi nigræ: cui in descriptione, quam ponit, nihil respondet: confunditque inter se utramque Populum, ac etiam Libycam. Nam folia albæ tremere dicit: ideoque Gallis Tremulam, quasi Tremulam vocari: quod veriùs Libycæ competit: folia primò rotunda, postremò angulosa dicit, cum tamen nigram pingat, atque id tantum albæ competat: addens eius folia esse supernè alba, subtus viridia, cum contrario modo se res habeat: ut tandem nesciamus, an credendum ei sit, & de qua intelligat, cum ait: ferre Iulos cinereos, qui sine fructu decidunt.

De hac intelligendum quod Plinius simpliciter de Populo tradit, cum ait: Populorum foliis grandissima lanugo. Evolat candida (tradita folio numerosiore candida) ut Iulus. Quamquam equidem quæ sit illa grandissima lanugo, nondum videamus. Nam foliis parte inferna quod aspersum est incanum tomentum, tam grande

Theoph. sibi contrarius

Gaza

Lonicerus stirpium ignarus.

Iulus cinereus.

Plin. cor. rect. ex il. lustr.

grande non est, ut grandissimum dici mereatur. Vnde suspicio nobis non vana, fortè legendum esse, candidissimum. Cetera quoque non satis clara videntur, & parum abest, quin totum illum locum corruptum dicamus. Quid enim sibi iis vult verbis: Evolat candida ut Iulus. Si Iulum intelligit: sitita. At & reliqua Populi Iulos habent. Non ergo de candida sola id dicendum. In M.S. ita legitur: grandissima lanugo euolat. Candida &c: est ut Iulus. Alii sic legunt. Euolat &c: candida, & ut villi. Da-lech. sic. Evolant candida & ut villi. Idem & alibi huic folia circumagi post solstitium ait: eoque argumento certius intelligi fidus confectum.

Ceterum quicquid antiquitas de Populo prodidit, ad hanc potissimum pertinere videtur. Genes. 30. Populi fit mentio: ubi scribitur Iacobum virgas eius cum aliis ineuntibus proposuisse pecudibus, ut ostendimus in historia Castaneæ. Nec tamen pro certo asserimus hanc intelligi oportere, vel aliam. Vetus interpres & posteriores, ut Castalio, ita verterunt. In Græcis scriptum *λεπτοτάτη λευκή* &c: Quid si legas *λευκή*, & intelligas Populum albam. Lonicerus annotat Populum dici Hebr. eo loco Libne: Tigurini interpretantur Weyden / id est Salicem: an benè iudicent alii.

Heimol. uvas tribuit Populo albæ, Plinium secutus: an benè nescimus. Inquiratur. Eadem Populus & Herculi dicata consecrataque fuit, teste Plinio: Vnde Virgil.

Populus Alcide gratissima:

de qua etiam intelligit, dum dixit:

-----Herculeæque arbor umbrosa Corona.

Idem in ludis iuventutem fronde Populea velatam fingit: quod *Ἥβη*, id est, Hebe, siue iuventus, Herculis uxoris, cui Populus dicata est. Hoc autem Physici, ut Probus ait, ad naturalem causam *ἀλλοτριότητος* referentes, Herculem tempus significare volunt, ac ei Populum devotent, propter colorem album, quo dies accipitur, & nigrum, quo nox. Vnde Sallii Herculi ad aram maximam in foro Boario sacra facientes, Populi fronde coronabantur: Vnde etiam Virgil. *Æneid.* 8.

*Dixerat Herculeæ bicolor cùm Populus umbra
Velavitque comas, foliisque innexa pendit.*

Et non longè post:

*Tum Sallij ad cantus, incensa altaria circum
Populeis adsunt, evincti tempora ramis.*

Docent autem alii, Coronam Lauream his præfici. Ceteri verò ad fabulas referunt, & ad albam tantum Populum. Vnde Pausanias, albam Populum Acheroidem vocat: contra Aristoteles nigram. Quod primus, iuxta Acherontem Thesprotidos annem genitam ad Græcos transtulerit. *Ἀχαιοῖς* Homero quoque dicta, quod redux ab inferis Hercules, Populi in Acherontis ripa nascentis ramo coronatus, emerferit, Harpocratio teste. Lepida est fabula. Nam quum ad inferos Hercules descenderet, & labore defatigaretur, corona ex hac arbore complexa, caput, propter sudorem velasse dicitur: Vnde foliorum partem alteram, quæ temporibus adhærebat, exaluisse aiunt: partem verò exteriorem, propter inferiorum calorem nigram permansisse: eosque colores sic in ea permansisse, ut bicolor postea fuerit. Alii autem eum ab inferis redeuntem, primum arborem istam contemplatum se inde coronasse, conveniente plantæ colore albo huic eventui, quum è tenebris

in lucem comicaret. Eandem causam & Pausanias refert: proindeque [addit] non alio ligno cremari victimas in Elide Iovi Olympio. Alii denique dictam ita tradunt, quod Hercules devicto Cerbero, Populum arborem ex Acheronte detulit frondibus eiusdem coronatus.

Aristoteles omne solū sylvosum arborosumque, Acherusion dici prodidit: ad quod fortè alludens Poëta festivissimus, Vlmorum Acherontem dixerit in Amphitruone. Horat.

Tempora Populeæ fertur vinxisse Corona.

Theocr. *αἰδ. β. λευκὰν ὑπὸ κλέει* *ἱερῶν ἔργων*: quo loco interpres scribit Populum sacram esse Herculi.

Pausanias in Eliacis scribit Populum etiam *λευκὴν* ab Homero appellatam.

Lambinus suspicatur bicolorē dictam Populum, quod & alba & nigra in hoc genere sit, quæ Populus dicitur. Sed potior est illa ratio, quod frons Populi etiam alba revera bicolor est. Apud Horat. *Carm.* l. 2. *od.* 3. legimus.

Quæ Pinus ingens, albæque Populus

Vmbram Hospitalem consociare amant

Ramis, quæ obliqua laborat

Lympha fugax trepidare rivo.

Item *Epod.* lib. *od.* 3.

Ergo aut adulta virium propagine

Altas maritat Populos.

Contra *Od.* 5. l. 4. Populum, Vlmum & similes arbores viduas appellat, quæ vitibus carent. Quid si legendum cum Lambino dicamus, albas maritatas nisi & superius quoque legendum sit: atque Populus. Vtraque lectio ferri potest.

Texebant (ait Parrhasius in Claud.) sibi Bacchæ coronas ex alba Populo, & ut ait Harpocratio, iuxta ripas Acherontis enata.

Populum albam Plautus *Farfaram* appellat, à foliorum multitudine, ut quidam volunt. Quid si dicamus à foliorum similitudine cum herba *Farfara*, cuius folia itidem inferna parte albicant? Prosternebam eos [inquit in *Pœn.*] ut folia *Farfari*, quæ levi impulsu venti alicuius Autumno universa aliquando cadunt.

Porrò ut ad historiam redeamus, pleraque quæ Ruell. de Populo alba tradit, Libycæ potiùs competunt, quàm nos Cercidæ Theoph. censemus, multum ab hac diversam, atque aded tota specie. Huic illæ voces, *Tremula*, *Trambula*, non albæ competunt, & etiam à vulgo tribuuntur. Idem cum Hermolao Plinium titubantem potiùs, quàm naturæ codicem inspicit, ut diceret, Populum albam foliis esse infernè herbaceis: nec ex nostra alba hodie paratur unguentum ut ille ait, nec ex sua *Tremula*: nec scopis tantum natæ Populi: nec in felices damnatæque religione, quod neque semen ullum, neque fructum ferant, ut oscitanter cum Plinio asserit. Denique nec Bryotti est una Populi: ut quid veri in ea historia, habeat præ erroribus vix appareat.

Eisdem plerosque errores & Curtius habet. Alciatus in suis Emblem. Populum nigram pingit, & albam vocat.

Tragus Populi albæ alteram speciem hanc facit: nam priorem albam dixit, quæ nobis nigra est.

Ryffius iconem proponit Populi nigræ: nec tamen declarat aut scribit, quam intelligat.

Albarus, Pet. de Crescentiis.

Λεύκη, speciem Populi inquit Scal. à colore quoque in Italia *Albara*. Nihil igitur fuerit

impedimento quominus apud Theoph. Albaram Latinè vocaret Gaza, qui & alibi alia fingit, & multis locis, ubi est utrumque *λευκή* & *αίγιον* alterum omittit, ut l. 3. c. 6. ubi *λευκή* simpliciter populum vertit, & *αίγιον* omittit, pro ea reponebat Alnum, cum tamen paulò ante *λευκή* Alnum reddidisset. Tanta est huius interpretis fides se & alios fallentis. Nec tamen verum quod Theoph. *αίγιον* seu steriles dicit *λευκή*, & *αίγιον*, hoc est, tam albam quam nigram Populum. Ex quo loco Plinius eandem infelices damnatasque religione dicere ausus fuit, eandemque arbores citat, quas hic *αίγιον* Theoph. dicit. Sed de hac re iam prius dictum.

Epitheta. Dicitur & Virgilio Candida Populus: Populus Alida gratissima: Populus in fluiis pulcherrima, & allicubi, Populus folium. Huic & aliis Poëtis, bicolor, nutrita, nuda, alba, atra, phæthontias, glauca, frondens, ardua, &c. Populus Heraclea, cana, umbrosa, frondosa, Guidoni de Fontenayo. Mirum quo consilio Solerius hanc Populum nigram dicere ausus sit. Minus placet eandem Castori Dur. & Populum nigram, Germ. *Aspen* & Gall. *Tremble* dici: nam nec nigra est: & uox *Aspen* sicuti *Tremble*, Libycæ competit. Lob. priorem, Populum albam latifoliam: posteriorem minoribus foliis, pingens utramque dicit. Arbor admirans vulgò, inquit Schueneckfeldius, ob folium bicolor, supernè candicans, inferiore parte viride. Hæc ille.

Eoque res nunc rediit, ut & arbores iudicio prædita mirari audeant, quid miremur in illis. Miretur sanè Populus, cur se non propius insperet bonus ille vir, sed ex aliorum ore suæ frondis colores invertere sit ausus. Contrarium si dixisset, non Arbor admirans, sed Admiranda nobis: seu Admirabilis, ut ille dicere voluit aut debuit, restitisset. Sed hæc ad scholas. Leuce etiam Lat. dicitur. Arab. *Haur*. Hebr. *Libno* teste Lonicero, *Lisnach*, Trago. Germani autem luxuriant in huius arboris nomenclatura, idque pro regionum varietate.

Nomina linguar. Iis enim dicitur, *weiß Alberbaum* / *weiß Popel* / *weiß Papelbaum* / *weiß Papelweiden*: *Papelbaum* & *Papelweiden* etiam simpliciter, *Sarbaum* / *Abelen* / *Bossen* / *Poppelbaum* / *Abielbaum* / *Papierbaum*: quæ duo postrema nomina Schueneckfeldius adiecit, quorum alterum Papyri arborem denotat: alterum admirationis arborem. Belg. *Abelboom* / *Popelenboom*. Angl. *Whyt aspe* ou *Poplier tree*. Gall. *Obeau*, *Aubel*, vel *Obel*: Provincialibus *Aulbero*: Vascon. *Viole*. Ital. *Popolo bianco*, *la pioba*, *Albare*. Hisp. Castil. *Alamo blanco*: Catal. *Alber*. Portug. *Ameyro* & *Alamo branco*. Bohem. *Topol*. Slavon. *Lopel*, *Topel*, teste Hort. Lusit. Vngar. *Zegnye fa*.

Locus. Plinio autore, Populus montes amat: at considerandum an hanc intelligat, an potius Libycam. Nam paulò post ait: Populos in aquosis provenire: quod & Theoph. dixerat. Nam in partibus ad Rhenum sitis, locis humectis, & uliginosis tractibus præsertim nasci gaudet. Frequentissima nascitur utraque Populus in agro Mantuano ac Ferrariensi, non modò in Padilittoribus, sed & per agros & prata in fossarum aggeribus, ut testatur Matth. Provenit & in monte Baldo teste Calceol. Scribit Turner. non meminisse se in Anglia vidisse, sed in Italia iuxta Padum frequentem observasse: ut Lucianus conspicio eguisse videatur, quando ad Padum nullas Populos se vidisse scribit. Neque verisimile est post eius ætatem demum ibi consitas, cum

longè ante eius tempora ibi natæ Populi celebratæ fuerint à scriptoribus, aded ut & Populifer, uti dicebamus, à Poëtis nuncupatus fuerit. Pulchra atque procera videtur propè Basileam versus arcem Binningen. Nostra cura Argentuariis, vulgò Horburg, in arce E. C. V. Viremb. è vicinis locis accersita & in horto Month plantata. In Lotharingæ sylvis etiam observavimus. Illa verò quæ minore est folio, frequentissima est in Brabantia, teste Lob. Nascitur etiam circa Basileam, quæ itur ad novam domum.

Leuce aquarum prævida, non modò avulsione, sed & summis ramulis facilè pullulat, auctore Theophr. Auctu facilis est. Sed celerrimè pulcherrimèque germinat ex avulsione, uti saltices. Eam etiam si quis prægrandem, & cum arbore se exquantem transtulerit, optimè perdurare posse idem tradit. Defixam seri nunquam recusare: Proinde non solum semine, radicèque germinationem, sed & hanc assignari posse. In agrorum circuitu potius plantanda, quia umbra eius nocua, & radices magnas & copiosas fundit. Quanquam & hoc commodi habeat Populus, quòd loco vitioso & sterili benè proveniat, ut observavit Aug. Gallus. Superstitiosum utique quod Theoph. inter alia arborum quarundam ostenta prodidit, Populum albam Stagyris in Musco prociduum sua sponte surrexisse. Credat qui volet. Vitium causâ, hoc est, perticarum vites sustinentium, Populus alba seritur bipedaneo passinatu, talea sesquipedali, biduo siccata, palmipedali intervallo, terra superiniecta, duorum cubitorum crassitudine, ut docet Plin. Sed qua ratione Vlmeta instituas, & ad eius imitationem & Populeta [nam & hanc desiderat Vitis] ad vitium sustentationem, seu, ut prisca loquuntur, ad maritantis vices, ampliter traditum in Vlmi historia.

Populus vitibus placet, inquit Plin. Idem Populum inter frigidissimas recenset, quòd sit aquatica: lentissimæque dicit & scutis faciendis aptissimas, quarum plaga contrahit se protinus, clauditque suum vulnus, & ob id contumaciùs transmittit ferrum. Sed eum ad materiem potissimum respexisse certum est, quæ ad eisdem usus cum nigra accommodari potest & solet. Ignibus dicatum Populi lignum multum eructat fumum inquit Ruell. Diosc. Populo albæ vires has tribuit: eius cortex uncia unius [ali], denarij, & relictus inquit Dod. in Græco habetur *εὐρύπτερος* *αἰγίου*: nec prior dosis superflua nobis videtur corticis nulla vehementi qualitate præditi.] pondere potus Ischiadicis & Stranguis seu urinæ stillicidio prodest. Traditur & conceptum prohibere seu adimere [arboris &] si cum mulino rene bibatur. Sed & folia post purgationes cum vino pota idem præstare dicuntur. Tepidus quoque foliorum succus aurium doloribus utiliter instillatur. Pillulæ verò quæ primo foliorum germinatu erumpunt, [σφακία vocat: intelligere videtur gemmas] trita & cum melle illita oculorum hebetudini [αἰθροσμία: Al. αἰθροσμία] medentur. Nec desunt qui memoria prodiderint, tum albæ tum etiam nigra Populi corticem in tenuia frusta concisum, ac stercoreatis areolis sparsum & quasi satum, quavis anni tempestate fungos edules proferre. Plin. Populi albæ foliorum succum calidum aurium dolori conferre ait: & simpliciter dicit, corticem potum Ischiadicis & stranguis prodesse. Hoc & Serenus testatur.

Sapius oculis nicta coxendice morbus
Perfurit, & gressus duro languore moratur,

Populus

Padus Populifer.

Satio.

Vbi ferula.

Ostentum de Populo.

De proserpinebus ferula.

Vires & o-

Ralis.

Corte.

Folia.

Oculorum hebetudo.

Fungi ex Populo.

Aurium dolor.

Populus alba dabit medicos de cortice potius.

Gal. absterfori facultatis Populum albam dicit, & temperatura mixta, ex aqua tepida & terrena extenuata essentia. Hinc fortè Schuuenckfeldius occasionem sumpsit Populum albam habere vim humectandi & siccandi. At aliud est ex contrariis qualitibus mistum esse: aliud contraria præstare, hoc est, simul humectare & siccare posse. Eadem ratione quis dicat vinum calefaciendi & refrigerandi vi pollere. Sed hîc non disputandi locus. Ipse viderit, quo experimento hoc dixerit.

Cautius Dod. in hist Gal. Folia, inquit, & cortex Populi temperata sunt in calore & frigiditate, non nihil tamen sicca & abstergentia. Porta albam quàm nigram humidiorē dicit: Lacuna tàm albam quàm nigram calidas dicit in primo gradu, & paulò sicciores, quàm temperatas: & habere partes tenues. Præterea efficaciores esse flores ramis. Resinam eodem temperamento esse, nisi quòd non nihil calidior sit quàm flores. Folia decocta potu torminibus mederi Schuuenchfeld. tradit: & ambusta sanare imposita.

Nic. Goddinus in Chirurgia militari Populi lagnuginem commendat ad fluxum sanguinis, quod & Holler. facit instit. Chirurgicis : sed molliter evellenda vel abradenda.

*Quæ non
generis hu-
mano, nec
in vulgus
spargenda.*

Nolumus hic cum Alberto impiè docere mo-
dum causandæ sterilitatis aut abortum cum Po-
pulo. Fortè & nimis iam dictum ex Diosc. Talia
suis autoribus relinquenda, nec in vulgus specia-
lius spargenda & explicanda, ut quidam neoteri-
corum, speciatim eques quidam, cui tamen vo-
tum erat castitatis. Satis peritos ista scisse, ut
obviam eant. Sanè aranei ex herbis venena: solæ
apes mella colligunt. Lacuna, ut antè monuimus,
ex huius oculis fieri unguentum Populeum scri-
bit: sed ubi, non docet: idè non credimus.

pusilli, albidī. Oculi acuti, nitidi, spadiceī. E
semine suo, inquit Tragus, quod Salicis quart
generis simile cernitur, reviviscit. Contra Mat
th. fructum nullum, nec flores ferre scribere au
sus est, cū tamen ipsemet paulō post sibi mani
festē contradicens scribat: Semen legi antequam
rumpatur, & siccari in umbra. Mendacem oportet
esse memorem.

Kéxris hæc apud Theophr. cuius nominis rationem nullam adhuc videmus. Fieri potest, ut *κέxris* irrepserit, pro *κέxρη* aut *κέxεις*, vel *κρέxης*, à *κρέκειν*, crepitu & tremulo concussorum foliorum motu, id quod Plin. sæpenumero Populo in genere tribuit, & nos potissimum in hac observamus. Theophr. *κέρκισα* Gaza Populum Alpinam vocat. Est quidem hæc magis alpina quam cæteræ Populi species: at non ided decuit Gazam interpretis fidem excedere, & novum Theophr. affingere nomen, præsertim tale, quod nihil minus quam *κέρκισα* exprimat. Si fingere voluit, cur non Tremulam dixit.

Ruell. Græcum nomen, quasi Græcè nescisset, omisit. Alpinam ex versione Gaza, Libycam ex Plinio appellavit. Herinol. Alpina nomen non posuit: non posuit Cercidos, & dixit, Nostros facere tria genera: quasi verò non & Theoph. totidem faciat. Nemo enim est, inquit Scal. qui Cercida Populi speciebus non annumeret, si earum communes differentias contempletur. Ruell. hoc amplius erravit addicidem, qui Alpinam cum Libyca coniunxit: utramque confundens. Quippe si Alpina est, Libyca non erit. Nam & cæli segmenta alia, & natura loci longè diversissima. Scaliger putat non convenire Plinianam Libycam cum Cercide Theoph. quòd Plinius folio minimam ac nigerrimam dicit. At Theophras. *ἐύκλον χρώματι σπέρδον ἔχειν, τὸ ὑπὸ πρὸς, ἢ τὸ ἀπὸ πρὸς*. Hic nihil nigroris intelligas, tantò minùs illius maximè nigri. Sic Scal.

At nobis *Libyca* *Plinij* & *Cercis* *Theophr.* eadem videtur. Nam quod *Plin.* *Libycam* suam folio minimam dixit, ac nigerrimam, sine dubio, id cum respectu ad albam dixit : quanquam & sic nigerrimam licentiosius dixit. Nigrior est, quàm alba. Illud verum huic folia esse minima inter ceteras *Populos*. Quod verò eandem idem, fungis enascentibus laudatissimam dixit, id de alba *Diosc.* Profectò non displicet lectio codicis m. f. quæ, ut annotat *Dalechamp.* ita habet : Quæ *Libyca* appellatur, minima folio, ac nigerrima evanescentibus fungis. Laudatissima alba, &c. Quæ lectio si bona & genuina, iam nihil ampliùs habet *Scal.* quod quiritetur. Est enim vera. Nam autumnì sine cessantibus fungis, hoc est, non ampliùs erumpentibus, arbores totas penè nigra fronde vestitas videas, antequam folia decident.

Sed & Theophr. descriptionem producamus. Cercis, inquit, Populo albæ similis est, cum magnitudine, tum quod ramos albicantes quoque habeat : [*ὁμοειδὴς* : & verum hoc, ut diximus in descriptione : præsertim in junioribus.] folia fert Hedera, sed partim angulosa, partim oblonga & in acutum fastigiata : colore parte supina pronaque ferè simili, pediculo longo & gracili pendencia, ideoque non recto sed reflexo & nutante. Cortice vestitur asperiore, quàm Populus alba, scabrioreque, Pyri sylvestris in modum. Hæc Theophr. de Cercide sua, quam utrique Populo subiicit. Quæ sanè appositè in Libycam nostram quadrant : nec alia hætenus inventa, quæ Cercidi melius respondeat. Nobiscum quoque sentiunt Anguil. Solcius, Matth. Hist. Lugd.

POPVLVS LIBYCA. ΚΕΡΚΙΣ
THEOPH.

Description

POPULVS Li-
bycafacile &
breui tempore in
magnam exeresci
altitudinem, radi-
cibusque reptan-
tibus latè se pro-
pagat : Cortex
partim nigricat,
partim albicat.
Folio est conti-
nuò tremente,
breviore, rotun-
diore quàm ni-
græ, per ambitum
crenato, superna
parte virente, in-
ferna ex cinereo
candicante, ac
propemodum
glauco, [Matth.

punctis quibusdam albis conspersum esse notat] longissimis pediculis donato. Folia in extremo ramo interdum magis angulosa, & subtus incana, ad populi albæ quadrantenus accedentia; qualia iuniora. Fert & nucamenta uncias quinque circiter longa lanuginosa, cinericeæ & fusci coloris, arundinaceæ rubæ portiunculis similia: quibus subsunt verticillatim quodammodo apices per-

Oculi.
Semen.
March. si
biipsi con
tradicti.

Cercis
Theoph.

Populus
alpina.
Gaza noster.

Ruell. r. a.
nat.

Hermol. singill.

Al. 200 Ruel.
error.

Scalig. opi-
no renci-
mr.

Descriptio
theopli.

& alii. Vitruvius qui reliquarum meminit, huius oblitus est.

Tragi opi-
nio refut.

Non assentimur Trago, hanc inodoram facienti. Eundem albam odoratam, nigram esse, antea demonstratum.

Falluntur quoque, ut benè notat Cordus, qui Populum albam esse existimant arborem, quæ à Germ. *Ein aspen* nominatur. Hæc est 3. Populi species à Plin. Libyca sive Alpina dicta. Sed longè turpius fillitur Lonic. qui hanc non modo *Aspen* vocat, sed *Aeginum* seu Populum nigram quoque dicit, quando ait folia ei perpetuò tremere. Isetiam lib. 4. cap. 28. huius nomina confundit cum Populo alba & veriore nigra: nunc [c. 29.] pro nigra exhibet: licet non habeat oculos odoratos, qui simile quid cum succino seu Electro fundant, quod ille ineptè vocat *das Gummi des Aspenbaums*.

Pena & Lob in Advers. suspicari sunt *Aspen* Theoph. esse arborem Iudæ: sed Lob. in suis Obs. eam sententiam mutavit, & Populum Libycum dixit. Est quidem *Aspen* quædam siliquata apud Theoph. lib. 1. hist. cap. 19. sic enim ait: Quædam arbores semen in siliquis inclusum habent, ut Ceraunia, quam Ægyptiam Ficum vocant, Cercis, & Colutea Liparæ. At in nostro Aldino Codice non *Aspen*, sed *Asis* legitur: sicque legendum vult Solerius. At quid Galla seu *Asis* ad siliquas? Scaliger vult legendum *Asis*: Ita & Dal. & Hist. Lugd. Ergo duæ fuerint Cercides apud Theoph. siliquata, & non siliquata de qua hic agitur: Nam in huius descriptione quæ satis ampla, & paulò ante à nobis adducta, siliquarum non meminit.

Non placet eorum opinio, qui Cratægum Theoph. eandem cum Populo Libyca faciunt. Huic propriè competunt illa nomina *Tremula*: *Trambula*, quoniam longis & gracilibus petiolis pendencia folia levissimo auræ afflatu tremunt, tremulùmque excitant murmurillum. Ob eandem causam Gallis *Tremble* & à Belgis *Viateleer* dicitur. Delphinatibus *Tremou*, & *Tremblen*. Germ. *Libyscher Pappelbaum* *Zitterpappel*. Sed plerisque *Aspen*. dicitur nonnullis *Heilgen oder Götzenholz*: id est, idolorum lignum: forte quoddam Idola ex eo sculptantur. Dicitur & *Flandris Viespenboom*: quibusdam Gallo-belgis *Viespe*. Ital. *Popolo montana*. Angl. *Asp* vel *popler of the montayns* & *Asp* simpliciter. Scotis vulgò *Quacking asp* id est, tremula Populus. Vng. *Viyar fa*.

Locus. Esti verò Plin. Populum simpliciter dicat amare montes, tamen id de hac potiss. intelligendum, quanquam & in uliginosis sylvis nasci gaudeat, inter Betulas. Toti Germaniæ & Bohemiæ familiarissima. In Suncovia propè Basileam, ubi plurima crescit, passim ferè cum plurimo visco observavimus, & Iulos antè folia proferentes, Martii fine. Abundat etiam circa Montbelg.

Tempus. Libyca Populo easdem facultates cum cæteris tribuit Matth. sed imbecilliores. Tragus suam Populum nigram [ita vocat Libycam] tradit ex quorundam sententia calidæ ac nonnihil siccæ qualitatis esse. Hodie magni in medicina est usus. Scribit tamen Schvvenckf. Nucamenta Aprili collecta aceto macerata, contra Hemorrhagiam convenienti medicamento imbuta naribus indi.

Ligni usus. Ligni materies quæ candidiss. ac leviss. à torionibus (inquit Schvvenckf. expetitur. Ex eadem, propter levitatem Calopodia parantur,

& in imagines exsculpiuntur. Passavantii, Abbat. Murbacensis oppido, Burgundiæ conterminuo, vidimus detrahi corticem iuniorum arborum ad altitudinem hominis, pro facibus, *Brandons* vocant: quem aiunt ardere facillè, nec minùs lucere quàm facies quæ ex Abietino ligno, aut etiam quæ ex cera & resina, quales cum Ellychnio parari solent. Dal. manu annotatum invenimus, Nortmannis *du Saule blanc*, dici & nasci in fluentium aquarum ripis, cuius lignum carbonem præbeat ad conficiendum bellicorum tormentorum sulfuratum pulvisculum optimum. Putamus eum hanc arborem intelligere, aut certè unam ex prædictis Populi speciebus: Fortè albam.

Facies.

Carbonem
ad tormen-
torum pul-
verem.

POPULVS NOVI ORBIS.

C A P. IX.

Novo orbe, *Descriptio*. Non ita dudum, nec minùs elegantes, nec parum similis arboris ramos prægrandes Angli mercatorum, uti referunt Pen. & Lob. in Adu. illic reversi attulerunt, quorum Morgani dono iconem exhibemus. Virgulta sunt aliquantum flexuosa, & per semipalmum palmumque crebra, geniculata, veluti insertione commissura; partium nodosa, unde ex-

cunt è singulo pediculo singula folia, ora exquisitè rotunda, nec uspiam, nisi quæ pediculus hæret, intercisa, crassa, rigida, latiora. Arbor Indæ: cui Populi alternatim exeunt prælongi loruli, stipati acinulis multis exiguis, planè Populi ritu. Quare & hanc Populum Peruvianam vocare visum fuit:

Folia.

Acini.

Gustu est perquam astringente, aliquantum calfaciente, subaslo. Eandem Hist. Lugd. exhibet Populi Americæ nomine.

Sapor & vis.

Est & Populo similis *Tocot-guebit*, ligno summi candoris, resinæ Thuri similis: de qua lib. seq. inter resiniferas.

Tocot-guebit.

In Populi autem genere videntur esse arbores, quæ Camphoram ferunt, Casalpini iudicio. Sed de ea lib. seq. In eoque Populi modo magna arbor Tacamahaca Monardis, etiam tradetur. Item Succini seu Electri historia, quam multi Populi lachrymam existimarunt.

Populi
Campho-
ram feren-
tes.
Tacamahaca.
Succinum.

DE ACERE EX VETERIBVS, ET IN GENERE.

C A P. X.

Disputatur inter Grammaticos cuius generis sit Acer, quidam enim docti uolunt, forminini

minini generis iuxta regulam grammaticalem. Hinc scriptum invenimus in Lexicis : Acer neutri generis contra Priscianum, qui fœminini esse putavit : contra verò Prisciani opinionem testimonia hæc citantur: Ovid. lib. i. Amor. Eleg. ii.

Subscribam. Veneri fidas tibi Naso tabellas

Dedicas: ac nuper vile fuisti Acer.

Idem

Acerque coloribus impar.

Acer autem vel Aceris, ut Solinus in suis memorabilibus dicit, sic quibusdam dicta, (nominis ratione longè satis petita, quòd artificum acia ingenia, propter eius materiei præstantiam ac elegantiam exerceat : Vnde Plin. eam ab operum quoque subtilitate commendavit.

Sphendamus *Theoph.* Cuius, inquit, alij duo, alij tria faciunt genera. Primum quod communi nomine σφένδαμον [Scal. σφένδαμον scribit : fortè error typogr. Gaza Acere vertit] vocant id est Acer : alterum, quod ζυγίαν, id est Carpinum : [Gaza utrobique Carpinum vertit, ut aliquid peculiare haberet.] Tertium quod κληνότερον, id est, lectirotam, ut Stagiritæ vocant. Differunt autem inter se Acer & Carpinus, quòd illi materia sit alba & nervola: huic flava crispâque. Arbor utraque notabili magnitudine, [το δὲ ξύλον ἀμέγαιον: ampla ambabus materiâ] Platano utriusque materies in findendo similis, [ἀμφὶ τῇ χρίσει ὁμοίον τῷ τῆς πλατάνου] rigida, [πέταρον : possis & lævem & lentam dicere.] sed gracilior, mactior, mollior & longior. Tamen tam Aceris quàm Platani partes omnes dum finduntur, semper desinunt in mucronem: at non ita mediotenus fissa, [μεσοχιδνὴ] nec ita multum in summo [ἀλλ' ἀεροχιδνέστερα ἢ πολὺν] Fortè & dici possit, in ambitu fissa haud ita multum in mucronem abire.] sed prout eius fuerit magnitudo. [ἴνα δὲ ὡς κατὰ μέγεθος. Aliter Gaza legit: ait enim, Multinervia sunt minùs, quàm pro sua magnitudine.]

Cortex. Corticem habet paulò scabriorem, quàm Tilia, livescentem, crassum, habentem naturam fervidiorem quàm Picea, [πυρρότερον ἢ τῆς πίδου: Gaza legit πυκνότερον, spissiori: fortè rectius.] & qui facillimè flectatur. [ἀκαμπῆ: Gaza legit δυσκαμπῆ, inflecti contumaci: & sanè non est flexilis, inquit Scal.] Radices paucas, sublimes, crispâque magna ex parte tam flava quàm candida habet.

Locus. Nascitur potissimum in aquosis, ut Idæi perhibent, inventûque rara est.

Flora. De flore nihil sciunt. [Gaza aliter legit: De flore nasci aiunt fructum.]

Fructus. Fructum fert, non valdè oblongum, Paliuro tamen similem, sed oblongiorem. At verò Olympi incolæ Carpinum [ζυγίαν] montanam magis esse volunt. Acerem verò [σφένδαμον] etiam in campis nasci. Esse verò nascentem in montibus flavam, & bellè coloratam, crispam ac solidam, quâ ad opera lautiora utuntur. Campestem verò albam, minùs solidam, minùsque crispam: quam quidam Gleinon, [γλεινον, Bas. Aldin. noster Cod. γλίνον] habet. Gaza Gallicam vertit, quasi γαλατίαν legisset non Acerem [σφένδαμον] vocant. Marisque materiem crispiorē esse atque contortam, & in planis maximè nasci, citiusque germinare

Vides quantâ fatagentiâ in gratiam studiosorum ex corruptissimo & desolatisimo hoc Theophrasti codicis loco spicilegium istud instituerimus. Cæteri Herbarij, qui ad pompam interdum potiùs, quàm legentis utilitatem Theoph. Græca verba citare consueverunt, has spicas inter tot spinas sublegere non sunt ausi. Et ipsi sa-

nè etiamnum suspensè hæremus, an veras, & ad autoris mentem genuinas tulerimus. Certè ad rem ipsam quàm fieri potuit commodissimè, observatis autoris verbis accommodare studuimus. Attamen vnicus restat scrupulus, qui nos malè habet. Nam illa verba, τὸ δὲ ξύλον ἀμέγαιον aliter Scaliger, aliter Gaza, sed longè aliter Constantinus accipit. Scalig. ad arboris magnitudinem : Gaza ad materiei amplitudinem retulit, sensu quidem seu ratione diversa, re ipsa tamen in idem recidente. Et utramque versionem ferri posse putamus. Nam quibus arbores sunt amplissimæ, iidem & materies ampla. Gaza magis ad rem, (atque utinam sic semper) Scaliger magis ad puritatem respexit. Uterque igitur sequentia, ad materiei naturam, conditionem, ac diversitatem, ex vulgata lectione, satis quidem depravata, aptavit, sed dispari hercle felicitate. Nam minùs ex Gazæ versione intelligas, quid velit, aut doceat, quàm ex ipso adeò corruptissimo Theophr. textu. Nam quid illud est: venis in longum fluctuat: insolens profectò verbum, atque extra materiam. Græcum est, περιττόν. Sed quis Oedipus illa intelligat? Omnia eius fissa in acutum compressa abicinduntur. Nec ita semifissa, sed summum potiùs præfissa multinervia minùs sunt, quàm pro sua magnitudine esse debeant. Quæ verborum hæc monstra tam ineptò cohesu, dubio ac difficili sensu nobis obtrudit? Hoc non est convertere, sed pervertere. Verba ita habent: τὰ δὲ κνήματα ἔλα eis ἐξ ὧν συνήκουσα: ἡ ἰχὺς τοῦ μεσοχιδνῆ. ἀλλ' ἀεροχιδνέστερα ἢ πολὺν ἴνα δὲ ὡς κατὰ μέγεθος, &c. Feliciùs Scaliger, & ad rem explicatius, quamvis verborum tenorem non prorsus ad amissum sequutus videatur. Comparat, inquit, Acerem Platano secundum materiam & fissionem. Et cum dixit, Acerem findi productione tractu: tamen inquit, tam Platani, quàm Aceris partes omnes dum finduntur, semper desinunt in mucronem. Postea addit: ἡ ἰχὺς τοῦ μεσοχιδνῆ. ἀλλ' ἀεροχιδνέστερα ἢ πολὺν. Gaza: Nec ita semifissa, sed summum potiùs præfissa. At semifissa neque in ea arbore, neque in aliis angulum efficere queunt. Omnia tamen eis ὧν συνήκει. Et præfissum est, antefissum. Igitur quid est? non enim dicas, ut præfixum cuspide robur. Itaque sic interpretare. Nunc arboris partes partibus comparari: imam, summam, mediam. Imam in mucronem abire: ubi finditur. Mediam partem non ita. Summum autem esse χρίσσει. Tamen haud ita multum: neque id evenire merito nervorum. Ibi quoque obtinere nervos pro ratione crassitudinis. At in longè alium sensum ista omnia trahit Constant. nempe ad folium refert. & ἀπὸ τοῦ ξύλου. periculosa, ut ille ait, verbi depravatione, necessariò reponendum esse εὐλλα. Sic verò & infra Theoph. πέταρον φύλλον dixisse de Mespilo: ist est, folium non laciniosum, non rugosum, sed tentum sive explicatum & expansum, vel extantum & exporrectum. Et σχήμαθ', ut infra, corruptè pro χρίμαθ' μεσοχιδνῆ. Intelligere in foliis Aceris fissa non ita profunda esse, atque sunt in foliis Platani. Pro ἀεροχιδνέστερα ἢ πολὺν ἴνα δὲ &c. sic emendat: ἀεροχιδνέστερα ἢ πολὺν ἴνα δὲ &c. Intelligere eum, nervorum numerum folij non respondere magnitudini. Oppidò sanè ingeniosa ac docta correctio & explicatio, quàmque Scalig. ne subolfecit quidem. Et res sanè ipsa non repugnat. Quamvis autem tolerabilis utraque nobis videatur, ac nihil præter rationem tradere: Posteriores tamen faciliorem planioremque censemus.

Gaza obscurum Theophrasti locum obscurior reddit.

Theoph. Gazæ correct.

Sed iam nobis observatas Aceris differentias specialius tradamus.

ACER VVLGARE MINORI FOLIO.

Descriptio.

Materies.

Cortex.

Folia.

Flores.

Semen cum fructu, seu conceptaculo.

Sapor.

Rumpotinus.

Opulus.

Colum. illustr.

Plin. lacus amenab.

Theaur.

ACER minor sylvis & sepibus nota arbor, caudice ramisq; est plurimum sulcatis rugosisque, materie alba, satis fragili, & fissili medulla in medio farsa: ramuli minores aduerso plerumque situ, coniugatim oriuntur. Ramorum tenuiorum cortex tenuis, fuscus, qui unguibus facile abraditur, subest alter etiam te-

nuis, flavescent. Folia Hederæ foliis quodammodo similia, quintuplici divisurâ primariâ incisa, in principio tenera molliaque, quo tempore lactei quiddam fundunt: temporis progressu rigidiuscula, pediculis longis virentibus aut rubescentibus hærentia. Flosculi simul multi ex pediculis lanuginosis interdum ramosis, muscoli, in novem, decem aut undecim segmenta hirsuta coloris herbacei divisi, stamina virescentia aut rubentia apicibus luteis unâ cum stylo bicorni obvallantia. Semen conceptaculo gemino alis papilionum aquaticorum expansis figurâ simili hirsuto recluditur, in extremis membraneo, quâ coitus est alarum, turgidulo & non nihilelevato, intus duro ac penè osseo, cavo, in qua cavitate semen medullosum & virens vel pallescens latitat, saporis subastringentis, non ingrati tamen. Astringentior est sapor corticis & foliorum, nec sine amarore.

Sic habet Varro l. 1. c. 8. ubi docet, qualis arbor cuique Vitium generi sit maritanda: Quartum [vitium genus] arbuta, ubi traduces possint fieri vitium, ut Mediolanenses faciunt in arboribus, quas Opulos vocant.

Columella verò: Est & alterum genus arbuti Gallici, quod vocatur Rumpotinum. Id desiderat arborem humilem nec frondosam, cui rei maximè videtur idonea Opulus. Ea est arbor Corno similis. Pleniorum Opuli descriptionem non invenimus. Sed cur Corno comparat, arbori fronde dissimillimæ? Turner. autem dicit cum non foliorum similitudinem, sed arboris magnitudinem & materiem respexisse.

Vitiose apud Plin. ut dicebamus, legitur Populus, pro Opulus, lib. 14. capit. 1. dum ita scribit: Rumbotinus vocatur & alio nomine Populus [lege Opulus] arbor Italiae Padum transgressis, cuius tabulata in orbem patula replent, puròque producto dracone in palmam eius, inde in subrectos ramorum digitos flagella dispergunt.

Thef. ling. Lat. Rumpotinus legit: sed fallitur, dum argeti, hoc est Populum nigram,

putat, mendoso Plin. codice deceptus.

Ex hoc Plin. loco Cordus Opulum Rumbotinum dixisse videtur, si modò & is. Opulum legit. Idem tamen Plin. l. 24. cap. 19. ait: Rumbotinum arborem demonstravimus inter arbuta. Iuxta hanc viduam vite nascitur herba &c: Est autem Rumpotinum arbutum Gallicum arboribus humilioribus & minimè frondosis consitum, eaque re ab arbutto Italico differens, ut annotat Dal. qui addit l. 14. cap. 1. Rumpotinum in arbutto Opulum dici. Vulgò Gallis des Hautins.

Sed mirari subit cur Colum. Opulum arborem humilem nec frondosam dicat, cum ex prior Plinii loco, quem Opulum intelligere non dubitamus, patulam esse non obscurè constet. Respondendum, arborem, si excreverit, patulam non malè dici. At si Rumpotinum cultu fiat, ad maritandas vites, humilem esse nec frondosam. Talem Colum. dixit.

Quod verò Aceris genus intelligat Turner. nescimus, dum sic annotat: Quæ mihi à viris doctis in Italia ostendebatur pro Opulo, folium habet Aceris laciniatum, sed obtusior mucrone quàm Aceris. Referebat mihi Contr. Gesnerus Gallis un Opier nominari. At nos scimus Gesnerum pro Opulo demonstrasse Acerem minorem passim obviam, de qua hic agimus. An aliam intelligat Turn. inquirendum.

Ruell. suo more, veterum historias cum suis miscet, ac pro suis obtrudit toto suo capite de Acere, ut difficile sit intelligere quam plantam tradat: nomen tamen Gallicum Erable, quod apponit, convenit nostro Aceri, an item descriptio, lectoribus iudicandum relinquimus. Nul- lum nobis Aceris genus forma & magnitudine Tiliæ notum, cortice paulò scabriori quàm illa, sublividoque, crasso & flecti contumaci, quale ille describit, aut potius fingens malè transcribit.

Ruellium imitatur Carol. Steph. qui parum in cognitione Aceris se versatum demonstrat, nesciens Platanum Gallicum esse ex genere Aceris, ac præterea Charme Gallorum Zygiam dicens & Aceris genus.

Curtius. Est inquit, apud nos nos, [Gallos] siquidem hæc sit, quàm nos Arablum vocamus, folio Platani, verùm longè minori, quæ & in amplitudinem minimè nascitur, ex cuius tantum materie arcus fabricantur.

Adhuc exactius Tragus: Acer folia habet elegantissima, saturata viriditatis, dissecta, Sanicula similia: cortice vestitur duro & incano, modò humilis, modò magnitudine insigni: Lignum annosum crispatur: fructum fert Orneoglossò similem. [id est, Fago sepium.]

Quidam inter doctiores Acerem Germ. Ahorn interpretantur, propterea quòd Acer non in omnibus locis Massholder, sed Ahorn vocatur: cum tamen Ahorn alia sit arbor [videl. Acer maior] Alii vocem Massholder, quam Tragus Aceri adiungit ad Sambucum aquaticam referunt. Idemque Tragus huic nostro Aceri in hist. Germ. hæc nomina tribuit: Schreiberholz & Schreiberlaub.

Lonicero & Acer, Ahorn, prima species campestris, Acer Gallicum, alterum alpinum, Carpinus 3. & Zygia. Et Ahornbaum non multum dissimilem dicit à Linden seu Tilia. Quosdam tamen, addit, velle Ahorn esse Platanum & Massholder esse Acer. Pro Ahorn & Acere ponit figuram Sambuci racemosa, quàm & alio loco ha-

Rumbotinus arbor.

Rumpotinum quid.

Opulus Turneri.

Ruell. 1a. xat.

Car. Steph. ignoramus.

Acer Trag.

Varietas.

Lonic. con.

Sambuci

Figura ma-
le pro Ar-
cere.
co habet: deinde acere maiorem minoremque con-
fundit, ac seq. cap. etiam Platanum: ubi figura,
quam ponit, potius competere videtur Aceri
minori, quam vocat *Massholder*: rursusque Pla-
tanum & *Chamaeplatanum* variè miscet.

Zygia Ge-
ner.
Carpinus.
Aceris spe-
cies minor.
Opulus.
Rumpoti-
mus.
Gefn. scribit *Aceris* species tres apud se [Tiguri in Helvet.] inveniri in sylvis ac montibus: inter eas etiam *Zygiam* à Theoph. nominatam: ne-
scire se quàm rectè *Gaza* *Carpinum* vertat. *Aceris* speciem minorem *Opulum* & *Rumpotinum* appellat. Et alibi: *Opulum* *Aceris* speciem minimam, alio nomine *Rumpotinum* dici ait.

Hic tamen notandum *Colum.* distinguere *Carpinum* ab *Opulo*, licet *Rob. Const.* ut antè dictum pro iisdem ponat.

Aceris spe-
cies lutea
Angul.
An *Anguil.* *Aceris* 2. species *Zygia*, quam in *Lombardia* *Oppio* dici scribit, addens lignum eius luteum, folia minora esse [quàm in dicta *Asari* sive *Acere* maiore nobis] fructum etiam minorem. Ambas tamen figura similes? *Acer* tenuifolia *Thalio*. *Acer* communis, *Theophr.* *Sphendamnus* *Pen.* & *Lobel.* *Σφένδαμνος* *πενδάμνος*, id est, *Acer* *Campestris* *Dod.* *Aceris* 2. genus minore folio, firmiore materia, crassiore cortice *Clus.* quod ab imperitis in *Gallia* *Sycomororum* nuncupari tradit.

Acer tenuis-
folia.
Acer 2. ge-
neris.
Sycomororum.
Hist. Lugd. tria *Aceris* genera *Gallis* nota proponit: *Acerem* montanam: cuius duo genera facit, unum *Candidum*, quod *Alpini*, *Averni-*que *Plane* appellant: alterum flavum seu crispum, quod *Opulum* montanum dicit. *Erable* *madre* & *Erable* *jaune*. Traditque hodiè quoque lignatores *Sequanos* *Acerem* montanam mare fœminâque distinguere, colore magis flavo in mare, pallidiore in fœmina, &c. Verùm non placet ab eadem *H. Lugd.* *Acer* seu *Erable* *Gallorum* *Italicè* *Pied'occa* & *Platanus* *aquatice* dici: immò hæc nomina Italica nulli *Aceri* nec maiori neque minori convenire putamus. Figura etiam in eadem transposita. Supra eam quæ habet titulum *Acer* *Campestre* ponendus titulus *Aceris* montani, & vice versa.

Acer campe-
stre.
De hoc nostro intelligenda eadem cum inquit: secundum *Aceris* genus est *Acer* *campestre*, sive in planis nascens: veteribus *Opulus* *campestris*: hodiè *Insubres* *Opulo* vocant, & ea ad maritandas vites utuntur, quas coniugatas *Hautains* vocant: nos *Erable* *mal* & *Erable* *madre*. Sed figura quæ pro *Acere* montano apud eandem posita est, uti dictum, ad hæc nomina pertinet.

Nom Lin-
guar. Gefn.
Taber. *Acerem* minorem non distinguit à maiori, & miscet nomina cum *Platano*. Germ. *Tentsch* *Thorn* vocat: *Schuppenckf.* *Leinbaum*: *Milchbaum* & *κλωνοειδὲς* antiquorum. Vulgo *massholder* *baum* / & *Thorn* / uti dictum: Belg. *maeshoutenboom* / *maeshout*: Gal. *Erable*, *Opier* Ital. *Acero*, *Arese*. Hisp. *El-Azre*, *Elasre*. Angl. *Ople tree* vocati posse ait *Turn.* licet in *Anglia* non viderit, *Vngar.* *Zharfa* teste *Clus.*

Locus.
Humilis.
Arbor ma-
gna.
Cordus notat, nasci iisdem locis, quibus *Vlmo*. Et sanè apud nos passim sepes tam hac quàm *Vlmo* stipatas videas: gaudet præruptis & sylvosis. Humili statu contenta, vix supra hominis altitudinem attollitur caudex: reliquum non nisi virgæ & exigui rami, aut certè brachia haud magna, nec alta, nec multum sparsa: nò tam fruticis est potius, quàm arbor, ut *Tragus* putat, fruticis nomine abutens. Aliquibus tamen locis etiam in proceram arborem grandescit, ut in quibusdam tenebrosis *VV* *Algoix* sylvis ac in comitatu *Bidiscensi* tantæ magnitudinis reperitur, ut ædificiis vel maxime intervire queat, teste *Trago*. In

Helvetiæ & *Silesiæ* etiàmque *Lotharingiæ* ac *Burgundiæ* editis collibus ac montosis locis passim occurrit: in planis verò ut plurimum inter sepes & fruteta. Circa *Verbanum* lacum & aliis *Lombardiæ* quibusdam locis, ut & in *Sabaudia*, potiss. circa *Genevam* maritatur vitibus, in locis campestribus, arvis, pratis: Eiusmodi vites vocant *Vrin* Vnde *Vina-d'Vrin*, quæ ibi celebrantur.

Floret *Aprili* & *Maio*: fructum fert messis tempore: at maturum *Septemb.*

In *Burgundia* & circa *Montbelgardum* *Vlmo* ferens non semel vidimus.

Oculi melius cacuminibus, in arbusto protinus deponuntur. *Colum.* Nam ferè [inquit idem] ita constitutum *Rumpotinetum* animadverti, ut ad octo pedes locis siccis & clivosis, ad duodecim, locis planis & uliginosis, tabulata disponantur. Plerumque autem ea arbor in tres ramos dividitur, quibus singulis ab utraque parte complura brachia submittuntur: tum omnes penè virgæ, ne umbrent eo tempore, quo vites putantur, abraduntur. Arboribus *rumpotinis* si frumentum non inseritur, in utramque partem viginti pedum spacia interveniunt. Cui rei maxime videtur idonea *Opulus*. Verùm quia raram, neque idoneam frondem pecori præbet, à plerisque repudiata est. Quod mirum. Nam ut idem *Colum.* scribit, ad arbustum *Gallicum*, quod vocatur *Rumpotinum*, desideratur humilis, nec frondosa, qualem *Opulum* esse idem testatur. Ceterum qua ratione arbusta ad sustentationem *Vitium* feri ac coli debeant, ad longum descriptum habes in *Vlmo*.

Aceris radix. *Plinio* prodente contusa [è vino c n.] iocinoris doloribus utilissimè imponitur. *Serenus* idem testatur hoc carmine, nisi quòd hic in potu det:

Si latus immeritum morbo tentatur acuto
Accensum tinges lapidem, stridentibus undis.
Hinc bibis: aut Aceris radicem tundis & unâ
Cum vino capis, hoc præsens medicamen habet ur.

Tragus, *Dod.* Curtius huic *Aceri* eadem has vires ascribunt quos & nos secuti sumus. Habent semina & Cortex *Vlmo* similes qualitates, si *Cordo* credimus.

Gefn. lignum perennis durationis dicit: quòd cum maxime annosum fuerit, undatim crispatur. Plerumque apud nos lautioribus dicatur suppellectilibus, utpote orbibus, mensisque, ut annotat *Tragus*, qui præterea addit. Qui venationi student, ij accipitres, quos ad prædam instituerunt, ad baculum seu vectem ex *Acere* assuefacere solent, ut illi infideant. Quà verò hoc faciant ratione, ipsi norunt proculdubio.

ACER MONSPESSVLANVM.

ACER *Monspeliense*, arbor est mediocriter procera, ramis satis explicatis, cortice quodammodo purpurascente, folio *Aceri* vulgari simili, in tres tantum cuspides sive angulos diviso, crasso, venoso, ex longo pediculo pendente, paribus intervallis utrinque sito: fructu gemino, membranulis duabus coherentibus, alis muscarum similibus. *Aceris* 3. genus, inquit *Hist. Lugd.* nominavimus, quòd in sylva *Monspeliensi*, urbi vicina, *Valena* nuncupata provenit, *Aceris* vulgaris penè figura. Hoc *Aceris* genus quidam esse aiunt, quòd *Plin.* in *Istria*, *Rhetia*que præcipuum esse tradidit, crispo macu-

Vrin.

Tempus.

Viscum.

Satio.

Rumpotinetum.

Culcus ad Vitis substantiam.

Vires & usus. Securis dolor.

Lignum usum.

Vitis filia. Ad Venationem accipitrum.

Descriptio Cortex.

Folia.

Fructus.

Aceris 3. genus.

Locus. Istria cum Rhetia.

P. G. 1011.
cent.

noso minore: flavente intus ligno.

ACER MAIUS: MULTIS
FALSO PLATANUS: ID-
que duplex.

Descriptio

Cortex.
Materies.

Folia.

Sapor.

Flores.

Fructus.

Nuclei.

Alia varia-
tas.

larum discursu, quod à similitudine caudæ pavonum nomen accepit, de quo antè: horum opinionioni, nec assentimur, nec repugnamus, addit Hist. Lugd.

De hac eadem fortè Pen. & Lobel. Aceri [videl. maiori] congener, infrequentior Septentrionali: quæ fortè apud Theoph. Zygia sit, tamen & frigidis proficiat: folio & fructu minùs laci-

ACER maius arbor speciosa & procerà, rubenti cortice interis ramis affatim brachiata: materie alba, nec multum renitenti: foliorum verò amplà latitudo, quæ vitiginea, aut Aceris vulgarissimi forma, licet acutiorib. laciniis quinque prædita suprà atrovi-
rentia, infrà penè incana, utrinque glabra, sapore adstringente cum amaritudine, cum Septentrionalibus populis per æstivos

soles præcipuam inquit gratiam: Flores muscoli, ex herbido albidis, caliculo continentur lanuginoso. At alati fructus ex vulgari cognitu sunt faciles, per omnia maiores, ex longo pediculo pendentes plures, sed singuli bini foliacei, bipennem expensam & inversam, ut pulchrè Adv. comparant, aut papilionis aquatici alas imitati, nucleos in medio quâ alæ coeunt iudem geminum utriculo duro satis continent, magnitudinis seminum Arantiorum albicantes, gustui non gratos.

Est & alia varietas, prædicto foliorum amplitudine minimè cedens, nec tam altis sinuum divisuris, nullis item ferraturis, sed extremorum acutie exquisitissima, ut cum quavis etiam acicula certet, pari nervorum divisura, sed minùs frequenti inferna parte: non incana sunt, ut prædicti, folia, sed dilutè viridia, splendicantia: superna, saturatius viridia, non tamen aded, ut priora. Tota ceterum folii facies mollior, delicatiorque, longioribus etiam hæ-

rent pediculis: quale Basileæ circa Dornacum, & in Ducat. VVirtemb. circa fontem admirabilem propè Boll observatur. An in flore & fructu quoque sit aliqua diversitas, nondum observavimus. Eius folium in medio tabellæ seorsim pictum. Eleganter eius ramum cum fructu quoque prægit Camer. in epit. Matth.

Falluntur, quicumque Åhorn dictam Germ. arborem Platanum esse contendunt: ea enim Acer est, ut & nobiscum testantur Cordus, Turner. Gesn. & doctissimi quique. Eo tamen errore decepti fuerunt plures, ut Cardan: dum in lib. de var. rer. ita scribit: Id magis mirum, solâ curâ Platanum, quæ vix in Italia ob negligentiam videatur, in Anglia & Scotia esse frequentissimam. Numeravimus in viridario Monachorum D. Augustini, quod in suburbii Edimburgi est, suprà viginti Platanos, quarum quædam 30. pedes superabant, & tamen ea regio est frigidissima. Id ergo contingit partim diligentia, partim (ut ille putat) maris propinquitate, adeo ut hyemes ea regio mitiores habeat. Delectari, autumat eos hac arbore, quod folia Vitib. tam similia habeat, ut cum vidisset furculos plantatos, existimavit Scotos vites colere: Itaque veluti amatores, quod verè possidere nequeunt, imaginibus imitantur. Habet autem cum Vite affinitatem non solum in foliis, sed etiam in pediculis sarmentisque, quod cum vitibus adolecant, iisque gaudeant: vel potiùs hæ illis. Rectè igitur Scoti fecisse videntur, ut cum paucas arbores istud solum ferat, eam delegerint colendam, quæ omnium sit pulcherrima. Eodem studio ferè Angli, suis sylvis eas inserunt, ut cum fructiferis ferè carendum sit, non fructiferarum formosissimam delegerint. Hæc omnia inquam de Acere nostro maiore intelligenda sunt, neutiquam de Platano, quàm cum non novisset Cardanus, Acer putavit & asserere ausus est: parum profectò in eò subtilitatem suam demonstrans.

At & Tragum, industrium alioqui Herbarium, hunc eundem errorem sibi imponere passum valdè miramur. Ita enim cap. ult. quod est de Platano, suæ hist. insit. Platanus inter Fraxinos humectis & altissimis montibus provenit, idè sit ut à rusticis incolis VVasgoia & Mediomatrici-
bus Fraxinis accenseatur, sed perperam. Siquidem folia gerit Vitis Vinifera aut Ricini similia, pediculis suffulta rotundis, longis, tenuibus & rubentibus. Quædam in hoc genere arbores 1. Maio mense florent: aliæ non florent, nullumque ferunt fructum: German. dicitur Åhorn & 2. Waldescheren/ & Buchescheren. sylvestre eius genus nonnullis Leinbaum. Hæc ille. Quæ omnia ad Acer nostrum pertinent, atque fortè etiam ad geminum, à nobis descriptum: ut etiam Tragum Platanum cum Acere confudisse certum sit.

Immo ipsi aded incolæ quidam Penç & Lobelio prope Oxoniam assererunt etiamque ostenderunt hanc, rati esse Platanum, ut ipsimet in scripta retulerunt. Vt iam nemini mirum esse debeat, & à Crusio & à Frischlino in studio herbario non versatis in suo nomenclatore Platanum Åhorn eodem errore converti. Sanè & Du Choul in descript. montis Pilati, cum folia eius similitudinem quandam habere videret, cum foliis Platani, huius speciem dicere ausus est. Sed perperam.

Sic & nomen vulgare Gallicum, *Plasne*, multos in eam opinionem duxit, esse Platanum, cum sit species Aceris, inquit Bellon. Hoc nomine communi, *Plasne*, (addens) totam Galliam deceptam fuisse

Non est
PlatanusCardanus
repreh.

Fraxinus

Tragus
not.Crusio &
Frischlino
error.Du Choul
lappus.

fuisse, & doctos viros. Idem paulò post: Speciem Aceris [d'Erable] plurimi communi consensu dixerunt Sycomoron, quum tamen Sycomorus sit admodum rara.

Ostenditur apud nos, inquit Ruellius arbor Sycomori (ut aiunt) nomine, frondosa, Moro non dissimilis, conspectu, folio, magnitudine: sed neque germinibus, neque ramis quicquam provenire deprehendimus: nisi quippiam ineunte vere, cum parturit, veluti nucamentum prælongum. Fructum foliacea filiqua, inflexu ferè falcato, gerit. Sed scalptu vulnerata, nihil remittit lactis, cum vera Sycomorus ætate multa lactea scateat saliya.

Car. Steph. verò in suo seminario sic ait: Vifa est nobis Sycomorus Parisiis in horto Gotofredi cuiusdam Pharmacopolæ diligentissimi herbarum & arborum, quæ apud nos rariores sunt, indagatoris & cultoris. Item in arbust. Platanus apud Græcos & Latinos nomen retinet à foliorum & umbræ latitudine: propria appellatione apud nos caret, quanquam etiam in Gallia conspiciatur, omnibus incisam arboris speciem demirantibus, & nomen eius ac naturam ignorantibus.

Vidimus & ipsi Lutetiæ, quæ non alia est, quam Aceris genus maius. Hæc est fortè apud Gesn. Zygia montana, quæ Bellonio Lutetiæ crevit, & Acer maius. Gesner. quoque tradit Ruellium Acer montanum pro Sycomoro descripsisse: illudq; Allobrogibus Plane dici: Helvetiis vulgò Lynbaum: cuius truncum femoris ferè crassitudine, quatuor pedes & amplius longum, superna parte abscissum, proximo vere plantavit prato medio-criter humido, quem mox ætate pulchrè geminasse scribit: ita ut perfacile eam crescere & durare appareat. In epist. ad Io. Caium Britannum notat, folium quod hic ei misit pro Platano, omnino Aceris esse, vulgò Gallis Plaine dicti, nomine ad Platanum alludente, eaque voce quosdam deceptos Platanum credidisse. Olim Gesn. etiam vocabat γλέινος Theoph.

Tertius error est Cornarij, qui dum sibi persuadet Tiliam esse Platanum, vult Acer maius esse Tiliam, quam sibi persuadet citò putrescere: sed præstat eius proferre verba, ne indicta causa, condemnatus videatur. Tilia & Philyra inquit, nisi penitus fallor, est ea arbor, quæ nostris Ahorn appellatur, permutatis omnino nominibus, contra quam hodiè fieri solet. Theoph. ad fabricandas naves deterri nam esse dicit Platanum, eò quod citò putrescit. Quibus verbis confirmatur id, quod dixi, Platanum esse quam Germani Linde vocant. Nam lib. 5. Philyram ad tabulata longarum navium probat. Platanum autem alibi ad eadem improbat. In summa itaque, quicquid Theophr. de Philyra, quicquid Plin. de Tilia dixit, id omne ad arborem Ahorn nostris dictam, pertinere mihi videtur. Quicquid verò de Platano uterque dixit, id ad eam, quæ nostris Linde vocatur. Plin. tamen non satis sibi constat, sed Philyram Theophr. cum Phillyrea Diosc. confundit. Hæc Cornar. Qui ut non male in principio ominatur, penitus fallitur, estque penitus erronea hæc eius opinio. Sciebat enim sumus à peritis sculptoribus, quo ligno uterentur ad simulachra: responderunt, Tilia, & non Acere teredini obnoxio. Sanè Mesocomi Alsatiæ in splendido & claro scæminarum cœnobio Anno 1604. quo hæc commentamur, totam passionem Salvatoris nostri industriè sculperunt ex Tilia ligno, non ex Acere, quod tamen ibi abundat.

Tom. I.

Reliqua quæ Corn. adducit, verba sunt, non rationes.

An Anguil. σφένδαμον & propriè, id est, Acer, Sphenda-vulgò Asari, ex quo parantur orbes & vasa & similia ob ligni candorem. Rob. Const. ab hac Asari separat Plane Gallicè dictum & suam Plane idem facit cum Pied'oca Anguil. uti iam diximus, quæ nobis videtur Sambucus aquatica.

Pena & Lob. hanc Aceris speciem illam dicunt, quam κληνότερον antiqui vocarunt. At Lob. in Obl. κληνότερον Anguil. dici ait, quasi pœnituerit eum in Adv. κληνότερον cum Pena fecisse. Ad-dit Ital. Pied'oca, & Platano aquatico dici: duasq; habet figuras unius huius plantæ. Non. a. putamus Anguil. hanc intellexisse arborem, sed Sambucum aquaticam.

Lonicerus Ahorn & Acer hoc maius cum minore confundit.

Dodo. in hist. Gal. putat esse ζυγίαν & Lat. Carpinum. Aceris i. speciem, & maiorem vocat. Et in Lat. propriè σφένδαμον dictam censet: ita & Celsus. & Camer. qui hanc vulgatissimam dicit. Acer latifolium ab imperitis Platanii nomine donatum Clusio. An Acer maius Camer. in hort. cuius turiones etiam lacte scatere ait. Is in epit. Matth. de secundo à nobis tradito, quod non distinguit à priore, scribit: Acer maius, nonnullis Platanus Germanica, aliis Carpinus Plinij, Græcis, σφένδαμον, Gallis, Plaine, Teutsch Ahorn & Waldeschern Germanis: Alijs verò Ahorn simpliciter.

Tabern. manifestè Acer hoc cum Platano confundit: præterea non distinguit Acer maius à minori: nec ponit descriptionem nec figuram maioris. Bohem. Bref: Vngar. Javora. Sclavon. Bleb. Reliqua linguar. nomina & huic convenire possunt, si ad differentiam addas, maius.

Tres Aceris species nobiscum agnoscunt Gesn. Hist. Lugd. & Camer. qui in maiorem, mediam & minimam distinguit: ac maiorem hanc vulgatissimam dicit. Sed quæ eius media?

Schuenckf. ita distinguit: Acer maius σφένδαμον Theoph. Dod. Acer montanum, Ahorn, Ein Orle / Orlenbaum Sil. Arbor alta montibus propria, Opulus Gesnero. 2. Acer crispum, Acer Bruscum, intortius crispum: σφένδαμον Theoph. Bellonio: Orleiner Flader syl. in montibus celsis nascitur: non adeò frequens. 3. Acer simpliciter: Acer molliuscum simplicius sparsum Plin. Schlechter Flader. At non docet Schuenckf. an tres distinctæ species & in quo differant, vel an tantum varietas in ligno. Tragus sanè Acer crispum facit varietatem tantum ligni Aceris vulgaris: nos verò vidimus Aceris maioris lignum valdè crispum & fissum crispitudine asperum.

Humectis & altissimis montibus gaudet, interque Fraxinos provenit, solo pingui & spisso, in Burgundia, & iuxta Blamontium Ill. Ducis VVirtemb. arcem, ubi abundat & aliis montibus vicinis. Basileæ propè Campum Sclopetariorum: sed in monte prope Leurach & in Wasserfall Aquacida monte copiosè: prope Biechen pagum ditionis Basil. Genevæ in monte Saleve: in ditionis VVirttembergicæ multis montibus: in saltu Viennensi & aliis vicinis sylvis: Lutetiæ & in Anglia atque Scotia alibi que locorum, umbræ causa, quam facit magnam, ad æstivos Soles excludendos, in hortis & viridariis colitur. In horto Montb. etiam nostra cura plantata. Dodon. in alpibus & Brabantia quibusdam locis nasci scribit.

P

Tempus. Floret mense Maio: fructum maturat Septembri.

Vires & usus. Camer. hanc faciens vulgarem, tribuit ei vires à nobis Aceri minori tributas. Materies ligni candidior ab arculariis & menfariis ad varia utensilia expetitur. Cumque ipsa arbor magna & procera sit, ut Plin. etiam Tiliæ ferè amplitudinis dixerit, non dubium hanc Virgil. de equi illius Troiani structura loquentem intellexisse Aeneid. 2.

Trabes Acerna. Præcipue cum iam hic trabibus contextus Acernis Straret equus.

Acernam mensam commemorat Martial. l. 14.

P L A T A N V S.

C A P. X I.

Descriptio.

Folia.

Pilula.

Flosculi.

Sphæria Trachea.
Sphæria.

Descriptio Cordus.

Cortex.

Cortices singulis mensibus exant.

PLATANVS nostro orbis rara arbor, procera, foliis Aceris maioris, latioribus, profundiusque dissectis, pedem arserinum deformantibus: longis pediculis è tuberculis prodeuntibus appenduntur pilulae echinatae, (quas cur baccas vocitet Matthiol. nescimus) Nuci regiae ferè pares, Fragis quodammodo similes, extantibus per superficiem seminibus conicis, medium pilulae farsiente carptæ lanuginis tomento. Goropitæ testatur Platanum nostris Tiliis longè esse inferiorem. Curtius flosculum eius pallidum dicit. Lacuna parvum, ex luteo albescentem. Fructus seu Echini penduli hærent pediculis singulis, longioribus & brevioribus non aequalibus, aut uno exortu iunctis (ut pingunt, qui non viderunt) parilitate Vnedonis ferè, Bardanæ concolores, apiculis acerosis asperati. Semina Scabiosæ montanæ non dissimilia, tomento leni subrufo intexta, ut describunt Pen. & Lob. Cæsalp. scribit Platanum ingentem arborem specie Quercus: folia etiam sinuata diutius servari in arbore, ut in genere Roboris: semina pusilla esse effigie glandis. Nicandri interpretes Platani fructum esse sphæria quædam Trachea scribit, id est, orbiculos asperos: proptereaque à Nicandro dici Sphæram.

Sed plenius, & ut pleraque sua, singulari diligentia scribit Cordus, in hunc modum: Platanus, quæ in tantis olim regibus & divitibus deliciis fuit, arbor est magnæ, amplæ, & in latitudinem explicitæ Nuci similis & æqualis. Caudice assurgit robusto, non ita procero, sed statim in ramos diviso. Cortice tegitur lævi, corio simili: subinde singulis mensibus exteriores & scabriores tunicas exuente, unde semper sub arbore hac adulta strati conspiciuntur cortices. Rami eius nullo ordine in alios crebrò dividuntur ramos: furculi Nucis similes: virgæ & furculi ex

intervallo nodis & geniculis præcinguntur: ex quibus singulorum annorum germinationes & accessus furculorum numerantur. Folia habet magna, lata, dura & robusta, dodrantali plerumque quoquo versùs amplitudine, sesquiunciali pediculo aut longiore furculis adnata, in quinas aut senas partes, instar palmæ humanæ divisa, hyeme decidua, Aceri similia, nisi singulæ eorum fibræ in plures partes utrinque dissectæ essent. Venæ à pediculo ad omnes foliorum partes & eminentes angulos evidentes derivantur. Vere cum germinaverit, secus folia etiam globulos quosdam producit, longis & gracilibus dependentes pediculis, undique asperos, & veluti lanugineis flosculis plenos, paulatim in maiusculas pilulas excrecentes, parvo castanæ echino æquales. Sunt autem hirsutæ hæ pilulæ & lanuginosæ; atque totæ ceu aculeis constantes, sed mollibus, similes iis, quæ in certo quodam Ulvæ genere [Sparganio] nascuntur locis lacustribus & palutribus. Cum autumno ad maturitatem perveniunt pilulæ, totæ fatiscunt, & dissolvuntur in totidem semina, quot aculeis exasperatæ fuerant. Singula enim semina in superficie pilulæ in acumen desinunt. Porro ea semina parva sunt & oblonga, undiquaque flava, aspera & papposa lanugine involuta: quo fit, ut confractæ pilulæ nihil quàm papposa lanugo esse appareant, amianto contrito similis: ea si casu in asperam arteriam recepta fuerit, strangulat: idèoque inter venena à quibusdam veterum recensetur. Materia arbori satis robusta, mixtæ cum Fago & Quercu similitudinis. Auctu facilis est arbor si aptum nacta fuerit solum, quale est pingue, rarum, rigrum: nam in asperis, & laxolis contumaciter adolescit, & tortuosa nodosaque evadit.

Et si autem Diosc. eo loco, ubi Platani facultates proponit, & Pilularum meminit, & tùm harum tùm foliorum lanuginis, eam non describat. Ex aliis tamen eius operum locis nostram descriptionem elicimus. Primum enim, Ricinæ folia tribuit Platani, maiora, læviora, nigrioraque: Item Glycyrrhizæ fructum ait magnitudine Pilularum Platani, asperiores. Denique ex Xanthio scribit esse fructum Platani Pilularum modo spinosum [ἐκκαυδωδὴν: Al. ἀνδωδὴν: malimus ἐχινωδὴν, Echinatam.]

Theoph. multa quidem de Platano habet, sed pauca quæ ad arboris formam intelligendam faciant. Non dubium tamen eum per hanc ipsam intellexisse, quam & arborem dicit, & in Creta in agro Cortynensi ad fontem quandam perpetuifoliam: Iovem sub ea cum Europa concubuisse fabulari: Talem & in Creta esse: a quo gaudere ac rignis: in Italia esse raram: auctu esse facilem: radices in summa terra dispersas habere, [ἀνέσπριζα] quæ tamen, si locum commodum nactæ fuerint, faciliè & altiora subeant: Materiem ad opificia esse ineptam, quippe quæ celeriter putrescat. At Platani folia tremula ubi dicat Theophr. ut annotat Cæsalp. nondum observavimus. Ita quidem Poëtis dici legimus.

Notabile est, quod notavit Varro lib. 1. cap. 37. Alias radices angustius diffundere, ut Cupressi, alias latius, ut Platani: usque eò, ut (quemadmodum Theoph. scribit) Athenis in Lycæo, cum etiamnum, Platanus novella esset, radices trium & triginta cubitorum egerit.

Eodem teste non procul à Cretæ urbe Cortina Platanus est, quæ folia hyeme non amittit: In Cipro, ut Theoph. ait, etiam una. Non enim

nim eadem omnia in eodem agro rectè possunt. Ast Bellon. postquam de Cordina Cretæ locutus fuisset, addit: in Valle ad fontem nascentes Platanos omnes esse deciduis foliis. Sententiam ferent, qui ista loca inhabitant.

Neque sterilis est Platanus, ut Virgilius ait Georg. 2.

Et steriles Platanos Malos gessere valentes.

Virgil. explic. Putamus autem sterilem dici à Virg. quia fructum non ferat, qui homini sit edendo. Nam (ne quis fortè putet, antiquos aliam intellexisse Platanum) Theoph. Platanum manifestum semen habere scribit, & ex eo nasci. Hæc ob solam umbram, potatoribus præsertim, olim erat in deliciis, unde Virg.

Platanus umbra potatoribus expetita. *Lamque ministrantem Platanum potantibus umbram.*

Et Horat. Od. II. l. 2.

Cur non sub alta vel platano, vel hæc Pinu iacentes, &c.

Potamus uncti?

Olim honoratissima arbor. Tantus autem huic arbori olim habebatur honor, ut mero infuso enutiretur.

Sub ea disputaturus Socrates cum Phædro apud Platonem: & apud Cic. I. de orat. Crassus cum Scævola, Antonio, Cotta, Sulpitio. Umbriferam dixit idem ex Homero. Et Genialem, quod sub ea convivari veteribus mos esset. Vnde Genium Deum eius foliis coronatum tradunt.

In Lydia Xerxem Herodotus scribit Platanum comperisse, quam ob pulchritudinem monili aureo donaverit, & custodiendam mandaverit uni ex immortalibus. Idem & Elianus. Dicte integram sub ea consumpsisse tradunt nulla postulante necessitate, castraque sua circa Platanum in solitudine posuisse: tuendamque viro delegasse immortalis. Immortalis autem, uti notat Cæl. Rhodig. non hic intelligitur, quia plane nunquam moreretur, sed unus ex iis, decem millibus ex Persis in militia delectis. Hi dicebantur immortales: quoniam si quis eorum aut nece aut morbo numerum minvisset, confestim substituebatur alius, nec unquam plures erant paucioresve decem millibus. Erant item præcipuo inter omnes cultu decori, & eodem omnium præstantissimi.

Aurea Platanus Xerxi. Sed & proditum invenimus eundem Xerxem auream sibi Platanum fundi iussisse, quæ antimimos foret, id est, amatam effingeret, leniretque æstivationem mentis ex illius absentia.

Memorabilis etiam fuit aurea illa Platanus. Dario donata: ut scribit Herodotus, quam Cyrus devicta Asia, ut refert Plin. invenit. Hæc παρρηϊος.

Θερειλέχεια πλατάνων Nicander vocat, quod æstate, τοῖς σιαπρονιδίοις lectum ac cubile umbra frondis suæ præbeat. Verba in Theriacis hæc sunt. Σφαίρη τὴν Θερειλέχεια πλατάνοιο: id est, Sphaera quoque thorum præbentis æstate Platani. Interpretes locum eum enarrans, illud Θερειλέχεια pro umbrosa posse accipi, tradit: quoniam latissima sint eius arboris folia, ut opacissime contegant æstivo tempore: vel (inquit) quia thor ex numerosis foliis confici abundè possit eodem tempore.

Sed quis [inquit Plin.] non iure miretur, arborem umbræ gratia tantum ex alieno petitam Orbe? Platanus hæc est, per Mare Ionium in Diomedis insulam eiusdem tumuli gratia primum inuenta: inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italix: & iam ad Morinos

Tom. I.

usque pervecta, ad tribunalium etiam pertinens solum, ut gentes vectigal & pro umbra pendant. Dionysius prior, Siciliæ tyrannus, Rhegium in urbem transtulit eas, domus suæ miraculum, ubi postea factum Gymnasium: [idem & Theoph.] nec potuisse in amplitudinem adulescere, & alias fuisse in Italia, ac nominatim Hispania, apud autores invenitur. Hoc actum circa captæ (Capuæ M.) urbis ætatem: tantumque postea honoris increvit, ut mero infuso nutrantur: Compertum id maxime prodesse radicibus: docuimusque etiam arbores vina potare. Celebratæ sunt primum in ambulatione Academiæ Athenis cubitorum xxxvi. unius radice ramos antecedente. Nunc est clarain Lycia gelidi fontis sociæ amœnitate, itineri appositæ, domicilii modo cava lxxx atque unius pedum specu, nemoroso vertice, & se vastis protegens ramis, arborum instar, agros longis obtinens umbris. Ac ne quid desit spectuæ imaginis, Saxeæ intus crepidinis corona muscosos complexa pumices: tam digna miraculo, ut Lucinius Mutianus ter Cos. & nuper provinciarum eius legatus, prodendum etiam posteris putaret, epulatum intra eam se cum duodecesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrum per folia crepitus, lætiorem, quam marinarum nitore, picturæ varietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. Aliud exemplum Caii principis, in Veliterno rure mirati unius tabulæ laxisque ramorum trabibus scamna patula, & in ea epulati, cum ipse pars esset umbræ, (circumsparsa ipsius umbra) xv convivarum ac ministerii capax triclinio, quam cœnam appellavit ille nidem.

Est Cortinæ [addit idem Plin.] in insula Creta iuxta fontem Platanus una, insignis utriusque linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: statimque ei Græciæ fabulosa superfuisset Iovem sub ea cum Europa concubuisse: Ceu verò non alia eius generis esset in Cypro: sed ex ea primum in ipsa Creta (ut est natura hominum novitatis avida) Platani satæ regeraverunt vitium: quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior est, quam Solem æstate arce-re, hyeme admittere. Inde in Italiam quoque ac suburbana sua, Claudio Principe Marcelli Esernini libertus, sed qui se potentis causa Caesaris libertis adoptasset, spado Theffalicus, prædives, & merito dici posset quoque Dionysius, [fortassis ob vineta multa & ampla, quæ possidebat. D.] transtulit id genus. Nanque & Chamæplatanus vocantur coactæ brevitatis: quo arborum etiam abortus invenimus. Hoc quoque ergo in genere pumilionum infelicitas dicta erit. Fit autem & serendi genere & recidendi. Hætenus Plin. de Platano, qui ei latissima folia cum Fico & Vite tribuit, & Platani quoque speciatim angulosa dicit: eiusque umbram iucundam, quanquam crassam & Paulinus: Nam Platanus ramos expandit in umbras. Est & illud Elogium eius apud Ovid. Metam. 13.

Nobilior pomis, Platano conspectior alta.

Horat. in Odis:

Cur non sub alta, vel Platano?

Iuxta Amymonæ fontem, & propè Lernam paludem, Platanus enata, Græcorum fabulis etiam memorabilis, qui sub ea Hydram serpentem educatum ferunt, autore Pausania. Quo etiam scribente apud Messenios, à fluvio Biantelongi stadiis viginti Platanistonis fons, sic dictus, quod ex patula Platano intrinsecus cava, aqua

Umbra & Rigal.

Olim mero nutrita.

Mutianus epulatus sub Platano cum 18 comitibus.

Aliud exemplum.

Chamæplatanus.

Umbra crassa.

Platanistonis fons.

fluat quæ potui sit.

Idem de Platanorum vastitate lib. 7. histor. veteris Græciæ scribit his verbis. Præterfluit Phærensium agrum fluvius Pierus, in cuius ripis Platanorum lucus est, tanta arborum magnitudine, ex ipsa vetustate, ut intra cavernas [multæ enim concavæ sunt] qui velint, & epulari, & recumbere possint. Fori area magna, & latè patenti ambitu est, quo scilicet spatio esse consueverunt prisca fora.

Priscorum
fora sub
Platano.

At quæ in Italiam invecitæ fuerunt, climatis inclementia, inquit Matth. in magnam proceritatem non adolefcunt.

Platanistos
Homers.

Meminit & Homer. Iliad. 2. Platani his verbis: καλὴν ἔσπευ πλαναίσιω. Intelligit autem Platanum, uti annotant Cæl. Rhod. & Curtius. Aliàs Platanistos loca spaciòsa amplaque denotat, à foliorum Platani similitudine. Et Aristoph. ἔτ' αὖ πλαναίσιω πλάτα. Ἰδουεῖζ'. Apoll. 2. ἀμφιλαφῆς πλαναίσιω. Arist. de Mundo: πλαναίσιω, πίπτες.

Themistocles
de Platanis.

Themistoclem Athenarum principem, cuius operam ingeniumque ac prudentiam summam non parvis in rebus, nec rarè, experta Græciæ est, produnt autores gravissimi, ut citat Cæl. Rhod. posteaquam amplissimè de patria esset promeritus, solitum tamen sæpius convivio à civibus incesse. Vnde illius præclara circumferretur sententia: ἡ κοινότης ἐστὶν αὐτῶν ἀχρηστέω.

Eius præ-
clara sen-
tentia.

Quid eis negotium facessitis, qui vobis fuisse benefici? Se quoque subinde Platano consimilem prædicabat, ad quam decurrerent, quos infestaret imber: mox verò serenitate reddita velleretur ab eisdem, interimque convitiis proficeretur. Hinc tractum adagium: Platano adsimilis: in eos, qui cum alicuius necessaria opera usi fuerint, eum postea derisui & vilipendio habent.

Themistocles
de Platanis
similem dixit.
Adagium.

Socrates
per Platanum
iuravit.

Socrates autem non ob aliam causam à Mileto reprehensus, autore Maximo Tyrio, quàm quòd per Platanum iuraret, quasi nefas sit per tam nobilem arborem iurare.

Plato à
Platano co-
gnominatus.

Volunt & Platonem divinum Philosophum, à Platano ita cognominatum, quòd is prælatis humeris præditus esset. Platanistos enim Græcis, ut dicebamus, amplius & spatiosus locus est.

Multorum
error.

Sed ut ad Platani historiam naturalem redeamus, errant tam in Germania quàm Anglia multi, ut in præcedentibus fusiùs ostensum, qui Aceris speciem maiorem Platanum putant, quam Germ. *Alhorn* vocant: fatentur in summis montibus, non nihil humidis, inter Fraxinos nasci. At Theophrasto Platanus in palustribus inter Salices, & ad fontes rivulòsque provenit, idemque non uno loco de eius natalibus scribit. Adde quòd tùm Theoph. tùm Plin. scribunt, Platanum spontè in Italia non provenire, Plin. etiam ex peregrino Orbe umbræ duntaxat causa translata. Sanè, si Acer ille maior fuisset Platanus, ac Itali tam vicina regione, qualis est Germania, nasci cognovissent, (ut certè nosse potuisse verisimile est) nunquam ex peregrino Orbe accersivissent. Denique qui Acerem *Alhorn* describunt, non tam umbròsos ei ramos tribuunt, ac Plin. & Theoph. Platano: ut de reliquis notis valdè dissimilibus, ex utriusque descriptione satis patentibus, nihil dicamus.

Alius error.

Sed minùs adhuc ferendus eorum error qui Tiliam seu Linden Platanum esse putarunt: nam, vel ex Diosc. didicissent Platani folia esse Ricini similia, nisi quòd huius sint maiora, leviora, nigriora: quam similitudinem nunquam susti-

nebunt folia Tiliæ. Plin. quoque ait, Ficum, Platanum & Vitem omnium amplissima habere folia. Tilia autem harum aliarumque multarum respectu parva habet. Ergo Tilia non est Platanus: ut & hic cæteras notas longè discrepantes, ex descriptionibus petendas omittamus.

Tabern.
ner.

Tabern. quoque confundit Acerem cum Platano, dicens: *Alhorn* / Græcis αἰγυδάμω, Lat. Platanus &c. Scilicet qui postremus de Plantis scribens, quod alios docere debuit, nondum didicit ipse.

Icon verò Platani, quam Camer. exhibet, iam olim ex nostra planta depicta fuit.

Synon.
Linguar.

Platanus Arab. *Dulb*. Germ. incognita, ali- quibus tamen *Frómbo Alhorn* / id est, Acer exoticum dicta: It. *Platano*: Hisp. *Itidem*. Gal. *Plane*. Angl. *Playn-tree*.

Etymon.

Dicta Platanos, à πλάτος, à latitudine foliorum: vel à πλάττειν, quoniam est patulis diffusis ramis. Vnde ἀμφιλαφῆς à Græcis. Dicitur & Platanistos, quòd sit πλανήσιω. Platanistum tamen sunt qui à Platano per diminutionem proferri putent: quum paronymon si- ve denominativum sit verius, nihil primitivo amplius, minùsve significans. Si enim diminutivum foret, exire debuerat in ὄμω, ut annotat Cæl. Rhod.

Est & Platanon, locus Platanis confitus. Vnde Plin. junior epist. 3. l. 1. Quid agit Comutuum mea delicia? Quid πλαναίων opacissimus?

Platanon.

Æquivoca circa Platanum hæc invenimus. Cardanus & alii malè putarunt Acerem maioribus foliis esse Platanum, uti dictum. Lonicerus, ut priùs monitum, confundit Acerem minorem cum Platano. Cornar. Tiliam ineptè censuit Platanum, quem & in Tilia & paulò antè explosimus. Sambucus aquatica quibusdam dicitur Platanus aquatica, de quo suo loco. Platani nomen quoque in hist. Indicis obtinuit Musa. Sparganion quoque dicitur Platanaria à fructus similitudine: de quo inter Gramina palustria. Platanus ab Horatio cælebs dicitur, quòd non quemad. Vlnus ad sustentandas Vites adhiberetur.

Æquivoca.

Acer ma-
ior.

Acer mi-
nor.

Tilia.

Sambucus
aquatica.

Musa.

Platanus
cælebs.

Locus.

De natalibus multa scribunt, cum prisci, tùm neoterici. Conveniunt in eo, quòd gaudeat riguis & palustribus, aquarumque ripis. Platanum, inquit Theophr. in Adria esse negant, præterquam circa Diomedis delubrum: inque Univerſa Italia raram esse affirmant, quanquam multi magnique fluvii utrobique eam perluant.

Theoph. &
Lustr.

[Vides eum distinguere Adriam ab Italia, id quod tunc, inquit Scal. fieri decuit, ut intelligat Adriam, Galliam cis Alpes.] Dionysius Tyrannus maior ambitiosius contendens in Rhegio in hortis conſeivit eas, quæ nunc in Gymnasio ſtant, nec ullam insignem magnitudinem capere poſſunt. At in aliis locis plurima nascitur. In Nilo Platanus provenit, non tamen multa. Hæc Theoph. Hodiè Platanum multam in in Hetruria sponte nasci Victorius scribit. Videndum annon & is Acerem maiorem pro Platano acceperit. Nam istud à nullo alio proditum invenimus. Videtur quidem speciosa & annosa Florentiæ propè pomæria, & in suburbio quodam non procul mœnibus urbis, ut observarunt Pen. & Lob. qui ex iis ramos & furculos defractus Augusto cum penè echini maturiſſent depingi curarunt. Coluntur & Romæ in viridariis quibusdam, sed minùs proceræ ſunt, nec foliis ita crebris, ut radios Solis impediunt, videnturque perire, inquit Lacuna, non irrigantur

gantur vino, ut olim Romæ fiebat. Alioqui si commodum nacta fuerit cœlum & solum ad 80 pedes excrevit. Anguil. sanè testatur Platanum non nasci spontè in Italia: sed in Creta locis vicinis fluviis abundare. At in Italia in agro Veronensi, in S. Maria in Stella, in domo Dominorum Giusti conspici pulcherrimas: in agro Bononiensi alla Crouara vulgò dicta in prædio Faenzæ maximam, sicut & Patavij in horto Torquati Bembi. Vifa & in agro Veneto Bassiano dicto, in viculo cui Fogia nomen. Neapoli vifa Matthiolo. In Creta ad montem Ida iuxta torrentis fontem in valle abundant Platanus, foliis omnibus deciduis, teste Bellon. Provenit etiam in Lemno insula. Item in monte Athos, ubi altitudine comparari possunt Cedris montis Libani. In monte Castagna in Macedonia. Antiochiæ habentur altissimæ. Sed altiores in monte Tauro, eiusque naturæ sunt, ut cortices exuant hyeme, hac in re Andrachnis contrariæ, quæ id æstate agunt. In Sicilia frequentissima, etiâque spontè nascitur ad Ætnæ montis radices. Apud Hispanos, Siculos & Constantinopolitanos, inquit Cordus, in divitum hortis excoli scimus. Clus. scribit Constantinopoli allata, ad aliquot Orgyas sibi Viennæ Austriæ crevisse. Turnerus duas etiam plantas teneras in Anglia vidit, sed aliunde advectas. Foliatum ramum cum Pilulis nobis dono dedit Patavinus Pharmacopœus ad Aquilam.

Theophr. tradit ex semine nasci, argumento, quod aliquando in Tripode Aeneo nata. At [addit Scal.] multa avroquara. Verum non probatur nobis eius opinio, qui vix ullam plantam avroquara nasci censemus. Parva semina [qualia & Platanus] levique facili de loco in locum transferuntur, à ventis, avibus &c. ex quibus nascantur. Quanquam ex semine quod ex Italia accepimus, à nobis sato, nihil unquam prodierit. Celerrimè, inquit Theoph. pulcherrimèque germinat ex avulsione. Quæ etiam si quis iam proceram & arbori æqualem transtulerit, perdurare optimè potest. Idem prodidit & Delphicam Platanum Agamemnonis manu satam, & alteram in Caphyis Arcadiæ luco. In regione Aulocrine, per quam ab Apamia in Phrygiam itur, Platanus ostenditur, ex qua pependit Marsyas victus ab Apolline, quæ iam tum magnitudine electa est, autore Plin.

Sed maximè mirum, quod Theoph. refert, & miratur etiam Plin. Antandri Platanum etiam circundolatis lateribus restibilem spontè factam, vitæque redditam longitudine decem (quindecim Plin.) cubitorum, crassitudine, ut quatuor viri non faciliè amplecterentur. Plin. ait, crassitudine quatuor vlnarum. Immo & securim tam stantes quàm prociduas ita ferre tradit Theoph. ut & resurgant, vivant, germinantque. Nam cum Antandri Platanus procidisset, ramis amputatis, truncoque securi luxato, surrexit noctu levata onere, atque reuixit, & cortex rursus circumcrevit. Quæ incredibilia non temerè quis iudicaret, nisi idem Theoph. & alio loco idem traderet, & modum, quod id factum, adderet. Nempe causam hanc esse putat, quod arbor prostrata parte altera plurimum terræ evulserit: mox flatus noctu ingens adversusque secutus eam propulerit, ramisque occurrens, ac impressionem faciens, erexerit. Fides sit penes autorem.

Inter primas germinat Platanus, teste Plin. Echini autumnò maturescunt.

De insitione nihil specialius proditum. Apud Plutarch. Sympol. 2. quæst. 6. legimus: fuisse Platanum.

tanos Malorum furculos ferentes. Et Palladius libello de insitione, ubi de Pomi insitione tradit, inter alia sic canit:

Robora thyrsigero Platani concordia Baccho.

Fœtibus instituit plena rubore novis.

Platanus autore Theophr. lentore non caret, estque natura humida sicut & Vlnus: indicium, quod post cæsuram erecta materies multum humoris emittit. Tenerrima Platanus folia, ut scribit Diosc. in vino decocta, mox illita, oculorum fluxiones sistunt, ac tum œdemata tum phlegmonas levant. Cortex in aceto coctus ad dentium dolores colluitur. Pilulæ verò virides, in vino potæ serpentum moribus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant. Foliorum pilularumque lanugo (in aures & oculos) illapla, auditum visumque labefactat. Addit Galen. lib. 8. Simpl. eiusmodi Platanus lanugine, spiritu attracta, inspiratave, arteriam quoque offendi, quippe cum ea vehementiùs exiccet & exasperet: quo fit ut uox non obscurè vitietur. Ideoque vitandam suadet.

Platanus eodem tradente, humidioris frigidioreque essentia est, non tamen multò plus quàm Symmetra. Proinde folia viridia trita & illita, non obscurè Phlegmonas nascentes adjuvant. Cortex autem & Pilulæ magis desiccantem vim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores: Pilulæ verò cum adipe ad ulcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamen desiccatorium & absterforium efficiunt, ut cum aqua lepras sanet: per se autem illitum ob humorem nimium ulcera vetera & sordida. Platanus, inquit Plin. adversantur vespertilionibus. Pilulæ earum in vino potæ x. quatuor pondere omnibus serpentum & scorpionum venenis medentur. Tusa autem cum aceto acri, magisque scyllite, sanguinem omnem sistunt. Et lentiginem & Carcinomata, melanias quoque [melandriæque] veteres, addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus & suppurationibus, & decoctum eorum. Corticis autem in aceto dentium remedium est. Folia eorum tenerrima in vino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum & auribus & oculis mutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni vel frigore. Cortex è vino scorpionum icus restinguit. Inopia cogit aliquando luminum causa è Platanus baccis [miratur Platanus baccas Plin. dicere] fieri oleum, aqua & sale maceratis. Folia mansa ieiunis impetigini auxilio esse & Curtius testatur, illudque Serenum expressisse hoc carmine

Sen folio Platani, quod mansi in manè vorabis.

Vespertilio, scribente Aliano, Ciconiarum avis ingenita natura adeò infestæ sunt, ut ea solo tactu sterilia reddant. Verum ad illarum maleficium, naturalis etiam ingenita scientia remedium edocuit. Platanus enim folia suis nidis ingerunt, ut advolantes vespertilioes, perniciem adferre nequeant. Quæ de nocturnis autè tradit Cæl. Rhod. fabulosa putat. Scribunt & alij hoc genus animalis à stabulis abigi, si in eis folia appendantur. Videtur autem Avic. foliis Platanus venenatis resistendi aliquam qualitatem tribuisse: Nam Can. 4. fen. 6. tract. 3. legitur, Fumus Adulb. id est, Platanus & propriè foliorum eius, [ut verit quoque cum Bellunenfi Santes Ardoinus in suo opere de Venenis] serpentibus resistit.

In monte Athos, ut observavit Bellon. Cymbas parant ex magnis truncis Platanus, & sine magno labore & sumptu: unamquamque Cymbam ex

Vires & usus.

Oculorum fluxiones. Oedema. Phlegmone. Dentium dolor. Serpentum morsus. Ambusta. Nona.

Temperā.

Lepræ.

Contra Vespertilioes serpentes & scorp. Sang. fluxus. Lentigo. Carcinomata. Collectiones.

Ambusta à frigore.

Ad lumen.

Ciconiarum astutia contra Vespertilionis noxam.

Contra serpentes. Cymba.

solo trunco parant. Deiciunt arborem iuxta radicem, deinde truncum cavant, & formant instar Cymbarum, quibus tranatur Sequana.

Noxa ex pilulis.

Considerandum autem an tuto dari possint Pilulae Platani in Potu, ut praescribunt Plin. & Dioscor. Quandoquidem lanug. arteriam offendit, autore Galeno, qui vitandam suadet: ex Cordo etiam periculum [suffocationis] ex Pilularum paposa lanugine annotavimus.

FRAXINVS VVLGATIOR.

CAP. XII.

Descriptio

Folia.

Sapor.

Fructus.

Muscos globosus.

Theoph. illustr. Icon Dalech.

SPECIOSAE Sproceritatis arbor, crasso, simplici, erecto, celsoque caudice adolefcit, cortice ex cinereo viridante, materie alba, crasso pectinum discursu undulata, validis ramis brachiata: folia Sorbi modo pinnata, quadruplici quintuplicive coniugatione ad costam annexa, atrovirentia, laevia, crenata: sicco sapore subamaro, acriq. mordaci praedita:

quem etiam saporem linguae imprimunt quoque fructus, qui peculiari surculo numerosi dependent, quod inversam avis linguam referat, inde in seplasis nomen indepti. Ex his singuli fescunciam circiter longi, parum culmo latiores, infima parte membranei, a medio ad pediculum medulla facti sunt alba, gustu acri & amara.

Scribit Dalechamp. in Hist. Lugd. se globosos muscos, quales tradit Theophr. in Fraxino observasse & collegisse hyeme iam desinente: esse tuberosos, velut ex resiccato impensius glutinoso musco concretos, gustu nonnihil adstringentes, lignoso intus nodo muscosum corpus sustinente. An vero in Lauro tale quippiam gignatur nondum observasse.

Scimus quidem Theoph. lib. 3. cap. 8. Cum recenset arbores quae praeter fructum peculiarem alia nonnulla ferunt, tradere, in Ulmo gigni Vvam & folliculos: in Fico Grossos & Ficus: in Avellana Nucem & Iulum: In Illice, Glandem & Coccum: in Lauro fructifera, non omni quidem, sed aliqua eius specie, Baccam, & Vvam, τὸ βότρυον, nisi legendum sit τὸ βέβρυον quae tamen uva, inquit Dalech, in Lauro non fructifera, quam marem vocant, magis gignitur. In Lauro, addit idem Muscum aut Vvam me vidisse, equidem non memini. Hae ille.

At nec nos quicquam tale haecenus in Fraxino observavimus. In icone nostra, quae ex Camer. epitome Matth. mutuata βοτρυώδες quiddam seu racemosum appositum, uti etiam in descriptione non Matthioli, sed Theoph. quam priore loco ponit Camer. addens: praeter fructum alia quadam ferre, ut muscos in globum coactos, specie Pilularum. An vero idem intellexerit cum

Dalech. ignoramus. Sanè Dalech. icon nobis ^{Icon Dalech.} suspecta est, nec respondere videtur suae descriptioni.

Scribit Camer. in horto, Fraxinum marem florere, sed non ferre fructum. Eius corticem interiori (ut Casalp. refert) aquam in qua maderit caeruleam reddere. Idem ad Hist. Matth. Germ. Ramis Fraxini curavimus appingendum rugosum tuber seu excrementum, in quod degenerat nonnunquam fructus, ex multis quasi pilulis constans, cuius meminit Theophrastus, ut mox tradetur. Idem Cam. & apud Thallium annotat Fraxinum sterilem solam flosculorum racemos nigros ferre, qui absque fructu, ut Juglandium Iuli decidant.

Scribit & Pierius in Hieroglyph. l. 7. summis ramis Fraxini adnasci ceu cornu cervinum, amputato ramo, statimque corticem lachrymam plorare, quae Visci instar crescat, varièque se contorqueat & crispet in latum: atque illud quicquid sit, penitus lignosum esse. Nascitur & Manna in Fraxino, ut dicitur in progressu. Fraxinus [μελία] Dioscoridi arbor ignota est: idè non describit, sed tantum vires eius quasdam recenset.

At Theophr. l. 3. c. 11. Fraxini [μελία] duo facit genera: unum excelsum ac procerum, ligno candido, benè fibrato seu nervoso, [εὐνύον: Gaza inceptè & novè crassivenium convertit] molliore, crispiore, & magis enodi. Alterum humilius, minusque augefcens, scabrius, durius, & flavius. Folia [utriusque Dalech.] Laurinis, nempe Lauri latifolia similia: sed in acutius coacta, & in ambitu nonnihil serrata, nec tamen margine pungentia. [legimus enim, καὶ ἐπὶ πικρῶν δένδρων, pro καὶ ἐπὶ πικρῶν δένδρων, ut in vulgatis habetur: quam tamen vocem Gaza omisit [inquit Scaliger] & pro ea reposuit, ac subsidentia. Nec sanè dum mihi compertum est, an usquam extet Fraxinus aculeata: quapropter meritò Scaliger mendum esse iudicavit. Totum ramum folium unicum [αὐτὸν ἑκὼν] rectius cum Gaza & Scalig. quam ut in vulgatis εὐνύον.] putaveris, quoniam ab vno pediculo folia simul iuncta exoriuntur, quae coniugatim velut per genicula in singulis ordine dependent, frequentibus ac crebris coniugationibus, perinde atque in Sorbo. At humilis Fraxini internodia breviora sunt [εὐνύον τὰ γόνατα: non τραχέα: quoniam mox τὴν λεύκην, μακρὰ.] foliorumque coniugationes minus crebrae. Albæ autem sive montanae longæ, plurèque, quia latius distinctæ, latiora quoque habent intervalla, coloris porracei. [πρασινῶδη. Ita & Colum. At Hermol. legit πορρῶδη, herbacei.] cortice integitur spisso, tenui, subrubro. Radicibus crebris, crassis ac profundis nititur. Idæi hanc nullum fructum ferre putant: sed & flore carere. Fert tamen in siliqua [ἐνλοβῶ] fructum parvum, nucis modo, Amygdalæ similem, gustu subamarum. Fert & alia quadam, veluti Muscos, [εὐνύον] sicut Picea [in Ald. legitur καὶ ἀπὸ τῆς ἡδύνης, sicut Laurus] verum magis compactos, [εὐνύοντε: non εὐνύοντε.] singulosque per se globosos, ut sunt Platani Pilulae. Ac eos quidem partim fructui propinquos, partim à fructu multum diffitos, hæcque ratione plures. [αὐτῶν, ut & Dalech. vult. Alioqui legitur καὶ τὰ πλεονεκτήματα: quasi diceret: eodem modo & implicamina quadam nasci, sicut & Gaza vertit.] Laevis Fraxinus locis gaudet umbrosis valde: (εὐδρόσιον: Gaza legit εὐδρόσιον: nam concavis reddit, & de suo addit, madidis.) at quæ alpera (τραχέα), siccis atque saxosis. Quidam alteram Fraxinum (μελία) alteram

Cortex tim.

Flora
Ceu Ger.
na ceru.
num, aut
Viscum.
Manna n.

Melia Dio.
scor.

Genera
duo.
Excelsum.
Lignum.
Gaza ut.
Humilius.

Alba sive
Montana.

Cortex.
Radix.

Gaza ut.
Locus.

Melia
ram

Bumelia. rana *Quercus*, id est, maiorem Fraxinum [Bubulam Fraxinum Gaza : latinus Væfraxinum dixisset, Scalig.] vocant, uti Macedones. Bumelia maior est & excellior (*μακροτέρα* : Gaza & Dalech. habent, rarior corpore) ob id minus crispa. Hæc .n. Fraxini natura, ut Bumelia campestris sit levis: montana verò scabra, quæ in genere campestrium & montanarum natura est. Quæ in montibus nascitur, benè colorata est, lævis, spissalentaque: at quæ in planis, malè colorata, rara & scabra. (*ἐπὶ τραχέα*. Hic sibi contradicit Theophrast. nam prius contrarium dixit.) Sic itaque utramque Fraxinum describit Theophrastus: qui & alibi tradit, Fraxino radicem esse numerosam, densam, altamque.

Plinius, more suo, pleraque ex Theoph. transcribens, ita habet brevissimè. Materix causa reliquas arbores natura genuit, copiosissimamque Fraxinum, Procera hæc ac teres, pennata & ipsa folio: multumque Homeri præconio & Achillis hasta nobilitata. Materies est ad plurima utilis. Ea quidem, quæ sit in Ida Troadis, tantum Citro similis, ut ementes fallat cortice ablato. [De Taxo hoc Theoph. l. 3. hist. c. 10. Erroris causa, quod Plin. Fraxinum, Milum esse putavit, ideòque etiam pinnatum dixit. Nimirum apud Theophr. *ἀπὸ τῆς μέλει*, legit *τῆς μέλειας*. Illius non huius folia, inquit Theoph. Abietis in morem *πέρυρας ἔχειν*.] Pergit Plin. Græci duo genera eius fecere: longam, enodem: alteram brevem, duriorē fusciorēque [flaviorēque, Theophr.] Laureis foliis. Bumeliam vocant in Macedonia, amplissimam, lentissimamque [latissimamque Dalecham.] Alij situ divisere. Campestem enim esse crispam: montanam, spissam. Hæc Plinius qui dum folia, Theophrastæ lectionis imitatione, Laurinis comparat, de particulari id intelligendum, non de tota & alata illa foliorum congerie, quam totam folium dicunt Herbarij.

Colum. Fraxini non semel meminit, ubi de Vlmariis faciendis tradit. Speciatim post Opulum atque Vlmum, Vitem maximè alere Fraxinum scribit: sed neque Opulum neque Vlmum tam idoneas esse, quàm Ornos. Eas sylvestres Fraxinos esse, paulò latioribus tamen foliis, quàm cæteras Fraxinos, nec deteriore frondem, quàm Vlmi præstare. Tam Ornus quàm Fraxinus Virgilio quoque carmine celebrata Ecl. 6.

Cantando rigidas deducere montibus Ornos.
& Ecl. 7. Fraxinus in sylvis pulcherrima Pinus in hortis.
Populus in fluviiis: abies in montibus altis:
Sapius at si me Lycida formose revisas.
Fraxinus in sylvis cedat tibi. &c.

Et alijs multis locis. Et Iuven. Satyr. 1.
Quantas iaculetur Monychus Ornos.

Cum itaque dicat Colum. Ornum esse Fraxinum sylvaticam seu montanam, ac Theoph. referat rupium Fraxinum colore esse luteo, & Germanorum Wald escher montana sit colore luteo, ut experientia sibi compertum esse scribit Turnerus, rectè nobis videntur statuere, qui Fraxinum montanam & sylv. Germanorum, esse Ornum Latinorum, & Fraxinum sylvest. Theophr. statuunt. Nam Sorbus aucuparia in præcellis montibus non oritur, sed in depressis & aquosis. Quò sit ut Ornus esse non possit, aut Fraxini 2. genus apud Theoph. In Plinio verò miramur, quod Ornum post prædictos scriptores non Fraxini speciem faciat. Imò eius non tantum in loco, quod quidem legerimus, mentionem faciens, interponat inter Ornum & Fraxinum Acerem valdè dissimilem arborem idque l. 16. c. 18.

Hermolin Diosc. Fraxinum Mileam & Meliam quoque Græci vocant, Trinodémque cognominant, hoc est, Triozon, quia ramos habeat prægrandes, ordinatos, parèsq; numero: quod genus arborum Græci *Ἀξολογώπων*, hoc est, ut quidam interpretantur, egregias appellant. Duo genera. Excelsum & alterum humilius. Sed folio Lauri latifolia acutiore, læviterque per ambitio-nem serrato: & ut Theodor. inquit, subsidenti, quia legisset, *ἐπαπίζον*. Nos *ἐπαπαγίζον*, hoc est, non sine quodam marginis, vel cacuminis aculeo. Fructum fert minutum in filiquis, qualem Amygdalæ, gustu subsalsum. Fert & Lauri modo Fraxinus muscum: & alia quædam adstrictoria gustu, circinatæque ut Pilulæ Platani: Hæc partim cum fructu emergunt: parum multò post nascuntur ei & quæ plecta, hoc est, plicamenta sive involucria dicuntur, &c. Id & Cæsalp. observavit: dicens, Plinium non subiungere loco citato Ornum Fraxino: quasi multum differant & non sint eiusdem generis. Eius opinionis videntur fuisse, qui diversam multum à Fraxino plantam, Ornum putarunt eam quæ sorbus aucuparia dicitur, contra mentem Columellæ. Quæ autem ex Fraxini genere certò sit Ornus, nondum asserere ausimus. Scribit quidem Anguil. Inveniri Fraxini duas species, unam altissimam, ex quibus hasta: alteram Latinis dictam Ornum, cuius semen dicatur Orneoglossum & Offic. Lingua avis, ac utramque speciem notam esse in Italia. At alij, linguam avis Fraxini dicunt: alij utriusque, diligentius autem hæc perpendant Itali.

Cordus utramque sic describit. Fraxinus simpliciter ita dicta, & *μελί* Græcis, minoribus est & angustioribus foliis, & semine seu fructu graciliore. Altera verò latioribus maioribusque tum foliis tum fructibus conspicitur. Eius frondes ad Boum pabula quidam adhuc non minus quàm olim reponunt. Vnde Bubulæ cognomentum apud Græcos invenit, quamvis à magnitudine ita nominari potuerit. Eiusdem iudicio Fraxinus sylv. seu Ornus nihil aliud est, quàm magna illa latifolia Fraxinus montibus familiaris. Idem Fraxini aliam speciem eandem censet, quæ Orni nomen circa Romam servat adhuc hodiè, in Germania non proveniens. Fructum vulgò Linguam avis vocant. At Tragus Linguam avis ad Fagum sepium manifesto errore refert, cum huc potius sit reducenda.

Avic. Linguam avis reponit inter medullas: & alio loco plantam censet. Nam foliorum eius & corticis medicinas scribit.

Serapio arborem esse dicit similem arbori Didarid, id est, Vlmo. Verum in Fraxino, non in Vlmo invenitur res quæ Lingua avis nunc dicitur, de qua & mentio, non semel apud antiquos, cum & ad Venerem facere proditum sit.

Gal. in confect. Hepaticis ab Asclepiade conscriptis cuiusdam meminit, quæ semen Fraxini recipit. Aëtius verò l. 10. idem medicamentum ex Philagrio citat, & Oribasium Fraxini semen non admittere scribit: additque, Fraxini semen, seu fructum esse arboris, ex qua Fraxinea ligna quocunque in opere apta ac obedientia, caduntur, hoc est, *ἐξ ἧς τὸ ἐργασίον κινητὸν ὄλον κούρεται*. Gal. alioqui in lib. simplicium Fraxini nō meminit, ut neque Aëtius. Paulus Diosc. verba transcripsit, nihil ampliùs addens. Patet itaque Manardum perperam dixisse de semine fraxini ab antiquis nullam fieri mentionem. Fraxini, inquit Matth. species sunt, Ornus, itemq; Orneoglossum dictum, quod ferat semen illud, quod Linguam

avis appellant, quod & Fraxinus quoque fert.

1. Thalius in Hircynia Fraxinum sterilem facit & fructiferam. Addit Camer. hanc Linguā avis genere. Illam flosculos solos nigros racematim proferre, uti supra dictum. Idem Fraxinum Fago similem habet, quam & Buchasche Germ. vocat. Est & tertia aut quarta apud eundem hoc nomine: Fraxinus dura seu *αδύρα* (ut dixerit quispiam) *Steinasche*. Verum non intelligimus quid velit Thalius per Fraxinum Fago similem. Nomen Germ. tribuitur longè diversæ plantæ à Fraxino, quæ dicitur Fagus sepium, de qua supra.

Schuyvenckfeldius, Fraxinum ita distinguit: 1. Fraxinus frugifera: Fraxinus angustioribus foliis Cordo: Orneoglossum: Lingua avis Offic. semen Fraxini: *Eschamen* / *Eschenmispel* vulgò [id est, Fraxineum Viscum] sed falsò.

Fraxinus sterilis. Ornus Tragi, Fraxinus latifolia Cordi Hagenbuche. 3. Fraxinus dura, *αδύρα* Thaliò, Fraxinus Petrea: *Steinasche*: Petrosis & præruptis Locis saltem nota. 4. Fraxinus crispa *Fladerasche*: Eius materies undulata, ab arculariis ad mensas, tabulas & alia colligitur. Hactenus ille. Quibus haud parvos errores committit, dum Ornum Tragi, Fraxinum sterilem facit, quæ nec Fraxinus est, nec sterilis arbor: nec Fraxinus latifolia Cordi. Malè etiam ponit secundo loco. Illud quoque considerandum, an Fraxinus crispa sit species particularis, vel varietas tantum Fraxini durius.

Euchar. Rösslin, Lonic. & Ryffius malè Sorbi aucupariæ iconem ponunt pro Fraxino.

Græci *μελία* & *μελίν*, & *μελέα*: *Τεός* etiam cognominantur, id est, trinodem: quod ramos prægrandes, ordinatos & numero pares habeat, uti indicatum ex Hermolao cuius verba de Triozo transcripserunt (eo tamen non nominato) Ruellius, Brunsfeldius in Onomastico, Gorræus in definit. med. Carol. Steph. in Sylv. Curtius, Rob. Constant. scribunt tantum in Lex. *Τεός*, trenis constans nodis, & Trinodis arboris nomen etiam habet Theoph. lib. 1. hist. cap. 1. ibi apud Theophrast. legitur etiam *τεός* de diversis arboribus, non de particulari. Turner. etiam *μελέα* scribit, pro eadem. *Βυμελία* plerisque cum Theoph. quam vocem etiam Latine retinuit Plin. pro maiore et proceriore, uti dictum, quemadmodum Ornum pro minore cum Columella. Tragus fraxinum et *Bumeliam* & *Polymeliam* vocat. Fraxinum Grammatici dictam volunt à fragolis locis, in quibus nascitur. Forsterus in Lexico Hebraico, *Berosch* in sacris literis putat esse Fraxinum Latinis, mutuato ab Hebraeis nomine: pluraliter *Berochim*: Chaldaicè *Berrosim*, & Gentibus dictam *Brom*. Plural. *Berothin*, Fraxini, pro *Berochin*, Cant. 1. quanquam aliqui velint esse Cupressum. Verum lib. seq. c. de Abiete plura scribemus de *Berosch*, quæ plerisque putatur Abies. Nec animadvertimus adhuc, cur potius fraxinus existimetur, quam Abies. Nachumi secundo alii fraxineas, alii Abiegnas lanceas intelligi volunt: cum tamen eo loco nulla fiat lancearum mentio. Germ. *Asch* & *Esch* / *Espen* / *Eschern* / & *Aschbaum*. Apud Cordum, alia dicitur *Eichasch* quasi Quercina fraxinus: alia *Steinasch* / quasi Petrea. falsatur Lob. dum Fraxinum *Mälbaum* German. dici scribit. Sed & Hiericus in nomencl. varia nomina confundit, Ornum, Hagenbuch *Bumelian* & *Fresne* pro eadem ponens planta, *Ha-*

genbuch enim Fago sepium convenit, & Columella iudicio Ornus non erit *Bumelia*, quæ, uti dictum ex Theoph. & Plin. maior & procerior est Fraxinus. Belg. *Eschen* & *Eschenboom*. Gal. *Fresne*. Provincial. *Frayffe*. It. *Frasino*. Hisp. Castil. *Fresno*. Catal. *Fraxino*. Portug. *Freixo*. Angl. *Asche*. Sclavon. *Hasrenowe* syrowo. Bohem. *Ge-sen*. Polon. *Zesion*. Vngar. *Bóris* fa.

Fructus seu semen aliquibus *ορνιθολωσων*: aliis *Fraxinus* *ορνιθολωσων*: & rectius autore C. Bauh. Lat. *mina*. Lingua avis: Lingua passerina Dod. Angl. *Asches* *Feyce*, quod clavibus colligatis similia sint eius semina, quæ in utraque specie nascuntur.

Fraxinum Poetæ *sylvestrem*, *umbrosam*, *altam*, *stridulam*, *odiosam* Colubris, & *utilem* hastis dixerunt. Et *μελία* quoque apud Poetas hastam significat: unde *μελιών δόρυ*, apud eosdem. Ornum verò, *rigidam*, *sterilem*, *Peliacam*, *excellensam*, *aëream*, *proceram*, *annosam*, *viridem*, *duram*, *solidam*, *frondosam*, *montanam*, *comantem*, &c.

Dicebamus Mannam in Fraxino nasci, quod mirum est veteres non observasse, qui de Fraxino scripsere. Illud verò testantur Costæus, Altomarus, Quiqueranus & alii. Equè etiam in Orno. Sic enim Altomarus c. de Manna. Manna colligitur ex Fraxino & Orno, altera Fraxini specie. Et Pamphilus Herilacus de aquarum natura: Manna, inquit, colligitur Romam circum, ex arboris cortice, quam incolæ nominant *Ornosrasino*. Calabri tùm ex orno Mannam decerpunt, tùm ex fraxino. Mannam ex frondibus vocant eam, quæ ex fraxino est: alteram Mannam ex corpore &c: Sed de Manna eiusque differentiis postea ex professo trademus.

Nascitur Fraxinus æquè montosis, (sed humidis,) ac planis. Nam & in Nilo Fraxinus, & quæ *Bumelia* cognominatur, plurima est, teste Theoph. Descendunt etiam in plana: & Olympi incolæ sunt, eidem. Eadem & Plin. ait. In altis, tenebrosis & humectis proveniunt sylvis: nonnunquam & in lapidosis quibusdam agrorum limitibus. Est & ubi ripas frequens vestiat. Observavimus Montpelii, Genevæ, in Burgundia, Alsatia, Basileæ extra portam S. Albani iuxta Birsam & alibi: In sylva & monte Horn, prope admirabile Balneum ducatus VVirtemb. elatæ & multæ Fraxini, de quibus Ill. ducem Christophorum f. m. ad parandas farillas multas accersendas curasse nobis relatum. In Birsam eiusdem ducatus oppido, una est ante portam. Cæmeterium Abredonensium in Scotia annosis Fraxinis, proceris, crassis, frequentibus constitutum est, teste Iac. Cargillo D. Medico. Nec raræ occurrunt in Helvetiæ montibus concavis potissimum & madidis. Circa Tigurum frequentes sunt: in sylvis & montibus frequentiores. Non omnes necubique fructificant. In montibus circa VValtestadium plurimæ sunt fructifera: Item passim in Silesiæ montibus. Ut pateat, tam frigidis quam calidioribus gaudere locis.

Auctu facilis est, & festinantiùs germinat: messibus semen reddit. Theoph. inter eas recenset, quæ perfectè pariunt atque excoquant. Plin. ligna eius post vindemiam & Arcturum cadenda precipit.

Transplantata facillè provenit, quales iam proceræ, nostra cura satæ, visuntur in horto Montbelg. Ergo quia festinantiùs germinat, disponi quoque maturiùs convenit, hoc est, ab Idib. Feb. plantas & ipsas nascentes. Altiùs demitterida, quia summa tellure gaudet, [*ἀπὸ τοῦ ἀσπρά* Theoph.

Schuyvenckfeldius error.

Errores multorum.

Nomina Linguar.

τεός.

Polymelia. Etymon.

Berochim. Berosim. Brom.

Lat. error.

Epitheta.

Manna in Fraxino & Orno.

Ornosrasino.

Locus.

Tempus.

Satio & Cultus.

Theoph. vocat] ad quaternos pedes, monente Plinio: qui ante tricesimum sextum mensem attingi falce verat: & alterna seruari brachia, alternis putari annis, suadet. Sexto anno marituntur cum vitibus, quas maximè alere Colum. prodidit: ac in eum finem locis asperis vel montosis rectè feri monet, quòd iis minùs latantur. Nimirum ne plus iusto excrescant. Quomodo autem disponenda Fraxinus habes apud Colum. lib. de Arboribus, cap. 16. Sed hanc rem abundè docuimus in historia Vlmi.

Inferio. De infitione Fraxini nihil adhuc legimus: nisi quis fortè suspicari volet Pyrum inserendam Orno ex illo Virgiliano Carmin. Georg. 2.

Ornusque incanuit albo

Flos Pyri.

Flore Pyri.

FRAXINVS TENVIORI ET MINORI FOLIO.

Descriptio.

Folia

EST & Fraxini varietas alia: cuius folia pinnata segmentis dividuntur tenuioribus, strictioribus, acutioribus, serratis tamen perinde ut Fraxini vulgaris. Rami, pluribus & crebrioribus tuberculis foliorum pediculis sedem daturis, inæquales. Iconem nostram benè pictam, minùs affabre expressit sculptor, ex ea q; expressa in hist.

Lugd. quam ex

nostro ramo iam olim pingi curavimus. Ramum ex Lugduno vicinis montibus collectum adhuc hoc anno 1605 quo hæc commentamur, adseruamus.

An hæc sit Ornus Columellæ? Cuius folia singula dicit oblongiora, angustiora, obscurius virentia &c: Vix videtur. Non enim sunt oblongiora.

An hanc intelligit Turner. cum in Herbario suo Anglico ita scribit. Theophrasti Fraxinus altera, seu Petrea, montes amat: eadem cum Fraxino sylvatica seu Petrea Germanorum, hoc est, Waldescher: & Orno Latinorum, de cuius natalibus Virg. 2. Georg.

Nascuntur steriles saxosis montibus Orni.

& Aeneid. 6.

Ingentes advolvunt montibus Ornos.

Non ausimus tamen hac de re quid certi astruere.

FRAXINVS ROTVNDIORE FOLIO.

Descriptio.

Folia.

SED & tertia Fraxini à nobis observata varietas, cui conjugatim quoque disposita folia, sed quæ Pistaciorum folia referunt, subrotunda, minora quàm Fraxini vulgaris, in ambitu serrata, in quibus medietas interior ad nervi imum, brevior quàm exterior sæpè conspicitur, id quod

in Terebintho & Pistaciis usu venire subinde observamus. Hoc Fraxini genus attulit nobis D. Caspar. Bauhinus ex Italia cum hac inscriptione: Ornus 3. Galli Brixiani de re rustica.

Præter Fraxini genera à nobis ca.

enumerata aliæ plantæ quoque id nomen aut simile acquisivere, quæ vitandæ æquivocationis ergo hæc consignandæ. Inpri-

mis Sorbus aucuparia, quæ ab aliquibus dicitur Fraxinea arbor: aliis Fraxini sylvestris species, & Fraxinus bubula, & Ornus, de quibus paulò ante. Cæsalp. scribit: Ex Fraxini genere fortè fuerit lignum in nova Hispania repertum, cuius ramenta cæruleum elegantissimum reddunt. De hoc ligno in superioribus libris egimus. Oxyan Plinius Fraxinum interpretatur, ut Scal. quoque annotavit. De Oxya seu Fago vide lib. præcedentem ubi apparebit, quibuldā etiam Ornum dici. Considerandum an Thalia & Horto Lusitaniæ Fraxinus, Fago similis, Buchesche sit nostra Fagus sepium, quam malè Tragus quoque Orneoglossum putavit. Non placet Lobelium in Obs. scribere de Lantana, Kleiner Nalbaum Tragi 1. Fraxinus minor. Dictamnū album quorundam, nonnullis dicitur Fraxinus pumila & Fraxinella. Polygonatum quoque dicitur Fraxinella sive Frassinella. Apud Gesnerum videre est Lilium Convallium dici Frassinellam, ut alibi ostenditur. Tractatus Quid pro quo, deficiente Fraxino substituit Sabinam, quod non probamus.

Fraxini semina, autore Hippoc. numero decem trita, & cum vino pota, urinam ducunt, & vulvarum doloribus auxilio sunt. Foliorum succus, teste Diosc. & ea ipsa quoque, cum in vino pota, tum etiam imposita, viperarum moribus opulantur: [Quidam addunt, ὡς ἔχει φλοιὸς τοῖς σπληνικαῖς: sicut & cortex Spleneticis.] Cortex ustus & cum aqua illitus, lepras removet. Ligni ramenta [περιμάτια] pota lethalia perhibentur. Hæc ille. Nos suspicamur Dioscoridem apud veterem quendam malè legisse, μείλις pro μέλι, uti fecit Plin. qui eius coævus putatur. Nam apud Gal. de med. facilè parab. cap. 40. legimus, Fraxinei ligni ramentorum Cyathus triduum potui datus, sanitatem restituit: quod utique non scripsisset, si lethalia agnovisset. Et in lib. de Dynamid: eidem Galeno adscripto: Ad Splenem: Cortices Fraxini excoque in Vino, & bibat quotidie donec sanetur. Si vis probare da porcello per triduum ut bibat, & in quarto occide ipsum, & non invenies splenem. Nos vix verisimile putamus. Res est experimenti. Idem lib. ad Hamorrhoidas: Oleum Fraxini iniectum mirè prodest.

Columella Fraxinum & capris & ovibus gratissimam dicit, nec inutilem bubus. Et alibi: Orni frondes, inquit, Capræ & oves libentiùs ap-

Ornus Brixiani.

Æquieu-

genera à nobis ca.

enumerata aliæ

plantæ quoque

id nomen aut

simile acquisivê-

re, quæ vitandæ

æquivocationis

ergo hæc consi-

gnandæ. Inpri-

mis Sorbus aucuparia,

quæ ab aliquibus di-

gitur Fraxinea arbor:

aliis Fraxini sylvestris

species, & Fraxinus bubula,

& Ornus, de

quibus paulò ante. Cæsalp. scribit:

Ex Fraxini genere fortè fuerit lignum in nova Hispania repertum,

cuius ramenta cæruleum elegantissimum reddunt.

De hoc ligno in superio-

ribus libris egimus. Oxyan Plinius Fraxinum

interpretatur, ut Scal. quoque annotavit.

De Oxya seu Fago vide lib. præcedentem ubi appa-

rebit, quibuldā etiam Ornum dici.

Considerandum an Thalia & Horto Lusitaniæ Fraxinus,

Fago similis, Buchesche sit nostra Fagus sepium,

quam malè Tragus quoque Orneoglossum putavit.

Non placet Lobelium in Obs. scribere

de Lantana, Kleiner Nalbaum Tragi 1. Fraxinus minor.

Dictamnū album quorundam,

nonnullis dicitur Fraxinus pumila & Fraxinella.

Polygonatum quoque dicitur Fraxinella sive

Frassinella. Apud Gesnerum videre est Lilium Convallium dici Frassinellam, ut alibi ostenditur.

Tractatus Quid pro quo, deficiente Fraxino substituit Sabinam, quod non probamus.

Fraxini semina, autore Hippoc. numero decem trita, & cum vino pota, urinam ducunt, & vulvarum doloribus auxilio sunt.

Foliorum succus, teste Diosc. & ea ipsa quoque, cum in vino pota, tum etiam imposita, viperarum moribus opulantur:

[Quidam addunt, ὡς ἔχει φλοιὸς τοῖς σπληνικαῖς: sicut & cortex Spleneticis.] Cortex ustus & cum aqua illitus, lepras removet.

Ligni ramenta [περιμάτια] pota lethalia perhibentur. Hæc ille. Nos suspicamur Dioscoridem apud veterem quendam malè legisse, μείλις pro μέλι, uti fecit Plin. qui eius coævus putatur.

Nam apud Gal. de med. facilè parab. cap. 40. legimus, Fraxinei ligni ramentorum Cyathus triduum potui datus, sanitatem restituit: quod utique non scripsisset, si lethalia agnovisset. Et in lib. de Dynamid: eidem Galeno adscripto: Ad Splenem: Cortices Fraxini excoque in Vino, & bibat quotidie donec sanetur. Si vis probare da porcello per triduum ut bibat, & in quarto occide ipsum, & non invenies splenem. Nos vix verisimile putamus. Res est experimenti. Idem lib. ad Hamorrhoidas: Oleum Fraxini iniectum mirè prodest.

Columella Fraxinum & capris & ovibus gratissimam dicit, nec inutilem bubus. Et alibi: Orni frondes, inquit, Capræ & oves libentiùs ap-

petūt, quā Fraxini aut Vlmi. At longē secus Plinius : Folia Fraxinorum, inſit, iumentis mortifera, ceteris ruminantium innocua, Græci prodidēre. In Italia nec iumentis nocent. Contra ſerpentes verō ſucco expreſſo ad potum, & im- polita ulceribus, opifera, ac nihil æquē, repe- riuntur. Tantāque eſt vis, ut ne matutinas qui- dem occidentēſve umbras, quā ſunt longiſſi- mæ, ſerpens arboris eius attingat, adeo ipſam procul fugit. Experti prodimus : ſi fronde ea gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignem potiūs, quā in Fraxinum fugere ſerpentem. Mira na- turæ benignitas, priūs quā hæ prodeant, flo- rere Fraxinum, nec ante conditas folia dimittere. Idem alibi: Fraxinus quā vim adverſus ſerpen- tes haberet, indicavimus. Semen foliis eius ineſt [rectius legas ſiliquis aut folliculis : non enim in foliis ſemen, ſed *ἐν λόβοις* ut Theoph. ait, & docet experientia] quo medentur iocinoris & lateris doloribus in vino. Aquam quæ ſubit- cutem, extrahunt. Corpus obefu n levat onere, ſenſim ad maciem reducentes, iisdem foliis cum vino tritis ad virium proportionem, ita ut puero quinque folia tribus Cyathis dilvantur, robu- ſtioribus, ſeptem folia quinque Cyathis vini. Non omittendum, ramenta eius & ſcobem quibuſ- dam cavendū prædici. Hæc Plin.

Camer. quoque ſcribit, ſe expertum ſerpentes Germanicos non fugere Fraxinum. At longē aliter Ambr. Paræus in ſua Chirurgia : Expertus inquit reſero, ſi frondē Fraxineæ gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignem potiūs, quā in fra- xinum fugere ſerpentem. Vtri nunc creden- dum? Experiendum. Scribit tamen Colum. lib. 6. cap. 16. Vbi boſ à vipera iectus fuerit, præſens remedium eſſe, ſi conteras Fraxini tenera cacu- mina quinque librarum, & totidem vini, & duo- bus ſextariis Olei, expreſſumque ſuccum ſuci- bus infundas. Itēque cacumina eiſdem arbo- ris cum ſale trita læſæ parti ſuperponas.

Gal. I. 8. κατὰ τὸ πῶς, ex Aſclepiade ſub ſinem libri, hepaticum medicamentum deſcribit hoc titulo. *ἀλλὰς ὀπιτετυγμένη. ποιεῖ καὶ πρὸς τὰς ἀλλὰς τῶν ὑπὸς διαδήσας χροὺς βηχὺς.* In cuius compoſi- tionem quoque ingreditur Fraxini ſemen.

Idem ſemen & ruſſum inferre, & fauces exa- ſperare, Curtius prodidit, integrum devoratum prodeſſe, & dentibus commiſſum, ut ait Serenus: quo etiam autore, hydropicis potum confert. Aurium etiam doloribus infuſus ſuccus, cūm torretur, prodeſt, ut idem teſtatur hoc carmi- ne:

*Quum ſavus teneras dolor altrè ſauciat aures,
Fraxinea in ſtammis fundit quem ralea ſuccum
Inſtilles.*

Aqua è corticibus Fraxini deſtillata, unicè & ſingulari remedio ad calculum & morbum re- gium facit, inquit Tragus: Folia vino decocta & pota hepaticis & ſpleneticis conducunt. Ea- dem præſtat oleum è ligno Fraxini conſectum, ac potum, tradente Manardo ſuper Meſuem. Succus hydropicis, meo iudicio: non inutile fue- rit remedium. Pocula quidam ex ligno Fraxi- ni parant, pollicentes, ſi quis ex eiſmodi pocu- lis affiduè bibat, eum lienem extenuare hoc pa- cto poſſe. Idem & Hollerius commendat, & al- lii quidam.

Si oleum Fraxini fuerit paratum per deſcen- ſum, ut loquuntur: nullo modo ſuademus per os exhibendum: ſin alia ratione, magna cum prudentia exhibendum. Duobus namque mo- dis oleum è Fraxino paratur. 1. E viridi Fraxini

ligno teſſellatim concifo per deſcenſum, uti lo- quuntur Chymici, tam aqua quā oleum elici poteſt, ſicut ex ligno Iuniperi vulgus elicit. 2. Iiſ- dem teſſellis, ſed minutiùs conciliſ, in aqua pro- pria, addito altero tanto ſpiritus vini, aut media parte, maceratiſ, & poſtmodum deſtillatiſ: exi- bit aqua cum oleo, quod ab ea poſtea ſeparatur. Theophr. Fraxinum humidiffimam dicit, ex eo quod lecti cedentes & obſequioſi ex ea ſiant,

Folia, cortēxque Fraxini moderatē calida ſunt, auctore Dod. & tenuium partium. Semen cale- facit & exiccat tertio exceſſu. Foliorum & cor- ticis decoctum ex vino potum hepar ſplenē- que ab obſtructionibus expedit, roboratque, & lateris doloribus medetur. Idem folia præſtant in oleo ſerveſacta, & lateri impoſita. Folia, cor- tex, turionēſque eodem modo ſumpti valent ad hydropem, quia vacuant aquas. Ad idem facit ſe- men in vino decoctum, Sereno teſte:

Fraxineum ſemen cum Bacchi rore bibendum eſt.

Lingua avis, tradente Matth. in recentiorum Medicorum uſu eſt ad ſtimulandam Venerem, qua in re primū celebrata ab Arabibus. Clara experientia, in Italia, inſit idem, folia non lethalia iumentis, ut voluit Plinius [imponit Plinio Matth. nam contrarium dicit Plin. nempe in Ita- lia non lethalia eſſe] & malè eum tuerur Rob. Conſt. quin imò ſi ea exhibeantur, ubi aſſum- pſerunt Taxum, liberantur à morte.

Videamus autem quid Rob. Conſt. quem Mat- th. notat, de ea re ſcribat. Carpitur, inquit, Plin- ius à Matthiolo (cuius etiam aſſecta in hac par- te Amatus Luſit. & in multis imitator atque re- prehenſor) quodd lib. 13. c. 16. dixerit Fraxineæ fo- lia iumentis mortifera, ceteris ruminantibus in- nocua, ex Græcorum authoritate: quum hoc i- pſum Theophr. Taxo adſcripſerit Sed proſectò ab hac calumnia exonerandus eſt Plinius noſter: Primū quodd hoc pro vero non aſtruat: imò li- quidd teſtetur, id non verum in Italia deprehen- di. Secundo loco, quodd abſurdum non ſit, ean- dem facultatem differentibus plantis genere, à diverſis autoribus attributam, & tantū à Plinio recitatam. Neutēque mihi probat, Plinium, qui omnium optimè luculenter Græcè ſciret, tam fa- cilè vicinitate nominum aberralle, ut ipſi cau- ſantur, aut potiùs criminantur. Adhæc, quæſo, quæ nominum affinitas in his vocibus Græcis *συλάξ* & *μελία*, id eſt, Taxus & Fraxinus: de quibus, vi- cinis capitibus egit ipſe Plin. nominatimque per- ſcripſit lib. 16. c. 10. Taxum ipſam à Seſtio Smyla- cem appellatam eſſe. Sed ambo dum ambitioſè Græcari ſtudent, & videri volunt in his doctrinæ literis tantum proſeciſſe, ut utriuſque linguæ pe- ritiffimum Plinium, inſcitia coarguant, proſectò vel in Grammaticis, ſuam produnt imperitiā, quod utriuſque cauſa doleo. Siquidem *συλάξ* per iota, & *μελία* Græcè dicitur. Sed pro Hedera ſpecie & frutice, quem deſcribit Dioſc. l. 2. *συλάξ* verò per ypsilon eſt Taxus, da qua Dioſc. l. 4. & l. 6. & Plin. l. 16. c. 10. non autem *μελία*, ut legit A- matuſ Luſit. apud Theoph. *μελία* enim ea ſcri- ptura idem eſt quod *μελία*, ſive *μελίαι λίδοι*, Lapis molaris. Atque ita ſemper diſtinctum invenies in emendatiſ codicibus. Verū iſtī ſcripturæ confuſione ſeſe implicant & alios credulos per- trahunt in errorem.

Sic itaque Rob. Conſt. quiritatur contra Mat- thiolum & Amatū pro Plinio. Cui Matth. re- ſpondet in poſtr. com. in Dioſc. Ac utique hal- lucinari ſcribit Conſtantinum dum contra ſuam ſententiam Plinium defendere nititur. Rei ſi- dem

Folia alicu-
bi mortife-
ra.
Contra ſer-
pente.
Vlcera.

Fraxini
cum ſerpe-
tibus anti-
pathia.

Plin. cor-
rect.

Hepatis &
lateris do-
lor.

Hydrops.
Obefitas.

Experi-
menta con-
traria.

Ictus ſer-
pentum.

Hepaticum
med.

Noxa.

Hydrops.
Aurium
dolor.

Aqua cor-
ticum.

Calculus.
Icterus.
Oleum li-
gni.

Pocula ad
lienem.

Cautio au-
torum de
oleo.

Duo modi
paranda

Obſtru-
nes & ſplenem,
Pleuriti.

Ad Ven-
rem.
Folia non
lethalia.

Amatus
Matthioli
imitator
& repre-
henſor.
Matth. re-
preh. &
Plin. defend.

Matth. re-
ſponſum ad
Conſtant.

dem esse Plinium lapsum fuisse, claram in Italia experientiam: siquidem Taxi foliis, non Fraxini, iumenta non ruminantia necentur. Quinimò hanc salutare præstare remedium lethalibus serpentium venenis: quibus aded inimica sit Fraxinus, ut ne matutinas quidem occidentesve umbras, quamlibet spatiosas, serpentes arboris huius attingant. Miraque naturæ benignitate, priusquam illa prodeant, florere Fraxinum. Quo argumento fretus, errorem Constantini facile à quovis materiæ medicæ studio, detectum iri concludit. Aut si (inquit) suam ipsius ignorantiam & Plinij errorem cognoscere cupit, alat suum equum aut asinum Fraxineis frondibus: id si fecerit, sui erroris atque Plinij palinodiam recantabit. Quod si plura à nobis doceri non dedignabitur, sciat devoratis à quadrupedibus Fraxini foliis ea certò sanari, quæ Taxum fuerint depasta. Hæc Matth. ad Rob. Constantinum. Et sanè qui diligenter Plinij verba perpenderit, & cum Theoph. verbis, quæ de Taxo edidit, contulerit, facile iudicabit Plinium, quod ei non usque aded est insolens, vocum *μελίαι*, & *μύλα* seu *μύλακ* similitudine deceptum, ut de Matth. experimentis aliorumque nihil amplius dicamus. Probandum fuit Constantino, *μελίαι* non esse Fraxinum. Et, si non agnoscit affinitatem inter has voces *μύλα* & *μελίαι*: at agnoscat, inter *μελίαι*, & *μύλα*, cuius vocis ne meminit quidem. Accedat quoddam Hermol. Ruell. aliique doctissimi viri, Plinij lapsum agnoverint. Parum itaque attentè Plinium de Fraxino scribentem perpendisse videtur Rob. Const. dum eius errorem non agnoscens, novo errore pro defensione cumulat. Sed de his plus satis.

Pergit Matth. in viribus. Humor qui refudat urendo Fraxini lignum, mixtus cum pari pondere succi Cyclaminis Scyllæ & Rutæ, ac nonnihil simul decoctus, valet ad surditatem, si eundo cubitum ponatur in aurem sanam, ita ut æger dormiat supra sanam. Si sit in utraque aure surditas, ponatur in aure minùs affecta. Aqua extracta ex lignis per descensum, ablato oleo, mixta cum aqua Violarum, tollit ruborem & pustulas faciei. Decoctio corticis ramorum sumpta per aliquot dies, imminuit humidum splenem. Lingua avis utilis est in potu pleuriticis & ad provocandam urinam. Esca cum Pistaciis, nucleis Pineis & saccharo iuvat coitum. Si colligatur principio Novembris, exsicceetur in furno, & eius pulvis detur cum vino, plurimum confert adversus renum calculos. Singulare experimentum contra calculum. In minutas taleolas concisæ Fraxini sumuntur M. ij. quibus affunduntur vini albi lib. iij. ad tertias coquuntur: per linteum colati iuris Cyathus in quo tenuissimæ serraturæ Fraxini drachma infusa fuerit, bibitur manè calidus octo diebus continuis: Præservat à calculo diu: quod in multis experientia verum comprobavit. Cinis Fraxini cum aqua mistus, scabiem illitu profligat. Recens cortex vulnere recenti superligatus, ita constringit, ut futura non sit opus. Coquitur eius cortex in aceto, quod ex spongia calidum ventriculo adhibitur, vomitus compescit. Idem in vino rubro coquitur, quo utiliter soventur dysentericorum ventres.

Quamvis autem Diosc. ligni scobem potu læthalem credi tradat, esse tamen scribit Cæsalp. qui eius decocto utantur vice ligni Guaiaci, felici successu. Eius cortex internus aquam, in qua maduerit, cœruleam reddit, quam apponunt Gallinis, cum morbis vexantur, eodem teste.

Loquelà deficiente corticem Fraxini lingua supponi iubet medicamentarius liber VVirttembergicus, & restitutam iri promittit. Magnum sanè remedium, si verum & probatum. Fraxino Spleneticos, Nephriticos, & Lue Venerea affectos scio curatos, inquit Lob. Quis igitur sintamenta venenum? siquidem ipsa adversatur venenis. An quia corpori non venenato imprimit illam qualitatem, quam in venenum exertura fuit. Siquidem Cantharidibus hæc perquam grata est: ut pote inquâ nascuntur, victitant & moriuntur. Id verò, uti de Iunipero dicitur, ramorum alperitate posse interimere quosdam, qui noxam non sentiunt ex decocto. Corticis radicis cinis nodulo exceptus cauterij potentialis supplet vicem madefactus & impositus: indeque foraminulum contractum reseratum, immisso Hederæ folio, fovetur. Corticis, seminis & foliorum decoctum surditati suffitu medetur, occulta proprietate. Sal Fraxini sudores movet uretici mixtus: medicamentis autem purgantibus, scrofa evacuat, stimulosque agit. In immani illa peste Lugdunensi, ubi ego Bauh. medicus ordinarius urbis stipendio detinebar, observavi quosdam usos Fraxini cortice ad potiones sudorificas pro peste correptis. Ad reddendos capillos pulchros Cento medicamentorum VVirttembergicus iubet accipere mense Aprili Fraxini gemmas & folia, eademque siccata & pulverisata, quantitate medij ovi, linteo involuta macerare in lixivio, quo pili abluantur. Usus Fraxini ad stipandas vites diximus in cultu ex Colum. Virgil. & sudes commendavit:

Fraxineas aptare sudes furcæque bicornes:

Nempe Vitibus. Nec minùs hodiè in usus venit serenda inter vites, quamvis facile à gelu lædatur, & minùs daret Acere. Verùm quia facilius provenit Acere, & quia serpentes eius umbram refugiunt, ut etiam Aug. Gallus non ignobilis Geoponicus Italus testatur, & in Italia locis quibusdam Vitibus adferitur, vel potiùs Vites adferuntur huic, ut ea sustineantur, quod & Cæsalp. testatur.

Sed & folia ac frondes hodiè in quibusdam locis in usu sunt ad sustentandas oves & capras: speciatim propè Acidulas Vlmensium, Fraxini passim coluntur in eundem usum. Præquam decidant folia, frondem decerpunt & præsecant, fasciculòsque conficientes in hyemem siccatos reponunt. Quo tempore iis rodendos & devorandos suspendunt, id potissimum tertio quoque anno facientes, sicut & de Coryli ramis, uti nos observavimus.

Porro tantus est materie usus, ut Fraxinum præ aliis copiosissimæ materiæ causâ naturam generasse, scribere non dubitavit Plinius: quippe quæ obedientissima sit in quocunque opere, tandemque pro hastis Corylo melior, Corno levior, Sorbo lentior. Est sanè Fraxini lignum tenacissimum ac durissimum, ob quas doctes & ad hastas expetitur, huicque longitudine, rectitudine non aliud lignum præferri, nedum conferri potest. Ad ephippia & farissas conficiendas passim expetitur, maximè in Anglia, Hybernia & Scotia. Abacis, mensis, cochlearibus, poculis conficiendis commodissimum. Denique quicquid ex ligno fieri debet, ita ut subtile, fabre factum etiamque forte esse debeat, ut magnam vim sustinere queat, non melius ex alio, quam ex isto parabitur. Utuntur & ad Rhedas & similia instrumenta. Ex radice pugionum manubria fiunt, præsertim sylvestris, quæ materiæ

Loquelà deficiens.

Spleneticis. Nephriticis. Lue Venerea.

Cantharides.

Cauterij.

Surditas.

Sal Fraxini ad sudores. Purgans.

Pestis. Capillorum ornatus.

Sudes pro vitibus.

Usus ligni.

elegantia prædictæ longè præfertur, atque adeò undulata striarum varietate, nec Aceri quidem cedit: qualem in Polonia sylvis crescere audimus: immò vix pulchrius lignum in tota adeò Europa crescere tradunt. Nobile vocant: Germ. Edeleschern: quale apud nos non crescere artifices testantur.

Quæcunque vires primæ seu vulgari Fraxino tribuuntur, iisdem prædita est & alia, sed efficacioribus, vel Turneri iudicio, nisi ubi maior humiditas requiritur. Tum verò accommodatior est vulgaris.

Sed nec illud prætereundum quod Oribas. ex Heliodoro monet: Bases, crura, latera, transversaria, Cubitos, testudines, adiunctaque crura, cæteraque quæ in organis Chirurgicis ampliora expetuntur ex Iligna vel fraxinea materie, quæ secundas obtineat, conficienda.

Organica
Chirurgica.

DE MELLE AEREO, MANNA, TERENIABIN ET SACCHARO Alhuzar in genere.

CAP. XI.

Institutio
ratio.

DIu multumque cogitavimus, quonam loco esset collocanda Manna: quam nostram dubitationem iniecerunt potissimum ii, qui Mel æreum existimant. Sed Experientiæ tandem Clarissimorum Medicorum cedentes, atque potissimum insignis illius Altomari, statuentis ac docentis Mannam esse liquorem seu Lachrymam Fraxini & Orni, libuit hoc loco de ea in genere & specie tradere.

Arist. de
melle æreo.

Incipiemus à verbis summi Philosophi Aristotelis sic scribentis de apibus: Construunt favos è floribus, ceram ex lachryma arborum fingunt: Mella ex rore æris, syderum ortu potissimum, & arcus cælestis iacubitu contrahunt. Omnino ante Vergiliarum exortum mel non fit. Favos itaque, ut dictum est, ex floribus faciunt. Mel ipsas non facere apes, sed rorem candentem deferre, argumento est, quòd uno aut altero die cellas cera repletas inveniunt Apiarii.

Theoph. Adhuc clariùs Theoph. lib. 3. hist. cap. 9. de melle æreo scribit, his verbis. Quercus ferax arbor est plurimarum rerum. Sin autem, autore Hesiodo, Mella quoque apesque ferat, magis illud quoque confirmatur. Ergo nascitur & melleus hic liquor ex aere, nec aliis magis insidet frondibus.

Plin. Ex quibus & Plin. sua mutuatus, tamen fusiùs eadem declarat. lib. 16. cap. 8. Robora ferunt & Viscum & mella, ut autor est Hesiodus: constatque rores melleos è cælo cadentes non aliis magis insidere frondibus. Et lib. 11. cap. 11. & 12. Nihil horum [apes] stato tempore, sed rapiunt diebus ferendis munia: & melle uno, alteròve ad summum, die cellas replent.

Ex aere
venit.

Venit hoc ex aere, & maximè siderum exortu, præcipueque ipso Sirio exsplendescente fit: nec omnino prius Vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque tum prima aurora folia arborum melle roscida inveniuntur: ac, si matutino sub dio fuere, unctas liquore vestes, capillumque concretum sentiunt: sive ille est Cæli sudor, sive quædam siderum saliva, sive purgantis se æris succus: utinamque esset & purus ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc verò è tanta cadens altitudine, multumque

Cæli sudor.
Siderum
saliva.
Æris succus.

Tom. I.

dum venit, sordescens, & obvio terræ halitu infectus: præterea è fronde & pabulis potus, & in utriculos congestus apum (ore enim vomunt) ad hæc succo florum corruptus, & alveis maceratus, totiesque mutatus, magnam tamen cælestis naturæ voluptatem affert.

Altomarus iungit ex Plinio, ea, quæ scripsit cap. 14. eiusdem libri, de altero genere mellis, quod vocatur Horæum: Verum quum ea, quæ ibi dicuntur, nobis videantur intelligenda de Melle propriè & simpliciter dicto, hic omitimus. Videtur & Virgil. de Melle propriè dicto scribere: Georg. 4.

Protinus ærei Mellis cælestia dona

Exequar. ----

An verò Ecl. 4. intellexerit Mellei rorem de cælo cadentem ut quidam existimant, aliis considerandum relinquimus. Eius hæc sunt verba:

Et dura Quercus sudabunt roscida Mella.

In Quercu sanè foliis non semel observavimus Rorem melleum, quemadmod. & in foliis Tiliæ, quem nostro iudicio, nec Quercus neque Tilia sudabat: censemus Virgilium potiùs Poëtice loqui, quàm verè. Curtius tanquam miraculum extollit, quod ex Quercubus mel destillet, & de hoc Hesiodum ac Virgilium loco posterius citato loqui censet. Cordus præter iam dictum Melleum liquorem roscidum vel æreum, etiam alium agnovit humorem melleum, dulcem spontè destillantem, ex truncis Quercuum, Quem Oleo-meliti ipse comparat, de quo nos lib. 6. & lib. 7.

Galenus lib. 3. alim. cap. 39. sic distinguit: Mel à plantis & ab animalibus est secretum. Oritur enim in plantarum foliis. Est autem neque succus earum, neque fructus, neque pars, sed eiusdem est cum rore generis: non tamen assidue, neccopiosè, ut ille provenit. Memini, aliquando, cum æstate super arborum ac fruticum herbarumque folia mel quàm plurimum fuisset repletum, agricolas velut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per æstatem, benè frigida (nam tum tempus anni æstivum erat) pridieque calida & sicca fuerat æris temperies. Peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & aquis à solis calore sublato, ac deinde exactè tenuatos accoëtos, à frigore secuta noctis concretos coaluisse. Apud nos verò rarò id accidit. In monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent: vocantq; id mel roscidum & æreum. Proinde constat materiam, ex qua mel generatur, rori esse congenerem. Videtur autem & ex plantis, in quarum foliis colligitur, boni malive quid ipsi accedere. Hactenus Galenus.

Quæ verò nostra sit opinio de Melle æreo Galeni, postea apparebit sub titulo Mellis Cedrini.

Amyntas lib. 1. de Asiæ mansionibus, cum tractat de Aëreo melle, referente Athenæo, ita scribit: Simul cum foliis id decerpentes componunt & fingunt ad instar Syriacæ massæ. [Caricarum pinguium, quæ à Syria convehuntur] Quidam glebas ex eo faciunt: & ubi sumere collibitum est, diffractas ex eis micæ in ligneis poculis, quæ Tabatas nominant, dilutas antea & collutas bibunt, gustu simili, ac si quis mel dilutum bibat, sed multò iucundiore. Hæc Athenæi verba optimè respondent nostræ Mannæ Brianfonæ, sive Laricæ, de qua postea. Quid si Cedrinam intelligat?

Arabes sub rore æreo comprehendunt Tereniabin

Aëreum
mel. Cælestia
dona.
Mellei
ros.

Quercuum
mel.

Mellis di-
stinctio
Galeni.

Mel pluit.

Manna
concretis.

Mel Libani.

Manna
lectis.

Mel roscidum
& æreum.

Mel æreum
Athenæo.

Arabum niabin, Mannam & Saccharum Alhuzar: quorum
Manna de varias species tradunt, tantâ obscuritate, ut nihil
Manna suprâ. Quum tamen differant à nostris Europæis
Manna ab Mannis, nec inter ipsos herê constet, lubet om-
Europæa nia huc referre, quæ de ipsis scripserunt incipien-
differt. tes à Serapione.

Tereniabin Tereniabin, infitille, est Mel roris. Isaac: Te-
Mel roris. reniabin est ros cadens de cælo, similis melli
Abier spi- granuloso concreto. Vocatur Mel roris. Pluri-
ngia. mû cadit super arbores in Orientis regione, Co-
Palma. raseni dicta, quibus folia similia spinis viridib⁹, &
Vires. flores rubri: & quæ fructum non ferût. In Castel-
Delectus. la cadit supra summities Palmarum. Vis ei emol-
Dofit. liendi alvum & humectandi pectus. Confert natura calidis, potissimum si dissolvatur in aqua Iniubarum & Prunorum. Aben Mesuai: Emol- lit ventrem & pectus. Præstat quæ alba & recens. Dosis à 10 ad 20 aureos. Ita tradunt Mes-
Manna. sua, Albusari, Aben Guefid, Attabari & Rhafis. Verùm Abix scribit: Tereniabin præstare Zuccharo, sedare inflammationes febrium calidarum, auferre sitim, & ventrem mediocriter emollire. Esse Mannam quæ cadat ex aëre, sicut Manna, lenire pectus: plerumque cadere supra spinas prædictas. Hæc Serapio cap. II.

Mi Serap. At cap. 45. Men inquit, est Manna. Mescha scribit, Mannam esse calidam, abstergere & emundare: virtutem eius intentiorem aut remissiorem esse pro diversitate arborum supra quas cadat. Mesarugie tradit Calidum primo gradu, temperatum in humiditate & siccitate, conferre pectori & pulmone: Eam quæ cadit supra Tamariscum bonam esse tussi & asperitati pectoris.

Tamaris- In Collect. Rhafis Manna traditur, cadere su-
scu pra arborem Malvaviscum, veluti Mel: moram
Malvavisc- trahentem in ea albescere: at citò collectam viri-
scu dem esse.

Temperâ. Habice autore, calida est in fine secundi gra-
Delectus. dus, sicca ferè eodem gradu. Melior cui color clarus, accedens ad albedinem, & nonnihil rufescens, & è ligno purè collecta. Roborat ventriculum, adstringit ventrem, confert aquæ citrinæ pota ventrique imposita. Venit & in medicinas apostematum. Exiccatur catharrum usus drach. i. in caput-purgio: mundat cerebrum, crassos vapores dissipat & corroborat. Mixta in potionibus & caput-purgiis, tollit tumores pituitosos. Miscetur & confectionibus magnis, quod maximè sit salutaris.

Terenia- Rhaze autore l. 3. ca. 20. Tereniabin calidum
hæ Rhaze. est, ventremque solvit, atque guttur lenit. Et l. 9.
Manna. c. 14. Mannam, quam antiquis Mel aëreum dici ait, ad raucedinem commendat. Et c. 15. & 54. In evacuantibus medicamentis addit.

Manna Avic. iudicio, Manna est omnis ros cadens su-
quid Avic. per lapidem aut arborem, dulcis: coagulatus sic-
Tereniabin ut mel: exiccatur sicut gummi, quemadmodum
Siracost. Tereniabin & Siracost, [Est Manna, quæ apud Ita-
Mel ex talos in usu: Bellun.] & mel quod adfertur ex
Casseram. Casseram, in Reb: [Altom. Antiquus codex habet hæc Eracost, & Mel asportatum de terra Cusarau sylvestri.] de singulis suo quoque capite diximus. Assumit præter suam levitatem & dulcedinem aliquid de natura & virtute eius rei, supra quam cadit. Hæc Avic. l. 2. tract. 2. c. 489. In margine annotatum Men esse commune nomen ad omnes species Mannæ. Idem cap. 496. Mel [Hassel] est liquor cadens super flores & reliqua, quod apes colligunt: estque vapor qui elevatur & maturatur in aëre, convertitur & incrassatur noctu: & mel factus decidit. Et quandoque

Tom. I.

cadit mel sicut est in monte Chaferam. Variat *Avic. di-* secundum ea, super quæ cadit. Quod manifestum *stansio.* est, colligunt homines: quod verò occultum, apes. Et cap. 704. Tereniabin [Bellu. Trungibin, *Terenia-* species Mannæ, quæ in Oriente valdè in usu] est *bin. Trun-* gibin. ros plurimum cadens in Corasceni [idem Serap.] in locis, quæ sunt ultra fluvium: & in nostra regione [Bochara, in Persia: Bellun.] ut plurimum cadit super Ahaagi. [Spinas, Serap.] Melius est recens, album. Est in caliditate temperatum, leniens, abstergens, confert tussi, & lenit pectus: sedat sitim & Choleram. Facile evacuat particulari proprietate. Dosis à 10 aureis ad 20. Et c. 758. Zuccarum Alhufar [Sachar Alhaffer.] est *Saccharum* Manna cadens super Alhufar veluti frusta salis. *Alhufar-* Habet cum absterfione paucam acerbitem & amaritudinem. Vnum est iamerum album: aliud est Alhagiezi ad nigredinem declinans. Est absterfivum cum acerbitate. Zuccarum Alhazar accuit visum: confert pulmone & hydropisi cum lacte Camelæ noviter factæ: [Rhaf. cum lacte Camelino & Serap. cum lacte Mandragoræ] non facit sitim sicut reliquæ species Zuccari: quoniam eius dulcedo est parva: bonum est ventriculo & Hepati confert, renibus & vesicæ.

Serap. de dicto Zucharo: Abusar hæc scribit c. 50. Et Zucharum Haosceri Andacani confert stomacho propter suam stipticitatem & acerbitem: confert in doloribus renum & Vesicæ, abstergit visum Collyrio: exiccatur & resolvit pannum oculi [suffusionem fortè.] Haustum non sitim creat, quia pauca absterfione præditum, propter quam & hydropicis confert, potum cum lacte Mandragoræ, id est, Lafaha [Camelæ. Avic.] Recens calidum est & humidum: Vetus calidum & siccum: Confert ventositatibus ventris, eumque lenit. Haustum cum Oleo Amygd. dulcium confert Colicæ: Vetus ex eodem phlegma stomachi abstergit, sed sitim inducit, & sanguinem crassum generat. At quod affertur ab Aliemen, quod Mastici simile est vocaturque Zucharum haoscer, prodest stomacho & hepati propter paucam amaritudinem, qua præditum est: & à proprietate quadam confert in doloribus vesicæ ac renum, hæcque partes mundificat.

Isaac Bensulaimen. Zucharum ex regionibus Heigen, quod est nominatum Zucharum haoscer minus dulce est quam reliquæ species, sed magis exiccatur. Quare non aufert sitim sicut aliæ species Zuchari: sed laudatas operationes præstat in doloribus renum: & quando bibitur cum lacte Mandragoræ idem præstat, sed efficacius & manifestius operatur, & suspectum, atque periculosum in naturis calidis.

Aabrianifa: Haoscer habet lata folia, & nascitur uno tempore anni: & habet Zucharum quod egreditur ex oculis ramorum eius, & ab exortu foliorum eius, & homines colligunt de eo rem convenientem, in cuius Zuccaro est amaritudo: & egrediuntur ab eo Mala [intelligimus nasci in ea arbore Mala] similia testiculis Camelorum: & egreditur ab illis pomis res quædam adurens, quæ non est aliud præstantius cauterium. Eadem & culcitæ & pulvinaria implentur. Arboreius vocatur Chercha: cuius folia incisa emittunt lac, quod Maio collectum coria depilat in eo macerata. Lignum eius leve est, grossum, rectum, pulchrum, ita ut etiam Musci illud in ludicris suis cantilenis brachiis & cruribus sceminarum compararint. Aliud Haoscer est species Tithymalli.

Avic. di-
stansio.
Terenia-
bin. Trun-
gibin.

Delectus.
Vires.

Saccharum
Alhufar-

Iamerum
album.

Vires.

Zucharum
Haoscer.

Zucharum
haoscer
Mastici si-
mile.

Lac haoscer.

Haoscer
quid.

Mala simi-
lia testicu-
lis camelo-
rum.

Causticum:
Arbor Cher-
cha.

Lignum
quale.
Haoscer
Thithymalli
species

*Autorum
iudicium
de supra
scriptis A-
rabum pla-
ciss.*

Haecenus Serapio & ceteri Arabes de Melle aëreo sive roris, & de Manna, satis quidem barbarè: quorum obiter, atque absque sensus immutatione [vri speramus] placita proposuimus à nobis dedolata: quæ tamen ita obscura nobis videntur, ut pauca certa ex iis colligi & concludi in hac rerum obscuritate possint. Qui certa er- vet, erit nobis magnus Apollo.

*Manna
Averrois.
Terregebin*

Nec prætermittendus Averroes qui lib. 5. collect. de Manna scribēs granulosam intelligere videtur, aut certè liquidam. Ait enim: Terregebin, id est, Manna, est ex speciebus antiquæ Mannæ, quæ provenit à partibus superioribus Syriæ vel Indiæ: estque similis Saccharo, in suis virtutibus, calida & humida in primo gradu: & eius proprietas est purgare suaviter cholera, quamvis debilius sit aliis purgantibus: idè datur in passionibus calidis, etiam antequam appareant signa digestionis.

Audiamus quid Neoterici de iis tradant.

*Neoterico-
rum placita.*

Hermolai quidem & Marcelli opiniones de Melle aëreo, Manna & Elæomelite postea trademus sub titulo Man siue Manna sacrarum literarum. Nam Hermolaus propemodum in ea est opinione, ut credat idem esse Elæomeli & Aëromeli, quod tanquam à veritate alienum improbat Cordus. Matth. autem scribit Hermolaum vicinitate Elæomelitis & Aeromelitis deceptum, dubitasse utrum Elæomeli sit Manna.

Mannam Elæomeli esse negant Lacuna, Ruell. Ryffius, Brassavolus, rationes autem cur non sit, infra dicentur.

*Manna
mel aë-
reum.*

Ruellius Mannam roridum vel aëreum mel esse ex eius dulcedine sufficienter vult constare: mellissimumque hunc sudorem veteribus, præsertim verò Galeno, Plinio & Dioscoridi, non incognitum fuisse scribit: eosque magno implicari errore qui Mannam putant Elæomeli veteribus fuisse.

*Veteribus
non incog-
nitum.
Error.*

Crinitus lib. de honesta voluptate improbos & ignaros vocat, qui Mannam, cuius nunc communis usus, ante Galeni tempora ignota Italia affirmant, addens, Tiberio imperante, Mannæ usum à Medicis probatum, licet alio nomine appellarent: Celsum suæ sententiæ adstipulari & Rorem Syriacum apud eum oportere intelligi, quem Hebræorum monumenta & recentiores Medici Mannam vocant. Dioscoridem nominare Mannam *λεβάνη*: & Orpheum inter thymiamata referre. Ea autem ipsa verba Manardus citans, in Epistolis, Criniti sententiæ adstipulari non posse ait. Ac Rorē Syriacum Celsi esse vulgi Sumach: scribendum fuisse, Rhos, voce Græca. Dioscoridi Mannam *λεβάνη*, eiusdem Manardi iudicio, esse *ἀπὸ τοῦ ἁλῶντος* Galeno apud Orpheum: atque exiribationem & pulvisculum quendam Thuris ad suffimenta idonei. Neque igitur Celsum, neque Diosc. neque Orpheum, quorum testimonio nititur Crinitus, id probare, quod contendit: Tiberio scilicet Cæsare imperante, Mannam hanc, quam nunc passim ad alvum nobilium (pretiosa enim res est) leniendam exhibemus, in agnitione & usu fuisse Medicorum. Nisi tandem fortiores rationes producat, non se ab Averroë recessurum, (ait Manardus) sed Mannam hanc inter ea repositurum, quæ post Galenum in usum venerunt Medicorum. Nisi fortè quispiam antiquitati favens, Mel sylvestre, ut Svidas, vel Mel roris aut acris, ut Galenus, vocatum ab antiquis contendat: cui nec nos magnopere repugnabimus.

*Mel sylve-
stre.*

Zuccharum

Idem Manardus scribit: Zuccharum Alhusar

est Manna cadens supra plantam Alhusar, cui easdem vires Avic. tribuit, quas Græci suo saccharo. Ergo idem est cum Zuccharo Alhusar Græcorum saccharum. Ex quibus adhuc colligit Saccharum melleum esse rorem. Quem sic rationantem reprehendens Cordus, vehementer se mirari ait, ipsum suffragia ab Avic. petere, quem usque adeo detestatur, & cuius nullam facit auctoritatem, ut pote qui se non admissurum protestetur, nisi id in gratiam amici faciat. Nos verò, infit Cordus, haud temerè Avicennam hoc dicentem reiicimus, etiam si contra nostram sententiam scribere videri possit. Ideo autem hoc Manardi argumentum reiicimus, quoniam per Hahoscer, quod idem est cum Alhusar Avic. non eandem omnes plantam intelligunt, aliis rectam & proceram quandam plantam, aliis certam Tithymali speciem sic vocantibus. Præterea non conveniunt inter se in definiendo Zuccharo Alhusar autores. Avic. enim dicit id Mannam esse, quæ cadat supra plantam Alhusar. Serapio contra auctoritatem Abrionisæ, scribit Zuccharum Hahoscer egredi ex oculis ramorum suæ plantæ, & à locis foliorum eius, hoc est, quæ folia à planta sua & oculis enascuntur. Quare cum ille Mannam esse dicat, hic verò lachrymam ex Hahoscer emanantem, nondum composita controversia nullum suggerit Manardo argumentum. Nos tamen credimus Hahoscer plantam esse, Cannæ Sacchari non dissimilem: quæ perinde ut Sacchari canna Saccharum ab oculis emittat: sed sui generis & minus dulce, quam verum Saccharum, atque adstrictione & amaritudine etiam ab eo differens. Si autem contingit etiam Mannam supra Hahoscer cadere, poterit hæc Manna Alhusar vocari, ut etiam Avicennæ salva maneat fides & auctoritas. Quod verò eadem sit materia Mellis apum, Mannæ & Sacchari antiquorum, haudquaquam concedendum putamus. Diversa enim à Manna esse Saccharum antiquorum materia, suo loco ostendetur. Neque verò Mellis ac Sacchari materiam rorem veteres esse crediderunt, alioquin nequaquam *Δροσμελι*, id est, Mel roscidum vocassent. Nam dum Mannam vocant roscidum Mel, ad differentiam Mellis apum, præsumunt apum Mel rore non constare ut Mannam. Quod autem diversa sit Mellis apum materia à rore, multa mellis & apum proprietates palam ostendunt. Mel enim semper quocunque veris & æstatis tempore in floribus reperitur: Mellei autē rores non semper, sed rarissimè apud nos decidunt. Mel tam noctu, quam interdiu in floribus reperitur: Melleus ros tempore tantum matutino. Mellis circa Meridiem plurimum in floribus deprehenditur: Melleus ros incalescente Sole statim perit. Mel dum in floribus continetur, semper est liquidum: Ros Melleus concretus est. Mel apum in floribus continetur: Ros melleus supra folia plantarum decedit. Mel vetustatem non tantum per se ferre longam potest, verum etiam omnia alia, quæ hoc excipiuntur in multos annos conservare, quod Theriaca, Mithridatium & alia huiusmodi confectiones clarè ostendunt: Ros verò Melleus, hoc est Manna, non solus quidem incorruptus unum atque alterum annum durare potest, nedum alias res à corruptione tueri. Itaque in favis etiam, aut favis expressum mel, brevi corrumpetur, si melleus ros apum mellis materiam præberet. Præterea in Septentrionalibus regionibus maxima mellis est copia, ut in Lithuania, Livonia & vicinis regionibus, in quibus tamen rarissimi mellei rores conspiciuntur.

Alhusar.

*Manardus
repreh.
Cordus.*

Hahoscer.

*Arabes
ter se
sententia.*

*Serapio
plac.
Avic.
Saccharum
Hahoscer.*

*Manna
Alhusar.*

*Rorem ut
Sacchari
materiam
nec Mellis
esse.*

spiciuntur. Porro si ros est mellis materia, quamvis, qui fiat, quod hic in flores tantum decidat. Caelo enim delatus in ea potius se demitteret, quæ lata & expansa sunt, veluti folia plantarum, & minimè in tantillos flores? Quoniam verò mel non in foliis plantarum, sed floribus reperitur, atque iis non totis, sed absconditis eorum anfractibus, & posteriori tantum parte atque recessu, haud verisimile est, mellis materiam constare. Quomodo enim his præteritis latissimis etiam foliis, in florum ultima penetralia tanquam furtim irrepens atque ex industria in latebris se abscondum recipere potest? Postremò constat omnibus, qui usque ad extremam senectutem apum naturam scrutati sunt rusticis, apes ipsas mellificaturas, tantum è floribus collectum liquorem in favis reponere. Rores verò melleos cum decidunt, haudquaquam ad favos convehunt: quod ipsi quoque verum esse deprehendimus. Præterea mellito rore delapsò ad hunc frequentes quidem convolant apes, minimè ut cum in alvearia revehant, sed tanquam ad cibum & pastum: quo adeò se replent, ut prorsus inertes & ignavæ reddantur, multaq; emotiantur. Itaque rustici dicere solent, mellitos rores bonum quidem pastum apibus præbere, sed ad mellificationem minimè conducere. Interim enim dum rores suavitatem allecæ cibi avidæ detinentur, nihil ad alvearia convehunt. Quapropter, nemo nobis persuadebit rorem mellis apum materiam esse. Hactenus Cordus: cuius quidem rationes non minus manifestas quam veras cuiquam videri facile censemus, ut plura super iis addere haud videatur necesse.

Manna Orientalis. Non dubium est, inquiunt Monachi, quod quantò recentior est Manna, tantò melior. Ob id Manna Orientalis parvi fit in Italia, quia non potest haberi ita recens ut Calabrica. Ea autem duplex est, scilicet ærea, quæ cadit veluti ros super universas arbores & plantas & lapides, quam quidem vocamus Mannam cælestem sive æream, & propriè est Mel rosis. Alia Manna est, quæ peculiariter ex Fraxino & Orno colligitur. Colligunt etiam Calabri quandoque Mel æreum, id est, Mannam cælestem super varias plantas & super lapides, sicut & aliæ gentes: sed hoc fit rarò, nec ita densatur. Manna autem ærea secundum Arabes habet plures differentias, teste etiam Mesue. Censent communiter Doctores, apud Arabes Tereniabin & Siracost esse species Mannæ. Siracost autem sive Xiracost, sive Alfirecost, ut iidem Monachi tradunt, idem est: verum de his copiosè scribemus capite proprio de Siracost.

Ros condensatus. Brassavolus in suo examine scribit. Mannam rorem condensatum nemo dubitare audeat. Superioribus annis Ferrariæ in horto Excel. medici Sigism. Nigrifoli cecidit: is copiam collegit, atque probavit. Est statutus locus in Oenotria, in quem singulis æstatibus descendit, & ab omnibus passim colligitur. Neapolitani reges occludere locum, ne quis sine vestigali colligeret. Dum locus occlusus fuit, non descendit, eo recluso & vestigali remoto, iterum descendere cœpit. Sed & iterum clauso loco & tertio recluso & clauso cessavit: ut necessarium fuerit, reges quibuscumque permittere, ut colligere possint. Hoc mihi retulit Illustriss. Federici regis Neapol. dignissima uxor.

Sunt autem tria Mannæ genera in Calabro solo collecta. [& dictum antè quomodo Hebræorum Manna vera sit de generibus Calabrinæ, de quibus mox.

Tom. I:

Hermol. Mannam sub Elæomeli comprehendit, cui consentire non possumus. Manna è cælo descendit: Elæomeli ex arboribus spontè manat, &c.

Bellon. libello de arbor. conif. Mellis Cedrini duas præcipuas differentias facit: liquidum scilicet & durum. Frequentissimam Gallis aridam Mannam dicit quæ ex vicinis & variis montibus petitur, adeò ut huius discrimen publicè à negotiatoribus sit cognitum. Siquidem Mannam istam seu Rorem Cedrinum, quem in officinis asservant, suis nominibus distinguunt: & alià Calabrinam, aliam Granatam, aliam Briançonam, aliam Ambrunensem dicunt: quæ inter se dissimiles sunt. Dicit præterea variū esse durationis tempus: aliam enim statim post annum exolescere, situmque redolere: aliam tardius corrumpi, ut ad quinquennium adservari possit. Omnes tamen sicciore loco gaudere. Sed liquidam Mannam, nobis alioqui infrequentem, temperato loco non humido nimis, nec adeò calente reponi debere. Omnium ortum in media æris constitutione ex rore in Vere circa principium æstatis esse consuevisse. Mannam in Libani Cedris potius quam aliis arboribus adhærescere: sic etiam in Europa Laricibus malle copulari. Indigenas ad Larices summo mane festinare. Nam quum sol illuxerit liquidam evadere. Hinc duas eius species constituit: Liquidam, quam proprio nomine Arabico Tereniabin dicit: hancque esse de qua Hip. & Gal. meminerint: quamque diversis capitibus Serap. & Avic. à Manna sicca distinxerint. Mannam itaque liquidam sive Mel Cedrinum, cum nobis nunc nullo in pretio habeatur, amplius servari desiisse. Mannam etiam, quia mox friatur, magnò vix ire solere.

Mannam, eodem tradente, Veneti aliter quam Galli negotiatores distinguunt, & variis nominibus appellant. Siquidem quum merces undecunque ad nos deferantur, varia Mannarum genera agnoscunt: præcipuam tamen granulatam, quam vulgò Mastichinam nominant. Alteram Bombycinam,

Fuchsi iudicio, Mel æereum & Ros Libani Galappellatum non est nisi Manna Arabibus, nomine ab Hebræis mutuato: quibusdam Ros Syriacus dicitur. Duum est generum: alterum liquidum, quod Arabibus Tereniabin, & Hipp. Mel cedrinum dicitur: atque servari desit. Alterum aridum, quod hodiè asservatur in arculis ligneis aut vitreis, & superscriptis distinguitur nominibus.

Matth. Mannam quandam liquorem sive rorem suavem vocat ex ære venientem, sub lucanis temporibus, arborum ramis & frondibus, herbis, lapidibus & solo interdum hærentem, qui brevi temporis curriculo coalescens, grumulosus in Gummi morem efficiatur. Huius duo tantum genera se in Italia vidisse fatetur: quorum alterum ab orientali plaga, alterum à Calabris deferatur. Orientalis duplicem esse speciem: præstantissimam Mastichinam: vilem & adulteratam, Bombycinam.

Duo quidem genera à Mauritanis diversis capitibus prodita agnoscit: Mannam nempe, & Tereniabin: sed non aliam inter ea specierum differentiam facit, quam quòd alia liquefscens, melli similis, alia in grumos concreta videatur, quam asserit esse illam quæ ad nos advehitur. Quam antea ex Brassavolæ testimonio à quodam cœmptam Melli similem diximus, Matth. censet ex eo genere fuisse, quod Mauritanii Tereniabin nominant:

Hermol. nor.

Manna liquidam & dura Bellon.

Manna varia.

Ambrunensis. Durationis varietas.

Manna liquidam.

Ortus.

Manna Libani. Manna Laricis duplex.

Mel cedrinum.

Manna distinctio Venetorum.

Mel æereum & Ros Libani. Ros Syriacus. Tereniabin.

Manna descriptio Matth.

Orientalis. Calabrica. Mastichina. Bombycina.

et si contrarium ipse Brassavolus senserit, qui vult Mauritanorum Tereniabin esse eam Mannam, qua communiter utimur.

*Mannam
Scribitur
non inco-
gnitam.*

*Manna ac-
rea duplex
in Italia à
Matth. as-
seruata.*

Fraxinea.

*Manna li-
quida fla-
va.*

*Manna co-
cretio unde.*

Laricea.

*Altomarus
repreh.*

*Crinita er-
ror.*

*Serap. ta-
nat.*

*Manna
Lacuna.*

*Delectua.
Granulosa.*

*Manna
Masticina.*

*Manna fo-
liorum.*

*Manna ra-
morum.*

*Manna
saxorum.*

Locus.

Orientalis.

Delectua.

*Manna
Amato.
Calabrica.
Orientalis
duplex.*

Credidit Averr. & post eum alii plures, Mannam veteribus, praesertim Galeno incognitam fuisse. Quibus illud reclamatur quod ipse Gal. l. 1. de Alim. fac. scripsit. Huius etiam meminere Arist. Theophr. Plin. & alii, ut in praecedentibus liquet. Censetque Matth. & alii multi, illum hanc ipsam intellexisse, qua hodie utimur, sed loco differentem. Idem testatur se Mannam utriusque consistentiae à caelo demissam vidisse in Comitatu Goritienfi, universoque Ferrariensi agro, ac circumvicinis locis, Anno à Christo nato 1546. Maio & Iunio mensibus, fuissetque ipsi ambarum colligendarum amplissimam facultatem. Siquidem ea, quae Fici, Fraxini & Ornoglossi frondibus adhaeserat, gummi modo concrevisset, colore candida. At quae super Amygdali, Perfici ac Quercus folia deciderat, mellis modo liquefscens, ab arbore deluxisset flavo colore. Quo factum esse ut facile crediderit, non sui ipsius facultate gummi modo Mannam concrecere, sed foliorum, in quibus delapsa recumbit. Quare ab Arabibus diligentissime perspectam, utriusque Mannae historiam diversis per se capitibus suis monumentis prodidisse. Cecidit quoque, eodem notante, à caelo Manna admodum copiosa, Mastiches grumis similis, agro Tridentino, in Ananienfibus montibus, & praesertim super Larices arbores: quo fit, inquit, ut hinc & ex ceteris manifestè deprehendatur, non parum Altomarum aberrare, qui contendat, Mannam quae in Apulia & Calabria legitur, à caelo haudquaquam cadere, sed ex planta exfudasse. Ceterum ex his, qui Thuris Mannam crediderunt esse Coelestem, unum Crinitum Florentinum notat, in cuius censuram Manardus epistolam conscripsit, de qua re supra. Veruntamen veniam illi dandam putat Matth. cum & Serapio Thuris Mannam cum coelesti ineptè confunderit.

Lacuna in com. in Dioscor. Manna est vapor valde crassus & suavis, qui interdum elevatur vi Solis, & noctu concrefcens, condensatus descendit supra herbas, supra folia & ramos multarum arborum, & tandè supra petras: Congelaturque, instar gummi. Praesertur quae in folia arborum cadit, quae tota est granulosa, alba, dulcis, gustui grata, similis minimis granis Mastiches: hinc dicta Manna Masticina, licet dicatur etiam Manna foliorum. Secunda est, quae desidet in ramis. Deterior quae cadit supra petras: grana sunt valde crassa, coloris obscuri, nec saporis ita grati.

Optima Manna defertur communiter Venetias ex Oriente. Advehitur etiam ex Calabria Romam, tantae bonitatis, ut possit conferri cum Orientali. Tereniabin Arabum eiusdem Lacunae iudicio est species Mannae liquidae, qualis in monte Libano. Melior in foliis Fraxini & Populi, quam in aliis arboribus. In Perficis & Amygdalis non cogitur in grana.

Sive liquida sit sive arida, eligendam suadet Fuchf. albam, recentem, dulcem, puram & excrementorum expertem, ex stirpibus odoratis & salubribus collectam. Est quae statim post annum exolefcit & situm redoleat. Alia tardius corrumpitur, ut ad quinquennium adservari possit. Omnes siccori loco gaudent. Mala cineritia: pessima fusca, coenosa, antiqua. Hac tempore mollescit, dolumque prodit. Amato quoque Manna est ros melleus condensatus: qui tria genera fa-

cit: Calabricam, de qua postea: Orientalem, quam aliquando granulofam esse dicit, & absolutè Arabibus Mannam dictam: aliquando liquidam, iisdem Tereniabin. Mannas, inquit idem, multis in locis hodie super arboribus cadit, ut apud Rhagufum: ubi quoque colligitur, & Venetias & Anconam adfertur.

Suidas sylvestre Mel à caelo cadens appellat, de quo & Pomponius videtur scripsisse in sua Cosmog. praecipue in India descriptione, quum ait: India tam pinguis alicubi, & tam feracis soli, ut in ea Mella frondibus defluant.

Manuel Cirnius nobilis Belga & Lusit. Regi à negotiis, eodem referente narravit, Portugalenses rusticos invenire solitos super arborum foliis rorem melleum, qui mox in speciem sacchari condensaretur: qui quidem ros, quoties [non enim quotannis defluebat] è caelo descenderet felicitatem illius anni insignem praesagebat.

Manna, inquit Acofta, de qua tot docti viri scripsere, inuenitur in Vzbeche maiore trium generum: unde ferunt Ormuz & in totam Indiam. Sunt & aliae duae species praeter Calabrinam. Manna autem non est medicamentum novum aut incognitum antiquis, quamvis minori in usu, quam apud Arabes. Serapio eam confundit cum Manna Graecorum. Fuchsius verò eius usus tollere vult, sed pauca cum ratione: cum sanè in usu medico multi sit facienda.

Sed placet & Altomari diligentis scriptoris placita de Manna notabilia producere. Nam peculiarem opinionem habet de eius generatione. Rationi consentaneum, inquit ille, ut quibusdam etiam particularibus aëris constitutionibus, serenitatem semper, ac tranquillis existentibus, liquor quidam suavis, melleae consistentiae, rorique similis, nec non res quadam sacchari, seu gummi similitudinem praese ferens, pruinae instar, generetur, crassiusculis quibusdam, interim etiam & lentis è terra vaporibus, atque aqua diurno tempore à solis calore sublatis, exacteque tenuatis ac coctis: Et deinde supervenientis noctis frigore concretis seu congelatis, ac deorsum decidentibus. Qua ratione liquidam interim Mannam generari rori similem, quam roscidum seu roridum mel, aut saltem eidem simile, appellare licebit: interdum concretam atque congelatam, saccharo, seu gummi similem, pruinae instar, quam roridum saccharum iure appellare poterimus: seu mauiis pruinosum, cum pruinae magis quam rori similis sit, eidemque in eius generatione respondeat.

Hanc suam opinionem non modò ponit ita Altomarus, sed insuper quaestiones quasdam, eam illustrantes proponit ac soluit. Cum ros, inquit, in temperie, ac temperatis locis magis generetur, pruina verò in frigidioribus: & liquida manna seu mel roscidum, rori: concreta verò, & quae coagulata est, pruinae correspondeat, haud temerè quis quæret, num eodem anni tempore, eodemque loco ambo generari valeant? Respondet, Ita: quòd, quamvis uterque halitus seu vapor, ex quo tam liquida, quam concreta manna generatur, à Solis & diurno calore, uti dictum, subleuetur, atque à supervenientis noctis frigore prope terram infrigidatus ac concretus tandem descendat, quemadmodum de rore & pruina dictum est: Dissident tamen inter se maioris minorisve ratione. Nam, sicut, cum exiguum fuerit noctis supervenientis frigus, quemadmodum ros magis generatur, perinde etiam & liquidum, roscidum, aëreumque mel, potissimum gignitur

Locus.

*Mel sylv.
Suida, &
Pompon.*

*Manna
Portugal.*

Praesagium

*Manna A-
cofta tria
genera in-
dica.*

*Serapio
not.
Fuch. re-
preh.*

*Altomarus
de manna
generatu-
ne.*

Mel roridum

*Roridum
saccharum.*

*Pruinosum
saccharum.*

*An astra-
que Manna
eodem tem-
pore & loco
generetur.*

gignitur: si verò maius fuerit superuenientis noctis frigus, congelatus idem vapor à maiori frigore, priusquam in liquidam & melleam substantiam convertatur, concreta Manna, pruina seu etiam nivi similis procreatur. Etenim maioris frigiditatis est congelascere, teste Aristotele. Quapropter in temperatis etiam natura locis, ac etiam calidis & æstate nihil impedit, quominus quandoque pruina generari possit, particulari cœli statu (superueniente nocte) frigidiori existente, & ob eandem etiam causam coagulata Manna seu congelata similiter eodem in loco, eodémque anni tempore, diversis tamen noctibus, sicut & liquida generari poterit: quamvis ros in temperie atque temperatis locis: pruina verò hyeme & hyemalibus locis magis fieri videatur. Nam idem operari poterit particularis aeris constitutio frigida, quod regio seu anni tempus frigidum. At si dixeris, ex Solis calore, æstate præsertim, extenuatos & coctos aded fuisse pridie, ob calidam & siccam aeris intemperiem, sublato vapore, ut concrefcere ampliùs, seu congelascere pruina instar, à sequentis noctis frigiditate, etiam valida existente, haudquaquam valeant aded ut concreta manna fieri possit: Respondet ille, non modò non impedire, sed conferre admodum ad promptiorem, celeriore, maioremque coagulationem seu præcalesctos vapores seu halitus. Etenim citius ob eorum tenuitatem ac impenitus à sequentis noctis frigore infrigidantur, & propterea congelantur: Quemadmodum si qui voluerint, citius aquam refrigerare, Soli primò exponunt, & qui circa Pontum habitant, cum in glacie habitacula faciunt ad piscium venationes, (venantur enim intercidentes glaciem) aquam calamis calidam circumfundunt, propterea quòd citius coagulatur: ita ex præcalesctis à Solis & diurno calore vaporibus, & deinde à seq. noctis frigore congelatis, nihil impedit, quominus concreta Manna æstatis tempore generari possit, què admodum ex ipsis concretis à paucò frigore mel roridum sit eadem in regione, eodémque anni tempore, modò frigidior superveniat cœli status in seq. nocte. Quinimò & æstate magis, ubi eandem, quam diximus, servauerit constitutionem. Ex dictis colligit, quod, veluti materia ex qua roscidum seu aereum mel generatur, eiusdem est cum rore generis, [ex Gal. lib. 3. de alim.] ita etiam ea, ex qua Manna concreta, quam roridam vocant, eiusdem est cum pruina generis, [etiam ex Arist. autoritate: qui lib. de Mundo ait, pruina nihil aliud esse quàm rorem concretum:] Et licet Mannæ congelatio à lapidibus seu plantis, in quibus reperitur quodammodo possit iuvari: eius tamen præcipuam coalescentiam ab aëris ambientis frigiditate causari: esse enim eius generationem nivi seu pruina similem, uti dictum, quamvis non tantam exigit frigiditatem, quòd eius materia lenta sit, quippe quæ à Solis calore pridie sublata extenuata ac demùm cocta sit: proinde citius coagulationem admittere à subsequente noctis frigore minùs immodico. Mox addit: Cū è cœlo ambo hi liquores proveniāt, tam liquid⁹ videlicet, quàm concretus; necessariò sequitur, quòd non in quibusdam eiusdem generis plantis, sed indifferēter in omnibus, tùm arboribus, tùm fruticibus ac reliquis plantis, simùlque lapidibus ac terra eiusdem loci decidat, quamvis boni malive quiddam ex plantis, in quibus colligitur, ipsi accidere possit, & in quibusdam magis, in quibusdam verò minùs servari valeat. Ast si obiiciat aliquis: si à frigore utraque

prædicta manna generetur, quī fieri possit ut dulcis sit, temperatèque calida, ac alyum solvat, ut omnes Medici uno ore fatentur? Respond. quòd, quamvis à frigore concrefcant sublatis halitus seu vapores, ex quibus utraque Manna generatur: à Solis tamen calore prius fuere attenuati & concocti, aliàs elevari haudquaquam potuissent: ided et si concretio à frigore eis accidat, earum tamen materia calida est & humida, cuius etiam temperaturæ manet utraque Manna ex eis genita. Similem etenim habet generationem ac pinguedo, quæ & ipsa dulcis ac moderatè calida est, quamvis à frigore concrefcant, uti Gal. voluit: Quòd verò in calidis regionibus, temporèque anni calidiore aër frigidior esse possit in nocte, quàm terra in sua superficie, & terrena omnia corpora, particulari potissimum constitutione frigida existente, hac ratione confirmat. Quemadmodum ex præcedentis diei calore impenitus ob eius tenuitatem ac citius fuit calefactus aër, pari ratione à sequentis noctis frigore impenitus ac citius refrigerabitur, quod tamen terræ ac terrenis corporibus non contingit. Sed & radiorum Solis reflexio die facta efficacius imprimitur terræ, tanquam corpori solido, quàm aeri: ita ut diutius illi quàm huic inhæreat, aded etiam ut vix tota etiam nocte evanescat. Ad quod respexisse videtur Plin. quando ait Mannam liquidam ac roscidam sublucanis maximè temporibus primæque aurora decidere, quo tempore præcipue frigus intenditur: quod nos etiam de concreto & rorido intelligimus. Est enim eo tempore aër frigidior, cū ob Solis diuturniorem absentiam, tū quòd eodem iterum appropinquante è terra sublatis frigidis vaporibus uniantur ac desentur magis. Quamobrem Mannam, quam vocant aeream, concretam & coagulatam è cœlo delapsam proculdubio in aere, & nō in locis in quibus reperitur, concrefcere ac coagulari concludit. Conferre tamen locos in quibus colligitur aliquid saltem ad eius conservationem, ita ut in quibusdam plantis, terris, seu lapidibus melius quàm in aliis quibusdam conservetur, licet, uti dictum, & ex Mesve ostensum, indifferēter in universis tū arboribus, tū lapidibus in ea regione decidat, in qua generatur, & non in quibusdam speciebus duntaxat, aut certis eiusdem speciei arboribus, ut quidam falsò imaginantur.

Ceterum eiusdem Altomari iudicio de coagulata Manna inter Græcos, quos ille legerit, nemo est qui meminerit, quicquid alij sentiant: nisi quispiam velit Actuarium de hac Manna intelligere voluisse, cū ait: perquàm moderatè purgant Cassia nigra & Manna: Cassia quidem tribus aut quatuor drachmis sumpta, vix moueret alium: Manna verò etiam maiore modo quàm Cassia sumenda est, & flavam hilem simplici ratione pellit.

Videntur autem Arist. Theoph. & eum sequutus Plin. in suprā citatis verbis liquidam Mannam seu roscidum mel intellexisse, veleiusdem Altomari sententia. De coagulato verò solos Arabes scripsisse censet. Ex Galeni verò verbis ex 3. de alim. citatis, quilibet, ut idem annotat, vel parum in eius doctrina exercitatus percipere poterit, de liquido ac aëreo melle, rori simili eundem verba facere, & non de ea liquida Manna quam Tereniabin Serapio & Avic. appellant: neque de coagulato melle, quod Manna appellatur, & saccharo seu granulis simile est.

In regno Neapolitano, inquit Altomarus, pluribus in locis sæpe liquidam & melleam consisten-

Congelata seu coagulata Manna.

Obiectio.

Solutio.

Obseruatio de aqua coagulatione.

Solutio.

Mannam in aëre concrefcere.

Quorumdam error.

Manna coagulata Altomari censet Gei res non minuisse.

Theoph. & Plin. Mannam. Arabum Mannam.

Tereniabin.

Mannam cadere supra res multas promiscue.

Atcipere a liquidam Mannam ab eo in quod cadit.

*Manna
liquida
plantis no-
xia.*

*Terenia-
bin antiquo-
rum nos nō
habere.*

*Manna
granulosa.
Manna
Mastichi-
na.*

*Cedrinum
Mel Hip-
poc.*

Orientalis

*Calabrica.
Briganti-
na.*

*Orientalis
duplex.
Calabrica
triplex.*

*Quinque
genera.*

*Manna ge-
nera apud
Indos. 1.*

*Siracost. 2.
Carduina
feu Tere-
niabin.*

*Folius ad-
mixta.
Mellis fa-
cie.*

*Manna A-
pennini du-
plex.*

tia Mannam instar rosis decidere supra folia ac ramos nonnullarum arborum: nec non super herbas & lapides, à quamplurimis rusticis nec paucis nobilibus intelleximus: verum adeò noxiam esse retulerunt plantis super quas decidit, ut protinus earum folia marcescant. Hanc vno ore fatentur oēs super universas indifferenter arbores, plantas seu herbas ac lapides cadere, iis in regionibus, in quibus decidit: quam tanquam nullius usus, parui facientes, minime colligunt.

Tereniabin antiquorum quod de cœlo cadat minime habere videtur. Altomarus sanè neutrum Tereniabin, hoc est, nec coagulatum nec liquidum in Regno Neapol. cadere putat, aut valde exiguum, idque rarissimè, & non quotannis, potissimum concretum & coagulatum. Liquidum verò aut non omninò reperiri, aut, si quod reperitur, quod non concresecat, ut dictum, id non esse eiusdem speciei ac facultatis, cuius Arabes Tereniabin esse fatentur, neque eiusdem notas habere. Traditque præterea, eos qui coagulatam Mannam colligunt, tanquam inutilem eam derelinquere, eamque segetes, in quotquot incidit, protinus tabe quadam, veluti rubigine perimere, quod sanè nequaquam de Tereniabin Arabes scripsere.

Rob. Const. in Lexico duo Mannæ genera agnoscit: *Granulosam*, ut vocant, vel potius granulosam cum Plinio, cui purgatrix vis inest, ut Cassia: quamq; quod Mastichæ similis, in offic. Matnam Mastichinam dixere. Alteram *Liquidam*, nunc etiam voce tamen prisca Tereniabin in Arabia nuncupatam. Vtramque ex arboribus legi ait, sed concretam tantum afferri: Et liquidam præcipuè illud esse *νίδιον μέλι* Hippoc. quod Quercubus insidere ex autoritate Hesiodi Theophrastus dixit, & quod *δερσόμελι & αζόμελι & χυλός ἐκ τῶ ἀέρος* vocatur. Apoll. rad. i. supra tripharam Persicam: Ad nos, inquit, tria Mannæ genera asportantur. Vna ex Orientalibus locis: altera ex Calabro solo: tertia ex Brigantio. Orientalis duplex videtur: altera Mastichina: altera Bambacina. Calabrica triplex: de quibus postea. Eiusdem iudicio absolutè nullo pacto dici potest, aut Manna, aut Tereniabin, hoc liquidum ut mel concretum, illud grumosum, aut è contra, ut Brasauolus rusch. & Matth. diversimodè sentiunt.

Garcias quinque videtur statuere Mannæ genere. 1. ex Vlsbeque provincia. 2. Quæ in Carduis. 3. Calabrinæ similem. 4. Calabrinam. 5. Mellis similem. Ex quibus colligitur, eum Mannam Calabrinam à Calabrinæ simili diversam agnoscere: Simile namque non est idem, & in omni similitudine aliqua diuersitas.

Cæsalpinus apud Indos plura Mannæ genera esse tradit, quæ nequaquam ferantur ad nos. Quandam tradunt ex arboribus destillantem rosis modo, vtribus collectam, sapore faui Mellis, quam *Siracost* vocant. Alteram granulis Coriandri similibus addensatam, colore ruffo, quam ex capitibus Cardui cuiusdam decutiant: & *Tereniabin* vocant. Tertiã grandioribus glebis, ut plurimum foliis admixtam, similem Calabriensi, quam *magni faciunt*. Quartam Mellis albi purgati similitudine, quæ citò corrumpitur, nisi vasis vitreis condatur, quibus ea gens caret.

Colligitur, eodem notante, & apud Italos in Apennino diebus canicularibus & serenis promiscuè in pluribus arboribus, sed præcipuè in Quercu, & Salice: nunc concreta, similis Cala-

briensi: nunc liquidior melli similis, quod Græcis *Aeromeli* vocatur, Mel aereum, Mel roscidum: de quo Gal. Theoph. Plin. Verum, ut Gal. Elæomelitis non meminit, sic Diosc. *Æromelitis*, quamvis vtrique tribuatur vis purgandi bilem & cruditates. Sed de Elæomelite alio loco à nobis traditum. Idem Cæsalp. statuit Mesuem & Avic. nomine Mannæ quodcunque genus intelligere, quod Mannæ eadem tribuant, quæ Serapio Tereniabin: apud quem hæ voces differre videntur, cum diversis locis agat de Manna & Tereniabin: Mannamque eam dicat, quæ in grumos concreta: Tereniabin verò illam, quæ similis Mellis. Sed hæc parvi sunt momenti. Illud potius disquirendum, an Manna quæ vtimur sit inter genera Mellis aerei, an proprius succus Fraxini & Orni? Id contendere nituntur quidam ex recentioribus. 1. Quoniam Ros promiscuè super omnes plantas, lapides & terram decidit. At Manna Calabriensis solum in Ornibus & Fraxinis reperitur, idque nō in omnibus, sed in quibusdam. Præterea, quia Manna ea ex vulnere arboris emanat: Ros autem exterius ex Aëre adhæret: Sicut & experimento liquet: linteo enim arbori superextenso, quod rorem cadentem excipiat, reperitur nihilominus Manna ex arbore emanans, nulla autem in linteo. Tandem quoniam multum differt à Manna prædicta, rosis concretio in mellis substantiam: ros enim frigore noctis concresecit: ac Sole aut alia caliditate aduentante, solvitur, ut putant: Manna autem nostra, ut succus, concresecit à calido & sicco: meridie enim colligunt magis densatam. Hæc & alia huiusmodi sunt, quibus Manna nostra à genere Mellis aerei, & Manna Arabum explodunt, ac Fraxini & Orni propriam quandam lachrymam censent. Sed de Manna nostra & aliis differentiis postea specialius. Nunc enim generalia tantum persequimur. Pamphilus Herilacus de aquarum natura l. i. c. 7. Ros inquit, in aliqua regione condensatur in Mannam, vel in mel rosis. Item cap. 15. Circa procreationem Mannæ & Mellis rosis diuersæ sunt opiniones Philosophorum: Hanc veritatem puto, vna cum vaporibus commisceri terrestre siccum, pro materiali eorum causa, non vno modo: vnde diuersa composita producantur: in melle verò crassioris, commistio hæc, non est congelatio, sed coagulatio. Non ignorare autem decet Mannam, quæ talis in usu est, ut plurimum non esse rorem de cœlo cadentem: sed factitiam, vel gummi quod colligitur in Orno & Fraxino circa Romam & in Calabria.

Cæterum Adversaria de Mannæ origine sic statuunt. Eximium sanè naturæ opus, ac mirabilitatis plenum: nec valde vti idem tradunt, antiquis notum. Indicio est quod paucis & vacillantibus verbis illius meminerint, nec quantum esset ad purgandam salubritatis monuerint. Theophrast. siquidem ex Hesiodo & Aristotele succum mellitum ex æthere Quercubus sive Robori illapsum putat: qualem Galenus proventu portentoso è Libani arboribus excussis memorat, & Celsus Syriacum Mel vocat: qui omnes (præterquam experientissimus senex Hippocr. qui non aereum sed Cedrinum mel vocat) persuasi fuisse videntur aliud esse Manna istud, quam roridum ex humo in æthera subvectum interdiu, vi & calore siderum, vaporem spiritum, qui reduce nocte occurrans frigori liquor refluus & quasi stillatitius factus, arbores, telluræque rursus, horis antelucanis præsertim irroret.

Quam

Aeromeli.

*An Manna
qua vtimur
sit inter ge-
nera Mellis
aerei.*

Experimentum.

*Generatio
Mannæ &
Mellis ro-
ris.*

*Manna i-
talica fa-
ctitia.
Gummi
Fraxini.*

*Mannam
minus pro-
bè cognitam
fuisse pri-
oris.*

*Succus
Mellens.
Hesiod. A-
rist. & The-
oph.*

*Syriacum
mel Celsi.*

*Cedrinum
Mel Hipp.*

*Manna
generatio
secundum
Garcias.*

Advers. o. Quam opinionem, ut improbare nolumus : ita etiam sequi, nescio quo modo, renuit animus. *quis de Manna generatione.*

Quisnam enim tenuitatis tantæ, partim aëreæ, (cuiusmodi ros esse videtur) destillatitius liquor illicò vel imbecillis Auroræ radiis dissili in auras solitus, possit in grumos masticheos, gummosos, farinaceos, emplasticos, solidos & densos abire? Quin Manna etiam calidiuscula est, gravis ac pinguis, & soluta non adeò facilis. Imò soluta, liquori calido, non uti mel, aut saccharum, mixta, perstat, sed plurima, quasi aqueum respuens liquorem, resinæ gummi & Caphuræ factitiæ modo rursus coit, & collecta vasis lateribus adhæret. At imbrium cœlestium proles nix, grando, pruina, gelu, ros, omnia frigida, neutiquam pinguis, sed facillimè vel calore, vel humore solvuntur, nec quicquam pinguis vestigij relinquunt. Quare suspicio magna est, Manna non aëreum esse rorem, quem refrigerando temperandòque diurnum æstum natura comparet: sed succum, vaporèmq; vivificum cuiuslibet tum arbori tum herbarum insitum iam per soles tempestivos & genitabiles maturitatem assequutum: qui extillans, expiransque interdum trans latentes corticis superficièque meatus, in auras à sole fervido dissipatur, noctu verò cum rore consueto illabente permiscetur, qui partim obstat ne dissipetur, partim seipsum unà fermentat, ita, ut in amicam naturam unà coeant, ac demùm quippiam consenti mediæ inter mel & Saccharum naturæ: quod quispiam

Manna nō esse aëreum rorem.

Alia Manna generatio paradoxa.

Melissaccharum.

Observatio.

Ros communis purgans.

Alia observatio.

Locus.

Glacies Iuniperi.

Vernix Iuniperi.

Eluameli.

Glacies Iuniperi.

Vernix Iuniperi.

Eluameli.

Glacies Iuniperi.

Vernix Iuniperi.

Eluameli.

dum tunc coacto in Æthere, vel aere, vapore, aqueum facit Rorem vocatum: sic in arboris superficie cogendo & addensando expirantem per latentes poros mellitam exhalationem, sistit inibi Manna. Quæ eadem causa efficit, ut Ficus suos fructus noctu maturare verè dicatur, non autem lunæ calor, ut quosdam statuisse scribit Plutarchus, siquidem illi noctu silente æquè benè maturitatem assequuntur fructus, ut in Ficus historia abundè declaratum. Ac hanc quidem sententiã, infunt eadem Advers. de generatione Manna, ceteris probabiliorem ob rationes adductas putabimus, dum prodeat aliquis qui his certiora vel manifestiora declarare possit.

Nunc reliquas Manna & aerei Mellis vires ex veteribus persequamur. Ac ex ceteris quidem Arabibus pleræque traditæ suprâ, ob naturæ & historiarum diversitatem ad differentias & descriptiones facientes: nunc verò & Messem audiamus: & post Actuarium, & Neotericos quosdam.

Mel [inquit, cap de Manna] est Ros frigore noctis æstivæ concretus, ex halitibus à terra & aquis Solis calore sublatis æstate, id est, die calido sicco, ac deinde exactè tenuatis & coctis. Manna eidem est ros ex vapore elato, & cocto in aere temperato, fecundo, latis aspectibus cadens super quasdam plantas & lapides, à quibus duæ ipsius differentia statuuntur. Quæ enim lapidibus incidit, guttarum aut seminis modo coagulatur: quæ si recens, dulcis, alba aut saltem subcitrina, est melior. Mala verò antiqua, fusca, cœnosa. Quæ plantis, harum tum facultatem aliquam assumit, tum foliis & floribus est permista, neq; id nimis: quæ si præterea recens est, & subalbida, est melior. Temperata est, aut paulò calidior: [calida humida primo gradu Averro] guttur, thoracem, ventriculum lenit, terget: bilem clementer purgat, sitim sedat. Adulteratur saccharo, & folliculis sennæ: sed hæc tempore maturari eget: dumque mollescit & liquefit, dolum prodit. Quoniam uerò imbecilliter vacuat, præsertim cruda (cocta enim citius agit) thymo & hyssopo, vel alio, vis eius, ut Cassia, intenditur. Valentibus autem medicamentis mista, eorum actionem reddit meliorem, cum suo dulci sapore illa naturæ magis familiaria reddat. Ob id eam Galenus Scammonio miscuit, [Mel, rem Manna congenerem miscuit Gal. Vbi autem manna, non legimus, nisi in libris falsò illi adscriptis: Sylv.] quod à posterioribus est laudatum: alii Turbith, alii aliis. Datur à drach. sex ad drach. quindecim. Annum servatur.

Perquam moderatè purgant Cassia nigra & Manna, prodente Actuario, præbemus utramque quibus potentiùs medicamen aliud dari non potest: nimirum pueris & fœminis utero gerentibus commoditate quadam & necessitate urgente representamus, & iis: in quibus exuperans febris reliquorum medicaminum usus respuit.

Datur, monente fuchsio, iisdem quibus Cassia nigra, sed maiori pondere quàm Cassia. Datur enim ab uncia una ad uncias tres, quamvis Mesue infra sescunciam consistat. Idem porò Fuchsio levem aut ferè nullam solvendi aliumque subducendi vim tribuit: quod iis compertum esse ait, qui iuxta Libanum fuerunt. Referre namque indigenas eius montis, quum abundè ea timentur, nihil tamen lædi, aut alvum sibi quoquo pacto subduci sentire, sed ea tantum obsonio nutriri. Quapropter cum melli

Fusch. re-
preh.

quodammodo similem facultatem habere con-
fiteri, facile ea nos carituros censet, modò peregrini-
orum admiratione non ita duceremur, neque
stulti contemptis nostratibus è longinquis alla-
tis uti potius, quàm iis quæ nostris in hortis pro-
veniunt, malle. Atque stultitiæ nostræ, te-
merè sumptus immodicos facientes, condignas
nos dare pœnas concludit. Patet itaque Fu-
chsi Manna vsum prorsus è medio tollere.
Sed rationes quas affert, non sunt eius momenti,
quibus persuaderi debeamus: quapropter cum
Matth. cogimur in hoc eius sententiæ refragari.
Nam quòd Manna alvum subducit, & eam qui-
dem innocuè, non solum conuenit inter auto-
res, qui hactenus de ea scripserunt, sed ita etiam
quotidiana experientia docet. Siquidem dua-
rum & semis vnciarum pondere data alvum per-
bellè deiecit, & privatim bilem educit. Quod
verò de indigenis Libani montis scribit, quis
tam facile illi credet, cum nos quotidie contra-
rium experiamur? Aut, si maximè etiam verum
sit, quod narrat, (nolimus enim cuiusquam fidei
temerè derogare) illud consuetudini tribuen-
dum censemus. Ab assuetis enim non fit passio,
ut tradunt philosophi. Et Medicis haud inso-
lens est, medicamenta benigniora longa con-
suetudine alimentorum vices subire. Deinde
non est de medicamento benigni natura, lædere,
sed iuvare: quod Manna utique præstat blandè
alvum subducendo. Quid si suspicemur Man-
nam Libani esse peculiarem quandam speciem:
quæ si non purget, non idè sequitur, alia
Mannæ genera (quæ diuersa esse ex superiori-
bus liquet) non purgare. Quapropter secu-
rius & generalius, quàm par erat, de omni Man-
na id pronunciauit Fuchsius: quod Arabum o-
dio, more suo, cum fecisse, non temerè fortè
quis suspicetur.

Sylvius putat nos idè transcendere Mannæ
dosim à Mesue præscriptam, quòd nostra Manna
fortè imbecillior sit, aut etiam adulterata. Quod
quamvis de imbecillitate concedi potest: de adul-
terio tamen non debet. Nam qua tandem re a-
dulterari queat ut mitior evadat, & faciem non
mutet? Adulterium virium acuendarum potius
causa accedit, ut de Calabrica tradit, eam scam-
monii diluto commisceri. Putamus tamen Syl-
vium intelligere Mannam Larignam, in Gallia
vulgarem, quæ proculdubio diversa à Mesuei
Manna.

Cautio.

Duretus &
Altomar.
taxat.

Lud. Duretus in notis ad Holler. de morb. in-
ter. ubi Holerius Mannam in Colicâ biliosa præ-
scribit, annotat: Mannam tutò exhiberi non
posse, quòd eiusmodi Colici ferè sint *πικροχολοι*.
Ac sanè idem sentire videtur Altomarus. At no-
bis: aliud videtur exhibere medicamentum pur-
gans dulce, aliud cibos dulces. Si Manna edu-
cit bilem Colicam excitantem, non generabit.
Ergo etiam non nocebit etiam si sint *πικροχολοι*
qui assumunt. Verùm hic opus est diligentiori
consideratione.

MAN SIVE MANNA SACRARVM LITERARVM, SIVE ISRAELITARVM.

Manna hi-
storia sa-
cræ

HACTENVS de Manna, Melle aëreo & Tere-
niabin in genere: nunc de differentiis spe-
cialius tradamus, exorssi à Manna sacris literis ce-
lebrata. Exodi 16. legimus, Ab Elimo profectam
omnem Israëlitarum multitudinem in Sinem so-
litudinem, positam inter Elimum & Sinam, per-

venisse quintodecimo die secundi mensis, à
quo Ægypto excefferant. Ibi vulgò Israëlitas
in Mosem & Aharonem fremuisse: optare sese, si
fieri posset, ut in Ægypto à Iehova essent occisi,
cum ollis carniū assiderent, cum panem ad fa-
tietatem comessent: nunc in eam esse solitudi-
nem ab illis adductos, ubi tota illa multitudo
fame conficeretur. At Iehovam Mosi denunciaf-
se, sese illis panem platurum esse de cælo, cuius
singulis diebus certum modum egressi collige-
rent, ut eorum periculum faceret, utrum ex sua
lege victuri essent, nec ne. Sexto autem die cu-
rarent, ut quod ad se importarent, id duplo am-
plius esset, quàm quantum reliquis diebus con-
suessent. Et Mosem atque Aharonem ad omnes
Isrælitas verba fecisse, eos & vespere se à Iehova
ex Ægypto eductos esse cognituros, & manè
etiam eius claritatem spectaturos, postquam illo-
rum in se fremitus audivisset. Nam se quidem ta-
les non esse, ut de se expostulare debeant. Ad
Iehovam hanc querimoniam, non ad se spectare.
Tum verò Mosem mandasse Aharoni, ut univer-
sam Israhelitarum multitudinem iuberet in Ie-
hovæ conspectum accedere, qui eorum queri-
monias audiverit. Atque Aharonem ad univer-
sam multitudinem verba faciente, eam i-
psam, Iehovæ splendorem in nube conspe-
xisse, cum Mosè colloquentis in hunc mo-
dum. Audivi fremitus Israhelitarum: renunciato
eis, sub vesperam comesturos carnem, & ma-
nè satiandos esse pane, cogniturosque quan-
tus eorum Deus Iehova sit. Igitur vespere
exortas cothurnices, ut castra obtegerent.
Manè autem circum castra, solum conistratum
fuisse rore: qui ubi ros evanuit, conspectum
fuisse quiddam in superficie ipsius deserti minu-
tum, rotundum, tenue, perinde ac si pruina esset
conspersa humus. Eo viso, Israëlitas sic inter sese
dixisse. Manbu? quid hoc? neque enim
sciuisse quid esset. His Mosem respondisse: Hic
panis est, quem vobis Iehova dat ad victum, de
quo ita præcepit, ut colligatis ex eo, quantum
cuique opus erit ad victum, videlicet gomeres
in singula capita, inita ratione numeri eorum,
qui sunt in cuiusque contubernio. Id quod illi
fecerunt, collegeruntque partim largius, partim
parcius. Sed cum gomere metirentur, neque ei,
qui plus collegerat, supererat, neque ei
qui minus, deerat: tantumque quisque collegerat,
quantum ei ad victum opus erat. Interdi-
xerat autem Moses, ne quis ex eo reliquum fa-
ceret in crastinum. Cuius præcepto neglecto,
nonnulli reservarunt. Sed id enatis vermibus
fœtebat. His cum Moses succensuisset, collige-
bant deinceps singulis matutinis, quod cuiusque
victui satis esset: postea calefcente sole liquefie-
bat. At sexto die duplicem victum collegerunt,
videlicet duos gomeres in singulos. Id cum om-
nes civitatis magistratus ad Mosem retulif-
sent: respondit illud ipsum denunciatum esse à
Iehova. Postridiè enim Sabbati ferias Iehovæ sa-
cras fore: coquerent & elixarent quod opus ef-
set, reliquum omne sibi in posterum diem repo-
nerent, ac reservarent. Idque cum ab illis esset
administratum ad præscriptum Mosi, postridiè
quod repositum fuerat, id neque fœtebat, neque
in eo vermes erant. Eo Moses iussit ut illo die
vescerentur, quod Sabbatum Iehovæ esset,
ruri non inventuri. Sex diebus enim colli-
gi debere: septimo autem die, quod Sabbatum
esset, non fore. Quidam tamen de populo etiam
septimo die exierunt ad colligendum, sed nihil

Iehova. M.
nam pro-
mittit.
Panis de
Cælo.Cothurni-
ces.Descriptio
Mannæ
ex S. Scri-
ptura.Manbu,
Panis Isra-
elitarum.Modum
randi
ex M.
quod
litas.
Panis
MannæAnte
litas
na
fuit
guia.Quo-
modo
per
na
cess
quod
litas.Celest
mentuDup
Mann
ceptio
Script

Christi

inva-

invenerunt. Hicque à Mose iussu Iehovæ castigati sunt, quod tam diu illius præcepta & leges servare nollent: perspicuum esse, Iehovam, quia ipsis Sabbatum tradidisset, propterea sexto die victum præbere bidui: manerent in suis sedibus, nec quis se loco moveret die septimo. Itaque eo die feriati sunt. Nominarunt autem illud Israelitæ *Manna*, quod similitudinem habebat *seminis Coriandri*, album, gustu placentarum ex Melle. Idque sibi Moses dixit à Iehova in mandatis datum, ut ex eo, quantum gomer caperet, seponeret, conservandum ad posteros, ut viderent quo eos victu ille tolerasset in desertis, eductos ex *Aegypto*. Mandavitque Aharoni, ut gomeris mensuram *Mannæ* in phialam immitteret, idque apud Iehovam ad posteros custodiendum reponeret. Quod ille fecit, quemadmodum Iehova Mose præceperat, idque apud Oraculum aservandum reposuit. Hac *Manna* Israelitæ per 40. annos vsi sunt, quibus ad extremam Chanaanam, quæ terra habitabatur, pervenerunt. Est autem gomer, decima pars ephi. Hactenus Moses. Ex quibus patet, Israelitas *Manna* per 40. annos pro cibo vsos. Ad quod fortè respiciens Fuchsius, *Manna* nostrum & Libani non distinguens à *Manna* Israelitarum, cibum potius, quam medicinam credidit, de qua repaullò antè. Patet item *Mannæ* nominis originem aperte derivatam ab Hebraica illa Quæstione *Manhu?* quod & supra monitum.

Num. II. eadem plebs carnes petens contra Iehovam murmurat, ac se animis contabescere clamat, quod nihil aliud oculis illius observaretur quam *Manna* ista: ubi Coriandri grano similem fuisse denuò traditur, & specie Bdellij: hancque gentem illam passim collegisse, molæque contulam, aut in mortario distritam coxisse in ollis, & hinc panes depstititios fecisse, sapore libi oleo confecti, hancque *Mannam* cum rore in Castra noctu delatam, ut clariùs legere potes cum reliquis circumstantiis loco citato.

Deuter. 8. Exprobratur Israelitis, quâ ratione Iehova Deus illorum, quadraginta annis per solitudinem ductarit, ut eos affligeret, ut tentaret ut adverteret quid in animo haberent, an eius præcepta servaturi essent, nec ne. Agitur eos afflixisse, & fame affectos *Manna* pavisse, tum ipsis tum maioribus suis ignotam: ut eis ostenderet, non solum pane vivere hominem, sed etiam eo omni, quod ex ore Iehovæ proficiscitur. Hinc discant nostri Medici, si velint, *Mannam* Israelitarum rem diuino miraculo productam fuisse in illorum necessarium victum. Cibus fuit, non medicamentum ante illorum tempora ignotus.

Iosua 5. proditur quo tempore cessarit *Manna*, nempe posttridie paschæ: neque eam deinceps habuisse Israelitas, sed comedisse sine fermento panes, & tostas fruges.

Psal. 78. Divinus rex Iehovam celebrat, quod patribus suis *Mannam* ad vescendum depluerit, & cælestem dederit frumentum. Ita enim vocat: quod Deus magna copia de cælo depluerit, in illorum victum necessarium. Ita passim legas in S. Scriptura, aliàs verè *Manna*, quæ de cælo descendit, tradi, aliàs mysticè. Verè: ut dedit tibi cibum *Manna*: cibavit te *Manna*: & *Manna* tuum non prohibui: dedi vobis *Manna* in escam: pluit illis *Manna* ad manducandum: manducaverunt *Manna* in deserto. Mysticè: facite, *Manna* & offerte: vincenti dabo *Manna* absconditum, &c.

Sed quod salutis nostræ dator ille Iesus Chri-

stus, sermonem faciens de pane vivifico, (ut legimus. Ioan. 6.) seipsum cum *Manna* comparat, id verò præcipua observatione dignum. Nam petente turba ab eo signum in specimen, quo victo in eum credant: Maiores nostri, inquit, *Manna* in solitudine comederunt, quemadmodum scriptum est: Panem de cælo dedit eis comedendum. Quibus Iesus: Hoc vobis, inquit, etiam atque etiam confirmo, non Mosem vobis panem dedisse de cælo: sed meus pater verum vobis de cælo panem dat. Nam divinus panis est, qui de cælo descendit, vitamque dat mundo. Tum illi: Domine da nobis perpetuò panem istum. Et Iesus: Ego sum panis vitalis. Qui ad me venit, nunquam esuriet: & qui mihi fidem habet, nunquam sitiet, &c. At Iudæi de eo fremuere, quod se dixerat esse panem, qui de cælo descendisset, quiritantes, qui, cum Iosephi filius sit, cuius illi patrem & matrem nouerint, se de cælo descendisse dicat? At Iesus sic eis contra respondit: Ne mussate inter vos. Nemo potest ad me venire, nisi pater, qui me misit, eum trahat, à me ultimo die suscitandum, &c. Et mox: Ego sum panis vitalis. Maiores vestri, qui *Manna* vixerunt in desertis, tamen mortui sunt [loquitur enim ad captum auditorum, qui non ulterius respiciebant, quam ad nutritionem corporis] Hic est panis, qui de cælo descendit, quo qui vescatur, non sit moriturus. Ego sum panis vivus, qui de cælo descendit, quo pane qui vescetur, vivet in perpetuum. Panis autem quem ego dabo, Caro mea est, quam ego pro Mundi vita dabo, &c. Et mox: Hic est panis qui de cælo descendit, non quale *Manna*, quo cum vixerint maiores vestri, tamen mortui sunt. Hoc pane qui vescetur, vivet in sempiternum, &c.

Cæterum verba illa quæ c. 16. Sapientia Salomonis leguntur: Nix quoque & glacies ignem sustinens, non tamen liquecebat, ut illi agnoscerent ignem ardentem in nive, & in pluvis coruscantem, fructus hostium consumpsisse: eundem rursum, ut alerentur iusti, etiam propriæ facultatis oblitum esse: Hæc, inquam, verba docti quidam haud insubidè (si de rebus summis ac Mysticis tenue nostrum quoque iudicium interponere fas sit) ad *Mannam* referunt, quod ea nix quædam & glacies fuerit, quæ tamen igne coquebatur: neque liquecebat, cum eadem sole solveretur. Nam (ut mox additur) quod igne non corrumpebatur, idem planè exiguo Solis radio calefactum liquecebat, ut notum esset, Solem agendis Deo gratiis præveniendum, & eundem sub ortum lucis interpellandum esse. Et illud, inquam, quod igne non corruptum fuerat vel non consumebatur &c: de *Manna* intelligunt, de qua re Theologos decernere malimus, quam aliquid temerè pronunciare.

Sed quid autores sentiant de *Manna* hac Biblica paucis videamus.

Elæomeli, inquit Hermol. fit hoc idem quod & Aeromeli dicitur, quasi Mel æthereum ac cælestem, quod sacra litera *Manna* vocent, ut non plane contendo, ita certè promptissimus sum ut credam: sed ita tamen ut intelligatur aliquod discrimen inter id quod manduci potuerit, & id quod Medicinæ tantum nascitur. Eum verò tacitè reprehendens Marcellus: Non probamus in fit, quod aliqui suspicari se dixerunt esse Olcomeli Diosc. quod antiquiores Græci ægiqui, id est, æreum Mel vocaverunt: id scilicet quod ab Hebræorum sacris literis acceptum veteres Man-

nunc verò passim *Manna* medici & officinæ ap-

Manna
anfert.

Divinus
panis.

Panis vi-
talis.

Panis vi-
vum.

Gomer.

Modus pa-
randi cibi
ex *Manna*
apud Israe-
litas.
Panis ex
Manna.

Ante Israe-
litas *Manna*
pavisse i-
gnita.

Quætem-
per *Manna*
necessarie
apud Israe-
litas.

Cælestis fru-
mentum.

Duplex
Manna ac-
cipio in S.
Scriptura.

Christus se

Autorum
variorum
iudicia & a-
ria de *Manna*
Israelita-
rum
Elæomeli
Manna.

Manna ali-
mentum
Medicina-
le.

Non esse
elæomeli
Manna.

plant. Aereum enim mel non ex trunco manat, ut Oleo mel, sed in arborum foliis invenitur.

Lonic. non solum stultum, sed impium quoque dicit, miraculum celeste, quo Deus Manna pluebat Israelitis in deserto, in naturæ operationem vertere.

Munsterus in Exod. habet quædam notatu digna, scribens: Habuit autem Manna illud rorem supra & infra, ut Hebraei dicunt &c. Onkelos sic vertit hunc locum: Et cum auferretur descensus roris, ecce super facie deserti tenuitas quædam denudata in modum Calcis, quæ quasi gelu iacebat in superficie terræ. Id cum vidissent Israelitæ, dicebant: Man-hu, id est, hoc Man.

Man-hu.

Interpretantur autem Hebraei Man, ut sit idem quod donum seu pars. Aben Ezra de Manna loquens, dicit Man esse nomen Arabicum, asseritque se vidisse speciem rei conformem Mannæ, sed quæ solum in mensibus Nisum & Itar descendat, & expositam soli non destuere, nec per noctem reservatam putrescere, nec esse tam duram ut conteratur in mortario, sed super linguam positam liquefcere, ut usus eius magis sit pro medicina, quam pro cibo. Assimilatur Man Coriandro, *Gar.* non colore sed figura. Videtur autem his verbis planè Manna nostrum Gallicum insinuarè voluisse, cui sanè ea nota haud malè competunt, de quo particulariùs postea. Sunt etiam, addit idem, qui *Gar* exponunt Sinapi. Aben Ezra verò fatetur se ignorare quid sit, aut quid significet.

Gar.

Forsteri error.

Manna herbacea.
Man desti-
natum.

Manna.

Forsteri summè hallucinatur in Diction. suo Hebraico confundens semen herbarum graminæ, Germanis dictæ Schwaden cum *Man Hebræorum*, Arabum & officinarum, cum quibus nihil commune habet, præter solum nomen. De ea Manna herbacea agemus inter frumentacea & graminea. Idem *Man destinatum* vertit: sic enim (ait) rorem illum celestem, tanquam singulare donum à Deo ipsis destinatum Israelitis vocasse.

Chaldaus vertit Mana: quem Hieronymus sequutus Manna transtulit Exod. 16. Ios. 5. Plalm. 78. Nebem. 9.

Rob. Const. in Lex. *man* Chaldaeis, vel *man* Hebraeis, *man* Nonno poëta, id est, Manna, cibus ille quo Deus XL. annis Israelitis pavit in deserto, qui nocte roris instar celo demittebatur, & post solis exortu liquecebat.

Brassavola iudicio Hebræorum vera Manna in granula concreta ut Calabra videtur, sed miraculum in quantitate fuit, & in eo quod singulis diebus pluebat, & ob mandatum pluebat, & ob mandatum putrescebat. Mannæ nomine vulgò, ut vult Cordus, quod nunc aereum seu roseidum Mel, Manhu ab Israelitis olim appellatum, ostenditur: Idem lib. 2. cap. 104. apud Diosc. apertis verbis scribit, Mannam sacrarum literarum, idem esse cum melleo rore: an rectè ipse viderit & docti.

Melleus
ros.

Pinguedo
aëris.

Sanè & Monachis apud Mesven Manna sive Manhu est mel roris, sive pinguedo aëris, sive Mel aereum.

Manna
masticini-
um.

Claudamus sacram Mannæ historiam pulchra Adversariorum observatione. Hebræum Germanicum notum, inquit, & Rabinum admodum callentem Philosophiæ habuimus, qui Manna istud purum & Masticinum vocatum, affirmabat esse idem cum suo Israelitico, Bdellii specie, Coriandri granis simile, melleo sapore, quale etiamnum est in Palestina, Syria & Arabia. Porro, nobis obiectantibus illius supercoelestes vires, portenta, & putredinem: Respondebat

Iehovam cunctipotentem, pro eo ac ferebat sua voluntas: usum & fructum Mannæ illis largitum fuisse, qualem, quantum & quamdiu illi visum fuit: reque ab se condita uti solitum ad suam ostendendam sive gloriam sive munificentiam, præter, & super naturæ leges ratas. Sic quoque *Marach* perquam amarum & falsum edulcuit in iecto ligno: & Arabicus sinus quasi medius factus, vadum fecit proli Iehovæ, hostes verò obruit: Solis orbita cursum inhibuit, & æquor montibus supernavit.

MEL CEDRINVM.

Hippoc. lib. de Ulceribus ait: Medicamentum aliud ad ulcera vinum accipit, Mellis Cedrini paululum: ex aridis, florem aris.

Ad ulcera.

Mel illud scquit Galenus mercatores sui temporis è Monte Libano petita venale porrexisse: idque roris modo destillare: atque in eo copiosissime ex foliis arborum colligi: propterea quod Cedrus inibi frequentissima sit, ex hac potissimum accipi verisimile esse scripsit, lib. 3. de alim.

Locus.

Rorem montis Libani nominans quod Hippocrates Mel Cedrinum appellavit.

Ros Libani
Gal.

Manna
Gulgi.

Itaque cum mel istud vulgò Mannæ nomine cognoscatur, & durior sit compaginis, quam ab autoribus descriptum sit, meritò dubitabit quispiam an eadem res sit ac ea, quæ ab antiquis sub eo nomine intellecta est. Siquidem neque Hippoc.

neque etiam Gal. unquam durum intellexerunt, sed liquidum, adeò ut Gal. scripserit suæ regionis indigenas referre solitos, Iovem aliquando melle plueret.

Ego verò, inquit Bellon. de arb. conf. aliquando dubitavi an olim Cedrinum mellis genus hoc edi ab hominibus loco medicamenti soleret, quo alvus solveretur. Sed ex antiquissimis Hebræorum monumentis habeo Cedrinum hoc mellis genus edule fuisse, neque ita tamen liquidum, ut manibus facillè teneri posset: duasque eius præcipuas differentias fuisse, liquidi scilicet & duri, mihi ex negotiatoribus apud Mem-

An Cedri-
num mel
purgat.

Differen-
tia.

Liquidum
Aridum.

Non pur-
gat.

phim planè innotuit: alterum liquidum in fistilibus, alterum aridum in arculis ligneis asseruari. Vim verò nullam, aut saltem exiguam inesse ei alvum solvendi affirmare ausim. Nam si quispiam periculum fecerit, & utrumque paulò liberalius ederit, nunquam alvum subduci sentiet, etiam si libram mediam absorpserit. Verum quidem mihi hoc fatendum est, vim quandam ei inesse abstergendi, quemadmodum & in melle: sed solvendi, ut mihi videtur, nullam aut paucam habere, quod indigenis montis Libani & Sinay, [vbi Cedri] nostratibus etiam, qui Senesium & Juniperoræ (Gallicè *Senys* & *Geneure*) [vbi Laricis] montes incolunt, satis planum est: qui, cum abundè eo satientur, nihil tamen ab eo lauduntur, aut alvum sibi quoquo pacto subduci sentiunt, sed eo tanquam obsonio nutriuntur. Sed mirum quod ea certam sibi statuerit sedem, ut in altiori montis fastigio, neque paulò infra versus radicem montis ullam eiusmodi videas. Nam in Libano Cedris potius, quam aliis arboribus adhærescit. In Europa Laricibus mavult copulari, neque etiam alibi, quam extremis arborum ramis insidet. At si fortè Salices adsint (ut sæpè fit) rarè tamen earum foliis adhærere consuevit. Manna verò liquida sive mel Cedrinum, cum nobis nullo nunc in pretio habeatur, ampliùs servari desit.

Mel Cedri-
num nullo
in pretio.

Monachi

Tereniabin Monachi five Caloières montis Sinai (ut idem Bellon. annotat in suis Obs.) habebant Mannam liquidam collectam in suis montibus, quam vocant *Tereniabin*, ad differentiam duræ Mannæ. Quod enim Arabes vocarunt Tereniabin conservatur in ollis terreis mellis modo: venaleq; ferunt *Cairum*. Hoc Hip. vocavit Mel Cedrinum: alij Græci Rorem Libani. Differt à Manna alba sicca. Gallica quæ ex Briançon defertur, sicca est. Cairi venalis in Officinis promitur Manna duplex. Una quæ dura vocatur Manna: altera quæ liquida Tereniabin. Hæc Bellon. Ceterum, considerandum an Manna Cedri non sit potius liquor exudans ex Cedris, & concretescens, quàm Ros. Nam si Ros esset, cur potius Cedris Libani, quàm aliis arboribus adherescit, cum eis sint tenuia admodum folia, cæteris plerisque lata, & excipiendo rori commodiora: uti videmus apud nos Europæos Rorem foliis Quercus potissimum adherere.

Laricea Scribit Bellon. Mannam Lariceam, si Sol illuxerit, liquidam evadere, & esse Tereniabin. Inquirendum autem annon idem eveniat Cedrina Mannæ. Si ita sit, censemus liquidam Cedrinam Mannam diversam à Rore aëreo. Fortè Galenus Manneum liquorem in Libano proprium Cedris non distinguit à Rore aëreo in diversas arbores cadente. De Melle Cedrino Hippoc. pauca quædam antè quoque dicta sunt. De viribus etiam Mannæ Libani considerentur quæ antè tradita sunt ex Bellonij, Fuchsi, ac Matth. opinionibus diversis. Et Lectores considerent quæ postea traduntur de manna Orientali mastichina: multa enim ad hoc caput referri possunt.

MANNA LARICEA SIVE BRIANSONA.

Manna *offinar.* *differe.* *tia.* *Rorem.* *Briançon.* *Calabrina* *Mastichina* *Briançon.* *descriptio.* MANNÆ quæ passim in Officinis lautioribus habentur suis distinguuntur nominibus à loco petitis. Aliâ enim *Briançonam*, aliam *Ambrosensem*, aliam *Calabrinam*, aliam *Granatam* vocat. Quæ cum inter se sint dissimiles non tantum facie, sed & efficaciâ, aliam aliis præponunt, Nam [ut pulchrè etiam annotavit Bellon.] alia compactili grano pingui, dulci, flavoque, aut albicante prædita est, ut Briançon. Alia grano consistat grandiori, floccos lanæ referens, intus concavo, candidiori, cuiusmodi est Calabrina. Alia pellucida est exiguo grano, cuiusmodi mastichina. Nunc de Briançonæ speciatim dicemus. Grummi itaque mannæ Briançonæ seu Lariceæ, alij Coriandro pares, rotundi, alij oblongi maioreque, colore albicante, & cum inveterascit, flavescente, consistentia cerea, sed in ore liquecente, dulcedine saccharina, valde grata. Admixta multa foliola Larigna sunt. Carbonibus imposita, tota ferè consumitur bulliendo.

Scribit Bellon. se aliquando certum montis latus Laricibus, constitum eo modo albere comperisse, quo cum pruina in hyeme arbores convestierint. Nam, ut paulò antè dictum, hæc in Libano monte Cedris, in Europa verò Laricibus mavult copulari, ac eius tantum extremis ramis. Cuius rei causam subtilitatum professoribus indagandam relinquimus. Vide quæ paulò antè etiam dicta de liquefactione mannæ Lariceæ ex Bellonio, nempe quomodo à Sole lique-

Colligendi *tempus.* scit. Est autem legenda, eodem autore, antequam

Sol arboribus suis igniculis vim intulerit: nam roris illius materia noctu superfidet, non autem interdiu. Quocirca indigenæ ad Larices summo manè festinant, ut mannâ legant, priusquàm Sol illuxerit: nam, ut dictum, quum Sol ei illuxit, deterior esse solet, & liquida evadit. Hinc duæ species. Sicca Serap. & Avic. Manna, quæ in mediterraneis magni venire solet. In urbibus autem quæ ad radices montium sitæ sunt, adè vilis est pretij, ut non pluris in vere libra, quàm quatuor assibus divendatur. Ros enim, qui arboribus insidet, tantus est, ut operarij quantum volunt reperiant: sed in legendo operariis tanto radio esse solet, ut ab uno viro vix tres libræ uno die colligantur.

Rustici porrò ad Larices manè appulsi, brevi Solis radios imminere sentientes, falces arborum securibus in terram decutunt, multos ramorum acervos sub arboribus in umbra asservantes, ut quicquid roris illius cælestis cacuminibus adhererat, per otium in umbra sub arbore legant. Illi verò quum multam exceperint, & ad vicinas urbes detulerint, hanc negotiatores quidem emunt, sed quoddam intra annum unum aut alterum deterior evadat & corrumpatur, necesse habent, ut ex multis libris paucas divendant, illas quidem carius distrahere, quibus reliquarum iacturam, si quam adesse contingat, resarciantur. Hinc fit, quoddam magno vaneat. Hæc est illa Manna per totam Galliam celebris, quæ Briançonæ testaturque Bellon. non aliunde, quàm ex Laricibus in summitatibus altissimorum montium colligi: duram esse: atque differre à Manna montis Sinai quæ liquida sit.

Fuchsius Mannam Briançonam flavam dicit, utique vetustiore inspiciens: Nam vetustate flavescit. Quapropter etiam Bellon. flavam dixit. Designanda tamen res unaquæque ut est in prima propriæque sua natura.

Cecidit è cælo Manna, tradente Matth. admodum copiosa, mastichisque granis similis, agro Tridentino, in Ananienfibus montibus, & præsertim supra Larices arbores, testibus Cl. med. Iulio Alexandrino, & Petro Spezzulencio pharmacopoeo Ananienfi: quippe qui huius mannæ, quam ipsemet legerat, selibram ferè ipsi misert. Nunquam autem se concessurum ait Matth. mannâ, quàm è Lariceis foliis legerunt Ananienfes, è Larice ipsa exsudasse, cum nihil prorsus resinoli resipuerit. Quinetiam quoddam non solum in arborum foliis spectetur, sed etiam in pratis, adè ut fenisecæ præ manna à Sole dissoluta, falces ab herbis nequiverint explicare. Asseritque hanc cælestem fuisse mannâ, perinde ac illa, quàm se propriis manibus in agro Gortienfi legisse testatur. Sed par fuisset Matthiolum rationes quoque reddere, cur supra Larices potius concretescat, quàm supra alias plantas. Quid si non lecta supra folia, sed supra ramulos? Matth. non erat præsens cum colligeretur. Lariceam mannâ non resipere resinâ, non sufficit ad ostendendum non exsudare, ut videre est de eo Elæomelite Lobelij. Fieri potest, ut præter exsudantem mannâ in Larice, ros melleus interdum cadat aut coadervetur supra omnes plantas eius loci, ubi Larices manniferæ copiosæ sunt, qui nihilominus diversus sit à manna Laricea. Sed de hac re postea specialius sub manna Calabrina.

An Apollini manna Brigantina? à Brigantio Cœnomanorum oppido, nundinis illustri, vel candida, quæ quidem selecta nec vitata, dulcis &

A sole liquefit, & deterior fit. Duæ species.

Legendi modus.

Manna annis deterior evadit. Cur magno vaneat.

Matth. opinio non è Larice exsudare Mannam.

Matth. opinio improbat.

Autorum coniectura.

Manna Brigantina candida.

Lixida.

gustu iucundissima, minuta, melleam dulcedinem representans: vel livescens, tenuior, Pinis festuca: furculis herbulisque & foliolis etiam adveluta, subductione aliis ignavior: ad alios usus, ut etiam ad lenitionis opera, vix subduplo efficacissima: quum praesertim Orientalis Calabrensisque interdum rancida amarecant, & impostis imbuta minus valeant. Si autem Apollo eandem intelligit mannam, quam nos, miramur non observasse foliola Laricis esse admixta.

Observatio.

Lob. & Pena tradunt, ut ante monitum, Laricis ramos in vinariam cellam asportatos, mannam postera die demonstrare. Idem etiam conantur demonstrare, mannam potius succum plantae quam aëreum rorem esse. Adduntque non spernendam Brianzonensem ad Galloprovinciam & Allobrogum Alpes provenire solitam, qua universa ferè utatur Gallia, modò delectus purioris, candidioris & recentioris grani habeatur, qualem illic extractis è Larice furculis copiosam se habuisse scribunt: quae nec dosi, nec gustu, nec purgandi effectu quicquam cedere illi videretur exotica. Eamque multò minoris emi, minorisque [quàm mastichina, vel Granata] mangonij suspitione. Blandè autem educit biliosa è primis venis & iecore, èque pulmonibus pituitosa veluti Lariceus liquor, Terebinthina Veneta vocata.

*Delectus.**Vis purgatrix.**Pires.*

Hac si Syriacae purae copia desit, aut Calabrensis, utendum ab uncia semis ad unc. tres. Sylvius verò, ut antea monuimus, huius dosin tradere videtur ab unc. ij. ad unc. iij.

Dosis.

Ceterum miramur Altomarum, qui tam curiosè de manna scripsit, nihil tradere de manna Laricea, quae tamen, uti dictum, in multis Galliae & Germaniae partibus utuntur, cui semper admixta folia Laricis.

Manna Tranchibul.

Rauvolf. mannae nostrae Lariceae formae & sapore similem dicit mannam Tranchibul.

MANNA CALABRINA FRAXINI ET ORNI.

Descriptio.

Pro Calabrina nobis demonstrata manna purior est, quàm Brianzona. Gummi multò maiores, figura varij, colore flavescens, sapore dulci, sed minùs grato, quàm praedicta, cum quadam acrimonia. Nec ita facillè liquefcit. Vsta etiam minùs consumitur. Loco humido posita, minùs videtur liquefcere quàm Brianzona. Conservanda, ut illa, loco sicco. Haec hodiernis temporibus nouissima est, ut in Italia, auctoribus monachis, pluribus colligitur locis: sed copiosior in Calabria, quae & Calabrensis ubique vocatur: & particulariter in Fraxino & Orno colligitur, quam certè specialiter ipsae arbores ex se producant, sicut Gummi ceterae arbores: ac huiusmodi est Calabrensis. Ratio est, quia in caudicibus & truncis sive ramis arborum copiosior, quàm in foliis reperitur. Nam quae de aëre, sicut ros, descendit, abundantius recipitur in foliis, quàm in trunco. Hoc ratio, hoc experientia docuit plurimos. Nam quis audeat dicere pluviam aut rorem, dum cadit, priùs insidere truncis, quàm maderfaciat folia? Et quemadmodum aqua aequaliter pluit super arbores & plantas, ita & manna descendit rolando universaliter & arbores & plantas, & petras, & ipsum adeò purum putum solum.

*Calabrenses.**Nasci ex arboribus.*

non multum distante reperitur? Nonne quia illa arbor ex se producit, & illa non? Item si sicut ros descendit semper, quare in extremitatibus & foliis superioribus, quae caelum spectant, ipsarum arborum non invenitur, sed in ramis & foliis inferioribus? Sed revera, nos (inquiunt idem monachi) curiosè ac studiosè hoc observare iussimus: & ita invenerunt, nempe ex se illas arbores producere illam rem, quam mannam vocamus: quae liquida fluit ex trunco, & ramis superioribus in folia inferiora, postea congelatur. Et ad maiorem certitudinem plures observatores propriis oculis pluries viderunt fluentem mannam scaturire ex quibusdam tuberculis ipsius arboris: quia non undiq; per totam arborem fluit, sed in quibusdam specialibus locis generatur: ex quibus cum profluit est dulcissima. Si autem quis locum illum (unde videt exire mannam, incidit, exit abundantius, sed fit amara propter perçussionem & corticis incisionem, ut ipsi observatores experti sunt. Etiam praecisus ramus, & domum virens portatus, produxit mannam.

*Vi generatur.**Observatio.*

Quare concludendum est, arbores, ut Fraxinus & Ornus, hisque similes, ex se generare, mannam, sive maui, Gummi dulcissimum, quod manna dicitur. Nam & Gal. etiam quandoque utitur succo Fraxini: pro quo forsitan intelligenda ista manna, quae scaturit è Fraxino & similibus arboribus. Eadem arbores & mannam caelestem suscipiunt (cum cadit) sicut & aliae plantae. Et quid mirum arbores gummi illud dulcissimum producere, quod mannam arboream vocamus? Nonne & arbores & plantae generant, staeten, Myrrham, storacem, Balsamum, mastichen, Picem, Resinam, & similia plura? Nonne & apes similiter ex floribus quarundam arborum & herbarum mel & ceram colligunt. Ergo &c. Colligunt etiam & ipsi Calabri quandoque mel aëreum, id est, mannam caelestem super varias plantas & super lapides, sicut & aliae gentes. Sed hoc fit rarò, & non ita densatur.

*Gummi dulce.**Succus Fraxini.**Manna arborea.**Mel aëreum etiam in Calabria.*

Arboream mannam autem singulis annis, circa caniculares dies ante sextiles pluvias colligunt. Cum autem pluit, cessat fluere. Sed & genus hoc mannae arboreae dupliciter colligitur: scilicet una in caudicibus & ramis, quam vocant mannam grossam, & mannam de corpore: alia verò super folia, quam mannam finam, seu mannam subtilem, & mannam foliorum nominant. Medici autem nostri temporis, laudant potius eam, quae colligitur super folia. Sed revera viribus non differunt, & unum eundemque ortum habent. Nam quae colligitur in foliis, non ibi generatur, sed è truncis & ramis fluens, cadit super folia illa, quae ex directò habentur subter. Non enim in cunctis (uti diximus) foliis ipsius arboribus reperitur, sed in illis duntaxat, quae ex trunco vel ramis susceperunt. Hactenus Monachi.

*Tempus colligendi. Modus colligendi duplex. Manna grossa.**Manna subtilis. Manna foliorum.*

Eiusdem sententiae est & Altomarus, qui concretam & granulofam Mannam, semini aut Gummi similem, (ut ille inquit) cuius frequens est usus, quotannis colligi solitam scribit tam à Calabria quàm à Samnitibus & Vestinis, qui Garganum incolunt montem, & plerasque Apuliae partes, ut Castellanetam, aliisque etiam in locis ipsam colligi solere. Eam tamen non nisi ex Fraxino & Orno colligi, uno ore fateri omnes. Hancq; eam ipsam esse Mannam, qua communiter ad molliendam alvum Medici omnes utantur, acusi sint quotquot per Centum annos & ultra, medici antè se fuerint.

*Locus.**Inqui.*

Inquisiturus autem an sit velut ros quidam è cœlo cadens, sicut ea, de qua Arabes meminerunt, vel dictarum arborum succus humor seu lachryma, sic ratiocinatur. Quæcunque ex aëre decidunt, in quacunque regione ac quovis loco, non speciatim supra unam rem determinatam illius regionis seu loci, sed indifferenter supra omnes ibi existentes rationabiliter cadere debet. Sed Manna hæc non nisi in Fraxino & Orno reperitur, in cæteris verò arboribus, herbis & lapidibus eiusdem loci nequaquam, ut collectores testantur. Igitur non generatur in aere, neque è cœlo cadit. Et per consequens non est eiusdem speciei cum ea, quæ è cœlo decedit.

Ratio 2. Deinde: Eadem Manna, quotannis ex iisdem colligitur particularibus arboribus iam supra 40 annos, ut colligentes eâ fatentur, ita ut non desint, qui easdem arbores emant, tanquam singulis annis hoc producentes vestigal. Sântque eodem in loco & eiusdem etiam speciei arbores nonnullæ, super quas Manna hæc non reperitur. Igitur è cœlo non cadit, nam, quæ maior ratio reddi possit de una quàm de altera, præsertim eiusdem speciei arbore, eodem in loco existente, ac per plures continuos annos eam producente, si è cœlo caderet? nulla sanè: quamvis in uno plantarum genere magis quàm reliquo quædam asserri possit apparens ratio. Præterea si Manna cœlestis seu aërea pro sua generatione, peculiarem quandam, uti dictum, cœli constitutionem requirit: ita ut calida & sicca præcedat diurna aëris temperies, nox verò sequatur per æstatem benè frigida, (etenim æstivo tempore potissimum generatur) rationi consonum est, non qualibet die, singulisve noctibus etiam æstivo tempore generari posse, sed rarè admodum, quemadmodum & liquida, præsertim in Calabria. Ad hæc, Manna quâ utimur, quæ quidem in Fraxino & Orno colligitur singulis diebus, Canis præsertim tempore, aut paulò antè, in iisdem reperitur, modò pluvie, præsertim magnæ, aut ventorū vehementia non adfit. Igitur aërea non est.

5. Amplius, si aërea Manna de genere est mellis rosæci seu aërei, à frigore, uti dictum, concreti: cum mel solvatur à calore, ac coaguletur à frigore: sequitur quòd eadem Manna, à frigido, tanquam contrario causis liquefactionis coagulari debeat, solvi verò à calido. Cum verò in ea, quæ in Orno & Fraxino reperitur, contrarium eveniat, nam à calido durior fit atque coagulatur, ab aqua verò solvitur: necessariò sequitur eandem de natura aëreæ & mellis rosæci non esse.

Quod si quis dicat: non modò à Solis calore Mannam in his arboribus repertam concrefcere & duriorē reddi, verū etiam à frigore, ut eam colligentes diū observarunt: aiunt etenim non solum à Sole, verū etiam à frigore, Aquilone videlicet modicè flante in nocte, eam condensari sicciorēque reddi: Dicimus nos, & hac etiam ratione probari, eam non esse rorem è cœlo cadentem. Nam hic cum sit aquæ naturæ, à frigido duntaxat coagulatur. Quæcunque enim sunt aquæ (inquit Arist. lib. 4. Meteo.) non coagulantur ab igne: solvuntur enim ab igne: Quæ verò communia sunt terræ & aquæ, & ab igne coagulantur, & à frigido, ut ipse ait: quoniam ab utrisque incrassantur, recedente videlicet & evaporante humido, diversa tamen ratione. Cum itaque coaguletur, & à Solis calore, & ab aquilonis frigore, hæc quæ in Fraxino & Orno reperitur Manna, necessariò sequitur, eam nec vaporem nec rorem esse, aut ex eisdem ge-

nitam: proinde neque etiam aquæ solius, sed aquæ & terræ esse. Item si à Solis calore, & ab Aquilonis frigore, hæc, quæ in Fraxino & Orno reperitur Manna non solvitur, nec liquefit, sed potius concrefcit, duriorque efficitur: sic ut eam colligentes asserunt, meridie Solēque magis ardente, aridiorē, candidiorē, magisque concretam & coagulatam esse: & collectam iam; ubi humidior fuerit, ac liquefieri cœperit, Soli expositam, albidiorē duriorēque reddi: quis vnquam asserere audeat eam à cœlo fuisse delapsam, atque ex concreto rore genitam? Cum præsertim quæcunque à frigore concrefcunt seu coagulantur, à frigore liquefcant, ut idem tradit Arist. Quinimò Manna hæc ab aqua solvitur atque liquefcit, ut in dies observamus, & eam colligentes testantur: pluvia enim superveniente, confestim solvitur & evanescit, ut primis Augusti imbris ingruentibus observatum est: sequitur itaque à calido & sicco, hoc est, ab igne aut igni simili fuisse coagulatam. Ergo non erit aërea. Nam quæcunque sunt aquæ, inquit Arist. non coagulantur ab igne: solvuntur enim ab igne. At vapor aquæ signum est, eodem teste: eo enim consistente, est aqua, ut in ollarū operculis videmus. Cum itaque non ab igne, neque à Sole, sed ab aqua solvatur atque liquefcant Manna hæc in Fraxino & Orno duntaxat reperta, coaguleturque ac durior reddatur à calido, demonstrativè concluditur, eam non esse de genere roris, nec ex concretis à frigore vaporibus genitam, neque è cœlo cadivam si saltem prædictis Arist. rationibus ac fundamentis fides adhibenda. Adde quòd, ut huius Mannæ copia maior generetur, contraria requiratur particularis aëris constitutio ab aërea: nam si eo tempore, quo emanare consuevit, dies pluviosus præcesserit, & frigida quodammodo, sequaturque admodum calida & sicca altera aut tertia, maior, ut aiunt, iisdem arboribus quantitas colligitur. Quâ itidem ratione aërea seu rosæci esse non poterit.

Quod si quis rationibus destitutus, ad cæcas & occultas causas confugerit, inquiens, causam ob quam Manna hæc in Fraxinis & Ornis duntaxat reperitur, esse earundem arborum proprietatem quandam, ob quam ad seipsas magis alliciant, trahantque hunc suavem liquorem è cœlo cadentem, quàm cæteræ arbores, quemadmodum magnes ferrum, & succinum paleam: Dicemus: cur hæc proprietas non cuilibet particulari eiusdem speciei arbori conveniat? Nam ut cuilibet magneti ac succino datum est, ferrum & paleam trahere, ita sanè & cuius Fraxino & Orno hæc facultas tribui debet. Atqui per multos annos, eosque continuos observatum est, in una regione eodēque loco quotannis determinatas quasdam Fraxinos & Ornos talem in se continuisse dulcem liquorem: quasdam verò aliàs eodem in loco existentes, eiusdem magnitudinis, eiusdemque ætatis nequaquam. Observatū præterea diversæ magnitudinis ac ætatis quasdam particulares arbores iam dictarum, eodēque in loco consistentes, non tantum quotannis eiusmodi dulcem in se continere liquorem, sed etiam certis temporibus: ut puta sub cane, vel paulò antè: quasdam verò nunquam. Quibus de causis nequaquam concedere aut fateri possumus, peculiari quadam illud fieri Fraxini & Orni proprietate: quoniam singulis hæc inesset proprietas, etiam si non æqualiter in omnibus. Non itaque à tota substantia seu specifica forma Fraxini & Ornitalem sibi liquorem alliciunt è cœlo vel aere

cadentē nam omnibus talis esset trahēdi facultas, quia omnibus vna eademque forma & species. Nunc verò in paucis id observatur.

*Verè Man-
na genera-
tio in Fra-
xino.*

Sanè iam Maio & Iunio mensibus Canicula antegressis liquor ille dulcis intra cortices earum continetur, quo paulatim cocto, adventante ardentis Sij calore, cortex arefit, eoque scisso aut fiso, liquor foras trahitur, atque ab eodem calore iterum concrecit & condensatur in grumos, aut gummi specie granula. Imò etiam non incisis corticibus, ante caniculam hæc Manna sæpè emanare visa est, præsertim in Ornīs: siue iam dicas tanquam superfluum quiddam nec alimento commodum à natura arboris foras protrudi, siue à Solis vi & calore foras elici, siue utraque causâ concurrente, quod nobis verisimilius videtur. Neque tamen sufficiebat expulsio illa arboris & attractio Solis, si huius quoque calor coctor & codensator accederet. Ex quib. perspicue intelligi potest Manna generatio in Fraxino & Orno, vel à mediocriter in naturæ contemplatione versatis.

*Obiectio di-
lucitur.*

At si dixerit fortè aliquis, roridam hanc Mannam non esse velut superfluum quiddam arboris, aut alienum, sed simile & familiare, ac velut alimentum quoddam, & propterea ab eis attrahitur quæremus ex eo, quæ causa sit, quod tam continuè & diu tamque copiosè ab iisdem excernatur & non potius detineatur? Item quæ possit esse eius diversitatis causa, Solem opitulari, ut eadem Manna imbibatur prius, siccet & arefiat cortex, rarefiat & scindatur idem: deinde Canis fervidus calor eundem humorem rursus evocet, condenset ac coagulet, quo tempore corticem multò etiam magis exsiccare deberet, quam præteritis mensibus, Maio & Iunio, potissimum cum absque incisione aliqua sæpius spontè ex iisdem arboribus prodeat Canis tempore, & antè, ut de Ornīs dictum. Aut quid impedit, quominus eadem Manna prædictis mensibus non fuerit à Solis calore concreta & coagulata instar gummi circa cortices dictarum arborum, potius quam in iisdem imbibita & intro attracta? præsertim cum ab eodem calore Canis tempore iterum condensata, & gummi instar granulosa reddatur.

*Quidam
decepti.*

Hoc loco notandum doctissimos quosdam viros à villicis & pastoribus Calabris deceptos, falsò asserentibus, Mannam hanc, quæ in Fraxinis & Ornīs reperitur, manè antequam Solis calor invaleseat, colligi, cum communiter contrarium & hodiè observetur, semperque observatum sit. Non enim manè, priusquam Sol valdè perurat, ut ipsi falsò retulerunt, sed meridie, Solèque servidissimo eam colligunt: neque tamen à Solis calore rarefcit, solvitur aut evanescit, sed potius concrecit, & durior ac candidior redditur. Quapropter eam, quæ Ornīs innascitur, tertia vel quarta à Solis ortu hora colligunt, quod vel à remissione calore condensetur, cum terrestrioris naturæ sit eius succus, quam Fraxini. Imò eandem quandòque, ut aiunt, etiam antè Solis ortum colligunt, sed non nisi ubi pridie inclinante iam Sole profluxerit, & ab eodem concreta fuerit, aut certè noctu flante Aquilone fuerit coagulata. Idque ob eandem causam, ne Sole superveniente sicciior aridiiorque reddatur, præsertim ubi non spontè, sed vi, adhibitis casuris, profuerit.

*Manna
arboræa nō
cælestis.*

Ex dictis liquet, Mannam hanc arboream, non æream aut cælestem dicendam, quod iisdem semper colligatur arboribus, atque ad eam earum sit propria. Recensendæque hæc arbores inter eas quæ copiosum succum & humorem habent, quod, & spontè, & incisurâ, uti dictum, non

tantum è caudice & brachiis, sed furculis etiam, iuxtaque foliorum pediculos, immò ex ipsis etiam foliis, eum liquorem exspunt. Id tamen non quolibet tempore, sed sub cane & antè etiam: quo tempore hæc arbores à germinatione & fructificatione cessarunt. Quare cum eo tempore succus earum validissimus sit, ob dictam causam, maximè etiam suam ostendit naturam.

*Cur non in
omnibus
Fraxinis
aut Ornīs
Manna vi-
gnatur.*

Sed alia non levis dubitatio discutienda. Dictum enim non omnibus eiusdem generis Fraxinis & Ornīs talem produci liquorem, ex quo fiat Manna: hinc quis inferat, non esse earum proprium humorem seu succum proprium. Huic ita responsum volumus. Proprium utique earum succum esse hinc certò cognosci, quod ex quibusdam earum etiam spontè profluat (nam casuris illatis modo & tempore convenienti, plures emittunt, uti dictum). Quod verò non omnes, sed aliqua tantum hanc Mannam procreent, censendum id fieri ob aliquod impedimentum, ut puta ob defectum aut vitium aliquod, vel ob soli aut regionis diversitatem: quemadmodum & Amygdalarum, Prunorum, Cerasorum, Iuniperorum, & reliquarum quarundam arborum generi contingit, licet eandem habeant naturam.

Est igitur proprius dictarum arborum succus seu humor Manna, quæ quotannis, sub Cane potissimum, in Fraxinis & Ornīs duntaxat, pluribus continuis diebus colligitur, (quæ & se longo tempore Neapoli usum testatur Altomarus, & quotquot ante se per plures annos medici fuerint, ad alvum solvendam usos esse) non ros, Mel æreum, aut Manna, quod sequentibus etiam observationibus confirmatur ab eodem. Nam, inquit, superiniecto linteo, per plures noctes ac dies, supra easdem arbores, ita ut ros iis incumbere non potuerit, inventa nihilominus in eis, iisdemque diebus, ac collecta Manna fuit, arboribus etiam non incisis: id quod fieri haudquaquam potuisset, si spontè ex iisdem arboribus non emanasset, maximè cum supra idem linteum, ne vestigium quidem eiusdem generis rosis, vel liquidæ vel coagulæ mannæ fuerit repertum.

*Experien-
tia confir-
matur
Manna
Fraxini.*

Sed quid opus diu hac in re sermonem protellare, cum plures fide digni, quibus hanc rem penitus investigare decreveram, uno ore confessi sint, mihi que retulerint, se propriis cōspexisse oculis, post collectam in dictis arboribus Mannâ, ex eisdemmet locis reliquam resudasse, emanasse, ac sensim effluxisse, & deinde Solis calore superveniente coagulata fuisse: idque non semel duntaxat, sed sæpius ac sæpius vidisse testati sint.

*Eandem
confirmati-
onem varia
observatio-
nes.*

Aiunt insuper in Fraxini Ornique caudicibus, iuxta corticem sæpius adnatas veluti vesiculas quasdam se invenisse seu tubercula, quas discerpentes, primum liquorem quendam album, dulcem, concretum & crassum in optimam Mannam conversum: deinde minus album, tenuiorem, liquidiorèque, sed dulcem quoque manifestissimè emanantem sæpius cōspexisse: qui etiam à superveniente Solis calore coagulatus, concretus, albidiorque redditus, effectus est Mannæ primæ assimilis: & ubi diu permansisset superflue à Solis calore exsiccatus, inutilis redditus est. Ergo si incisis arboribus, in eisdem incisuris talem repertiunt concretum & coagulatum succum, eiusdem ferè coloris, saporis & consistentiæ, cum ea, quam ex non incisis colligunt, Mannâ, quis unquam hæsitare audeat eam esse earundem arborum succum proprium, spontè ad eosdè ramos, caudicè ac furculos detrusum, potius quam rorè quendam è celo aut ære delapsum? Nemo sanè nisi pertinax valdè.

*Alia.
Tubercula
cælestis
la in Fra-
xino &
Orno,
Mannam
exsudantes.*

Ad-

Experi-
mentum
a cicadâ
aliis.

Addunt & illud: nempe cicadas & alia quedam animalcula se inspexisse, quæ ex dictis arboribus, Ornâ præsertim, cortice perforato, hanc lachrymam exugebant: quibus deinde fugatis, ex iisdem foraminulis seu fissuris, liquorem hunc dulcem profuxisse, huncq; se postmodum à Solis calore coactum legisse, tanquam in optimâ Mannâ coactum.

Aliud.

Observatum præterea relatumq; à fide dignis, se plures secuisse Ornâs, ut ex eis pro vini doliis circulos pararent: quos cum fidissent, soliq; exposuissent, non parvâ in eis huius Mannæ copiam invenerunt: eamque non in cortice, sed ex lignosa ac veluti eiusdem Ornâ medullosa substantia interiori emanantem.

Aliud.

Testatus item quidam Faber ferrarius, vir probus, cuius nomen Cæsar de Ruodi, se, cum in quadam sylva struendo igne carbonem pararet, vidisse ex orno vicina Mannam resudasse, & ab eodem igne paullo post coagulatam fuisse.

Alia diffi-
cultas ex-
plicatur.

Cæterum & difficultas hic excutienda. Nam cum dictarum arborum cortex & folia amaro sint sapore, non abs re queret quispiam, qui fieri possit ut tam dulcis liquor ex iisdem arboribus, si earum succus sit proprius, exsudare possit? Dicendum, hunc humorem non ex cortice, sed ipsa ligni interioris substantia, quæ sapore dulcis ferè est, aut saltem non amara, oriri, & per corticis fissuras promanare.

Alia.

Sed, cur corticis amaror contactu continuo eandem non inficit suo amarore? nimirum eiusdem corticis humor, exiguus cum sit, à Solis calore coactus, tandem & ipse dulcis redditur. Et quia maior succi ligni quam succi corticis copia, illius sapor, non huius prævalet. Adde quod cum per tenues ac angustos corticis meatus idem excernatur ac transsudet humor, quod eius crassum est, in substantiam corticis impingitur, ita ut per eos expelli nequeat, nisi quod dulce & tenue existit. Id quod contingit etiam in separatione aquæ dulcis à salsa & amara per vas cereum ac tenue, per quod tenues dulcesque aquæ partes resudant: reliquæ, transsudare ineptæ, obhærent.

Ab aqua
separatio
ne.

Certum autem eiusmodi Mannam quam in Fraxino admodum copiosam provenire diximus, in Ornâ foliis nunquam vel colligi vel reperiri: imò nec in ramis aut surculis, nisi perquam rarissimè: & fortè quæ neutiquam in iis sit genita: Sed quæ ex caudice aut ramis ipsi proximis defluerit. Eam verò in caudicibus seu truncis, aut crassioribus ramis duntaxat colligunt. Causa autem esse potest, quod cum in faxis magis montosisq; ac siccis locis proveniat Ornâ, siccioris etiam naturæ, h.e. minus humidæ sit quam Fraxinus, quæ, ut dictum, locis humidioribus, concavisq; magis gaudet, vel Theoph. & Plin. auctoribus. Quapropter Ornâ tantam in se non continet humiditatem superfluum, nec adeo dilutam ac tenuem ut ad folia usque exiguosque ramulos perveniat. Est item scabrosa arbor, ita ut faciliè priusquam ad folia usque aut surculos promanet, in caudicis crassiorumque ramorum corticem absumatur. Quod vel ex eo probatur: quod qui eam colligunt, aiunt huius arboris Mannam perfectiorem esse, si manè & vespere legatur, quam meridie sub ardente Sole. Quia ex immodico Solis calore aridior sicciorque redditur, & propterea imperfectior. Contrà quam in Fraxini foliis fiat: in quibus non manè nec vespere, sed meridie, ac calidissimis diei horis, ut dictum; colligitur Manna. Manè enim humidior cum sit, colligi nequit.

Cur Ornâ
in caudice
& ramis,
non item
in foliis
& surculis
Mannam
reddat.

Minima
in foliis.

Satis autem exigua est ea, quam in foliis reperit, & veluti milium parva eius grana: ita ut facile coniici possit ex eiusdem arboris ramis super

folia decidisse potius, quam in eisdem genitam esse: aut saltem propterea, quod magna ex parte ut collectores referunt, in Fraxinis Manna emanat ex ramis, ea potissimum parte, quæ foliorum pediculi eisdem annectuntur, atque in eisdem mer pediculis & ramis coalescentem inveniunt. Poterit ob id, quæ in foliis reperitur per eosdem pediculos ad folia effluxisse, cum tam minuta sit, ut vix semunciam vna alterave die ex foliis colligat.

Nec alienum à ratione cuiuspiam videri debet, quod in Fraxini foliis & iuxta pediculos eorum reperitur, cum id eveniat propter Fraxini humiditatem superfluum, quæ non tantum per caudicem & ramos diffundi, spargi atque transmitti queat, sed & ad foliorum exortum atq; ipsa adeo folia, per quorum poros transsudet, & à Solis calore concreseat. Aiunt etiam minuta illa grana, quæ manè supra folia reperiunt, eodè etiam die Sole superveniente, augeri maioraque reddi, quæ postea vespere colligunt. Quod fieri haudquaquam posset, si ex aëre fuisset delapsa: nam à Solis calore potius liquefacta ac absumpta fuisset quam concreta & adaucta.

Quapropter valeant, qui Mannâ in Fraxinis & Ornâ foliis repertâ, aëream seu roridam, ac è celo delapsam esse contendunt. Dictum autem non abs re, folis: Nam contingere potest, ut eadè arbores in quibusdam locis, in quibus aërea Manna decidit, reperiantur: & ita supra eandem etiam decidere poterit. At non supra eas solas, & quotidie per multos dies, sed supra ceteras quoque oēs, ut & herbas, & frutices, & lapides eiusdè loci. At quæ in Fraxinis & Ornâ foliis generatur & reperitur, non tantum spontè certis temporibus ex iis profluit, sed & incisione facta copiosius.

Verum non unus est duntaxat earum incisionis modus: nam quidam factis nonnullis incisuris in toto caudice, sequenti demum die eam colligunt. Quidam verò aliquot diebus ante easdè arbores incidunt inferioribus tantum partibus, & deinde eadem collecta, quæ primò effluit, demum & aliam effluere sinunt, ac denuò colligunt. Alij verò, prætermittendo omnino ea, quæ per primas effluit incisuras, post paucos dies à iis in locis superioribus easdè arbores incidentes colligunt: quæ quidè præ cæteris dulcior, ac non parum suavior existit, purgata, ut aiunt, per primas incisiones arbore, h.e. excreto eo humore, qui impurius, & propterea amarior & crudior erat. Id verò in Ornâ potius quam Fraxinis non abs re machinati sunt: nam Fraxini humidiores cum sint, ut dictum, spontè magis, non tantum è caudicibus & ramis, verum etiâ è foliis eorūque pediculis, & qui iuxta eos sunt oculis, talem emittunt lachrymam. At Ornâ, ut quæ sicciores natura sint, h.e. minus quam Fraxini humide, corticisq; duriores & scabriores, locisq; saxosis, montosis ac siccis degant, tantam in se humiditatis copiam non continet: nec adeo dilutus & tenuis est eorū humor, ut ad ramos & folia eum spontè emittere valeant: sed in caudicem solum, & rarissimè in ramos. Quapropter ut copiosius effluat ex eis humor, eisdè vulnera iniiciunt: ita. n. & promptius effluit, & à Solis etiâ calore, non parum arbores incisæ ad expulsionem iuvantur, eundem scilicet humorem ad corticem trahente.

Validissimis itaq; rationibus atq; experientia probatum est, eam Mannâ qua hoc tempore in Italia vititur, quæque etiâ prædecessores eorū vni fuere per plures annos, ad alvum molliendâ, non esse eam, quæ eiusdè generis cum rore existit, & de qua Arabes scripsere, sed Fraxini ac Ornâ succum proprium atque coactum, quæ ex eisdè duntaxat in regno Neapol. plarisque in locis, præsertim Calabria colligunt, & per plures annos se collegisse fatentur, hunc colligendi modum à maioribus habentes.

Cur in Fra-
xini foliis
potius quàm
Ornâ con-
creseat.

Incisionis
modi.

1.
2.
3.

Fraxini
plus emit-
tunt Mannâ
quam Ornâ:
cur?

Hæc de Mannæ arboreæ generatione, generationisque inodo, quantâ potuimus diligentia ex Altomari doctissimis scriptis collecta approbat etiam doctrina insignis Medicus & Philosophus Goropius: qui in suo Niloscopio ita scribit: In regno Neapolitano, in collibus plurimis & clivis montium Ornus multa luxuriat, quæ vulnerata, Mannam nostram, quam Calabram vocamus, exsudat, quæ Mellis ærei & Mannæ verè loco uti ferè solemus, eo quod huius incerta, illius certa copia, & arbores quotannis, ær non quotannis idem reddat. Huic tamen Altomari Goropii & nostro sanè iudicio probabili ac verisimili sese obiciunt Matth. Cæsalp. & alij quidam.

Contra-
ria opinio
Matth. &
Cæsalp.

Foliorum
Mannæ.

Sic enim Matth. inquit. Mannæ alterum genus à Calabris defertur, plurimi penditur quæ stirpium frondibus incidens colligitur: proinde foliorum Mannæ cognominata, minutis granulis constans, translucida, gravis, Mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis atque suavis. Secundas partes sibi adsciscit, quæ ramis insidet. 3. Tercias vera, quæ lapidibus in solo inhæret. Hæc granulis constat crassioribus, & calore longè minus sincero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo deciderat Cossentia, quæ est Calabria civitas, mihi facta fuit copia super Fraxineis frondibus, quæ iulapii perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi ibi ab incolis, quod hæc manè legitur, priusquam Sol exortus admodum excalfaciatur. Namque postea Sole liquefacta absorbtæque facillè evanescit. [Hoc planè negat Altomarus & ait, Fraxineis & Orneam Mannam solam à calore concrescere & indurari.] Quapropter plerique (ut à nonnullis audiui) ubi in magna deciderit copia, summo manè arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, ubi concretam maiori commodò legunt. Non parum aberrat Altomarus, cum contendit Mannam quæ in Apulia & Calabria è Fraxineis legitur foliis, è cælo haudquaquam decidere sed ex ipsa planta exsudare. Explodenda autem omnino videtur sententia Monachorum, cum pro certo asserant, Sirio ardente Mannam non solum roris modo super arborum & herbarum folia reperiri æris & cæli clementia, sed etiam arboribus, Fraxino scilicet & Orno absque aliquo cæli rore, gummi modo, inciso earum cortice, in lachrymas concrescere. Siquidem ea Mannæ, quæ inciso harum arborum cortice collachrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem Mannæ, quæ diebus superioribus easdem in arbores ab ære deciderat. Nam cum illis regionibus usu veniat, quæ præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo flore affatim abundeque madescant, sitque cortex Solis ardore nimio sitiens ac rimosus, magnam liquoris quantitatem intra se absorbet. Quo fit, ut postmodum exurente canicula, inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concreseat: qui tamen cum leves fungosique sunt ob arboris succi missionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ viribus correspondent. Quod autem id tantum Fraxino Orneoglossoque eveniat, cum melleus ille ros in universum omnes occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, ut magnetis ad ferrum, & succini ad paleas. Quippe omnibus clarum est, apud Calabros & Apulos solam Fraxinum & congenerem Orneoglossum Mannam in se contrahere, retinere, densare ac cohibere: ex aliis verò arboribus eandem statim defluere, & in subiectas herbas, petras, solumque diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciso cortice, non sanè pri-

Altomarus
not.

Monachi
repreh.

Fraxinum
& Orneum
nullam
Mannam
exsudare.

mò, secundum naturam, sed ex accidenti defluit Mannæ. Verum optimi illi patres [Monachi] contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt. At incolæ qui ex maiore huius liquoris proventu plus auri referunt, rei naturam diligentius investigarunt. Monachorum sententiæ adstipulatur Altomarus, cum ipse sibi persuadeat, communis usus Mannam, nihil roscidi cælestisve liquoris continere, sed tantum [ex arbore esse:] quod etsi multis conatur ipse comprobare, cum tamen plura sint quæ non consentiunt, id ego examinandum sapientioribus relinquo. Hæc Matth. contra Monachos & Altomarum.

Ex arbore.

Cui adstipulari videtur Cæsalp. sic scribens: Disquirendum utrum Mannæ, qua utimur sit inter genera mellis ærei, an prorsus succus Fraxini & Orni, ut contendere nituntur quidam ex recentioribus, & Mannam nostram, à genere Mellis & Mannæ Arabum explodunt. At eo modo [quo illi de Fraxino & Orno] cavillari etiam de Quercu licebit, cuius foliis maxime insidet mel acreum. Si enim ros non magis super unam plantam quam aliam decidit, cur maxime hoc genus reperitur in Quercu? Quod si id tribuatur naturæ Quercus, ut liquorem illam cælestem conservet, aliæ autem plantæ magis & minus absument, cur eadem non liceat & Fraxinis & Ornis assignare? Quum enim intimè hauriant hunc rorem, totum autem non absument in nutrimentum, aut ob multitudinem, aut ob aliam causam, necesse est, ut reliquum tanquam excrementum expuant, alteratum tamen & magis addensatum, quam in Quercu, ob aliquam eius concoctionem, ob id non in foliis solum reperitur, ut in multis aliis arboribus, sed undique ex intimis corporis exit. In foliis autem Quercus maxime reperiri melleum liquorem dicimus, quia ea arbor minime omnium bibat eius hominem: ideirco defluit mellea substantia ex iis, non multum addensata, & Sole adventante facillè evanescit, ut contingit substantiæ æreæ facillè in spiritum resolvibili. In quibus autem paucissima, aut nulla reperitur huiusmodi concretio, cum tamen locus eo humore scateat, ut quibusdam Fraxinis & Ornis contingere aiunt, absumentur avidius eiusmodi humor in earum nutrimentum, ideo nec ros liquidus permanet in foliis, nec expuitur addensatus. Neque illud omnino verum à frigore noctis addensari rorem in melleam substantiam, ut modò concreseat ad similitudinem pruinae ob vehementiorem frigiditatem, modò in liquidiorum substantiam ad roris similitudinem à minori frigiditate. Non enim hæc corpora aquea tantum sunt, ut ros & pruina, sed terram habent æri mixtam, ut tradit Arist. 4. Meteo. c. 7. de melle. Nam & mel quod apes cōdunt in suis alveolis, ex huiusmodi rore constat: quodque super diversas plantas colligitur, non succus earum, neque fructus, neque pars, sed eiusdem est cum rore generis, ut testatur Gal. 3. de Alim. fac. c. 39. non tamen omnino ros, simplex scilicet aqua, sed ob æstivam caliditatem terræ in halitum digestæ commixta, & incrassata magis & minus in melleam substantiam. Eget tamen halitus aqueus frigiditate noctis, ut constet, simplex quidem in rorem & pruina, commixtus autem in melleam substantiam, quæ non amplius à solo calido liquatur, sed ab humido, ut sales. Aliqua tamen ex parte à calido sicco liquari huiusmodi corpora, quatenus à frigore condensata sunt, non est absurdum, ut contingit Nitro, Alumi, Calcantho, Saccharo: In igne enim prius lique-

liquefcunt, deinde ficeantur: humido autem frigidum id eſt, aqueo, omnia hæc corpora ſolvuntur, non calido, quale eſt Oleum. Hactenus Caſalp.

*Caſalp. & Matth. opi-
nio reſer-
tur.* Sed quæ tùm ipſe, tùm Matth. protulit adverſus ſententiam Monachorum & Altomari, minime nobis videntur evertere eius rationes, & experimenta quanquam iſdem etiam Amatus ſubſcribat.

*Apollo re-
prehend.* Hæc, inquit Apollo [de ſaccharo ſcribens adverſus Matth.] naturæ ſunt arcana, Philoſophis ipſis incomperta: nec verſimile eſt tantam mellei roris copiam intrudi poſſe, quanta per tot dies exhauritur, &c. Sed ipſe etiam Apollo, in re ſibi incognita, uti pater, fluctuans, Monachos temerè carpit: mox ad naturæ arcana, ignorantium aſylum confugit, Philoſophis dicens incomperat, cuius tamen poſtea cauſam & modum hariolari veriùs quàm ſtudioſa inquiſitione veſtigare videtur.

Obſervatio. Pena & Lob. tradunt, ramos magnos Laricis & Fraxini præciſos, atque in vinariam cellam quo æſtatis tempore Manna colligi ſolitum eſt aſportatos, Mannam poſtero die, quanquam non perinde nitidam oſtendere: quæ omnia, ut ipſorum reliqua: nec non etiam ea quæ Pamphilus Herilacus de Manna ex Ornifraxino tradit, cum Altomari ſententia optimè conſentiunt. Conſiderentur etiam alia quæ antea ex iſdem tradita de generatione Mannæ, & de Elæomelite: quæ itidem omnia facere videntur pro Altomari.

*Non eſt
ſacchar.
Gal.* Mirum autem Galeni temporibus neminem iſtud, ac ne ipſum quidem Galenum tale quiddam obſervaffe, vitam quoque Romæ agentem. Nemo enim aſſerere audebit Mannam hanc id eſſe, quod à Gal. 7. ſimpl. ſacchar nominatur. Nam id quoque ut de Melle ſaccharo dicebat Dioſc. ex India & felici Arabia convehitur, ut Gal. inquit, & in calamis, ut aiunt, concreſcit, non in Fraxinis & Ornif, ut à prædictis autoribus conſtanter aſſeritur. Ideoque idem eſſe cum Altomari putamus Mel ſaccharum Dioſc. & ſacchar Gal. de quo plenius ſuo loco.

*Elæomeli
inditum
ſeribus.* Nec quicquam etiam referre ait idem Altomarus, ſi Theoph. cæterique veteres autores, qui de plantis ſcripſerunt, inter eas arbores, è quibus humor emanat, coagulatur atque conſiſtit, non connumerarint: nam neque Oleam tam domeſticam quàm ſilveſtrem, inquit, quæ ſpontè, & vi etiam ſimilem procreat lachrymam, ut diu à quibuldam obſervatum eſt meminerunt.

*Crimini er-
ror.* Cæterum ex his, qui Thuris Mannam cæleſtem hanc [ſic vocat Matth. hanc Fraxini & Orni Mannam, cuius hæc ſunt verba] eſſe crediderunt, Crinitus Florentinus quoque fuit: in cuius cenſuram Manardus Ferrarienſis lib. 1. ſuarum epiſt. peculiarem epiſtolam conſcripſit. Veruntamen venia illi danda eſt, cum & Serapio, qui Mauritanis omnibus in ſimpl. medic. hiftoria præſtitit, Thuris Mannam cum cæleſti ineptè confundat.

*Serap. lap-
ſus.* Braſſavolus, Apollo & alii quidem prædictorū autorum Mannam Calabriensem triplicem faciunt: primam & præſtantiffimam, vulgò Mannam de folio dictam. Quippe ruſtici folia aptant, & veluti tegete extendunt: plantatque latiorum foliorum arbores, ut aptius colligatur, & parum ſupra aliam rem cadat. Eadem & frondacea dicitur, quod ſtirpium frondibus inſidens colligatur: atque oblongis conſtat granulis. tranſlucens, gravis, maſtiches in morem lenta primum, mox facilè liqueſcens, alba & ſuavis. Secundas ſibi vendicat, quæ trunco, ligno & arborum ramis effluit ac in ligni ſel hæret. Ideo & ligni vel trunci Mannam, alii Man-

nam è corpore vocat. Tertia cæteris deterior, in terram defluens aut petras, arenulis permixta, colore livente, minus ſincera. Hæc Manna terre dicitur. Eadem igitur res ſupra diverſa cadens, aut è diverſis promanans, varia nomina, diverſaque ſpecies (ſi modò verè differentia ſpecierum dici poſſit) vel varietates ſortitur.

*Amati opi-
nio de diffe-
rentiis Cal-
abricæ.* Verum aliter Amatus de Calabricæ differentiis ſtatuit, dum putat eam ex aëre defluam eſſe. Sic enim ait: Manna eſt ros qui præcipuè cadit in Calabria, unum ſupra folia, quod perfectiſſimum eſt, vulgò dictum Manna de folio. Aliud ſupra ramos & caudices arborum, primò deterius, ſed craſſius & corpulentius. Tertium verò ſupra terram, cæteris deterius. Quæ verò ſuper lapides cadit, mea ſententia, inquit, cæteris generibus nobilior cenſenda eſt: dicitur verò Calabrenſis Manna hæc Maſticheina, quæ tanquam præcipua celebratur & in pretio hodiè habetur.

*Maſticheina.
Amarior
Orni.* Altomarus amariorem dicit eam quæ incilis arboribus proſilicet, Calabria Ideo Manna forzata dictam. Hæc ex Orno eſt.

Ita vides quanta ſit autorum varietas in Mannæ hiftoria & generatione. Nunc Calabrenſem Amatus Maſticheinam vocat, qualem plerique alii Orientalem dicunt: & nobiliorem æſtimat quæ ſupra petras cadit, quàm alii deterrimam putant.

*Caſalp.
opinio de
iſdem.* Pamph. Heril. Mannam ex frondibus facillimè liquari ait à Sole, idque Manna ex corpore non cõtigere. Adhuc aliter diſtinguit Caſalp. ſic tradens. Fraxinum & Orni ſolas Mannam ferre teſtatur [Sy-
vaticus] in Calabria, circa canis ortum, cuius eſt vſus in tota Italia ad alvum leniendam diſſolutè iure, aut ſero, pondere duarum vnciarum aut trium: mitiſſimum. n. eſt medicamentum, ſolùm tenues humores educens. Sunt aut micæ quædã candidæ, aut flauelcentes, pingues, ſapore mellis. Eius differentiæ ſunt: Nam quædam minutionibus micis conſtat, quæ Mannam foliorum vocat, quia ex foliis colligatur, quæ magis probatur: altera craſſioribus, quæ Mannam corporis appellant, quia ex ramis, tanquæ ex corpore arboris habeant: & hæc aut ſpontè, aut vulnerato cortice: [hæc ſanè contrariantur opinioni Caſalpini, qui negat Mannam ex arbore promanare, de qua re antè] Nā ex vulnerè primò exit liquor turbidus, naſeoſus cum quadam amaritudine: poſtea emanat purior, quamvis glebis grandioribus.

*Doſis mo-
diſque ex-
hibendi.* Probatur pinguis, & quadantenus tranſlucida, Maſtiches quàm ſimillima. Improbatur arida, & cinerei coloris. Item ſapor optimæ ſuavis cum dulcedine modicè linguam mordens, quæ. n. morſu caret, euanida eſt, & quæ naſeoſa, eſt impura, aut adulterata, aut ſenæ infuſione, aut addito Scammonio.

*Caſalp.
not.
Turbida.
Purior.* Si deſit Syriaca Manna aut Calabriensis, vt edum monet Lob. Brianſonenſi ab vnc. j. & ſad vnc. iij. Et aſſerit quosdã inſtitores, qui illinc veniebant, hodie illic per paucam aut nullam inueniri, planèque conqueſtos deſuiſſe: quod an verum de Calabria, viderint incolæ.

*Adulter-
rium.* Matth. ait Mannâ Italicam, præſertim Calabriçâ pluribus annis incorruptam perdurare. Id negat Altomarus: & bonitatem eius perfectâ non ſupra annum extendit. Herilacus cauet ne in compoſitionibus Arabum vtamur Manna dicta ex corpore: & addit eiufmodi gũmis nos falſò vti pro Manna.

Duratio. Lacuna Mannam ex Calabria tantæ bonitatis dicit, vt conferri poſſit cum Orientali.

*Similis
Perſica.* Garcias Mannam Calabrinam confert cum ea quæ ex Perſiæ Becora vrbe aduehitur, magnis glebis, admittis plerumque foliis.

Et Acoſta ei ſimilem dicit adulterinam quandam in Ormuz, & tertiam Indicam, de qua & alijs Indicis mox. Idem etiam teſtatur vulgatiorem Mannam in Hiſpania eſſe Calabrinam, verum meliorem quæ ex Oriente Venetias adfertur.

Manna Halepi.

Rauvolff. quoque Mannam quandam Halepi haberi ſcribit, ſimilem Calabrinæ. De Manna tradentes conſule etiam Coſtæum & Quinquernum, quorum neuter nunc nobis hæc commentantibus eſt ad manus.

An omni Manna Medicis liceat ſui?

Tandem vt ad vires tranſeamus, placet iucundâ & vtilem Medicis hoc loco quæſtionem præmittere. Nam cum conſtet, ſaltem ex probatiſſimorum autorum placitis duplicem eſſe Mannæ originem: alterâ ex aëre ſeu rore: alterâ ex Fraxino & Orno: harumque varias eſſe differentias: quaeritur an Medicis indiſſerenter atque innoxie eiſdem mannæ ſpeciebus, alterâque pro alterâ vti liceat: & num vna eiſdem ſpeciei ſit alterâ perfectior: & quæ imperfectior quodammodo earum eſt, nunquid omnino vitanda & explodenda?

Altomari diligentiffimi de Manna ſcriptoris iudicio, *Aerea Manna*, ex rore genita, ab Arabibusque deſcripta, potiſſimum concreta, & quam Meſues comendat, ad eos uſus quos ipſe ac Serap. & Avic. probant, eſt vtiliſſima. Eius vires antequam poſuimus poſt generalem Mannæ hiftoriâ. At eius deſectum, num *arborea* ſeu *Fraxinea* & *Calabrina* dicta liceat vti? Cum, vt oſtenſum, ex Fraxino, & Orno quæ Fraxinus ſylve ſtris eſt, profluat, utique earum vires quodammodo imitabitur. Nam ſi mel roſcidum aëreque Manna cadens ſuſcipit aliquid de virtute plantarum ſupra quas cadit, vt Gal. & Meſ. volunt, quantum magis proprius earundem plantarum ſuccus, eaſdem continebit facultates, quæ ipſis arboribus propriæ ſunt?

Vires & temperam. Manna Calabr.

Cum itaque *Manna Calabrica* Fraxinea, ſeu lachryma Fraxini, quam Mannâ vocant, dulcis ſit cum obſcuro quodam amatore, nec multo craſſo lutoque humore plena, conſequens eſt moderatè calidam eſſe, gratam & naturæ noſtræ amicam. Et ob dictas facultates, vt diſcimus ex 4. ſimpl. vim habebit concoquendi, laxandi & rarefaciendi, quemadmodum reliqua dulcia: nec non fundendi, laxigandi ac molliendi, ex 4. & 5. de ſimpl. Gal. Et vt ſumatim dicamus, cunctas etiam præſtabit vtilitates, quas Arabes *aërea Manna* tribuerunt, quatenus dulcis eſt, quavis non tantæ humiditatis ſit particeps, neque aded temperatè calida exiſtat. Amaritudo. n. vix ſenſu perceptibilis, talis non eſt, quæ dulcedinis vim obſcure aut impedire poſſit. Eius tamen ratione etiam magis abſtergendi vim habebit, extenuabit, humores craſſos incidet, ac inſarctus liberabit. Quapropter & menſes movebit, pituitam & puſe pectore exterminabit, tantò efficacius quantum magis à dulcedine ad amarorem inclinabit. Quapropter non ſolum probandus fraxineæ, & Orni Mannæ uſus, ſed propter hunc vel maximè præ alijs deligenda. Sed quid opus multis rationibus, ubi ſenſus & experientia in aperto ſunt? Nam rationes quaerere earum rerum, quæ patent ſenſui, infirmitas quadam intellectus eſt, vt merito Ariſt. dixit in 8. phyſ. contra Zenonem omnia quieſcere dicentem.

Ariſt. diſt. contra Zenonem.

Neque. n. ipſe ſolus, inquit idem Altomarus, ſed oēs ante me & iuxta me in hac regione medici hac Manna bono ac felici ſucceſſu, citra ullam noxam eorum, qui ſumpſerunt, uſi ſunt, præſertim ad alvum molliendam. Nam nec inquietudines & ſaltidia, neque tormina, colliquationem, ſuperpurgationem aut cuiusmodi malum

ſymptoma aſſumpta excitat, aut excitavit vlla, ſive ex folijs, ramis aut caudice fuerit collecta. Omnino enim ſe prædictos uſus omnes feliciffimè expertum eſſe Deuſa immortalis teſtem advocat idem Altomarus, omnesque medicos poſteros ad eius uſum inuitat & hortatur. Ab ea verò quæ incifione prolicitur, cauere abſtinentum in ardentibus febribus, alvi fluoribus, dyſenterijs, alijsque calidioribus morbis, ſimiliſque naturæ corporibus: ac etiam æſtate, regionibus, annique conſtitutionibus valdè calidis: non tamen aded, vt cætera pharmaca alvum ſolventia, quæ calidiora ſunt, dictis temporibus, locis atque perſonis prohibendam cenſet. Eius tamen uſum, quæ ex folijs eorumque pediculis ac oculis profluat, quolibet anni tempore, quavis corporis conſtitutione ac morbo exhiberi tutius poſſe. Denique ubi *Arabum Manna* haberi nequeat, eâ utendum ſitadet, quæ ſpontè ex dictis arboribus emanat: nam eoſdem ferè præſtare uſus, quos Arabes ſæ Mannæ tribuerunt, & longè plures, præſertim eam, quæ ex folijs & pediculis eorum colligitur: quod ſincerior, dilutior ac tenuior ſit cæteris, quippe magis concocta, ideòque dulcior: ac de foliorum viribus non nihil participet, quorum ſuccus, ut ſuo loco dictum, ſerpentum ictibus valdè opitulatur, Dioſc. & Plin. auctoribus. Hæcque non ſolum ſerpentum ictibus, ſed & eadem ratione malignis peſtilentibusque febribus auxiliari. Huic proximam eſſe, quæ ex ramis & caudice ſpontè profluat. Tertiam in bonitate eſſe eam, quæ non ex primis illatis caſuris colligitur, videlicet quæ ex eiſdem primò profluat, ſed ex alijs vulneribus poſt aliquot dies factis. Nam quod primò effluit, impurum, inconſectum, ac excrementoſum valdè eſſe: & proinde puriorem, perfectiorem dulcioriſque ex ſecundis caſuris. Neque tamen penitus & illam reſpuendam ſcribit quæ primò primis illis incifuris profluat. Nam & hanc quoque, licet amaritudinis cuiusdam ſit particeps, dulcedinem tamen magis præ ſe ferre, quæ perpetuò in ea prævaleat: nec aliter diſſerre à prioribus, niſi quod calidior ſit, quapropter etiam valentiùs operetur, ſibi que ita longa experientia confirmatum eſſe. Ac ſi noxa quædam ex eius uſu, vt tormina, calores, &c. ſuperuenerint, id medici culpa, minùs rectè ac inſteſtativè ea utentis, aut morbis vel corporibus, quibus non competeſcit, exhibentis, factum eſſe: aut quod plus æquo dederit, vel Mannam aëream putarit: aut certè quod pro hac ipſa aliam vitioſam aut adulteratam præbuerit, conſtanter aſſeverat.

Cautio.

Serpentum ictus.

Febres malignæ Bonitatem earum gradus.

Suadet tamen ſemper recentiffimam, quantum fieri poſſit, deligendam, humidioriſque: vetuſtam & aridam omnino vitandam.

Quæ ſi ita ſe habeant, quis Mannæ Calabrinæ, quæ ex Fraxino & Orno eſt, uſum deinceps auſit repudiare. Sed iam & cæteras Mannæ differentias perſequamur.

MANNA ORIENTALIS MASTICHINA.

MANNA etiam ex partibus Orientalibus ad nos deſertur, & præſertim ex monte Libano. Venetis magna copia habetur. Braſſavolus ſcribit ex Orientalibus & Meridionalibus

Granulis ſum.

hus partibus & alterum genus Mannæ importari, sicut mel liquidum, præter illud albicans granulofum, hoc est, ut ille ait, Manna Arabum. Et addit: Nicol. Nicolucium à Mauro quodam huius liquidæ Mannæ pyxidem emisse, & ea mirros effectus fecisse.

Amatus quoque tradit Mannam Orientalem ex monte Libano & aliis locis Venetias illatam aliquando granulofam, aliquando liquidam, mel referentem. Primamque Arabes Mannam absolutè, secundam Tereniabin vocare.

Mastichina Bellon. priorem Mastichinam vocat, pellucidamque esse ait, exiguo grano: atque hanc præcipuam agnoscere Venetos, *granulatam* dictam: Gallis *Granatam*: vulgò Mastichinam dici, quod Mastiche sit adsimilis.

Orientalem Mannam parvi fieri in Italia Monachi tradunt, quod non possit haberi ita recens, ut Calabrienfis.

Matth. sanè scribit, eam quæ ex Alexandria Egypti adfertur, Mastichinam dictam, uno duntaxat anno in suis viribus persistere. Alioqui eam præstantissimam dicit: alteram verò infirmam ac vilem, Bombycinam nuncupatam. Lacuna quoque Orientalem perfectissimam dicitur. Hanc eandem Lob. Mastichinam, Granatam & Syriacā vocat, pro qua substituit, ut antè dictum, Brianfonensem.

Apollo quoque Orientalem primam & præstantissimam fatetur eam quæ Mastichina dicta, in quosdam quasi grandinis callos niveosque globulos densatam.

Fertur (inquit Cæsalp.) aliquando & ex Syria longè candidior Itālica, Mastichina vocatur, quæ translucida: Mastiche similis, parvis granulis, efficacior Itālica. Bombycina autem minimè translucida, crassioribus micis Gossipii. Putant hanc Saccharo adulteratam esse. Sed dentibus deprehenderetur: Saccharum enim sub dentibus crepitat. Manna autem mollis est.

Veneti, notante Bellonio, aliter quàm Galli negotiatores distinguunt, in Mastichinam seu granulatam, & Bombycinam. Hæc ideo sic vocitāt, quod floccorum bombycis referat effigiem, quæ quidem vilioris est pretii quàm illa, neque tantæ dulcedinis particeps: cuius etiam si libram edas, alvum tamen nunquam subducat, ideoque Manam istam ex rore aëreo venire, mellis modo, nemo dubitet.

Altomarus Bombycinam adulteratam putat. Sed hanc rem Venetorum doctissimos Medicos posteritatem docere par est.

Bombycina *nuncupatur*

SIRACOST ET MANNA XIRQVEST INDICA EX ARBORE QVEST.

Pro interpretatione vocabuli Siracost hic referemus & contrahemus quæ Monachi copiosè scripserunt in Mef. supra compos. Diasiracost.

Siracost sive Xiracost sive Asiracost &c: idem est: secundum Simonem ianuentem, & nonnullos aliquos ex iunioribus, est quædam species Mannæ. Et in testimonium citant Avic. cap. de de manna. Bellon. in interpret. ait Siracost esse Mannam, quæ apud Italos in usu est. Pandectario Alsiracost, & Xiracost Arabicè, est Manna. At Siracost eidem est Manna vel succus fructuum. Avic. autem licet capit. de Manna dicat, Mannam coagulari & exieciari sicut gummi & sicut Tereniabin & Alsiracost, & mel de terra Cusuram &c: non tamen per hoc declarat nobis Siracost esse speciem Mannæ. Nam ad instituendam aliquam similitudinem [quod ille facit inter Mannam, gummi, Tereniabin, Alsiracost

& mel &c:] non semper est necesse adducere species eiusdem generis illius rei, de qua queritur similitudo ipsa. Non omnia verò illis posita, esse species Mannæ probatur: quia sicut gummi & mel non sunt species Mannæ, ita fieri potest, ut nec Siracost sit eiusdem species. Sira enim sive Xira Arabicè succum significat. Quoniam igitur, ut dicebamus, Pandectarius ait Siracost non tantum significare Mannam sed etiam succum fructuum, ideo fieri potest, ut sit succus alicuius fructus coagulatus ad Mannæ similitudinem, & non species Mannæ. Et quævis Avic. de unoquoque præfactorum loquutus sit in proprio cap. tamen proprium cap. de Siracost, neque sub hoc, neque sub alio quovis vocabulo reperitur in eius 2. can. qui est de simplicibus. At est apud eundem Caput de Tereniabin. Potest tamen esse, ut communis opinio est, Syriacost esse veram speciem Mannæ: quia in sequentem Tripheram Persicam, quæ in multis cum ista confectio concordat, ingrediuntur Manna, & Tamarindi & Cassiæ pulpa, & saccharum Violatum, & alia multa sicut & in istam. Christoph. de Honestis autem in suis notatis, post Hieræ infusiones ponit absolutè Siracost esse Mannæ speciem: additque eiusmodi Mannam non amplius in nostras partes importari. Igitur si Siracost est species Mannæ, potest hæc compositio vocari Confectio Mannæ. Sed quia infra alia descriptio, cui titulus, Confectio de Manna: ad differentiam illius fortè vocarunt præsentem Diasiracost, quasi declarantes particularem ipsius Mannæ speciem: ut est etiam alio loco Syrupus Altereniabin, quod itidem significat quandam Mannæ speciem. Igitur quando de Siracost non potest haberi melior certitudo, loco eius si ponitur Manna aërea sive arborea, nostro iudicio rectè fiet. Idque ed maxime, quia in exordio eius descriptionis ait Mef. esse medicinam benedictam in febribus acutis &c: Et Manna similiter ab ipso autore inter medicinas benedictas connumeratur. Ergo si (ut diximus) ponitur Manna in ipsa compositione, non agitur contra autoris intentionem. Ipsa autem Manna debet esse recens & perfecta: quia legitur ibi: Alsiracost boni & recentis &c:

Scribit Garcias: In India Manna primum generis utribus conservatum, sapore savi mellis, Xirquest aut Xiracost vocari, id est, Lac ex arbore Xirquest nuncupata: nam Xir lingua Persica lac sonare: inde nobis corrupto nomine Siracost Arbor nuncupari. Esse autem rorem quendam in eas arbores delabentem, aut gummi ex eis destillans.

Idem etiam confirmat Acofta, nisi quod pro Xiracost, Xiracost habeat: & gummi eiusdem arboris dicit, Lectoremque ad Avic. relegat.

MANNA INDICA TIRIAMIA-BIN AYT TRUNGIBIM.

Manna in India alterum genus dictum Tiriamiabim aut Trungibim, ut vertit Bellonenfis, in Carduis nasci ferunt, granis quàm Coriandrum maioribus: colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiuntur. Vulgus plantæ fructum esse putavit, sed gummi aut resinam esse rescitum est.

Huius usus præfertur à Persis ei quæ utimur: quoniam quæ in usu est, pueris exhibere non audent, nisi 14. annum exceßerint. Ego tamen ab eo tempore quo in India sum, illa uti non destiti, & sine molestia purgare semper depre-

hendi. Hæc Garcias. Eademq; ferè & Acoſta habet.

*Trunſchi-
bil.
Frutex ſpi-
noſus Agul
et Alhagi.*

Halepum, tradente Rauvolffio, copioſè adfe-
runt Perſæ in utriusq; Mannam ſub nomine
Trunſchibil quæ colligitur ſupra fruticem ſpino-
ſum *Agul* & *Alhagi*. Hæc Manna conſtat granis
paullo maioribus Coriandri feminibus, formâ &
ſapore admodum ſimilis noſtræ Mannæ Lariceæ.
Poſſet exiſtimari Iſrælitarum manna, de qua
Moſes ſcribit fuiſſe ſimilem ſemini Coriandri &
colore Bdellii. Eam Mannam cadere in fruti-
ces ſpinoſos teſtantur Serap. & Avic. cùm de
Manna ſcribunt, quam vocant *Terenabin* &
Trungibin, & Cluſius in epit. Indicarum plan-
tarum.

Ait autem Avic. eam Mannam cadere in re-
gione Coraſceni. At Rauvolff. poſiſſ. in Perſia
ſupra Agul. Nos Agul ſive Alhagi plantæ hiſto-
riam & iconem poſuimus lib. 10. cap. poſt Ge-
neſtam ſpinoſam, & alias ei ſimiles.

MANNA INDICA CALA- BRINÆ PERSIMILIS.

Deſcriptio. **M**anna in Indiam 3. genus, inquit Garcias,
magnis glebis advehitur, admixtis plerun-
que foliis. Calabrinæ perſimilis eſt, plu-
riſque æſtimatur. Deſertur ex Bacora urbe Per-
ſica admodum celebri. Eadem & Acoſta. Et
Rauvolff. Halepi præter Mannam *Trunſchibil*
& aliam Calabrinæ ſimilem haberi notat.

Locum.

MANNA INDICA MELLI CANDIDO SIMILIS.

Advehitur interdum Goam in utriusq; aliud
Agens Mannæ ex Ormuz emporio
melli candido depurato perſimile. Sed facile
corrumpitur in ea regione: propterea quodd
vitreis lagenis non aſſervatur. Garcias. Idem
Acoſta, qui liquidam eſſe ait.

MANNÆ ADULTERINÆ.

Deſcriptio. **M**anna ex Oriente altera ſpecies infirma
& vilis, quæ *Bombycina* nuncupatur quip-
pe quæ nil aliud eſt, quam aut evanida & ſe-
nio exhausta *Maffichina*, aut ſaccharo aliſque
impoſturis adulterata, notante Matth. Hanc
ſolam ex Orientalibus vidiffe ſe ingenuè fate-
tur Altomarus, Venetiis tranſmiſſam, licet in
cæteris inveſtigandis maximam adhibuerit dili-
gentiam. Hanc verò ferro ac lateri ignito unâ
cum Calabrinæ granis quibuſdam inieciſſe, tam
eius quæ ex foliis, quam quæ ex ramis &
caudice colligitur: illam autem protin-
us ſolutam & liquefactam: hanc verò ari-
diorem duriorēque redditam. Soli quoque
expoſitam *Bombycinam* non quidem ita repente
ſed ſenſim liquefactam. Calabrinam verò durio-
rem redditam & albidiorē. Neque ſecus cen-
ſendum putat de *Maffichina*, & de qualibet
alia Manna è cælo cadente, quocunq; in
loco, ac quovis tempore, modò adulterata
non ſit. Nam cùm humidior & recentior ſit
quàm bombacina, conſentaneum eſſe ut citius
ad Solem & ad ignem liqueſcat.

*Bombyci-
na.*

Obſervatio.

*Bombycina
à Calabri-
ca differē-
tia notabi-
lis.*

*Maffichi-
na recentior
quàm Bom-
bacina.
Alia differe-
ntia.*

*Bombaci-
na.*

Cæſalp. hanc inter utrâque differentiam
notat, quodd *Maffichina* ſit tranſlucida ſimilis *Ma-
ffiches* parvis granulis: *Bombycina* verò minimè,
ſed ſimilis craſſioribus micis Goſſipij. Quod
ſi ita eſt, *Bombycina* fanè non erit vetus *Maffi-
china*. Vetuſtas enina quantitatem non auget.
Illius parva granula: huius micæ craſſiores. De
qua re certiora docebunt Veneti ac Neapolita-
ni medici ac inſitatores.

Ait tamen Apollo Mannam alteram Orien-
talem *Bombacinam* vocatam aut *Maffichinam*
evanidam & ſenio exhaustam, multo ſaccharo,
farina miliacea aut hordeacea, aliſque miſcellis
vitiatam, vilem, deteſtabilem, nulliusque mo-
menti, floccorum lanæ & Goſſipij effigiem can-
dore præ ſe ferentem. Quod ſi ſaccharo adul-
terata ſit, dentibus deprehendetur, inquit Cæ-
ſalp. Saccharum enim ſub dentibus crepitat.
Manna autem mollis eſt.

*Adulter-
ium.*

Teſtatur Altomarus iure ac prudenter à iu-
ſtiſſimo ſuo præſide Neapolitano atque conſuli-
bus de quadam *Manna* ſancitum eſſe, ut igne cre-
maretur. Neque in eo ſuam ſententiam ſequu-
tos, ſed pharmacopolarum & quorundam me-
dicorum teſtificationem id decreviſſe, qui eam
Mannam aiebant eſſe rem peſſimam, & humano
generi omnino adverſiſſimam: quæ tamen ve-
rè an falſa ſint eorum conſcientiis ſe relin-
quere ſcribit: in eo ipſo ſuam prodens oſcitan-
tiam, cùm priùs dixerit iure ac prudenter
crematam. Manna genus valenter purgans &
magis ſolutivum reliquis Mannæ generibus me-
dicus quidam Brachmanes in civitate Cochîn
in pretio & familiari vſu habuit, ut refert a Co-
ſta, ex doctiſſ. ab Orta: Facitium tamen erat
& ſic parabatur. Amylum candidum & puriſ-
ſimum, Mannam cuiuſcunq; generis, ſed
præſertim quæ Calabrinam æmulatur, Scammo-
neam & ſeminis genus Viſa dictum, quod ex
Bengala advehitur, quodque Lathyridis grano
ſimile eſt (iniecto interdum polline radicis cu-
iuſdam candidæ læſticinæ, cui nomen Dante)
cum Saccharo, pauxillaque aliqua odorata aqua
permixcebat, ſolique exponebat.

*Manna
adulterata
publicè in
igne cre-
mata.*

*Eius Manna
compoſita.*

*Viſa ſimil.
Dante ra-
dix.*

Mannam autem adulterari nihil mirum,
quandoquidem & lapides Bezahares tanto ar-
tificio in Ormuz & in urbe Cochîn provinciæ
Malabar, ubi rex degit, adulterantur: ut legiti-
mi appareant, fallantque etiam maximè ex-
pertos in iis dignoſcendis prima ſuperficie,
qui niſi fragantur, vix à legitimis diſcerni
queant.

*Lapidis
Bezahar ad-
ulterium.*

Ita non inutiliter monet Cordus adulte-
ratam & minimè probam eſſe Mannam, quæ
grumis ſuis foliorum ſenæ partes aliquas com-
plectitur, cùm nulla ad nos ex Arabia & Ægypto
Manna adferatur, quemadmodum Sena.

*Alia cum
ſenna.*

Et Pamphilus Herilacus tradit Mannam no-
ſtram Italici conſuetam, ut plurimum non eſſe
rorem de cælo cadentem, ſed vel concretam
ex ſenæ infuſione vel aliis, & Saccharo, vel gum-
mi hinc inde collecto.

Alia.

MANNARVM ÆQVIVOCA.

Manna graminea longè diverſa eſt à Manna
roris, arboræa, ac etiam Thuris, ut ſpecialiùs
tradetur inter frumenta. Eſt & Manna Thuris
vocata extra harum Mannarum genus: de qua
alibi. Manardo ſaccharum antiquorum ſub roſci-
do, ſeu (quod idem eſt) aëreo melle, tanquam ge-
nere continetur. In hoc tamen differt Manna à
Saccharo, quodd Manna ſuper alias plantas & pe-
tras: ſaccharum verò ſuper harundines in India
& felici Arabia proveniat. Sed Manardus Ale-
xandri Aphrodiſai opinione deceptus eſt, con-
fundentis Saccharum cum Manna, ut notat Cor-
dus. Nos autem Manardi opinionem particula-
riùs reſutabimus in hiſtoria Sacchari.

*Manna
graminea.*

Saccharum.

*Manardus
error.*

Nunc reliquas arbores ſylveſtres perſequa-
mur.

DE

DE EVONYMO VETERVM.

CAP. XIV.

Locus. **E**VONYMVS dicta arbor, autore Theoph. nascitur cum alibi, tum in Lesbo insula, in Ordymno monte. [ἐν τῷ ὄρει τῷ ὀρδύμνῳ: non ut vulg. habent: ἐν τῷ ὄρει τῷ ὀρμυῖνι καλεῖται. Nam & Dal. ita legit, & Conit vocem ὀρμυῖνι ἐξ marginis irrepsisse suspicatur.] Est autem magnitudine Punica, & folio eiusdem sed maiore quam Chamædaphnes. Circa Septembrem germinare incipit. Floret verè: floris color, qualis in Leucoio, odore gravi, odorem trucidati animantis, aut in tabum putrescentis [ὁσπερ φόνου.] referente. Fructu cum suo putamine aut conceptaculo Sefami siliquis non absimili, intus solido, sed in quatuor versus distincto. Esu lethalis est arbor, tam fructu quam foliis pecori & ovium gregibus, sed maxime capris, nisi forte purgentur. Purgantur autem alvi profluvio. [ἀνοχῶ: Dal. legit ἀνοχῆ, inedia cibique abstinentia. Quid sit ἀνοχῶ, haud facile invenias, quanquam aliqui vomitionem & per supernam purgationem vertant, ἀπὸ τοῦ ἀνω. Hæc Plin. bona ex parte ita transcripserat. Nec aspiciat in Lesbo insula arbor, quæ vocatur Evonymus, non absimilis Punicae arbori, inter eam & Laurum folij magnitudinis, figura verò & mollitia Punica, flore candidiore, statim pestem denuntians [sic ineptè φόνου transfert.] Fert siliquas Sefami similes, intus granum quadrangula figura, lethale animantibus, nec non & in folio eadem vis. Succurrit aliquando præceps alvi exinanitio.

Dod. de nostra Evonymo dicit, eius foliorum esu capras interire, nisi supernè & infernè purgentur. An hoc observatione habeat: an ex voce ἀνοχῶ, & Plinij lectione extorserit, ipse viderit.

EVONYMVS MULTIS: ALIIS

TETRAGONIA:

Descriptio. **R**AMOS A est arbuscula, Evonymus multis putata, aut certè frutex arboreus, altitudinis quatuor aut quinque cubitorum, cuius stolonibus lato virore perfusi, & nuper nati ramuli, propter corticem in quatuor angulos excurrentem, quadrangulares apparent, non secus ac si dolabrâ ars perpolivisset, ipso alioqui ligno interno tereti, albo aut flavescente. Cortex viret

Rami crebro intervallo, in oppositos ramulos dividuntur. Folia oblonga acuta, crenata, è Periclymeni genere Chamæcerasi dicta foliis similia & æqualia, paulò post veris initium flores profert pallidos aut herbaceo quodammodo colore constantes, ex quatuor foliolis congestos, quibus totidem alternatim posita calyculi foliola subii-

ciuntur, pari numero apicibus luteis umbilicum curvofum viridatē cum stilo concolore occupantibus. Singulis flosculis singuli succedunt fructus, seu singula siliqua quadrangula rubentes, aut puniceæ, [aliquando albæ, notante C. Bauh.] totidem distinctis loculis semina parva solida continent, cuticula crocea intacta, medulla alba, figura semini cannabino similia, hoc est, ex rotundo oblonga, sed maiora, sapore amaro, cum obscura quadam dulcedine nauseabundo. Ipsa etiam arbuscula tota gravem & iucundum habet odore in Materies eius sic satis solida, fissilis tamen & æqualis est: ea, cum adhuc succo turgēt, cæsa, diluto croceo pallore etiam Buxum provocat.

Hanc expressè δῶνυμον Theophr. faciunt Dod. Rob. Conit. Pena, Lob. Matth. Anguill. Thalius. Cæsalp. nihil certi statuit: suspicatur tamen hanc ipsam esse Evonymum Theophrast. Ruell. dubitat. Curtius Evonymum Plinij vocat: At Evonymus Plin. & Theoph. eadem est planta.

Evonymos, i. boni nominis, per ἀνέπαυτον: unde quedam exemplaria Plin. habent Anonymos, uti notat C. Bauh. At Cæsalp. suspicatur Plinium ex Theoph. depravatè Anonymon legere. Evonymo & Anonymon vocat Cordus. Evonymum sanè Theophr. esse idēd volunt plerique, quod multæ notæ eius historiæ respondent.

Hist. verò Lugd. quam Dalech. primò incepisse constat, Evonymum falsò creditam ait ab omnibus ferè Herbariis. Idem alibi: Herbarij, inquit, quam Matth. Evonymum esse putat, Evonymum esse negant, sed Tetragoniam Theoph. esse volunt. Gaza Quadratoriam interpretatur. Sic dictam hæc censet Dal. quòd rami ob linearum quatuor ruffarum ferratarum, dorfi modo exstantium, rectè per viridem corticem porrectarum, discursum, quadranguli appareant, quod huic arbori peculiare est: & quòd in fructu quadrangula siliqua sit.

Evonymus Græcorum inquit Clus. Evonymus Latinorum censetur potiori doctorum virorum parti, tametsi quidam aliter sentiant, & τετραγωνία, cuius solum nomen apud Theophr. inter serò germinantes reperitur, esse velint.

Nos sanè hanc Evonymum pro certo nondum afferere audeamus: tantisper tamē ita appellare lubet, dum aptius nomen reperiatur.

Quod si verò vulgaris hæc nostra Evonymus est Tetragonia Theoph. ut volebat Dalech. (quod ut non negamus, ita non temerè in tanta eius brevitate afferere ausimus) & Evonymus etiam eiusdē sit eadem, ut ex diversorum Herbariorum sententia colligi potest, inconsideratè sanè Theophrastus eandem plantam diversis nominibus tradidisset.

Tragus ζυγία & Carpinum, alii lugalem dicunt. Sed fallitur Tragus, quod facile animadvertet, qui descriptionem diligenter perpenderit: quam eundem eius errorem, more suo Lonic. & Frischlinus in suo nomencl. sequantur. Eiusdem etiam Tragi opinionem meritò reiiciunt Dodon. Matth. Hist. Lugd. & doctiores plerique.

Petro Crescentio, Fusanus nostro & aliorum iudicio dicitur. Fusaria vel Fusanum turibus, teste Ruel. Fusaria & Fusago Herbar. Curtius quibusdā regionibus Fusariam dici notat. Si quis cum Silio Italico conferat, facile coniciet esse, inquit Matth. At in post. com. Categoricè asserit Hetruscis Silio dici, aliis Fusario.

Germ. Spindelbaum, id est, Fusaria: & Hans söldlin, id est, Galli testiculus: Spilbaum Cordo: Silesii Tzwerckholtz / & Psaffenröslin: In Than Alsatia nobis Weshelholz appellatam inter

Fructus.

Semina.

Sapor.

Odor.

Materies.

Evonymos.

Theoph.

Non esse.

Evonymum.

Theoph.

Tetragonia.

Theoph.

Erymon.

Evonymus.

Latinorum.

ζυγία.

Theoph. seu.

Carpinus.

Tragus.

Lonic.

Frischl. tan.

xantur.

Fusani.

Fusaria.

Fusanum.

Fusago.

Silio Ital.

Nomen.

linguar.

notata invenimus. Apud Lonie. per Leodeguts-
zianum annotatum Helvetice dici *Schimpffen-
schlegelin* & ex ea fieri *fliegenwadel* & *wiewa-
del*, id est, *Flabella*. Aliis *Eyerbrerschen*. *Schim-
pfenschlegelin*holz etiam Geln. vocat, Gallic. *Du
Fusaire*, *Fusin*, *Bonnet de prestre*, *Bois à faire des lar-
doires*. Montbelg. *Eusillon* & *du Fusin*. Belg. *Papen-
hout*. Ital. *Fusano*, *Fusaro*, *Silio*. Angl. *Spindel tree*
Vngar. *Beferagosa*, id est, à capris rosa arbor di-
citur. Quæ verò *Lonicera* nomina gallica, græ-
ca, & latina *Evonymo* adscribit tam conveniunt,
quàm gnatus harum linguarum ille fuit. Ea au-
tem sunt, *Carpier*, *Carme*, *Sylvia*, *Ingalis*, *Carpinus*, &
alia species *Aceris*. Siliqua vulgò *Scrota sacerdotum*.
Ruell. *Malinus*. *Pileas sacerdotum* vocare.

Scrota sa-
cerdotum.

Species
quatuor.

(Forrè leg.
Theoph.)

Gesnerus duas eius species notat. i. *Evony-
mum* quæ passim in sepibus circa Tigurum. Et
aliam propè Genevam nasci, ad Dioscorid.
descriptionem accedentem, *Bellonium* sibi re-
tulisse ait. An forte ea sit varietas, quæ fructum
exalbidum fert? Sed & *latifolia* observata, & alia
flore phœniceo, de quibus mox.

Locus.

Porro hæc, si Lob. credimus, nulli regioni ca-
lida aut frigida iuxta sepes & margines deest. In
Galliæ montibus & vivis interdum sepibus na-
scitur, Ruell. Inter spinosas stirpes iuxta vias ple-
runq; reperitur, Trag. In Italiæ sepibus, dumetis
& sylvis, Matth. In sylvis tam planis quàm editis,
Cord. Nascitur & in Anglia, maxime inter
Evare & *Parckenaye*. In Alsatia, Helvetiæ,
Ducatus VVirtemb. & Burgundiæ sepibus, etiam-
que in Allobrogibus, & in Italia Longobardica
passim observavimus. Colitur etiam in horto
Montb. transplantata nostra cura.

Tempus.

Montpelij Aprili ut & Patavij florentem vidi-
mus. In frigidioribus locis ut Germania, Maio flo-
ret. Autumno appetente, siliqua quadrangula
purpureo tinguntur colore, donec penitus rube-
scant: postea sua sponte decussatim quadriparti-
ta rumpuntur, ac hiantes ita pendent, in hyemem
usque croceas bacculas vel semina ostentantes
non iniucundo aspectu.

Vites & u-
sus.

Ceterum inter recentiores non convenit, an
hæc nostra *Evonymus*, quod de sua Theophrast.
prædicat, pecori sit noxia. Id asserit Matth. & se
hoc scire ait. Et Ruell. Hanc, inquit, neque pecus
neque capra novellorum etiam germinum avida
prorsus attingit. At Clus. Vulgarem hanc *Evony-
mum* scribit à capris maxime appeti, easque eius
foliis avidè sine noxa vesci, quod se in Pannonia
observasse testatur: ac ob id Vngaris *Becherah-
sa*, id est, à capris rosam dici, licet id Theoph. opi-
nioni repugnet.

Contra
Matth.

Et sanè nos Clusio potius credimus, quamvis
Schuvenckf. audacter pronuntiet, fructus oves
enecare. Veritatem prima quaque occasione di-
scemus. Fertur fructus homini exhibitos per in-
ferna ac per superna purgationem moliri, si terni
aut quaterni dentur vorandi. Emolliunt etiam &
resolvunt exterius apposti. Idem fructus in lixi-
vio cocti capillos flavo colore tingere, fursures
abstergere, lendes & pediculos necare tradun-
tur. Italica mulieres ex eodem unguentum pa-
rant, quo ad pulchros & flavos reddendos capil-
los utuntur.

Purgans
& vomito-
rium.

Fursures.
Pediculi.

Capillorum
fucus.

Tornarij ex ligno varia vasa & instrumenta de-
tornant. Ex eadem & fusos muliebri netu cele-
bres apud Germanos conficiuntur, æquè ac apud
Gallos. In Helvetia pulchra ex bacculis minutim
ac tæniatim concisis parantur muscaria vel lar-
daria [sic vocat Had. Junius.] quibus culina
transfigendis lardo carnibus pro acubus com-

modè ac frequenter utuntur.

Triplicem proditum est parari ex huius fructu
colorem. Flavum, viridem, & fulvum. Flavum
conficiunt ita. Fructum legunt post festum D.
Io. Baptistæ cum adhuc viridis est, eumque cum
tantillo Aluminis parum bullire sinunt.

EVONYMVS LATIFOLIA.

EVONYMVS Descriptio

Latifolia vir-
gas habet cubita-
les, virides, fractu
contumaces, ro-
tundas, quas ma-
gna ambiunt fo-
lia, bina semper
ex adverso na-
scentia, leviter
per oras serrata,
Evonymi vulga-
ris foliis forma
haud absimilia,
sed longè am-
pliora, Citriæ Ma-
li foliis magnitu-
dine non ceden-
tia, minus tamen
longa, viridia,
gustu ingrato &
amaro. Radix

Radix.

digitalis crassitudinis summa tellure in bicubita-
lem longitudinem excurrit, multisque flavescen-
tibus fibris donata est, summo capite, interdum
etiam è media sui parte virgas singulis annis pro-
ferens, quas hyeme corrumpi & interire existi-
mabamus, cum non nisi novellas virgas Maio
mense deprehendissemus: postea tamen compe-
ri eas virgas hyeme non interire, sed exiguum
admodum incrementum capessere, folia sub fi-
nem autumnii cum reliquis eius generis abiicien-
tes, & oblongam gemmam extrema cuspide
(spem proximam novo Vere germinationis) pro-
ferentes. Inter infima folia oblongos tenues
que pediculos profert, è quibus aliquot depen-
dent flosculi, quatuor albicantibus & ad carneum
quodammodo colorem tendentibus foliolis præ-
diti, forma vulgaris *Evonymi* floribus persimi-
les. Clus.

Floris.

Idem in postr. hist. addit: Floribus successit
fructus, ut in vulgari quadrangulis, interdum
etiam quinque angulis constans, maior tamen
& quasi alatus, maturitate dehiscens, & alba gra-
na aurea pulpa inclusa nonnunquam Augusto,
sed potissimum Septembri mense continens.
Evonymus Pannonicus prior seu *latifolius* eidem E-
onymus latifolius, Breit *Spindelbaum*.

Fructus.

Synonyma

Maio mense 1579. novellas virgas deprehen-
dimus in sylva illa, quæ ex Greben Ill. D. Baltha-
ris de Bathyan arce, descensus est versus VVata-
dinum in ea Pannoniæ parte, quæ olim Interam-
nis appellabatur, nunc autem Slavoniæ nomen
obtinere, Germani *Windischland* vocant, ultra
Dravum flumen, quo solum loco observavimus.
Duas postea indidem mecum attuli, quas adhuc
alit in cultissimo suo horto C. V. D. Ioh. Aichol-
zium Viennensis Medicus, notante eodem Clusio.
Camer. in suo horto Norinbergæ coluit. Item
Hortus Lusatiæ. Chariss. frater C. Bauh: ramum
attulit nobis collectum in horto D. Trevisani
cum floribus viridibus, *Evonymi latifolii* Cortusii
nomi.

Locus &
Tempus.

nomine. Genet etiam Cherlerus collegit in horto Patavino, nobisque communicavit.

EVONYMVS FLORE PHOE- NICEO.

Descriptio

ARBUSCV-
LA est aut
frutex homine
altior, cuius cau-
dex & rami tu-
berculis asperi, ac
veluti punctis
notati: rami
sunt pulverulen-
ti. Folia serrata,
Pruno sylv. simi-
lia: flosculi ali-
quot simul ex
longis petiolis,
quadrisoliis, simi-
les Evonymo
vulgari vel Epi-
medio quorun-
dam, phoeniceo
coloris. Clus. fu-
sus sic describit:
Assurgit bicubi-

tabus aut maioribus ramis, digitali vel etiam pollicari crassitie, lentis & obsequiosis, denso cortice obductis, viridi primum, deinde multis nigricantibus tuberculis aspero, qui in summo dividuntur in plures ramulos ordine & serie quadam inter se oppositos, Myrti latifolia paribus, sed tenerioribus, leviterque in ambitu crenatis gustu primum exsiccante, deinde amariuscule & calido: ex quorum sinu in oblongis gracilibusque pedunculis flosculus unus, bini, aut ad summum terni dependent splendentes, & purpurascetes, quatuor foliolis constantes, umbilico quadrato, & staminulis luteis quatuor angulos occupantibus? Cotini vulgo crediti flori haud multum forma ab similes, licet maiores. Fructus succedit in siliquis quadrangulis, alterius Evonymi similibus, spongiosus, aurei coloris, iis dehiscentibus tenui filo propendens, in quo grana non crebra, uti in alio, sed nigra, Fraxinellæ granorum amula & splendentia, bina interdum & terna, eodem loculo & pulpa comprehensa.

Evonymus alter eiusdem Clus. Evonymus Pannonicus, Vngerisch Spindelbaum Taber.

Hanc nobis insignis vir D.D. Schvartzius Medicus Illust. C. VVirtemb. & praefectus horti Medici Illustrii. Cellit. Stutgardiani nobis ostendit Anno 1595. Maij 25. prius non visam, quæ in pulchellam arbusculam excreverat: ex iconis imaginatione, quam apud Clus. videramus, statimprehendimus esse Evonymi hanc speciem raram. Copiosè nascitur, teste Clus. in sylvis utriusque Pannoniæ montibus: sed qui Alpes attingunt, eandem alere desinunt. Invenitur & in Moravia: nusquam verò abundantius, quam in sylva arcu Greytzenstein, Illustrii. Comit. Nicolai de Salmis vicina, secundo à Vienna milliari, ad lavam Danubij ripam. Floret Maio: Fructus Augusto plerumque maturescit, maturius quam vulgaris & latifolia. Camer. se etiam in suo horto Norinbergæ coluisse scribit. Porro Dalech. suam particularem Evonymum exhibuit, de qua nos sub Nerio Alpino sive Chamænerio. Tra-

dunt Advers. Quosdam apprimè doctos Chamænespilum sibi persuasisse, alios Evonymum Alpinam fecisse arbusculam alpinam, folio Malis Cotoneæ. Nos existimamus eos intelligere Cotoneastrum, de quo alibi.

SYRINGA FLORE ALBO.

CAP. XV.

QVAM Sy-
ringa alba
vulgo dicta sit
fructu inutili,
visum est eam
hoc loco pone-
re. Ea infirmis
ramis adolescit
fruticosa admo-
dum, fungosa
medulla refer-
tis. Folia per
coniugia exe-
unt tanquam è
geniculis, Sta-
phylo dendri, le-
vius in ambitu
crenata, hirsutie
modica prædita,
sapore subdulci
& acri. Flores in
extremis furcu-

lorum multi simul iuncti, odorati, candidi, dulces, Arantiorum, quaternis foliis constantes, apicibus in medio luteis.

Hanc Guilandinus Philadelphum florem Apollodori apud Athenæum dipnosoph. l. 15. cap. 12. dicebat, uti nobis retulit D. Casp. Bauh. Quæ sanè opinio nobis non displicet.

Verba Athenæi hæc sunt: Apoll. l. 4. Rerum Parthicarum scribit florem Philadelphum vocatum nasci in Parthia regione de quo hæc tradit. Myrti varia genera, Milax, [Smilax] vocatusque Philadelphus, qui flos naturæ aptum nomen accepit, quia ramos illi per intervalla esse accidit sua sponte, complexionem ubi nascuntur animatorum, veluti ex una eademque radice operantur: reliquum verò discurrunt, ac vivas plantas gignunt, [cùm ex intercapedine spontè rami coiverint, animato complexu coherescunt] & in unitatem iunguntur, deinde procurentes vivos furculos pariunt. Hinc effectum ut domesticos Philadelphos in custodiam converterint: nam teneriores subtilioresque ramos adimentes, ac in retis more componentes in circulum plantate solent circa hortos: qui ita coniuncti securitatem parant, difficilèque aditum operantur ubi fuerint positi.

At Rob. Const. iudicio Ostry, Hetruscorum est Syringa arbor appellata, quam ait videri in horto Ducis Florentiæ cum iis notis, quas assignat Theophrast. nec deesse illam fructus insignem notam, quæ Hordei grano similis. Florem (quod ipse tacuit) candidum & suaviter olentem. De eadem & Plin. l. 13. cap. 21. Inter infelices arbores, quam & Ostryam vocari tradit. Hinc Hist. Lugd. Quæ vulgo Syringa, multi, inquit, Ostry Theophr. esse volunt. At hæc opinio Camerario non placet: certè neque nobis. Nescimus verò quo errore in eadem Hist. Lugd. post Syringæ rubræ descriptionem indistinctè iterum

Philadel-
phus flori

Quo mini-
ratio.

Vfus ad
sepes.

Ostryæ He-
truscorum;

Ostrya.
Ostry non
est.
contra Rob.
Const.
Hist. Lugd.
geminus
error.

Folia.

Floris.

Sapor.

Fructus.

Grana.

Synonyma.

Locus &
tempus.

Equivoca.
Nerium
alpinum.

albæ descriptio posita sit nulla eius nominis facta mentione.

Synonyma *Syringa vulgaris*, *Syringa flore albo* Clus. *Syringa Italica* Lob. *Syringa alba* Siringbaum, Tab. *Syringa vulg.* Celsalp. & Hist. Lug. Burgundi ut aiunt, *Ispe* vocant, præsertim Vesuntij, ubi aliquot in hortis egregie cultam vidimus, undèque accersitam in hortum Monthebg. transplantavimus. Habetur etiam in horto Stutgardiano. Et in Italia hortis multis Patavij, Bononiæ, Ferrariæ, aliisque observavimus. Floret Aprili & Maio.

Locus. Facile furculis propagatur. Hactenus nihil nobis de eius usu innotuit. Posset tamen ex floribus aqua odorata destillari. Folia quia subdulcia & acia sunt, eas habebunt vires, quas Galen, istis qualitatibus assignat, quem consulas licet.

Tempus.
Satio.
Vsus.

SYRINGA, ALBÆ SIMILIS CAPITVLO, OCTO STRIIS NOTATA.

CAP. XVI.

Descriptio ARBORIS-NE, an fruticis (inquit Clus. Exot. l. 2. c. 25.) ramulus, quemve florem tulisset, ex ficcato difficile erat iudicare: aliquam tamen affinitatem habere videbatur cum illis ramulis, qui in coronario frutice, sive *Syringa* à vulgo Herbariorum appellata, odoratos albos flores, racemi instar compositos, quinos aut septenos ferente, nam eiusmodi ferè capitula habebat, octo exilibus striis notata, quæ in binas partes restelli avicula in modum dividebantur, contrà quam in coronario frutice, cuius capitula in plures partes divisa: nullum autem semen continebant, sed inania erant.

SYRINGA FLORE COERVLEO SIVE LILAC.

CAP. XVII.

Descriptio

Radix.

Cortex duplex.

Lignum.

Gemma.

COMMUNE **C**nomem & fructus inutilis faciunt ut *Syringam* cœruleam hic collocemus. Arboris magnitudinem acquirit, plerumque tamen & fruticosa: radice multum reptante & pululante, seque plurimum multiplicante, stolonibus robustis: cortice exteriori in cinereo virecente detracto librum ostentans viridem, sub quo lignum solidum,

firmum. In extremitate ramulorum sunt crassæ & turgentes gemmae. Folia bina ad versa, contrariòq; ortu serie quadà cruciformi disposita, Asclepiadis foliis quodammodo similia, sed latiora, vel Apocyni rotundioris aut Populi nigri, subrotunda, in acumen tamen desinentia, mollia primùm cum floret, postea duriora & firmiora, utraque parte

glabra, pediculis uncialibus aut amplioribus appenda, subamara & nonnihil acia. Flores ex privato furculo imbricato foliorum stipatu obvallato suaveolentes oriuntur in Iubæ formam dispositi, numerosi, sine foliis: quorum singuli ad flores Laureolæ folio deciduo accidere videntur, oblongi, rubentes, aut ex rubore cœrulei, quinque partiti, quatuor apicibus croceis altè reconditis fœcti. Subsequuntur veluti siliquæ rubentes compressæ, vix unguem longæ, ex brevibus pediculis, quæ maturæ in duas partes separantur & pulchrè hiant, in quarum interstitiis secundum longitudinem porrectis latitant semina longa, angusta, foliacea, compressa, tenuia.

Hanc plantam, inquit Matth. Constantinopoli secum attulit Cl. vir Augerius de Busbeke, qui continuis septem annis Cæsaris Ferdinandi primi apud Solimanum Turcarum Imperatorem Oratorem egit, sub hoc nomine *Lilac*. Eam quum inspexissem, & fructus eius agnoscerem Pistaciorum faciem perquam bellè referre, illud in suspicionem veni, an hæc fortasse *Glans unguentaria* dici posset. Quapropter, ut aliorum quoque sit iudicium, eam hic exendi volumus. Vivam plantam videre non licuit, sed affabrè & diligentissimè pictam. Hæc Matthiol. qui nimis audacter ex pictura suæ plantæ pronuntiat. Necesse est sanè fructus non benè fuisse pictos, quippe qui nulla ratione Pistacia referant: quod si ille observasset, nullam profectò occasionem reliquam habuisset suspicandi esse Glandem unguentariam. Melius depinxere Lob. & Dod.

Glandem unguentariam esse non posse statuunt & Clus. & Pena & Lob. & Hist. Lugd. & ob id Matthiolum taxarunt: Et Tab. monet, neutiquam *Ben* esse existimandam.

Idem Matth. scribit Patavio huius plantæ recentissimum ramusculum, floribus copiosissimis refertum, & alterum deinde cum fructibus ad se misisse Cortusum, literisque sibi significasse, hanc se credere esse plantam, quæ Theoph. l. 3. c. 10. hist. *Ostryx* appellatur. Hanc ex Aphrica, ubi frequentissima proveniat, sibi missam fuisse, ubi vernaculo idiomate *Sringa* nuncupetur. Quinetiam se plures in suo horto huiusce arboris alere plantas, ob florum suaveolentiam. Hæc ex scripto Cortusi.

Addit idem Matth. Vnguentarij ac Seplastarij Mauritanorum nomina secuti eam *Ben* appellant. Forma hæc Pistacia maximè refert, albo cortice triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui, &c. Sed nescit quid misset Matth. Nam si huius ramum cum fructibus à Cortuso accepit, mirum quâ fiducia etiamnum Glandem Vnguentariam credere sit ausus, nisi fortè ipsam Glandem unguentariam cognitam non habuerit. Apud Theoph. *Ostryx* nulla: sed *Ostryx* sive *Ostrya*, quam neutiquam esse censemus. Consule caput præcedens. Sed cum *Ostryx* dicat Theophr. habere fructum pusillum, oblongum, Hordeo similem, colore flavum, &c. mirum curtus, qua oscitantia Matth. præterierit hanc Cortusi ineptam suspensionem, & diversitatem non ostenderit. Tanta nimirum eius naturæ herbariæ vestigatoris fuit diligentia. Ac hos quidem errores in ultima Matth. editione ostendi par fuisset. Falsum ubique detegi, veritas nupiam celari, aut neglecta præteriri debet, etiam in rebus naturalibus.

Celsalp. *Ligustrum Orientale*: fortè *Ieseminum cœruleum* Arabum eidem, l. 3. c. 43. Idem l. 4. c. 10. Arabes, inquit, *Sambach* vocant, eorum interpretes

Sapor.
Flores.

Fructus.

Ex Causa.
Plantarum.

Lilac.

Glans unguentaria.

Matth. repræh.

Glans unguentaria non est.

Non est Ben.

Ostryx Theoph. Locus. Sringa.

Matth. qd ter errat.

Cortusi lapsus. Tertius Matth. error.

Ligustrum orientale. Ieseminum cœruleum. Sambach.

tes lefeminum. Flores tradunt esse in Aphrica trum generum, candidos, luteos & cœruleos. Et mox cœruleum in hoc genere nondum vidimus, sed inter frutices ostendimus, vulgò Ligustrum Orientale vocant.

*Syringa
flora cœrul.*

Syringa flore cœruleo Clus. An Arbor quæ suo idiomate *Carda vulpina*, *Queüe de Renard* Gall. & Germ. *fuchs schwenz* sonat? Nam postquam dixit Turcas nullis parcere sumptibus, & summam adhibere diligentiam, in conquirendis exoticis arboribus, quæ elegantibus floribus sint prædita, addit: Alunt fruticem Hederae foliis, perpetuè virentem, violaceis floribus, oblongum pediculum ambientibus, & vulpinæ caudæ crassitudinem equantibus: quæ de causa ipsi sua lingua Vulpinam caudam appellant. Verum nostra *Syringa cœrulea* perpetuam non habet comam, sed deciduo est folio, ut superior, ut bene monet Clus. Nisi fortè apud illos folia peren-

*Turca flo-
rum &
plantarum
fuit.*

net: apud nos nequaquam. Quidam malè Portulacam arborem Theoph. putarunt.

*Portulaca
Theoph.*

Syringa cœrulea Lusitanica Pen. & Lob. *Syringa Lusit.* Tab. *Spanischer Swingsbaum.* *Syringa cœrulea* eidem: & *Syringa Belgis cœrulea flore* Hist. Lugd. & Camer. Bononiæ nobis *Syringa Azura* vocata fuit.

*Locus &
Tempus.*

Hunc fruticem, teste Clus. alunt horti Belgici atque plerique Germaniæ, & aliarum Provinciarum. Floret cum superiore, interdum maturius.

Nostrâ curâ in hortum Montb. Dolâ translata fuit, & surculis & stolonibus ab radice, atque absque radice ferè depacta feliciter germinavit. In Italia, Gallia & Burgundiæ hortis curiosè cultam vidimus. Gemmas prædictas Decembri & Ianuario ostentat. Pulchras etiam videas arbores huius in horto E. C. Stutgardiano, & Argentinenfi Frid. Meieri instructissimo.

Satio.

*Instituti
ratio.*

AGNVS SIVE VITEX.

CAP. XVIII.

Agnus folio non serrato.

Agnus folio serrato.

ANTEQVAM ad Salicum generâ transeamus, placet Agnum sive Viticem, non tam ob faciei quandam, quàm quorundam nominum affinitatem præmittere. Arbuscula est frequentibus ramis brachiata, quos cortex cinerei coloris tegit. Folia adverso ortu uncialibus & sextantalibus pediculis hærent, digitata, Lupini modo, in quinque ferè laciniis seu folia particularia subdivisa, coloris subtus cinerei, superius fusci propemodum, per margines undique sibi similia. Spicæ fert Lavendulæ, non singulares quidem ut illa, sed ex singulis hodiè coniugatum, florum purpurascens, quibus grana succedunt numerosa, Coriandrinis & rotunditate & magnitudine ferè paria, nec crispâ tamen nec striata:

*Descriptio
1.*

Folia.

Spica florum.

Grana

saporis acris.

Huius varietatem folio breviori & molliore, sed & latiore ac serrato Lob. observavit, quam & nos non semel vidimus. Verum expendant herbarum diligentes cultores, an non sit fortè naturæ lusus, temporis, ætatis, loco aut cultura adscribendus. Gesner. Viticem alium arborentem dicit, alium minorem.

*An icos
Theoph.*

Plantæ huius si Theoph. meminit, sub ἰκόνυ vel ἰκόνυ titulo tradidisse videri potest, cuius sanè opinionis fuit Gesnerus stirpem ex veteribus sagacissimus investigator. Sic enim in sua appendice scribit, Ison vel Oeson, ἰκόνυ vel ἰκόνυ, posterius tantum probo, ab Agno nihil differt, ut Plinij & Eustathij autoritate confirmari potest. Nam quæ de Iso Theophr. eadem Plin. de Vitice, id est Agno. Et Eustathius Homeri interpretēs ἰκόνυ interpretatur Agnon. Agnum Latini quoque Salicem Amerinam nominant Gaza interprete ex Theophr. Qui etiam Ison Equum & alibi Oeson, Iuncum interpretatur.

Aequus.

Sic autem Theophr. de ἰκόνυ, seu ut alij malunt, ἰκόνυ. Oeson aliud candidum, aliud nigrum: & flos fructusque utrique pro ratione discriminis, alius candidus, alius niger: quibusdam verò inter hos medius quodammodo in purpuram inclinans.

*Theoph. 1.
lustr.*

Ac neque raius [ῥαῖος] neque candicans est, uti quorundam. Folia quoque tenuiora levioraque, sicut & virgæ, habet id quod album est. Videtur itaque pro coloris varietate, quadruplex discrimen agnoscere: nam præter album & nigrum & subpurpureum, etiam fulvum dicit, sic enim ῥαῖος vertit Gaza: nisi malis albi vini modo nigrescens dicere, ut sub nigro comprehendatur.

Sed mirum si hæc nostra Oeson Theophr. sit, cui huius historiam spinosis interposuerit. Inter Rhamni namque atque Paliuri historias collocavit intermedium. An quia ita solet Theophr. confusas suas narrationes dare, & alienis præterque locis collocatas? Sed eiusmodi quærelæ nihil certi docent. Difficiliores hisce opuli, quàm ut de iis vel verbum in suis annotat. Scalig. & Rob. Const. Hic tamen in suo Lexico ait ἰκόνυ à Theophr. in loco adducto poni inter aculeatas: quod ita intelligendum, non ut aculeatam hanc faciat Theophr. Sed, ut dicebamus, quia aculeatæ, nempe Rhamni, historiam immediate præmisit, & alterius aculeatæ immediate subiecit: Quæ fortè coniectura aliquos movit esse vnam crispam & Gallorum *Groescler*, ut idem Const. suspicatur cum multis.

Vitis crispâ

*Isom Aetij
alia plantarum
et Isom
Plin.* Est & ἰσὺν planta cuius meminit Aetius. Est & Isium Plinio.

*Aγνὸς
Theoph.* Idem sanè Theoph. l. 6. hist. cap. 2. τὸ ἰσὺν Cneoron comparat, vitilem plantam. Sed si ἰσὺν vel ἰσὺν apud Theoph. sit Agnus, cur eidem l. i. hist. cap. 5. ἄγνὸς potius dicatur, non ibi: aut hic ἰσὺν vel ἰσὺν potius, non illic. Nam ἄγνὸς apud Theophr. l. cit. hanc ipsam esse de qua hic agimus, non obscure quis colligat ex eo quod & Diosc. & cæteris Græcis ita dicatur, & quod eam dicat arborem interdum effici, sicut & Palium, & Hederam, etiam si fruticosa sint. Quod sanè de Agno rectè dicitur, non minus quàm de aliis. Gaza ibi Amerinam convertit, parum memor à se apud Arist. lib. 9. de natur. An. Viticem conversam: ubi eidem & ἄγνὸς dicitur. Rursus Rob. Const. in Lex. ἰσὺν dicit plantam de genere vitilium, speciemque Salicis, cui in ligando comparat Cneoron, id est, Cassiam herbam Theophr. loco supra citato, quæ proprietates & huic nostro Agno inest. Advertant, discernant, decernant, iudicentque peritiores.

*ἀγνὸς an-
de.
Agne Hip-
poc.* Cæterum, sunt qui censent ἰσὺν apud Theophrast. esse Agnum seu Viticem: cuius sententiæ sunt Marcel. Pena, & Lob.

*An Elæ-
agnos Theo-
phr.
Theoph.
emend.
Oleagnus
Gaza &
Rob. Const.
not.* Vbi perperam in Cod. Bas. nostro iudicio distinctum, ἰσὺν ἀγνὸς legitur pro ἰσὺν ἀγνὸς, ut in Aldino habetur, & à doctis ita legitur, ut à Scal. Dalech. & aliis. Gaza Oleagnum vertit: de qua Theophr. sic scribit lib. 4. cap. 6. In Lacu Orthomenio arbores, materiæque humiles illæ proveniunt, Salix, Elæagnos. (hic Gaza de suo cerebro interponit: quæ Oleæ Amerinæque speciem præfert: quæ sanè verba nec in Aldino, nec Bas. nostro Codice leguntur, quamvis eadem Rob. Const. in suo Lexico ex Gaza potius versione, quàm ex ipso textu Græco fide implicita citet.)

*Elæagni de-
scriptio.
Theoph.* Et mox: de Elæagno quæ fortè & alibi locorum nascitur, aliisque appellata nominibus, nunc dicamus. Est Elæagnos [Gazæ Oleagnos] fruticosa planta, Agno similis, [παρὰ μὲν τοῖς ἀγνὸς: Sic Gaza & Cod. Bas. quos & plerique sequuntur: At in Cod. Aldino habetur τοῖς ἀγνὸς: si prior lectio vera, ut veram suspicamur, ἰσὺν ἀγνὸς non erit noster Agnus] folio figura eidem simili, molli ut Mali Cidonix ὁ σπέρμα μὲν ἔχει Ruellius non meminit poni & lanuginoso, flore Populi albæ, minore. Fructum verò nullum profert. Nascitur potissimum in insulis fluitantibus, quales sunt in lacu Orthomenio: & in Ægypto circa paludes, in Thesprotide, & in aliis stagnis. Hæcille.

*Non esse
Elæagnum.* Noster Agnus non omnino fructus expers est, sed grana fert, uti dictum. Adde quod si Agno sit similis Elæagnos, Agnus esse non possit.

Rauvolff. pro Elæagno proponit Saksaf Syrorum, de quo postea.

*Agnus &
Lygos Dios.* Apud Diosc. Agnus five Lygos [ἄγνὸς ἢ λυγὸς] frutex est in arborem assurgens, qui in fluminum ripis campisque palustribus nascitur, nec non & in locis asperis & salebrosis. Virgulta gerit longa, fractuque contumacia: folia verò Olivæ, sed teneriora atque maiora. Florem alteram eius genus fert album cum purpura quadam tinctum: alterum purpureum solum. Semen autem, quale Piper.

*Flore albo
& purpu-
reo.
Semen pi-
peris.
Nominis
ratio.* Dictus est hic frutex ἄγνὸς Græcis, quasi Castus, quod in Thesinophoriis matronæ castitatem custodientes eo ad strata uterentur. Lygos verò, quasi vimen, propter virgarum eius firmitatem. Hæc omnia Agno seu Vitici nostro egregiè conveniunt, quemadmodum & vires ab eodem traditæ: quanquam seminis collatio cum Pipere

paulò crassior videri possit.

Arbustulam hanc ut tradit idem Dioscor. inter reiectanea, alij Agnon, alij Amictomion, alij Tridactylon: Magi Semmon, alij Hamadeos: Ægyptij Sum, Romani Salicem marinam, alij Piper agreste, alij Lecristicum nominant.

Plinius postquam de Salice tradidisset, ita subdit: non multum à Salice vitilium usu distat Vitex, foliorum quoque aspectu, nisi odore gratior esset, Græci Lygon vocant: alij Agnon, quoniam matronæ Thesinophoriis Atheniensium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt. Duo eius genera. Maior in arborem Salicis modò assurgit: minor ramosa, foliis candidioribus, lanuginosis. Prima album florem mittit cum purpureo [purpurascens Diosc.] quæ & candida vocatur: Nigra quæ tantum purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Hæc Plin. quem pleraque ex Theophr. loco adducto transcripsisse patet.

Apud Serap. Famanchest, est Agnus Castus: ubi & arbor Abrahæ dicitur & Piperella, & Piper Eunuchorum. Alij & Famanchet, Samanchet & Bongieche Arab. dicitur tradunt. Idem ex Dioscor. citat dici & Kiston eò quod religiosi sternant hanc plantam sub lectis, ad refrenandam libidinem. Et nominari etiam Logiz, propter duritiem virgarum eius. Esse plantam arboris altitudine: nasci prope aquas, & locis agrestibus, maximè aquosis: virgas habere duras ad frangendum, folia Olivæ similia, nisi quia sint maiora, longiora & molliora, (intelligit autem partes foliorum, quas supra folia particularia diximus) &c.

Porro dubitat Hermol. an Salix Amerina idem sit quod Agnus seu Vitex, etiam si Diosc. hoc affirmet. Ipse tamen ita censet: Viticem non multum à salice vulgari distare, usu vinclorum, foliorum quoque aspectu, nisi odore gratior [legimus, gravior ex Plin. & reipsa] esset. Quam verum autem sit, Viticem & Salicem Amerinam, eandem esse plantam in Plinii & Columellæ lectione diligentiores faciliè cognoscent. Ille namque postquam Amerinæ vires tradidisset, demum ad Viticis historiam acciendens, cum ait: non multum à Salice vitilium usu distare &c: Hic verò manifestè Amerinam Salicem dicit, & Salicis speciem facit, quod de vitice nemo tam commodè ac propriè dixerit. Ve non immeritò Marcellus negarit, Græcorum Agnon, Salicem Amerinam esse. Suspiciaturque, adiectam ab imperitis latinarum rerum Græcorum medicis eam Discoridi appellationem accrevisse. Tàm enim Viticis quàm Amerinæ Salicis vocem novisse quondam Diosc. verisimile esse. Neque credendum, in ea appellatione deceptum diligentissimum alioquin, & ex professo hæc agentem. His ita ritè consideratis, mirum Gesnerum non uno loco aliòque Salice Amerinam dicere ausos. Gaza quidem ἄγνὸς apud Theophr. uti dictum, Amerinam interpretatus est, sed qua fide? Nam Amerina Salicis epitheton esse videtur, quamvis satis obscura origine, ut fuerint etiam, qui non Amerinam, sed marinam Salicem dictam putent, notante Cornaro. Linacer quoque Grammaticus Anglus, Gazam secutus, [aut hic fortè illum] Agnon & Lygon Amerinam nulla auctoritate nulloque fundamento convertit. Falluntur igitur math. & Had. Iun. & omnes alii qui Viticem Salicem Amerinam credunt & dicunt.

Lygon Lygeanque Græcis dici, monet idem Hermol.

*Agnus.
Amictomi-
on.
Tridacty-
lon.
Semmon.
Hamadeos.
Sum.
Salix ma-
rina.
Piper A-
greste.
Lecristicu-
m.
Vitex Plin.
Agnon.
Genera duo
Candida.*

Nigra

*Famanchest Serap.
Arbor A-
brahæ.
Piperella.
Piper Eu-
nuchorum.
Kiston.
Logiz.*

*An Salix
Amerina
sit Vitex.
Hermol. lo-
cus correct.*

Diosc. error

Gesnerus.

Gaza lat.

*Linacris la-
psum.
Math. &
Had. Iun.
error.*

Hermol. lo-
cum correct.
Lygea.
Cygnorum
herba At-
hen.
Scapa Ame-
rica.
Genistella
Americana.
Corolla
Lygo.
Hermol. & arborem, & quoddam herbae genus: quod, ut inquit Athen. in nidos suos parituri Cygni ferant. Nec tamen satis se habere comperit, hanc quam Cygni petant herbam, aliud genus oportere intelligi, quam Viticem. Invenire se & scopas Amerinas Sparti similes describi, folio tamen minore, sed lentitia virgularum maiore, quas Genistellam Amerinam vocitent hodie.

Aegilia.
Moly. Oe-
fea.
Oefor. Oe-
scarpus.
Gerra Oe-
lyma.
Ligella
Plauti.
Diosc.
Corolla è Lygo usos esse veteres Anacreonti Poeta credimus: cuius originem Samii Carésque dederint, diversis causis. Nam & Lacedaemones arundine certis sacris, ut autor est Sosibius, coronabantur. Idem Hermol. monet Lygon & Aegilin quandoque dici ac legi. Item Molsyn, & Oefyan, & Oelson, & Oelocarpon, ut Polluci & Photioni videtur. Vnde Gerra Oesyma, hoc est, quadrata quaedam tuguriola ex huius Salicis viminibus, quae Ligella quoque nominatur à Plauto in Aulularia: forte à Lygo, id est, Vitice, aut à ligando.

Ligusticum
Amiço-
micum ur-
da.
Adiendum & illud, quod à Diosc. scriptum est à quibusdam Lectisticum vocari, putare Hermolaum in eo verbo mendum esse: nec Lectisticum, sed à similitudine saporis & acrimoniae Ligusticum legendum. Nam & Piper agreste dici Viticem, idem autor affirmat. Et in eadem, quae apud eundem legitur voce, Amictomium, si non sunt integra omnia, antiquae tamen integritatis, ut annotat Marcel. & significationis aliqua adhuc supersunt vestigia. Ex quibus facilis coniectura est fuisse eius vocis compositionem, quae ad Venerem misceri marem cum foemina perhiberet.

Lygus unde?
Flexiles Vi-
tices seu
Lygi.
Homerus
Calcei ex
ex Lygi.
Lygos Gra-
cu quid?
Habet & λυγος à viminum & vincendi usu manifestam rationem. Id enim Graecè λυγίζεν est: idque omnes aperte testantur: praesertimque Homerus nono Odyssea: ὡς πεφύλας λυγός dicens: flexiles scilicet & sequaci lentitia ad vincendum aptos Vitices. Et Arrianus in hist. sua exercitum describens per nivem ingredientem: & ne in nive hareret, pro calceis circulis ex Lygis factis utentem: ut eo auxilio maius nivis spatium premens, firmiore vestigio iter faceret. Estque Lygos Graecis communis vox omnibus quibus in rustico opere ad vincula utimur, quales Salices omnes sunt, ut & multae plantae aliae, in quarum genere Vitex quoque numeratur: idcircoque communi illa appellatione etiam indicatur.

Sanguis
hinc unde.
A rubore virgarum Sanguis manifestè Vitex dictus est. Avis verò Ibis adiectio ad superstitionem & Magicas vanitates, nostra aetate penitus incognitas, pertinet.

Semnos
tur?
Magi eundem Semnon, id est, Venerandum (ea enim est vocis illius significatio) ob eandem illam castitatis causam dixerunt.

Agnos cur?
Quod verò & Agnos inter Diosc. Synonyma dicitur, non aliunde est, quam quod ipsemet cum plurisque aliis auctoribus & ante eum Hippoc. non uno loco humanum semen λυγος & λυγιν vocat: à cuius privatione ἀγνος vitex dictus.

Arbor ca-
sta.
Statius Papinio arbor casta quoque dicitur. Sic enim apud eundem lib. 2. Thebaidos, Tydeus templum Palladi vovens ait.

Centum ibi virgineis vota Calidonides aris:

Altaas tibi risé faces.--- Et post: Et arbore
casta

Nectent purpureas niveo discrimine vittas.

Lygos cur?
Diana Ly-
godesmus.
Vel hinc pateat cur & λυγος dictus sit, nempe propter flexilitatem, quam habent in vinciendo eius rami. Vnde Diana λυγόςδεσμος dicta, quod inter haec virgulta inventa fuerit, uti Poetae nugatur.

Tom. I.

Herbarium antiquum Io. Cubae Agni casti nomine, vel arboris Abrahæ, Arab. Amarikest, monstruosam figuram exhibet, nullam plantam demonstrantem. Sic & Petr. Cresc. ingens arboris monstrum pro Agno proponit.

Mirum verò rudes etiamnum non modò Pharmacopoeos, sed & Medicos hunc fruticem passim in suis practicis libris, atque receptis, quas vocant, Agnum castum vocitare: ignorant Castum expositionem esse, Agni. Agnos enim castus est apud Latinos: & Castus ἀγνος apud Græcos. Et Agnus quoque, ut Festus ait, animal dicitur quod ad hostiam purum sit, & immolationi aptum. Sicipse salvator noster, ipsamet castitas & puritas, & pro nobis hostia, Agnus Dei à præcuratore eius Io. Baptista dictus & indice ostensus.

Averrhoes *Pentafiles & Granum sterilitatis* vocavit. Alii *Castam arborem*. Germ. *Schaffsmüle/* *Abrahams Baum/* *Reuschbaum/* non *Bunsch-* *baum* ut Had. Iun. habet in suo nomencl. *Reusch-* *baum/* *Genschlamp.* Itali. *Vitice*, Agno *Casto.* Hisp. *Gatriglio Casto, Gatillo Casto, Pimiendo, sanz, gatillo.* Angl. dici posset *Chast-tree*, ex Græco, vel *Haupree*, à cannabinis foliis & seminibus. Bohem. *Quineck.*

Semen eius in offic. Agni Casti semen ineptè vocant.

Passim in Italia & Gallia hortis celebrioribus colitur. Imò & in Germania hortis. An verò copiosè ad Oenum fluvium, non longè ab Oeniponte oppido, *3ßbruck* Germ. dicto, aliisque vicinis locis proveniat, ut Cordustradit, accolæ viderint. Considerent etiam Herbarii, an is qui ibi nascitur, sit idem cum eo qui Italiae satis familiaris.

Monspeliæ arbores satis magnas vidimus florescentes Iunio, semine maturo Septembri: Item Lugduni, Bernæ Helvetiorum in horto Doctiss. viri Bened. Aretii. Palustribus gaudere supra dictum. Colitur & in horto Montb. egregia arbuscula una aut altera, nostra cura, à multis iam annis, Stutgardia importata ex horto Ducis. Hyeme reposita conservatur, ac floret Augusto & Septembri. Fructum orditur quidem, sed non perficit.

Vitice genus folio serrato coluit Cl. Platerus Basileæ, qui asserbat, ramos depactos facile radicare. Fert & hyemem non reposita, in eius horto, sed à ventorum iniuria satis thubito. Semen aliquoties seminus diversis locis, ex Italia acceptum, sed frustra.

Viticem quondam Athenæ, uno servandæ castitatis nomine, celebrarunt, eiusque gloriam non parum auxerunt. Multum illi etiam ex Academia & à Platone, ob eandem causam, laudis accrevit: gravi civitatis & hominis testimonio, non esse ab impuris tractanda, quæ pure mente concipienda, & religionis egregia sanctitate exercenda ab homine sunt. Cui consulens natura, quemadmodum generationis & Veneris multos animantium generi stimulos dederat, ut quotidianam vitæ iacturam nova continuè sobole instauraret: sic [ut eleganter tradit Marcel.] pro castitate aliqua etiam hominibus ostendit, quibus videntes, à Veneris & Cupidinis insultibus tuti essent atque immunes. Ex quorum numero sanè & Vitex est, satis hac in parte cum ab aliis, tum à Diosc. celebrata: cum testatus est,

Agnos vocari, quoniam in Thesmophoriis Cereris sacro, quod Athenis à mulieribus fiebat, castitatem custodientes mulieres, foliis eius cubitus sibi sternerent: expertæ aut à peritioribus

doctæ, calore suo inflationes solvere Viticem: (nisi quis antipathia quadam aut proprietate naturali id præstare sentire malit) ideoque Veneris impetus omnes facile retundere ac inhibere. Quia potestate in abundantia seminis & contra nocturnas Veneris per somnum imaginationes, & seminis incontinentiam, sanitati hominis non parum contulit.

Contra seminis incontinentiam. Huic porro excafactoriam adstringentemque vim Diosc. tribuit: quo autore fructus eius epotus demorsus à serpente, sed & lionosis ac hydro-picis opitulatur. Lactis abundantiam facit, mentesque ciet drachmæ pondere in vino potus: genituram quoque exsolvit. Caput verò tentat, soporemque infert. Herba ac seminis decoctum ad infessus, vulvæ affectibus & inflammationibus opitulatur. Semen cum Palegio potum, suffitu etiam & appositu, purgationes movet: dolorem quoque capitis dissolvit illitum. Cum aceto & oleo Lethargicorum Phreneticorumque capitibus instillatur. Quin & folia tùm suffitu, tùm etiâ substratu venenata fugant: ac contra venenatorum morsus adhibita auxiliantur. Testium duritias cum butyro vitiumque foliis emolliunt. Rimas sedis semen cum aqua illitum mitigat: cum foliis verò, luxatis vulneribusque medetur. Creditur & viticis virga intertrigines arceret, si eam viator dum iter facit, manu teneat. Hæc Diosc.

Tempera. Gal. Viticis naturam atque temperamentum paulò diligentius inquirat, his verbis: Agnos aut Lygos, hoc est Vitex, planta illa fruticosa, calidus quidem est & siccus tertio ordine, verum multum tenuis substantiæ, tùm gustu acris simul & adstringens. Ipsas tamen virgas [λεβύς] ad medicinam habet inutiles. Cæterum folia semineque calida siccaque facultate sunt, substantia verò tenui. Nam & utentibus ita apparet, & gustantibus acris simul & subadstringens percipitur, tùm folium, tùm flos, tùm semen. Edendo tamen etiam semen [καρπός] est: verum tam perspicue calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At si frigatur, (nam & sic editur cum tragematis) minus caput tentat. Porro flatus ventris discutit, & cum non frictus, & multo magis cum frictus fuerit. Cohibet etiam impetus in Venerem, tum frictionis expertus, tum etiam ipsam expertus (fructus.) Folia item floresque ipsius fructus id ipsum præstare possunt. Itaque non tantum esca potaque ad castitatem conferre creduntur, verum etiam substrata. Hinc est quodd Athenis in Thesmophoriis, hoc est, Sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem subternunt. Hinc illi quoque nomen inditum ἄγος, id est, casti, uti dictum. Ex quibus omnibus manifestum est, Agnum calfacere, simulque exiccare, tùm omnium maxime flatus discutere. Porro quod exactè tenuium sit partium, facultas eius τρυφήν est atque indicio. Nam, quod caput tentat, non magis à multitudine vaporum ab eo prognatorum, quam à caliditate eius ac subtilitate partium fieri rationi consonum est. Si enim flatuosum spiritum procreare posset, sanè & ventrem inflaret, & Venerem stimuleret, perinde ut Eruca. Verum, cum non tantum non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit sanè secundum Ruta maxime facultatem, tùm in excafaciendo, (Quod l.i. alim. item 2. comp. med. part. refrigerare dicatur, id errore factum hinc discas) tum in resiccando, non tamen illi par est. Nam utroque paulò est inferior: siquidem Ruta tùm magis est excafactoria, tùm magis desiccatoria. Differt etiam

qualitatis simul ac facultatis missione. Nam Agni semen ac germina modicam ferunt adstrictionem: At Ruta ubi aruerit, exactè amara est & acris: ubi verò humida, subamara. Non tamen austeritas aut acerbitas illi inest: aut si cui videatur inesse, ea utique omnino obscura videbitur, nec par ei quæ est in Agno. Quocirca & ad iecur & lienem indurata & obstructa Agni semen potius quam Ruta competit. Sed hæc ad curandiam Methodum pertinent. In præfens id solum novisse sufficit, quod Agnus calidus est & siccus facultate, idque non mediocriter, sed tertio excessu, tùm admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac postea methodum curandi didicerit, ipsemet inveniet, quo pacto menses hicciet, partes induratas digerat, lassitudines solvat, & ex eo acopum excafactoriumque utingentum præparetur.

Idem Gal. l. i. alim. fac. Cannabim cum Vitice comparat, eiusque semen huius seminis viribus quodammodo simile dicit, sed multum ab ipso distare, ut, quod egrè concoquatur, stomacho incommodum sit, capitis dolorem inducat, & prævum succum habeat. Edi tamen fruxum cum aliis bellariis, quæ post cenam voluptatis ad bibendum gratia comeduntur. Sed & Viticis semen fruxum edi, & impetus venereos cohibere, modicum verò dare alimentum, & hoc siccans ac refrigerans. Ex quo loco aperte liquet vel Galenum sibi ipsi contrarium esse, vel hoc loco mendum irrepisse, legendumque calfaciens, ut paulò antè monitum: quanquam idem simili errore repetatur l. 2. alim. c. 35. ubi etiam refrigerare scribit, & fruxum mansum iis accommodum esse, qui à Venere puros se servare volunt: nec ita caput ferire, ut Cannabis. At ibid. c. 39. Viticis turiones sicut & Terebinthi in mariam acetumve iniectos per totum annum asservari tradit, ut vim quandam provocandæ appetentiæ acquirant, si quis ipsis moderatè utatur.

Porro eandem modò dictam in Galen. contrarietatem Aëtius l. Tetrab. ser. i. velut emendans, legit pro λήγουσαν voce, ἀπαλυνούσαν, ut alimentum siccans ac calfaciens corpori dari accipiamus. Nisi quis fortè cum Saraceno Viticis semen eatenus refrigerare dicere velit, quatenus Veneris impetus, qui à calore sunt, inhibere potest.

At quod l. 2. κατὰ τὸν πῶτον, c. i. Viticè moderatè, refrigerare, atque adeò, ex Archigene, nonnullis aliis permixtum dolori capitis à causâ calida oborto covenire innuit: idem rectius de virentibus Viticis foliis accipi censet: quippe cum prædominantis humiditatis ratione non usque adeò calefaciant: maxime verò si cum Lauri foliis, natura calidissimis conferantur. Adde quod, quoniam longè tenuissimarum sunt partium, æque ac alia, quotquot sunt λειψομένῃ, facile eorum, quibus cum permiscantur, sive calfaciant, sive refrigerent, vim exaquant & adaugent.

Notabis & aliam contrarietatem in citatis Gal. locis. Nam in 6. simpl. ἀγνὸν καὶ πικρὸν κεφαλῇ ἢ πρὸς τὸν ἰκτερίαν. At contra idem Gal. alim. 2. κεφαλῇ ὅς ἐστι ἀπὸ τῆς, (inquit) κατὰ τὸν ἡ καὶ πικρὸς. Sed pugnantia hæc loca facile fuerit conciliare, si fateamur tentare quidem caput Viticis semen, uti seipsa facit, testante eodem quoque Sarac. non tamen quantum Cannabis. Illic enim simpliciter agitur de Viticis semine: hic verò cum Cannabis semine comparatione facta.

Cæterum quod Vitex contra Venerem insistere iam aliquoties dicta sit, & mulieribus in Thesmophoriis

Tecoris hincque dicitur obstructum.

Menses cuncti duritiae. Lassitudo. Vnguentum acopum.

Conferitur cum semine Cannabis.

Cibus.

Gal. sibi contrarium.

Viticis turiones cuncti.

Gal. licet correct.

Quomodo Gal. exc. sari possit.

Alia Gal. contrarie.

Vt concilianda.

Difficultas explicatur.

mophoriis subterni solita: in maribus id Paulus Aegin. l. i. decrevit, quo capite de nimia seminis abundantia agit. Præcipit enim unâ cum refrigerantibus herbis Viticis ramulos substernendos his, qui vel in somno vel in vigilia copiosiore seminis fluxu abundant. Plin. hunc veluti scopulum fugiens, impetus Veneris inhibere Viticem dixit communiore illa voce incertum legentibus iudicium suum relinquens. Siquidem utrique sexui commune generationis studium & ad Venerem impetus est: nisi Athenienses matronas primum, mox Dioscoridem de his sic cogitasse aliquis credat cum Marcello, in communione conjugalis thori iacentibus simul viro & uxore, satis ad castitatem fore stimulos Veneris hoc remedio in viris extinxisse: extinctisque his castitatem ea ratione feminis acquirere: quam (ut sunt in conjugalis thori officio viris suis faciles & morigeræ omnes) servaturæ aliter non erant.

Sed placet & Plinium de Viticis viribus differentem producere, maximè cum peculiaria quædam præter prædicta habeat. Semen, inquit, potum vini quendam saporem habet, & dicitur febres solvere: & cum unguentur oleo admixto sudorem facere: sic & lassitudines dissolvere. Vri nam (Vitices) cient & menses. Caput tentant vini modo: nam & odor similis est. Inflationes pellunt in inferiora. Alvum sistunt, hydropicis & lienibus perquam utiles. Lactis ubertatem faciunt. Adversantur venenis serpentum, maximè quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad serpentes, bibitur seminis drachma in vino vel posca, aut duæ foliorum tenerimorum. Et illinuntur utraque adversus araneorum morsus: vel perurctistantum, suffitu quoque aut substratu fugant venenata. Ad Venerem impetus inhibent: eoque maximè phalangiis adversantur, quorum morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos tenerique cauliculi. Seminibus decoctum vehementiorem capitis dolorem dissolvit fotu: & vulvam etiam suffitu vel appositu purgat: alvum cum pulegio & melle potum. Vomica, panosque difficilè concoquentes, [facilè concoquit tusum cum M.] cum farina hordacea mollit. Lichenas & Lentigines cum aphrenitro & aceto semen sedat, & oris hucera & eruptiones cum melle. Testium [duritias] cum butyro & foliis vitium: Rhagadas sedis cum aqua illitum: luxata cum sale & nitro & cera. Et semen & folium additur in malagmata nervorum & ad podagras. Semen instillatur in oleo [& aceto Diosc.] decoctum capiti in Lethargia & phrenesi. Virgam qui in manu habeant aut cinctu, negantur intertriginem sentire. Hæc Plin.

Quæ Serapio habet, ex Diosc. & Gal. transcripsit.

Viticis semen, ut Nicandri Schol. Græcus tradit, haustum liberat à febribus, & sudores movet. Hydropicis & splenicis auxilio est, in vesicam expurgatis humoribus. Veluti Polium confecti Ictericis. Inimicum mulieribus prægnantibus: pellit embrya. Comestum & haustum steriles servat: aiunt enim extinguere flammam libidinum:

Matth. Viticis semen ad Gonorrhæam cum aqua florum Nymphææ aut Portulacæ commendat. Et addit, scribere doctum quendam (cuius nomini parcat) in Herbario suo tum Latino tum Germanico, cap. de Vitice, Dioscoridem testari, quod si quis Viticis ramulum iter faciens manu teneat, securus sit futurus à Lupis. Sed bonus ille doctus, quisquis tandem fuerit, fallitur: nu-

Tom. I.

spiam enim Diosc. in cap. de Vitice saltem, Lupi meminit, sed intertriginis, quæ Germanis à Lupo & ano deducto nomine *Arßwolsfen* nominatur, quod vehemèti equitatione potissimum in ano & natibus acquiri soleat. Ad fugandos serpentes iubet Nicander in Theriac. Viticem multifloram substernere.

Gorrh.

*Aut tibi casta Salix, pulchro quæ flore renidet:
Præbeat instratâ securum fronde grabatum.*

SILER VETERIBVS.

CAP. XIX.

Sileris cuiusdam meminit Plinius, sed omisâ Seius descriptione, eius natale solum & vires, paucis tradidit. Non nisi in aquis (inquit lib. 16. cap. 18.) provenit.

Sileris folia illita fronti, capitis dolores sedant.

Eiusdem semen tritum, in oleo phtiriascs coërcet

Serpentes & hunc fruticem refugiunt, baculumque rustici, autore nostro lib. 24. cap. 10. teste, ob id ex eo gerunt.

Siler Plinio, authore Cæsalpino, est *Evonymus* Theoph. de qua antè. Siler, ut notat apud Plinium Dalech. Aloisius esse putat *Salicem latifoliam, candido folio*, è cuius cinere, sulphure & Aphronitro fiat pulvis excutiendis machinis bellicis utilis.

SALICES.

CAP. XX.

SI superius explicata titulum sylvestrium arborum merentur, potiori ratione aut saltem eadem & Salices quæ sequuntur, sylvestres vocandæ. Veterum autem de Salicibus placita cum nostrarum Salicum historiis in differenter confundere, non statuimus. Quare eorum generalia de iis placita nostrarum historiis premittemus.

Salix notantibus Theophr. & Plinio, ocyssimè amittit semen, antequam omnino maturitatem sentiat: ob id Homero *Odyssæ. K.* vel 10. dicta *ἀνδροειπία*, id est, *frugiperda*. Eam autem dictionem scelere suo interpretatam esse secutam ætatem tradit Plinius: cum sc. Salicis semen mulieri sterilitatis medicamentum esse animadvertit: Sed in hoc quoque, addit idem, providens natura, facilè nascenti & depacto surculo, incuriosius semen dedit. Vna tamen proditur ad maturitatem perferre solita, in Creta insula, ipso descensu Iovis speluncæ, torum ligneumque magnitudine Ciceris. Fiunt verò quædam & loci vitio infructuosa, sicut in Paro sylva *Cædua*, quæ nihil fert.

Theoph. porro omnino Salices inter præmadas atque palustres arbores referens varia genera agnoscit: *Nigram*, quæ cortice nigro aut puniceo: *Candidam*, quæ candido tegitur: *Quarum illa virgas pulchriores & ad texendum commodiores profert: hæc spissiores.* [πυκνότερας lege pro πυκνέας.] Tribuit autem in genere Salici folia longa, qualia & nostris sunt.

Plinius aliter distinguit in huncmodum. Salicis plura genera. Namque *Alia* in proceritatem magnam emittunt iugis Vinearum perti-

S 3

cas, *Alia* virgas sequacis ad vincituras lentitiae. *Alia* pretenues viminibus texendis spectabili subtilitate. Rursus *alia* firmiores corbibus, ac plurimae agrorum supellectili: candidiores ablato cortice, laeves tractatu, vilioribus [melioribus, aut mollioribus Ruel. & Ch.] vasatisque etiam supinis in deliciis cathedris [in quibus ignatae sedent totos dies mulierculae, & cum iis molles & effeminati viri: vnde Cathedralitij Martiali] aptissimae. Cædua Salici fertilitas densior tonsura: nullius quippe tutior est reditus, minorisve impendij, aut tempestatum securior. Tertium locum ei in aestimatione ruris Cato attribuit, priorémque quam Olivetis, quamque frumento aut pratis. Nectamen quia desint alia vincula: siquidem & Genistæ, & Populi, & Ulmi, & Sanginei frutices, & Betulae, & arundo fissa, & arundinum folia, ut in Liguria, & Vitis ipsa, recisisque aculeis Rubi alligant, & intorta Corylus. Mirumque contuso ligno alicui maiores ad vincula esse vires. Salici tamen præcipua dos. Finditur Græca rubens, candidiorque Amerina, sed paulò fragilior: idèò solido ligat nexu. In Asia tria genera observant. Nigram utiliore viminibus: *Candidam* agrorum usibus: *tertiam*, quæ brevissima est, quæque *Helicem* vocant. (Hanc distinctionem ex Theoph. transcripsit Plin.) Apud nos quoque multi totidem generibus nomina imponunt: *Vimineam* vocant, eandemque purpuream. Alteram *Nitelinam* (Vitellinam Ruel.) à calore, quæ sit tenuior. Tertiam *Gallicam*, quæ tenuissima. Columella *Vimineæ Salicis* tria genera: *Græca*, flavi coloris: *Gallica*, obsoleti, purpurei & tenuissimi viminis: *Sabina*, quam plurimi Amerinam vocant, gracili & rutila virga.

Quæ sanè singula pulchrè cum iis, quæ Theophrast. tradit, convenire videntur. Nam primam Salicis speciem, quam Theoph. *nigram* aut *punitam* vocat, Plin. *vimineam*, Colum. verò *Sabinam* & *Amerinam*: Germani *Rott Weiden*, rubras Salices, Lugdunenses etiamnum hodiè *Amerinas* & *Ambres*, Parisienses *Osser* vocant, teste Dalech. Quod verò Plinius ait: Finditur Græca rubens, de Amerina quoque intelligendum, eiusdem Dalech. iudicio, quod ea sola findatur. Nam Amerinarum Quædam rubet, quam Græcam vocant, Plin. etiam nigram, l. 24. c. 9. Quædam candida est: idèò ait Plin. Finditur Græca rubens, candidiorque Amerina, ita ut vox, Amerina, æquè ad rubentem & candidiorem referenda sit. Secundam speciem, quam Theoph. *Candidam*, Plin. *Vitellinam*, Colum. autem *Græcam* vocant: Germani *Geel Weiden*, *Salices flavas* nuncupare videntur, Tertiam quæ Theophr. *Helix* dicitur, Plin. & Colum. *Gallicam* appellant: Germani verò à tenuitate & exiguitate *Blein Weiden*, *Salices parvas* seu *humiles* nuncupant.

Dalech. illa Plin. verba: *alia virgas sequacis ad vincituras lentitiae*: de Amerina, ruffa, & vitellina intelligit. Et illa. *Alia pretenues viminibus texendis spectabili subtilitate*, de nigris & purpureis. Fortè rectius de Gallica cetera Helice, quam & tenuissimam idem Plin. dixit.

Helix unde Videtur autem *Helix* dicta à similitudine Hederae sic vocatae, quæ ad iustum Hederae modum non excrescit: vel *ἐλμω*, ut apud Theophr. legitur, dictam putat Dalech. quod maxime flexilis sit ac plicatilis: nimirum propter tenuitatem.

Dub. ex Plin. Illud considerandum an non subsit aliquis in Plinio error, dum Amerinam l. 16. cap. 37. rubentem (ut exposuimus) & expressè candidam facit: eandemque libr. 24. cap. 8. nigram. Nisi lega-

tur, uti corrigit Curtius: Columella autem rutilam. Quæ si quis non admittat, videat annon Plin. & Columel. in divisione Salicum discordent.

Diosc. de Salice tradit ac si una tantum species esset. Nam arborem dicit vulgò notam: Fructum tamen ferre non ignoravit.

Cordus Salices sic distinguit: *Salix Viminalis* in Francia nostra copiosè propter Vites feritatur *Perticulis* in Saxonia, ad Lupuli pedamenta. *Perticulis* est, quæ longiori talea five pertica pangitur, ea non singulis annis putatur, ut *Viminalis*, sed quarto demùm anno. Longiorem enim ætatem *Perticæ* quam *Vimina* requirunt. Atque hæc generum sunt nomina. Specierum verò quæ certò demonstrari vetustis nominibus possunt, *Vitellina* & *Gallica*. *Vitellina* est, quæ Germani *Gelbe Weiden* flava, & *Totter Weiden* vocatur. Frequens in Francia nostra, cum *Perticulis* tum *viminea*. *Gallica* verò est, quæ in obsoleto purpurea profert, & omnium tenuissima vimina: Germ. *Harweyde*, hoc est, *capillares Salices* à gracilitate vocant. Porro (addit idem Cordus) qui Salicam figuras ignoraverint, consulant Herbarium Fuchsi, qui plurimum specierum imagines delineari curavit. Pingit autem Fuch. duas Salices hirsutas, & unam sine pilis, sed absque descriptionibus additis, quod non placet. Ipse quoque Cordus minùs diligenter Salices investigasse videtur, qui tam paucas differentias agnovit.

Gesnerus quoque postquam dixisset in Helvetia multa Salicum genera nasci, sativa & sylvestria, addit sylvestrium minimam *Siler* appellari: & aliam quæ lato est folio *Salweiden*.

Matth. *Salicis quatuor sunt genera*. Nam quædam in tantam proceritatem assurgunt, ut ex eis in Liguria fiant perticæ & pali maximi usus ad vitium pedamenta. *Alia* non tam proceræ, colore rufescentes, sequacis lentitiae, quæ ligandis cadorum vinariorum circulis commodè finduntur: Has Salices Græcas vocat Cato. *Alia* firmiores, corbibus, & rusticæ supellectili admodum expetitæ. *Alia* minores ac mira tenuitate texendis canistris, cistellis, & calathis aptissimæ. Ut videas Matthiolum veterum differentiis contentum, differentiis nostratium inquirendis parum insudasse, ac usum tantum nostratium illis accommodasse.

Tragus quatuor quoque Salicis genera constituit Fuchsius tria. Dodon. duotantum. Vnam quæ cæterarum arborum modo in proceritatem magnam assurgit: alteram quæ semper humilis est, & vimina profert, cuiusque cortex interdum rubescit, aliquando candicat, nonnunquam verò flavescit. Turnerus Anglus tres tantum agnoscit species: *Græcam*, colore flavo, plurimam in Frisia Orientali circa Anricum: *Gallicam*, vimine rubro, in multis locis Angliæ & Germaniæ: *Sabinam*, quæ & Amerina, quamque in Italia tantum & Frisia Orientali inveniri scribit. Totidem habet figuras.

Anguil. in Epist. scribit: Salicis species [veterum intelligit] omnes notas. *Helicam*, de qua scribit Theophrast. Bononiensibus nunc *Viticem* vocari, ex cuius virgis fiant pulcherrimæ cistellæ.

Scimus (inquit Aloisius in exam. Musæ Bras. favolæ) Hermolaum dicere se non planè compertum habere, an *Salix Amerina* idem quod *Agnos* five *Vitex* sit: Verum, quia nullis quod suspicatur, coniecturis aut rationibus probat, propterea cum Diosc. eandemque sentimus.

Sic Ruell. cū aliis multis bonis ac doctis viris sag-

Salicum aestimatio apud veteres. Plantæ ad Vincula.

Græca rubens. Amerina.

Nigra. Candida.

Vimineæ. Vitellina. Gallica. Differentia. Colum. Græca. Gallica. Sabina. Accommodantur prædicta inter se & ad nostras.

Plin. variè illustr.

Salix Viminalis.

Salix Perticulis.

Vitellina nostras. Gallica nostras.

Fuch. & Cord. nov.

Sativa. Sylvestris.

Græca.

Gallica.

Sabina & Amerina.

Helica. Vitex.

Amerina.

farragine nomenclaturarum, quæ spuria in Diosc. irreperunt, deceptus, tradit Viticem autore Diosc. Salicem Amerinam à Latinis appellari, cum inter has duas stirpes multum interfit, doctissimorum Herbariorum quoque calculo, ut in historia Viticis ostensum. Enimvero sanè si Salix sit frugiperda, uti Hom. cecinit: Amerina, si Vitex sit, non omnis Salix erit frugiperda.

Amerinam
non esse Vi-
ticem

Arist. con-
tradicit si-
bi de steri-
litate Sali-
cis.

Amerina
an sit in Sa-
licum cen-
su.

Homeri &
Arist. error.

Arist. not.

Tragus re-
preh.

Salix sine
medulla.

Cronemb.
carpitur.

Vnde diffe-
rentia Sali-
cum consti-
tuantur.

Differentia

C. Bauh.

Perticalis.

Viminalis.

Sterilis.

Fructifera.

Gallica.

Phœnicea

Theoph.

Purpurea

Plin.

Græca, Si-

bellina.

Scaliger sanè ad lib. Arist. de plantis annotavit, eum [si modò is liber eius est, quod Scal. negat, plausibilibus sanè argumentis.] contradicere sibi de sterilitate Salicis. Suprà namque [inquit] Salicis brevioribus ramis flores attribuebat: nunc amovet à toto genere fructum. At Amerina, si ex multorum sententia sit in Salicum censu: suis baccis sive granis infirmet hanc sententiam. Quibus Scal. verbis facilè intelligi potest, eum per Amerinam, Viticem, quæ grana fert, intelligere.

Nos & alias Salices fructiferas, mox dicendas, observavimus ita ut saltem in iis edictum Homeri corruiat: nec omnes sint frugiperdæ.

Eodem errore & Arist. quoque lapsus est, qui lib. 1. cap. 18. de gen. animal. scribit nec Salicem, nec Populum semen aut fructum proferre. Verum in utrisque semina observamus, quanquam non in omnibus Salicis speciebus. Et ex semine Salices natas infrà dicetur.

Remittit Tragus lectorem ad Arist. lib. de iuventute & senectute c. 3. de Salice tradentem, quo tamen loco ne verbulo eius meminit. Alio quidè loco monet florem Salicis apibus gratum esse.

Scaliger annotat, se Salicem sine ullo medullæ momento vidisse.

Cronenburg. lib. 3. de comp. med. scribit Plinium lib. 16. cap. 38. octo Salicis genera proponere: Quæ tamen omnia ex Plin. verbis, nostra diligentia extorquere nondum potuit. Herbam porrigemus ei, qui id præstiterit.

Caterum in constituendis Salicum differentiis, respicias licet, vel ad locum, in quo nascuntur: vel ad usum: vel ad corticis colorem, ex quibus fontibus suas potissimum desumpsit differentias Dalech. in Hist. Lugd. Nam, inquit, Salices alia sunt *adpudæ*, id est, aquaticæ: alia sicca loca non dedignantur, ut Amerina, quæ in vinetis, quantumvis aridis & siccanis passim profilit. Aquaticarum alia pigris & stagnantibus aquis gaudent, & ad rivorum fluviorumque margines, leni lapsu fluentium, vel pingue crassumque solum rigantium proveniunt. Alia glareosis, lapidosis, arenosisque torrentium & rapidorum annuum ripis. Ex corticis colore, candido, nigro, phœniceo, luteo, differentia alia sumuntur. Quæ ut ingeniosè quidem à perdocto viro tradita sint, tamen non omnes Salicum differentias exactè designare possunt. Sunt enim & alia à magnitudine seu proceritate, à panniculi seu floris specie, à figura foliorum; à fragilitate & lentitia virgarum &c: Immo & ab iplo quoque fructu: Vt nihil dicamus de exoticiis Salicum speciebus infrà tradendis.

Quas C. Bauh. diligentia consignavit, ita habent. Salix alia *perticalis*, alia *viminalis*. *Perticalis*, quæ vulgaris & prima, vel est *sterilis*, flores ferens amentaceos ante folia, vel est *fructifera*, ferens racemulos, Populi instar oblongis granulis. *Viminalis* variat colore, corticis magnitudine & fructu. Colore est cortex albo seu pallido, Gallica dicta: nigro, Phœnicea Theoph. Purpurea Plin. Luteo, Græca dicta, *Vitellina* Plinio: Cinereo quæ *latifolia* seu *aquatica*, Magnitu-

dine alia *viminalis* magna, alia parva. Magna, *Latifolia*. quæ secunda est Salix, purpurea nigra *Viminalis*, Magna. cui peculiare, quoddam ad cuiusque folii petiolum, *Melano-* gemina semper sint foliola, *phloios The-* Theoph. *oph.* Tertia: Salix, *phœnicophloios*, sive phœnicea. *Phœnico-* Quarta: Salix lutea. Quinta Salix *Latifolia*, quam *phloios.* aliqui *Elæagnon* Theoph. censent, quæ duplex, *Lutea.* alia folio oblongo, quæ *Salix Caprea latifolia*, *Elæagnon* Tab. alia folio rotundo, *Salix 4.* Trago. 6. *Salix Ca-* *prea.* Salix angustifolia. 7. Salix longissimis foliis, *Angustifo-* *lia.* *Parva* variat foliis latis & angustis: Latis, Salix humilis repens, quæ duplex apud Clus. in Hist. Pan. hac octava est & *Humilis re-* nona. 10. Rotundifolia infrà describenda. An- *pens duplex* gustifolia duplex Clus. undecima & duodecima. *Rotunda-* 13. Salix Helice Hist. Lugd. quæ baccas fert ruben- *folia du-* *plex.* tes & caput squammis compactum. 14. Salix ma- *Helice.* *Salix ma-* *rina.* rina, quæ testis ostrearum & saxi in mari adnæ- scitur. Fructu variat quoddam alia sterilis, alia fructifera, ut suprà dictum. Quas omnes differ-

entias mox ita proponemus, ut vel ex titulis quovis obiter industrius Herbariarum studio dignosci à se invicem queant, ubi prius nomenclaturas generales dixerimus, & alia quædam generalia.

Græci *ῥέας* vocant. Lat. *Salicem*, quoddam ea celebritate crescat, ut *Salire* videatur, uti Festus & Maurus Servius volunt. Arab. *Bules*, *Bulles*, *Saf-saf*, aut *Chalif* dicitur, & ut alii volunt, *Safas* quoque apud Avic: Iudaicè *Araf*. Germ. *Weiden*, *Weidenbaum*, *Felbinger*, *Felber*. Belg. *Wilghe*, *Willighenboom*. Gal. *Saulx*, & *Sault* & *Saulge*. It. *Salice*, *Salzico*. Hisp. *Saure*, *Salgueiro*. Angl. *Willow-tree* aut *Salloer-tree*: Borealis; *Saughe-tree*. Bohem. *Durba*. Lugduni Salices viminalis dicuntur *Ambres*, quum Burgundis & Mont belgardensibus fructus Rubi Idæi, ita dicantur. Ramus Salignus Græcis *ῥέας*, aut vimen flexile à *ῥέας*, quoddam ob lentitudinem flectatur. Trunci summum rustici *Caput* vocant.

Salicem Poëtæ, variis epithetis ornant: un- de Virgil. Ecl. 1.

—Salices carpetis armaras

Animalibus tamen, maxime Capris dulcis est: Valde enim appetunt eas. Lenta Salix eidem. Vnde etiam Ovid. Metam 4.

Lentior & Salicis virgis.

Et Idem Virg. Georg. 2.

Et glauca canentia fronde Salicta.

Item eodem lib.

Incultrique exercet cura Salicti.

Amnicola & *curua* Ovid. *Fœcunda viminalibus* Virg. *Tenera* Lucret. *Dieta* & *cana*, *viminalis*, *perticalis*, *sylvatica*, *fluminea*, *amnicola*, *umbrosa*, *erratica*, *resonans*, *opaca* &c: Malè verò frugiperdam dictam Homero dicas, si omnem intelligat: benè, si aliquas tantum. Nam aliquas semen ferre mox patebit, & ex semine quoque nasci à Trago & nobis observatum.

Salix munda apud Iurisconsultos, ea dicitur quæ omni spurcicia & frondibus liberata & purgata est, aptaque & ad viendum & alligandum: ut quum ex arundine iuga fiunt, aut pedamenta adminiculæque vitium. Verba Iuris Consulti sunt: Et Salicis munda annua librarium viginti nullia. Turneb.

Qui *Salicis spumam albicantem* adnotatam reliquit, inquit Matth. inveni neminem: quæ delapsis statim floribus, è ramusculis uvæ modo dependet, donec ventis arrepta huc & illuc, plumæ modo, impellitur. Sed parum attentè Matth. legisse videtur Plinium de Salicibus tradentem, qui apertis verbis scribit, Salicis Fructum ante

Salix mun-
da I. C.

Salicis spu-
ma.

maturitatem in araneam abire: quæ aranea nihil aliud, quàm id, quod Matth. spumam vocat, intellexisse videtur.

3. *Salix succum triplex.*

Diosc. succi Salicis vnus tantum meminit: At Plin. Salicis succum trium generum esse prodidit. Vnum, quem arbor ipsa exudat gummi modo. Alterum, qui manat è plaga cum floret, ex ciso cortice trium digitorum magnitudine. Tertium, qui detuncatione ramorum à salce [Salice Dal.] destillat, quorum vires infra dicentur. Nunc nobis observatas differentias proponamus.

**SALIX MAXIMA, FRAGILIS,
ALBA, HIRSVTA.**

Descriptio

Folia.

SALICVM maxima in magnam excrefcens arborem, foliis est alternatis, rarioribus, semunciam plusminus latis, fescunciam aut duas uncias cum dimidia longis, utrinque hirsutis & incanis, (prioribus tamen nonnunquam glabris) potissimum verò parte inferiore, ac in extremitatibus virgarum supremarum. Est & ubi superior facies

pilis propemodum destituitur. Sed & in eo variant, quæ d interdum serrata sunt, interdum crenæ, vixdum apparent. Virgis, ut post describendæ, adnascuntur multæ florum Spicæ, molles & incanæ, quæ maturitate in pappum abeunt. Cortex cineraceus aut rubescens, vimen fragile.

Florum spica.
Cortex.

Salix alba
Theoph.

Amerina
Plin.

Fuchsi error.

Hæc Theophr. nostro iudicio *ἰτέα λευκή*, Salix alba est, cui album tribuit corticem, ad differentiam nigræ, & virgas spissiores [πυκνότερας: quamquam alij χαρπυότερας, id est, fragiliores legere malint.] Eadem Salix Amerina & Candida Plin. Perticalis Colum. qua ad vinearum perticas etiamnum hodiè locis quibusdam utuntur. Scimus Fuchsum aliam pro alba Theophrast. intelligere, nempe flavam: verum ea non habet spissiores virgas nigras, sed graciliores. Præterea omnia melius quadrant cum ea quam exhibemus.

An de hæc Virgil:

Glaucæ canentia fronde salicæ.

Glaucedo sanè optimè quadrat. Fortè Perticalis Cordo, quamvis ad luteam referat. Salix candido vestita cortice, fragilis: Sic Andere Weyden/weiße mürbe/Bruchweiden Trago. An eadem Salicis 3. genus: Bruchweiden/ & Weißweiden, sicut & Taber. vocat? An hæc Clus. intelligit in Pan. cum ait: In Insula Danubij, quæ è regione Posonij est, altissimas & crassissimas Salices vidisse memini: Maxima prægrandium Visci fruticum copia onusta. Et nos quoque iuxta Fontem frigidum, *Froidefontaine* Burgundis dictum oppidum, hanc ipsam Salicem, de qua hic agimus, ni multum fallimur, Visco refertam vidimus: ut hanc Clusium intelligere vix dubium sit. An Salix alba perticalis Hist. Lugd. cui potissimum convenit quod scribit Plin. l. 16. cap. 37. Cædunt Salici

Viscum Salicis.

densiorem esse tonsura fertilitatem, & brevi ligno [non pugno, ut mendosi Cod.] veriùs quàm ramo, &c. Primum genus Dalec. sententia, inquit Hist. Lugd. dicimus esse vulgarem Salicem, in magnam arborem crescentem, cortice candido, quæ Theophrast. & Plin. est Salix alba, prior, arborefcens, & perticalis. Nec Fuchsi placet opinio, qui Salicem Theoph. albam Plinij Vitellinam, id est, flavam, esse putat: quoniam in flava Salice virgas *πυκνότερας*, spissiores, quàm in nigra non videmus, vel ut quosdam legere diximus, *χαρπυότερας*, fragiliores: quas tamen habet alba Theophr. autore: sed tenuiores Plin. sententia, vel ut legendum censemus, firmiores.

Salix vulgaris.
Salix alba.

Cæterum folia habet Salix hæc arborefcens oblonga, angusta, Oleæ similia, supernè virentia, infernè candicantia.

Non displicet in H. Lugd. poni pro Salice hæc nostra figuram ex Matth. sub hoc titulo Salix alba Perticalis vulgaris.

Crescit in locis madidis, circum prata rigua maximè. Ex hac Lugdunum perticas longas advehunt pro hortis, *Maïere* vocant. Observantur etiam circa Genevam, Basileam, Montbelgardum, & aliis multis locis.

Locus.

SALIX PVMILA ANGVSTIFOLIA, INFERNE LANVGINOSA:
cuiusque varietas.

INVENITVR porro auctore Clusio in Pannonia & Austriæ quibusdam depressis cædis sylvis & viginosis pratis, Salicis genus quoddam gracilibus & cubitalibus interdum virgis assurgens, lentis, quæ à medio ad summum ramulorum, multas serunt exiguas florum spicas, molles & incanas, maturitate in pappum & lanuginem abeunt: folia quàm pumila angustifolia prona parte cinerea & postea describendæ breviora, angustiora supernè viridia, infernè cana lanugine pubescunt & splendent. Radix digitorum crassa est, & tenuibus fibris prædita. Sed & virgulta secundum summum radice caput, quæ telluri coherent, subinde tenues & capillatas fibras agunt. Nec huic dissimilis, paulò tamen latioribus foliis prædita, quæ passim in sabulosis Hollandiæ aggeribus Oceano adiectis inter gramina & spartum, *Salin* illis nuncupatum nascitur.

Descriptio

Florum spica

Folia.

Radix.

Alia simili

SALIX ANGVSTIS ET LONGIS.
SIMIS FOLIIS CRISPIS,
subtus albicantibus.

VI R G A S cortex virefcens obvestit, aut cineraceus, suntque ex longissima & simplices, nullis adnatis virgultis donatæ, obsequiose admodum: Folia quæ longa admodum, angusta, & crebro agmine ramos stipantia, superius virefcunt, inferius cum nitore ad obiectum luminis vario canescunt, a nervo medio

Descriptio
Cortex.

Folia.

medio obliquis in margines nervulis exporrectis, in ambitu crispa magna ex parte, quod pictor non exprimeret neglexit.

Excrementum. In hoc genere excrementum Gallæ simile foliis adnatum observavimus. An Hist. Lugd. Salicis 6. genus: quod Dalech. Elæagnum arbitrat, in sabulosis nascentis propè rapidos amnes duntaxat, ut ad Rhodani ripas? An Clus. Pan. Vulgaris Salix, quæ foliis alioqui angustis, prona parte incanis? An verò Amerina ex qua corbes fiunt. Et hæc riguis gaudet locis & pratis, cuiusmodi in locis circa Montbelg. & in Ducatu VVirtemb. inter Bol, ubi admirabile balneum, & WYsensteig observavimus, aliisque non paucis. *Locus.* Ex hac potissimum, quod vimina proferat longissima, sine adnatis, & lenta, plectuntur quasi, sportula, vanni, cathedra & anacinteria. *Usum.*

SALIX TENVIOR, FOLIO MINORE,
VTRINQUE GLVBRO,
fragilis.

VTRAQUE parte glabra sunt huius folia, aliis uncia non longiora, aliis tres uncias longa per ambitum ut plurimum crenata, ex adverso ferè posita. Nucamenta producit hoc genus longa, racemosa, è plurimis vasculis ceu acinulis, qui in duas carinulas dehiscetes, lanuginem ostentant, præcedunt tamen muscoli flosculi, quibus

SALICIS RACEMI SEV MINUCAMENTA, ROSÆ ET CAPITULA squammata.

pes, nullamque progrediendi vim in se habens.

Cæteroqui notandum, quod in exteriori parte excrementi huius flosculorum lutei apices toto se proferant ambitu, exertique suis finibus conspiciantur, suis tamen longioribus petiolis excrementitiæ substantiæ toti involvantur, obteganturque. Observavimus quoque excrementum producere in ramulorum fastigio, Rosæ æmulum, foliis confertim stipatis compactile, partim hirsutis, partim glabris. Icon prior quam iam sculptam eminus minis placet. De hac sic Hist. Lugd. Dalech. Salicis quintum genus omnium brevissima, Helice fructifera, à nigra certè & alba diversa, quamvis pumilam in eo utroque genere, ut diximus, Theoph. esse tradat: virgas tenuissimas, maximè que exiles profert, cortice subluteo vestitas. Huic folia paribus semper intervallis gemina, cum in aliis generibus temerè, nullòque ordine disposita sint, candicantia sed non lanuginosa, brevissima, conferta, in ambitu minimè crenata, protuberante semper ad foliorum radicem velut novo aliorum conceptu, quod huic proprium est.

Portò sæpè foliis insident Vesicæ, quales in Ulmi foliis reperiuntur, subrubentes. Ramorum autem vertici foliosa capitula, delapsis iam foliis in arbore manentia. Quare hanc Salicem, ut autor est Theoph. secundam esse Arcades existimarunt. Est enim hæc Salix Helice Theoph. eiusdem Dal. indicio.

An Fuch. Salicis genus 3. Klein Weiden: Helix Theoph. Gallica Plin. & Colum. Gesnero Salix minima Siler dicta. Haarweiden, in margine ad Cordum, dubitamus tamen an Cordus hanc nostram intellexerit.

An Anguil. Salix Helica Theoph. Virice Bononiensium, ex qua fiunt pulcherrimæ sportula.

An Matth. Salices minuscule ac spectabili tenuitate, texendis canistris, cestellis ac calathis aptissima. An Clus. in Pan. Salix angustifolia Panonia genus peculiare, iuxta torrentes & udis locis nascens, crasso caudice, & ramis in multos tenuiores frequentioresque ramulos divisis præditum, quam vulgaris ea Salix, quæ foliis alioqui angustis, prona parte incanescit. Eius, inquit ille, præterea folia, licet subtus canentia, supernè cum virore alba quadam lanugine pubescunt, angustiora sunt, in longiorem mucronem desinunt, frequentioraque in ramulis nascuntur. Flores item aliis generibus similes, pallidi, Semineque minutissimum, nigrum, candida mollique languine exceptum, levis aure arbitrio huc illuc fertur. Solet etiam hæc Salix aliâ quadam notâ à cæteris distingui, quod plerumque tuberculis quibusdam subrubentibus baphico cocco ferè similibus folia onerata habere conspiciatur. Vienna torrens, qui sub Vienna urbe in Danubium influit ea maximè abundat.

An Gerardo in hist. Angl. Salix 5. Rosca Anglica: The English Rose Willow.

Passim in pratis & riguis fossis circa Basileam, in Ducatu VVirtemb. Alsatia, Brisacia ad Rhenum, Genève ad Rhodanum, Montbelgardi, ubi & in horto Principis tum hæc tum aliæ plures Salicis species Labyrinthum hortum efficiunt fossa aqua plena undique cinctum.

SALIX PUMILA ANGUSTIFOLIA,
PRONA PARTE CINEREA.

Huic generi, notante Clus. graciliores sunt virgæ, ut plurimum pedales, nonnunquam

Excrementum rosæ æmulum.

Vesicæ.

Rosæ Salicæ.

Salix Helice Theoph.

Virice.

Salix Angustifolia Panonia Clus.

Folia.

Flores. Semineque.

Tubercula.

Salix rosca.

Locus.

Descriptio.

Folus.

Flos.

Radix.

Locus.

Radix digitalis, crassitudinis, obliqua, nigra, & tenuibus fibris donata est.

Crescit in udis caduis sylvis infra Francosurum ad Mœnum.

SALIX HUMILIS REPENS ANGUSTI FOLIA LOB.

Descriptio
& locus.Folia.
Flores.

Icon.

ERICETIS Antuerpiani agri palmaribus & selquipalmaribus canaliculis repit. folio Rhamni l. & floribus muscosis. Salicis gustu amaro, Lob. Salicis huius figuram sine descriptione ponit Dod. Lobelij verò descriptio proposita brevis admodum. Icon sanè ab utrisque proposita nos movit ut ab aliis separaverimus.

Antuerpianos a.

herbaria studiosos hortamur, ut exactius describant & moneant, an alicui à nobis descriptis conveniat.

SALIX LUTEA, TENVIOR, SATIVA, VIMINEA.

Descriptio

Cortex.
Folia.

Sapor.

Varietas.

IN pulchras arbores adolescit hoc Salicis genus, quorum vimine, nullum nobis notum ligandis vitibus similibusque aptius, tanta est tamque lenta rupturæ secunda flexilitas, ut merito viminea *rac. J. G. L.* dici mereatur. Cortice integitur vitellini coloris, amaro. Folia rara, acuta, palmum circiter longa, semunciam lata, supernè cum virore splendens, glabra, incana, infernè nonnihil pilosa, potissimum superiora, exiguis per ambitum denticulis crenata, nullo manifesto amarore prædita, adstrictionem quandam præ se ferentia. Ab hac differre volunt Sa-

licem illi per omnia similem, cuius tantum cortex pallidior, & quæ non minoris usus, etsi minoris commendationis. Ex Fuchsis figura nostra crenas parum feliciter exprimit, quæ obscuriores paulò, solèt esse quàm in Salice rubra. At in hac icone pinguntur veluti pili rigidi.

An Matthiol. Salices non tam proceræ, colore

rufescentes, sequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum vinariarum circulis commodè finduntur? Talis sanè nostra hæc est. Salicis 2. genus, Berleweiden & Bachweiden hoc est, Lutea & aquatica, eidem. Clus. in Pan. scribit: Salicem vulgarem luteam sive pallidam Vngaris Saar sive vocari. Salix 4. Vitellina. Salix Græca Taber. qui & aquaticam cum Matth. vocat, cum tamen minus quàm alia sit aquatica, etiàmque nonnihil siccis locis proveniat. Hanc Fuch. Salicis 2. genus, Candidam Theophr. & Plinij Vitellinam, Columel. Græcam facit. At nos Candidam Theophr. non eandem censemus cum Plinij Vitellina, uti iam dictum sub Salice alba, foliis utrinque hirsutis. Statuimus tamen & nos Salicem hanc Vitellinam Plinij. Cordus etiàm *Torteweiden* vocat, & duum generum facere videtur, quando frequentem in Francia dicit, cum Perticalem, tum Viminalem. Tertij generis Salices luteæ Trago.

Hæc si quæ alia passim colitur ad vites & hortorum septa nec tendenda. Ex hac potissimum Labyrinthus in horto E.C. Montbelgardensi nostra cura factus. In Alsatia potissimum circa Ruffacum etiàmque circa Basileam proceras arbores quales alibi non vidimus, observavimus. Ramos crassiores præfectos contorquent & connectunt, ut deinceps veluti scalas ostentent, plurèsque eiusmodi, annuatim sibi invicem incumbenibus, mirabili figura.

SALIX SPONTANEA FRAGILIS AMYGDALINO FOLIO, AVRICULATA & non auriculata.

SPONTANEA hæc Salix cortice obtegitur satiorabente rariis albo, vehementi adstrictione cum levi amarore prædita. Folia longa, mediocriter lata, mucronata, lenticulata, tam supra quàm infra, virentia & glabra, quorum pediculo brevi auriculæ binæ crenatæ appositæ: sapor his potenter adstringens minus amarus quàm luteæ. Virgulæ tenuiores flexum vix ferunt nisi torqueantur, maiores rumpuntur. Mirè ludit: folia modò auriculata, modò auriculis carent: cortice vestitur modò albo, modò purpurascens. Pictor vel potius sculptor paucorum foliorum crenas ritè expressit, reliquis ignoranter pilos affixit.

An

Siler.

Melano-
phlaeos.Purpurea
Plin.

An Anguil. e-
pist. 4. Siler arbor
species Salicis, fo-
liis latioribus re-
liquis Salicibus:
Pavonis Salice
aquarolo, ramis
valde lētis. Quod
postremum sanē
huic nostrae non
convenit.

Salicis 3. ge-
nus Dalech. pur-
purea cortice ob-
scure purpura-
scente, quam me-
lanophlaeos, id est,
cortice nigro
amictam Theo-
phrast. & Asiani
vocant, Plin. Pur-
puream: foliis ve-

nos, obscure virentibus, in ambitu serratis,
ad folii cuiusque petiolum geminis semper fo-
liis subrotundis, quod peculiare nacta est.

In Hist. Lugd. supra figuram, Salix purpurea
nigra viminalis. Quanquam minus viminea sit
ceteris plerisque, ut dictum.

Taber. duas proponit icones sine descriptio-
ne: Vtramque serrato folio: hoc titulo; Salix syl-
latifolia, Breit seilweiden: & Salix sylv. angustifolia
Schmal seilweiden. Prior huic nostra re-
sponder: posterior cui respondeat nescimus.

Sic & Gerardus utramque Tab. iconem, his no-
minibus: 1. Salix, The common Willow. 2. Sa-
lix aquatica, The Ozar or Water Willow. Nec
benē distinguit eas.

Proverit hac in fluminum sabulosis ripis, quae
Locus. praecipiti cursu vorticosa ruunt, ut Rhodani teste
Dal. Observavimus etiam in valle fontium aci-
dorum Griesbach cortice albo. Basilea in dume-
tis non uno loco. Monib. passim aceti in horto.

Hac si Plinii purpurea sit, ut vult Dal. nec re-
fragamur, viminib. texendis iam olim virgas tenues
praebuit, quibus corbes, sportas, qualos, canistra,
fiscinas & id genus alia utensilia vasaque consi-
ciebant spectabili subtilitate.

SALIX RUBRA MINIME FRAGILIS, FOLIO LONGO ANGUSTO.

Descriptio.

Cortex

Folia.

Varia: 2.

MAGNIFUS
est haec Sa-
lix apud hortu-
lanos, si quid li-
gandum: cuius
cortex intensē
rubet: folia ob-
longa, acuta
utrinq; glabra,
sed subtus non-
nihil candican-
tia, argutis den-
ticulis undique
crenata. Vimen
lentum, & ut li-
ber, obsequio-
sum. Huc perti-
net & illa varie-
tas, quae vulga-
rior, cortice mi-
nus rubente,

fortē & foliis latioribus.

Nostra figura, quae Fuchsiana, minus benē cre-
nas exprimit, cum pilos potius ostendet. Haec
Theoph. Salix nigra: & Salix Graeca rubens, & ni-
gra Asia, eademque viminea purpurea Plin.

An Cordo Salix Gallica, Bar Weiden Sci-
mus tamen Gesnerum hanc ad aliam speciem re-
ferre.

Salix rubra Viminalis, Rote Bandweiden/
Trago.

Salicis 1. genus, Rotweiden / Sabina & Ameri-
na Colum. & Fuchsio. Quanquam difficile sit
iudicare an sit Sabina & Amerina, quum Colum.
dicat rutilam esse: Plin. autem uno loco candi-
dam faciat, altero nigram. Fortē ut nos, ita &
Plinius varietates observavit.

Salices rubra Matthiol. Salicis 4. genus:
Salix Phœnicophlaeos sive phœnicea Hist. Lugd.
quod eius cortex palmularum colorem referat:
unde & nomen: folio purpurea similis, minus
serrato, ad cuius exortum nulla foliorum appen-
dices emergunt, qua nota ab illa faciliē distingui-
tur, viminum & virgarum pari gracilitate.

Salix punicea Sabina, & Salix Viminalis, Ro-
te Baumweiden Tabern.

An Clus. in Pan. Salix rubra, Vngaris dicta
Fiz-sa.

Et haec passim in pratorum & hortorum mar-
ginibus colitur. Est & spontanea, infrequens.
Locus. Montbelgardi & Basilea abundat.

SALIX LATIFOLIA INFERNE HIRSUTA.

LATIFOLIA Descriptio.

Salix ex fo-
liorum argumē-
to nobis dicta,
cuius folia inter-
dum palmum aut
sesquipalmū lon-
ga, latitudine
quadrantali aut
etiam palmari,
nervosa, sunt &
minora, prona
parte incana &
hirsuta, supinā
verō viridantia,
sapore adstringē-
te sine morfu aut
amatore, pedi-
culo semunciali
cui saepe auricu-
lae caule ample-
ctentes adnatae.

Folia.

Sapor.

Auricula.

Catulos profert staminulis crocantibus plenos,
quos testiform fabre appinximus: quibus succe-
dit in receptaculis racematum coherentibus la-
nitium quoddam candidum. Vimina crassius-
cula, incano hirsuto cortice amicante testa,
tuberculis aliquādo ex dulcedine leviter adstrin-
gentibus nodosa, fragilia. Interdum cortex veluti
fuligine obductus videtur.

Hanc ex pictura potius quam descriptione a-
pud Tragum agnoscas, quam postremum seu 4.
Salicum genus facit, & Seilweiden vocat, quali
verō & ipsa viminis officium tam egregiē praestet,
ut vox illa Seil, quae funem denotat, insi-
nuat. Rectius Gesnero Salix hirs. latifolia &
Salweiden dicta. Salix aquatica. Lob. Salix ca-
prea.

Catuli.

Racemuli.

Lanities.

Cortex.

Sapor.

Tragus

not.

Salix ca-

prea.

prea rotundifera, Rund Seilweiden: & *Salix caprea latifolia* Breit groß Seilweiden Tabern. nam duas icones habet sine ulla descriptione, nec docet quā in re differant, nisi titulo tenuis & iconē. *Salix* sanē ista multū variat: nolimus tamen idē species temerē multiplicare, quod Arist. edicto cautum. Eundem sequitur Gerardus Anglus, & priorem *The Goate round Leased Willow*: Posteriores *The Goate broad Leased Sallow* vocat. An Anguil. epist. p. 64. de hac: *Elaeagnus* Theophr. apud quem pro *varia*, id est, Fraxino, legitur *unxia*, id est, Pomus. Manifeste apparet similiorem Fraxino quā Pomo: verū nonnihil pilosa. Flos similis Populo alba, sed minor. Fructum non fert. Invenitur in Umbria in insulis, & in Abruzzo ad fluvium sanguine. Patavinis *Zenigole* dicitur.

An de hac Clus. in Hisp. *Elaeagnus* Theophr. nihil aliud videtur, quā *Salicis* genus, quod Atrebatenses *Salengre* nominant. An eadem in Pan. l. c. 27. *Salix latifolia* aquatica *Refortye* fa Vngaris dicta. An eadem ibid. c. 28. *Salicis* genus quod *Elaeagnus* Theophr. censet. Item: An idem de hac in Hist. in foll. l. c. 21. *Salix* & Theophr. videtur *Salicis* genus esse: & aliquando illud esse existimavi, quod secundum aquas nascens, ampliora, candidioraque habet folia quā cetera *Salices*, ad Mali folium nonnihil accedentia, sed longiora: florem seu iulum mollem, villosum, candicantem antē quā sese expandat, Populi alba iulo similem: Lignum reliquis *Salicibus* lentius, & ad multos usus utile. Omnia sanē pulchrē huic nostrae *Salici* competere, nisi diceret lignum lentius: quod facit ut dubitemus quā intelligat, nisi ipse fortē in ligni iudicio deceptus sit. Nec ausimus asserere de qua *Salice* scribat Goropius in Adriaticis l. p. 29. *Salicis ribaria* genus illud, quod foliis est, quā cetera alioribus *Wermenhent* nominatur &c. Hunc fruticem Theophr. *Elaagni* nomine descripsit, & flos ei Populi sed minor. Florem hoc loco Theophr. pronunciamēto posuit &c. Nostri dubii occasio quod in praesentia, Goropij codex nobis non sit ad manus, quodque hac nostra *Salix* ceteris non albidior videatur.

An Matth. hist. German. *Seilweiden* aut *Seilen*.

Hist. Lugd. Dalech. *Salicis* 2. genus: *Salix Platyphyllos*, sive *Leucophloeos*, id est *latifolia* & candido cortice, quā quidam pro *Elaagno* depinxere. In convallibus altissimorum montium & frigidissimorum Segusiani tractus, ad fontium scaturigines, & stagnantes in pratis rivulorum aquas huius generis arbuscula nascitur, velut abortiva, folijs tam exiguis, ut teruncio ampliora non sint, rotundis: confertim stipatis, supernē ac infernē candicantibus & lanuginosis, toto frutice non altiore palmo, quē ob brevitatem, & ita compressam ramusculorum ac frondis congeriem pro *Salice* vix agnoscas.

Porrō in Hist. Lugd. duae ponuntur figurae eiusdem arboris: uni titulus: *Salix Platyphyllos* *Leucophloeos*: alteri *platyphyllos* *Leucophloeos* Dalech. quā melius placet, quanquam neutra valde bona sit.

Gignitur in solo macro arenoso, lapidoso quoque, eodem teste, sed udo, ad torrentium margines, & in sylvis umbrosis: praesertim quā collectis in lacunas aquis terra humescit, aut quā fontium scaturigines prosiliunt. Basileae propē *Leucophaea*, etiamque in montibus vicinis: Genevā in colle Abbatiae: in valle *Griesbachiana* propē fontem

tes acidus: Montbelgardi passim & in horto Labyrintho Principis. In Asia multis locis, aliisque Iuli Iulio conspiciuntur.

Salix Platyphyllos, notante Dalech. interiore cortice est rubro, quod huic generi proprium est, exteriore ad ligandum apto, ut ex ligno confuso, ac intorto. Quamobrem eo rustici Allobroges lignorum fasciculos, quos venales in oppida comportant, vincunt, ligno fragiliore quā *Salicis* primo loco à nobis descriptae. Huius carbonis ignem concipit. Quapropter ad pulverem excutiendis bellis tormentis necessarium uritur. Praestat etiam delineandis līs, quae pictores ante accuratam operam imitanda sibi proponunt.

SALIX LATIFOLIA NON HIRSV. TA, CVM GALLIS.

EST & aliud *Salicis latifolia* genus, cuius folia non ad maximam prioris *latifoliae* latitudinem accedunt, mediocribus tamen eius generis paria & serrata, verū nec supra nec subtrus hirsuta, neque etiam candicantia, sed laevi glabritie viridantia, cortice vimen obtegente nigro: quae ob id, nisi folia essent lata, ad nigram Theophr. referri posset.

Lugduni collegimus cum *Pilulis* in folijs.

SALIX PYMILA LATIFOLIA PRIOR ET SECUNDA CLVS.

MONTIVM herbosa & aperta iuga pumilas *Salices* alunt. Prior virgas habet minimi digiti crassitudine, humifusas, pedales, interdum etiam maiores, frequentibus praeditas ramulis, qui sursum attolluntur, & inter gramina emergunt uncialibus ferē folijs obfiti, supernē viridibus & splendentibus, infernē subcinereis, & quodammodo canescentibus, non multum ab similibus *Vitis Idaeae* 2. folijs. Fert ea in tenellis ramulis flosculum

Taber. repro. Gerard.

Elaeagnus Anguil. Theophr. l. c. 21.

Salix latifolia Clus.

Salix riparia.

Salix Platyphyllos Leucophloeos.

Abortiva huius generis Salix humilis.

Folia parva.

Hist. Lugd. taxat.

Locus.

Tempus. Vitis.

Vitina.

Carbonis ad pulvis pyrum.

Carbonis Pyrum.

Descriptio.

Folia.

Cortex.

Locus. Pilula.

Descriptio. Locus.

Folia.

Flosculi.

Capitula. rum molles spicas : quibus succedunt capitula ut in maiore & latifolia Salice, quæ matura aperiuntur Augusto, mollèmq; lanuginem fundunt, in qua pusilla nigra grana latent. Radix admodum crassa est, pro plantæ tenuitate, crassique & oblique sparsis fibris firmata.

Posterior similes fundit virgas, humi etiam iacentes, nonnunquam paulò longiores, magis

Folia. scabro cortice testas, & in frequentiores ramulos divisas, quas similia cum superiore folia ambiunt, magis mucronata, supernè viridia, infernè splendentia, licet tenui lanugine pubescant.

Flores, semina. Huius florum spica sive iulus crassiusculus est, illi penè similis, qui in latifolia Salice nascitur. Radix cum superiore convenit, imò crassior quodammodo videtur, non minùs quàm illa dispersa, virgis etiam secundum radices caput interdum

Radix. fibras agentibus. Describit Clus. sub Salicis pumila latifolia prioris, & alterius pumila latifolia titulis. *Salix pumila*, Klein Weiden Tab. *Salix*

Synonyma. 6. *humilis*, The lowe Willow Gerardo. An Camer. apud Matth. hist. Germ. Erdweiden: *Salicula repens*, quæ copiosè reperitur in Sabaudia & Lugduni Gallorum.

Locus. *Salicula repens*, quæ copiosè reperitur in Sabaudia & Lugduni Gallorum.

sta; crassiuscula, rigidula, rugosa, venis sinuatis crebris à nervo medio exporretis, glabra utrinque, sed inferiore parte canescentia, superiore atrovirentia, pediculis satis longis: ad quorum imù animadvertere est fortuita capitula lanugine Saligna plena. Subinde verò & privato insidentem furculo brevem similis tomenti iulum. Hæc aliquando

do à nobis in Rhaticis montibus collecta.

SALIX PVMILA, FOLIO VTRINQUE GLABRO.

DE SALICIBVS IN GENERE.

Descriptio.

Virgula hæc habet palmares aut sesquipalmares, cortice rubente vestitas, à quibus prodeunt nonnunquam fibræ tenues quibus denudè radicitur. Folia per ramos semunciam aut unciam longa, parum supra unciam trientem lata, leviter in mucronem desinentia, utrinque glabra. Capitula proportionè magna, racematim coherentia, in duas retortas veluti corniculatas carinas dehiscencia, lanuginem candidam exhibent. Advers.

Lanugo. *Salix humilis repens* Pen. & Lob. Adv. & obs. *Chamairea*, Grundweiden Taber. ut videtur: ponit enim tantum iconem, non describit, quemadmodum & eius simia Gerardus Anglus.

Synonyma. Crescit in monte Pilati Helvetiorum: montibus Sabaudia, Lugdunensibus & Veganiis haud infrequens.

Locus.

SALIX PVMILA FOLIO ROTUNDO.

Descriptio.

Vix humo se attollit palmaris ista Salix, ramulis prædita rubentibus, iisq; magnam partem nudis, quorum tamen fastigia pluscula coronant folia, valde concinna, ad cotoneæstri folia quodammodo accedentia, circinata ferè undique rotunditatis, nonnihil tamen in oblongum porrecta.

Tom. I.

In genere autem quanquam Salix lincos, aquasque desideret, ut scribit Theoph. idem tamen fatetur alibi in terra & aqua provenire Salicem. At Plin. non nisi aquosis provenire scribit, vimineas uique tantum intelligens & maiores illas species. Nam pumilas in montibus potissimum nasci diximus: Reliquas ferè in pratis & aquosis.

Inter primas arbores germinat Salix. Iulos & flores æstatis initio aut etiam antè ostentat. Semina paulò pòst. Capitula & excrementa adventante autumno.

Citò nascuntur citòque occidunt Salices, minùsque durant. Causam reddit Theoph. quod ad aquas proveniant, quales arbores minùs durare tradit, quàm quæ in siccis. Eas tamen scribit dolationem ita tolerare, tam stantes quàm à flatu prostratas, ut resurgant, vivant, regenerentque. At illam quam Philippis surrexisse superstitione prodit, ramis quidem detruncatam fuisse ait, sed non circudolatam, Aruspiceq; tunc persuasisse, ut sacrificarent, custodirentque arborem, ut quæ ostentum faustum portenderet. *Nuga.* Quasi verò causa non fuerit aut esse potuerit, quod arbor prostrata parte alterà plurimum terræ evulserit: mox venti ingentes vel ramis occurrentes eam erexerint, ut ipse Theophrast. coniectatur, vel sanè opposita parè terram radici accumulando restibilem ita fecerint. Quanquam si unica tantum radix eiusmodi arborem promptè germinantium ac nascentium in terra restet, sufficere queat quæ totam arborem conservet & in integrum restituat. Sic habes superstitionis illius causam physicam, nuspiam in talibus prætereundam, ubi eam consequi licet.

Est sanè Salix ex earum genere quæ commo- dissimè omni fationis modo seruntur. Nam & semine nasci à Trago observatum & proditum. Quod non penitus ignorasse videtur Theophr. qui scribit: Eas quas steriles quidam putant, generare quosdam dicere, ut Salicem &c.

Idem optimè notavit, Salicem avulsione factam celerrimè ac pulcherrimè germinare: aut etiam si quis prægrandem & iam arborem tran-

Salix fruticosa.

Translatio. stulerit, optimè perdurare possit. Habètque Salix hanc naturæ prærogativam, præter illam quam à semine, surculo, talea & radice habet.

Serendi modus. Est verò Salix eiusmodi, ut non propter se feratur, sed propter alia sit, ac vineas maximè. Earum satio fit loco madido: tamen præcipiente Plinio, duos pedes & semipedem, talea sesquipedali, vel pertica, [Talea in viminali: pertica in arborecente] quæ utilior, quò plenior. Intervallo esse debent pedes ferri. Trimæ pedibus binis à terra putatione cõcreantur, ut sic se in latitudinem fundant, ac sine scalis tondeantur.

Salix enim secundior est, quòd terræ propior.

Plin. emend. Has quoque omnibus annis confodi [circumfodi Dal. sed quid iuvat circumfodi apud nos sua sponte vberè nascentes? Vide quæ mox dicuntur, configi habet M.S.] Hæc est viminalium cultura [quibus verbis cognoscis priorem lectionem veriorem.] Perticalis & virga & talea feritur fossura eadem. Perticas ex ea cædi iustum est, quarto ferè anno.

Et eæ [Viminales potius quàm Perticales] senescentium propagine refarciunt locum, pertica immersa, ac post annum recisa [à parente ubi radicem egerit.] Salicis viminalis iugera singula sufficiunt XXV Vineæ iugeribus. Hæc Plin. qui & alibi, Salicem circa Martias Calendas in humidis virga feri iubet.

Serendi tempus. Colum. eodem tempore circa vineam feri suadet, quòd palmitibus idonea præbeat vincula. Eandem, eodem autore, riguus ager, vel uliginosus optimè, nec incommodè tamen alit planus & pinguis: atque is debet converti bipalio. Omnes vel cacuminibus vel taleis deponuntur, perticæ cacuminum modicæ plenitudinis, quæ tamen dipondiarj orbiculi crassitudinem non excedant. Optimè panguntur eò usque dum ad solidum demittantur. Taleæ sesquipedales terreno immerse paululùm obruuntur. Riguus locus spatia laxiora desiderat eaque senum pedum per quincuncem rectè faciunt: siccaneus spissiora, sic, ut sit facilis accessus colentibus eos. Quinque pedum interordinia esse abundè est, ut tamen in ipsa linea consitionis alterna vacuis intermissis bipedaneis spatiis consistant femina. Satio earum est prius quàm germinent, dum silent virgæ, quas arboribus detrahi siccis conveniet.

Sationis intervallum.

Quales virgæ esse conveniat.

Quæ dies eligenda sationi.

Salix culturam curiosam respuit.

Propagatio.

Salicis vires & usus.

Ileos.

Sanguis.

Nam rosidas si recideris, parùm prosperè proveniunt. Idèò pluvij dies in exputanda Salice vitantur. Fodienda sunt primo triennio salicæ crebrius, ut novella vineta: cùm deinde coaluerint, tribus fissuris contenta sunt: aliter culta celeriter deficiunt. Hæc Colum. Sed nostri nec hanc quidem curam adhibent, tùm quòd Germaniæ loca feracissima sint, tùm verò quòd depactæ virgæ perbellè germinent loco commodo, etiam nulla adhibita cultura. Nam quamvis adhibeatur cura, testante eodem Columel. plurimæ Salices intereunt, quarum in loco ex propinquo mergis propagari debent, curvatis & defossis cacuminibus, quibus restituatur, quicquid intercidit. Anniculus deinde mergus decidatur à stirpe, ut suis radicibus, tanquam vitis, ali possit. Constant. etiam Februario plantat, clava & taleis loco crenoso & aquoso. Accedamus ad Salicum vires.

Diosc. Salicis fructus, folia, cortex & succus adstringendi vim habent. Trita folia cum exiguo pipere & vino pota, Ileosis subveniunt. Sumpta verò per se cum aqua, conceptum impediunt. Fructus epotus sanguinem expuentibus prodest: quin & cortex eadem præstat. Vñs verò & ace-

to subactus, callos clavosque illitu tollit. Ex foliis & cortice succus cum rosaceo in Calyce Punici calefactus, aurium doloribus auxiliatur. Sed & eorum decocto foveri podagras utilissimum. Id fursures quoque detergit. Excipitur & ex ipsa succus, inciso dum floret cortice: intus enim concretus continetur: qui ad purganda ea quæ obstant oculis suam vim præfert.

Eiusmodi succi Salicis, è plaga manantis exciso cortice, mentionem quoque, ut dicebamus, facit Plin. sed duorum aliorum succi generum præterea meminit, nempe eius quem arbor ipsa exudat gummi modo, & eius qui detruncatione ramorum à Salice destillat. De quorum viribus & Salicis ipsius sic tradit. Corticis è ramis primis cinis, clavum & callum aqua [aceto Diosc.] mista sanat. Vitia cutis in facie emendat, magis admisto succo suo: qui trium generum &c. ut suprâ. Qui è plaga manat cùm floret, ad expurganda valet quæ obstant oculis: item ad spissanda, quæ opus sunt, ciendamque urinam, & ad omnes collectiones intus extrahendas. Omnes verò vel unus prædictorum liquorum in calyce Punici calefactus, auribus infunditur, vel folia cocta, vel cum cera trita imponuntur: item podagricis. Cortice & foliis in vino decoctis foveri nervos utilissimum. Flos tritus cum foliis fursures purgat in facie. Folia contrita & posita interperantiam libidinis cõcreant, atque in totum auferunt usum sapiens sumpta. Amerinæ nigra semen cum spuma argenti pari pondere, à balneo illitum, psilothrum est.

Salicis foliis, autòr Galeno, ad cruentorum vulnerum glutinationem uti possis: Verùm floribus eius maximè propè omnes utuntur medici ad exiccantis emplastri præparationem. Est enim vis eorum ita desiccatoria, ut morsu absterneat. Habet verò etiam quandam adstrictionem. Sunt etiam qui succum ex ea expressum, medicamen fervent, mordacitatis expers, & exiccatorium, ad multas res utile. Haud enim invenias quid, ad plures res utilius, medicamento citra mordacitatem exiccante, quòd paululùm etiam adstringat. Porro arboris cortex similem facultatem obtinet, tùm floribus, tùm foliis, nisi quòd temperatura sit siccioris, sicut omnes profectò cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusque cinere utuntur, ad ea omnia quæ valenter desiccare oportet: quo clavos, callos, Græcis πύλοις, myrmecias tollunt aceto ipsum macerantes. Nonnulli autem dum floret Salix corticem eius incidunt, & succum quendam colligunt, utunturque ad ea quæ pupillas offuscant, extergente videlicet simulque tenuium partium medicamine. Vñ uerò ad aliâ multa quis possit, siquidem talis fuerit.

Salicis Amerinæ folia, ut scribit Hip. cum nigro vino pota, ad vulvæ purgamenta faciunt. Eadem, tradente Agineta, probè trita, & in aceto cocta, non solum incipientes agylopos, sed etiam in vomica mutatas perferant: rumpuntque & usque ad os penetrant. Quo usu non solum Agylopos, sed etiam Anchilopos curabis. Folia ex aqua decocta, donec colorem immutaverint, Trallianus in anginis ad gargarizandum dabat: Nam crassa avellunt, iuvantque.

Serapio ex diversorum autoritate atque placitis tradit: Salicem à proprietate quadam extrahere sanguifugas adherentes gutturi: glutinare vulnera recentia: conferre fluxui sanguinis, fructum & folia esse siptica sine vellicatione, vique quadam occulta siccare: decoctum ex aqua cly-

Calli clavi.
Aurium dolor.
Podagra.
Fursures.
Succus Salicis.
Caligo oculi.

Succus triplex.

Vitia cutis faciei.

Urinam provocant.
Apostemata.

Podagra.
Nervi.
Fursures faciei.
Contra Venerem.

Psilothrum.
Vulnera cruenta.

Emplastrum siccant.
Temperant.

Succum.

Myrmecias.

Vulvæ fluxus.

Agylopos.

Anchilopos.

Angina.

Sanguisuga.
Vulnera.

stere

Dysenteria ftere iniectum, sanguinis excretionem cohibere: auribus infusum, tergere saniem: glutinare ulcera magna, atque potentius si bibatur cum vino styptico nigro: & quando ex folio eius recenti fit emplastrum, conferre fluxui sanguinis undecunque exeat.

Dolor cap. Cinis Salicis, eradicat verrucas illitus cum aceto, autore Avic. Eiusdem, summitates cum aqua propria sedant dolorem capitis: [Sodam] eiusque succo nihil præstantius in sanie aurium. Percussis oculis Iuli ex aqua decocti bene faciunt. Eiusdem aqua confert obstructioni hepatis atque Ictero.

Oculorum percussio. Obstructio hepatis. Icterus. Serenus Salicis usum non reticuit, præsertim ad furfures faciei hoc carmine.

Furfures faciei. *Aeris refrigerium.* *Barba conseruatio & emendatio.* *Scissura capill.* *Febres.* *Barbitonorum eror.* *Pecorum sanguis.* *Scuta.* *Vitis filia varia.* *Camelena de concertatione Buxi & Salicis.* *Castoris refrigerium.* *Salicis succus nihil confert ad metallorum metamorphosin.* *Cur frugiperda dicta Salix plenius explicatur.* *Frons Salicis cum flore suo contrita medetur.* Eadem folia cum ramis in cubiculis strata, aërem infrigidant, & infirmantium ardores mitigant. In quem usum haud infeliciter etiamnum in Italia & Gallia quibusdam locis adhiberi observamus. Cortex radice Salicis barbam conservat, & nigram facit cum oleo dissolutus. Scissura capillorum curantur cum mucilagine Psyllii, Altheæ, & foliorum Salicis, tradente Bayro. Salicis folia cum aliis refrigerantibus aqua incocta ad lotiones pedum febrientibus conducunt. Ex eiusdem ligno & bacilli rasorii parantur ad abraddendam & emundandam linguam Caulis & febribus ardentibus laborantibus, notante Camer. Vulgus Barbitonorum indiscriminatum Breune vocat, & in ea lingua abrasione præcipuum curam ineptè collocat, magno profecto ægotantium periculo, si interioribus non prospiciant. Breune namque Germ. dicta seu nigredo & scabrities lingue, Symptoma tantum est febrium ardentium, maximè Causi & febris Hungarica.

Salicis Iuli ac fructus, pabulo pecudum admixti, ipsa pinguefaciunt, autore Democrito. Porro tam Theoph. quàm Plin. frigidissima dicunt quæcunque aquatica, lentissimaque [potissimum Salicem, & idè scutis faciendis aptissimam] quorum plaga contrahit se protinus, cluditque suum vulnus, & ob id contumaciùs transmittit ferrum: & quod levissimum sit Sal. lignum, utilitatem eandem ingeminat. Habet etiam candorem rigoremque, & in sculpturis facilitatem. Nihilominus tamen lentitia sua comodissimè infertur ad cistas, corbes, cunas & eiusmodi reliqua, quæ flexili crate constant: hacque nullam aquaticam utiliore dicit Plin. Caterum usus tum quotidianos, tum villicos nihil attinet hic recensere, cum multi sint qui texendis è cortice etiamque virgis corbibus & piscatorum nassis victum suum quaerunt: quæ omnia abundè cantilena illa Germanica de concertatione Buxi & Salicis confecta, uti notat Tragus, docere potest.

Castor animal amphibion, dum in aquis degit, Salicibus gaudet: in his enim, vel potiùs sub harum radicibus habitationem sibi ædificat in fluminum ripis.

Theoph. Paracels. notat nonnullos foliorum Salicum succum cum Mercurio in cineribus tenuisse, [ad exoptatam illam metamorphosin metallorum in aurum] sed nullo fructu. Restat & id explicandum, cur *ἀλεσθησατο* Homero dicatur Salix: An quia fructum proprium, perdit ante maturitatem, ut Theoph. Plin. Democritus, Porphyrius, referente Stobæo, & Const. statuunt? An verò quia Veneri resistit, ac sterilitatem inferunt folia, conceptumque impediunt, ut Diosc. tradit? Quod & Plin. ait, his verbis: Folia contrita & pota intempe-

rantiam libidinis coercent: atque in totum auferunt ipsam sapientis sumpta. At alio loco id ipsum semini tribuit, cum ait: Salicis semen mulieri sterilitatis medicamentum esse. Quare, fieri potest ut *ἀλεσθησατο* & frugiperda dicta sit Homero, non tantum quoddam ocyssimè semen amittat, antequam omnino maturitatem sentiat, uti voluit Theophrast. (quod tamen non in omnibus verum, uti dictum) sed & quoddam viri semen ita infecundum reddat, ut à femina non concipiatur. Nam & *μεταφορεῖται* semen humanum *καρπὸς* dici potest, haud secus ac mulierem gravidam *ἐγκυον*, & Venerem fecundam *ἐνκαρπον* dixere, notante Saraceno. Gal. sanè quoque eumque sequuti Paul. & Aëtius hoc Salicis semen *καρπὸν* Theophrast. & Diosc. dictum, florem solum appellare videntur, quasi seminis nomen minime mereatur, quanquam revera pleræque semina quoque ferant, quod boni illi viri cum plerisque præcis ignorasse videntur.

Tom. I.

SASSAF SYRORVM, SALICIS SPECIES, ET ELAAGNUS.

Salicis perispermæ Descriptio *Salicis species.* Scularis quædam species Halapi proveniens, Saffat incolis dicta autore Rauwolfio, magnitudine variat. Betula similis trunco, ramis, frondibusque.

Virga longa, graciles, molles & ex pallido flavescens. Surculis mollicellis folia hærent viticis. E' ramis germina spithamea hinc inde prodeunt, haud secus ferè, ac in

ficu Cypriota: E' quibus primo vere flosculi mollicelli ac lanuginosi pendent, pallidi, Populneorum æmuli, naturâ ficciores iucundi odoris. Hos legunt incolæ, eò quod nullum ferant fructum, & ex iis aquam Cardiacam pretiosissimam eliciunt.

Rauwolf. Elaagnon Theoph. non modò Saffat Syrorum similem dicit, sed eam etiam censerî posse. At lib. 4. apertè Elaagnon Theophrast. facit. Et Clus. *ἐλααγνον* Theophrast. inquit, aliquando existimavi Salicem latifoliam: sed Rauwolfii Saffat ad Elaagni historiam magis accedere videtur. Elaagni autem descriptionem ex Theophrasto posuimus cap. de Agno sive Vitice.

Idem Rauwolf. ait esse *Arnabo* Æginetæ. Eiusdem iudicio Saffat est *Zarneh* & *Zarnabum* Arabum, ut Rhafi cap. 353. & Avic cap. 749. Serapioni verò cap. 26. communi nomine *Zurumbeth*: cui & nos subscribimus. In nostro Cod. Serap. de simpl. cap. 261. sic legitur: *Zurumbeth*: Galenus in translatione Arabica, *Zarich* adhibet est *Zurumbeth*, è numero specierum odoratarum: ideòque admiscetur confectionibus aromaticis: estque calidum & siccum prope tertium

T 2

Substitutum
Cinnam. gradum, virtute sua similis Cassia lignea & Cubebis. Callidonus pro Cinnamomo substituit *Zurumberh.* Isaaco tradente, arbor est magna, nascens in montibus Lubnen, id est, in Oriente, nullum ferens fructum: foliis longis, colore inter viridem & citrinum, Salicis similibus, eisdemque coloris sunt rami: odore Citri: estque calida & sicca, styptica, resolvit & stringit ventrem [quid hoc est dicere? nisi fortè ut Rhabarbarum, diversarum sit partium: solvat, hoc est, abstergat: & adstringat: nam ut mox sequitur] Meseseah ei stypticatatem tribuit & simul cum ea etiam subtilitatem & caliditatem, & vim adstringendi ventrem. Mesarugea eius virtutem similem dicit Nucis moschatae, sed esse subtiliorem eam. Sternutatorium ex ea & oleo violaceo, conferre dolori capitis frigido & humido. Prodesse eandem stomacho & hepatis propter vim suam aromaticam.

Zurumbet
Avic. Apud Avic. *Zurumbet* est lignum simile Cypero, sed maius, & minus odoratum: calidum & liccum ordine tertio: resolvit flatum, impinguat, aufert odorem vini, aliorum & ceparum: Cor exhilarat & confortat: compescit vomitum: adstringit muliebria, & matricis ventositates carminat: resistit moribus vermium venenatorum, qua vi accedit ad Zedoariam.

Cardiac.
Vomitum
cohibet.
Menses.
Vermes
generat.
Zarnab.
Rhasi. In Rhasi nostro, non praedicto loco, sed c. 4. de re Medica, Zarnab calidum esse & siccum legimus, stomacho & hepatis frigidis conferre, ventremque adstringere.

Arnabo
Paulo. Quae Serapio primo loco dicit ex Galeno conveniunt, cum Arnabone Pauli Aeg. l. 7. c. 3. ubi ait: Arnabo ex aromaticis est, unde maxime in unguenta miscetur, ut qui calida ac sicca sit facultatis in tertio ordine, Cassiae ac Carpesii similis. Vnde etiam Posidonius Cinnamomo non praesente, hoc usum se esse dicit.

Elæagni equivoc.

Salix latifolia. PRÆTER Sassafras & alia planta putantur esse *Elæagnos*: ut *Salix latifolia*, de qua ante cap. de Salice. Marcellus scribit: Viticem notam omnibus & ubique plantam esse *Elæagnon* Theoph. Verum qui verba Theophr. diligenter consideraverit, comperiet multa non convenire cum *Agno* seu Vitice. Lob. & Penae vitex est *Elæagnus* Theoph. Quidam *Gale* fruticem Septentrionalium *Elæagnon* faciunt, de quo post. Nos verò

Vitex
Gale. capite de *Zizipha alba* docuimus eam non esse *Elæagnon*, ut quidam putant.

Zizipha
alba. Caterum notent incauti, *Sassafras* non eandem esse arborem cum *Sassafras*.

DE ZARNABO SPECIALIVS. ET ARNABO.

QUANDO QUIDEM variae plantae exhibentur pro Zarnabo, lubet earum hoc loco mentionem facere.

Math. no-
varius. Gesn. in Epist. ad Guil. Matthiolus, inquit, in Serapione duo capita de diversis *Zurumber* confundit: posterius sanè videtur Carpesium & Zarnabo ab Avic. dicitur. Ac sic è contrà.

Math. re-
ferat Ges-
nerum. Matth. in epist. ad Fallop. Si Pauli Arnabonem & Avic. Zarnabum rectè expendamus, nil aliud verius representabunt quam postremum Serapionis *Zurumbetum*. Quamobrem manifestè hallucinatur Gesnerus, dum falsò in *Zurumbeto* me accusat: quippe qui existimat posterius Serapionis *Zurumbetum* esse Carpesium, &c.

Ide n etiam Matthiolus comm. in Diosc. de Arnabo sic tradit. Non desunt, inquit, qui crediderunt, [inter alios Cordus] quòd Arnabo, de quo scribit Paulus, & Mauritanorum Zedoaria, unum & idem referant medicamentum: Verum Serapionis testimonio cap. 271. Arnabo apud Graecos nihil aliud designat quàm *Zurumbet* apud Arabes: quippe quòd hoc loco de *Zarumbet* eadem scribat Serapio, què de Arnabone ante ipsū adnotavit Paulus. Hallucinatur autem Brunfelsius in suo Onomastico scribens *Arnabonem* esse unguentum odoratum: verum eius lapsus causam fuisse arbitror, quòd oscitanter Paulum legerit: nam Paulus apertissime asserit, Arnabonem unguentis expeti: quòd suaviter oleat, non autem unguentum esse, ut Brunfelsius somniasse videtur.

Guiland. in Theone: *Zurumbet* &c. Gesnerus *Carpesium* malè. Avicennae *Zarnabum* dicitur. Actuarius *Carnabum* seu *Carnabadium*, vel *Zarnabum*, & *Zarnabadium*: ut obiter *Rhizomastigas* istos rideam, *Carnabadium* apud Cassianum Bassum, & Myrepsum, Cuminum *Aethiopicum* esse nescientes. Rhasi *Zarnab.*

Cronemb. l. 1. comp. med. super El. de Gem. Venus, inquit, Actuarius, [ex Graecis] quòd equidem memini, *Doronicum*, id est, *Carnabadium* & *Zarnabi* habet. Gesn. in catal. plant. *Zarnabum*, live *Parnabadium*: vide *Doronicum*, *Sassafras*. Quidam existimant *Doronicum* Romanum apothecariorum: mihi non placet. De *Doronicum* verò suo proprio loco, & capite. Rauwolf. parte 4. Itiner. ad figuram N. 112. Peregrina *Salicis* species, incolis *Sassafras*: Arab. *Zarneb*, *Zarnabum*, *Zarumbeth*. Theoph. *Oleagnus*: *Aeginetæ* Arnabo. Certiora inquirant poster. Nunc aditum patefecisse satis esto: Pauli verba de Arnabone ante posita sunt. Scribit Jul. Scalig. in Exerc. Arnabonem Pauli, Zedoariam nonnullos, alios *Zurumbet* Arabum esse arbitrari, parvi verò utrum sit, referre. Neutrum tamen esse patere ex Avic. qui tria facit capita separata. De Zedoaria pluribus Arnabo putata egimus lib. 19. Pandectario Arnabum est arbor magna fruticans, quae est *Vlmus*, ut Hortus satis testatur, ubi pro icone figmentum nullo modo referens *Vlmum*, habet.

CALAF, SEV BAN ALPINI.

CAP. XXI.

ARBUSCULA fruticosa est Alpino *Calaf* seu *Ban*, quae quidem, inquit, mea sententia *Salicis* genus existit, foliis aliquatenus *Salicis* similis, sed multò maioribus, quippe longioribus ac latioribus. Flores eius sunt quidam globuli oblongi, albi, lanuginosi, caudici penès foliorum radices adnascens: quot-

Descriptio

Salicis
genus.
Folia.

Flower.

quotque in arbore folia existunt, tot flores emittit. Crescit ad Viticis magnitudinem ramis multis, sive stolonibus, rectis. In Ægypto reperitur locisque humidis nascitur. Hæcille.

Chalef. Scribit Bellun. in interpret. Arabicorum nominum, *Chalef* esse speciem Salicis in humidis nascentem: folia ei esse Cerasis similia, sed fructus non ferre. Flores ineunte vere valde esse odoriferos, ante folia prodire, ex quibus eliciatur aqua suaviter olens, cuius frequens sit usus in affectibus cardiacis calidis. Atque ex iisdem infusus, admistis amygdalis, fieri Oleum *Chalef*, sicut Violaceum.

Aqua Macahalef Visus. Alpinus quoque tradit ex floribus destillari aquam *Macahalef* vocatam, cuius insignes vires deprædicat ad arcendam putredinem & ad siccandum, ad Venena, & ad cor rececandum. Eamque in febrib. pestilentibus secreti loco haberi ad capitis dolores, ac ad virium recreationem, quin & ipsam putredini ac venenis obsistere: Essetque eorum florum decoctum, ac ex aqua dilutum in quibusvis febribus maximo apud ipsos in usu.

GARB MAVRORVM, SALICIS GENVS.

Descriptio.

Cortex.

Folia.

Arbor Garb Mauris dicta, autore Rauvolffio, patula est, haud tamen multum assurgens: Cuius surculi extremi teneriores fragiliorisque quam ut Salicum nostratum instar Vimineo operi interservire queant. Cortex ex pallido flavescit, sicut & folia, quæ oblonga Palmu circiter, duos digitos lata, per ambitum velut Atriplicis folia

sinuata, modicè siccante & adstringente facultate. Fructum & florem se vidisse negat. Salicis genus idem facit, & incolis iuxta antiquum nomen Garb dici tradit: Persiani *Fer*. Aethiopiibus verò quoque hiberno seculo sub antiquo Arabico vocabulo Garb dici de quo Psal. 137. Ein frömbd Weiden geschlecht Germ. eidem. Interpretes verò convertunt *Salicem*.

Temper. Apud Avic. scribitur Garab, id est, *Salix*. Annotat autem in marg. Bellū. Garab esse arborem magnam nascentem iuxta Euphratem fluvium. In explicatione tamen vocum Arabicarum nihil habet de ea voce.

Garab Avic. At Rauvolff. scribit, ex ea Aphronitrum, Salem Petre vocant, optimum fieri igniario pulveri parando quo in bellicis tormentis, pilis excutiendis utuntur. Surculos scilicet extremos cum foliis in cinerem comburi, affusaque aqua macerari, separari & multa ebullitione coagulari. Sed pulverem illum nostrati haud æquivalere. Simile quiddam Plin. l. 31. cap. 10. de Quercubus [has fortè arbores intelligens, quippe Quercubus

Tom. I.

quodammodo similes, eodem coniectante] tradit, ex quibus nitrum parari solitum: cum tempore autem exolevisse scribit. Caterum Avic. suo Garab easdem penè vires tribuit quas Salici. Corticem eius quoque in usum venire scribit & gummi quod incisione effluit. Florem & folia, ac utriusque succum exicare sine mordicatione, habere tamen adstrictionem quandam. Eiusdem, que natura esse corticem, sed siccioris. Cinerem ligni cum aceto verrucas & clavos omnis generis tollere. Cortice radice tingi capillos. Eundem cum foliis contusum commodè imponi vulneribus recentib. ac ulceribus, totumque mitigare podagram. Succum foliorum cum oleo ros. in cortice Granati ebullitum & auri instillatum conferre dolori eius: corticis decocto abstergi furfures. Gummi & florem obscuritatem visus tollere. Aque etiam succum eiusdem extrahere sanguisugas: Quæ omnia & Salici competere ex ante dictis patet

SPODIUM ARABVM, ET TABAXIR.

CAP. XXII

Tabaxir videtur aliquid commune habere cum Salicibus: unde fit ut hoc loco collocandum censeamus, prius tamen dictum de Spodio Arabum.

Rhazis lib. 3. cap. 36. Spodium [Tabaxir Garc.] frigidum est & siccum. Febribus acutis, siti, ac nimio ventris fluxui & vomitui confert: pustulis quoque quæ in ore & lingua nascuntur, atque remori cordis auxiliatur.

Avic. lib. 2. tr. c. 617. Spodium [Tabaxir Bellun.] Radices Alcanthæ [vide paulò post] adusta. Dicuntur aduri frictione extremitatum, cum eas perflat ventus. Frigidum est in 2. & siccum in 3 gradu. Adstringit, parum resolvit, sed plurimum refrigerat. Resolvit autem ob amarorem exiguum, quem habet. Quæ resolutio cum astringitione efficiunt, ut valde siccet: estque mixta virtus, sicut Rosa. Confert Alcola & Melancholiae provenienti ex sollicitudine: Item apostematibus oculorum calidis: roborat cor, & benè facit ei in tremore à causa calida, & syncopi factæ ab effusione bilis in stomachum, tam haustum quam illitum: timori præteritorum & terrori futurorum obviam it: compescit sitim & inflammationem stomachi, debilemque erigit: prohibet effusione bilis in eum, turbatum sedat. Effusiones cholicas refrænât, febresque acutas. Est autem Alcantha, [ut explicat Bellun. interp. Arab. nomen apud Avic.] seu Alcona arbor gracilis, longâ, habens internodia sicut Canna: sed differt ab ea, quod Alcantha non sit cava: eaque utuntur Arabes loco lancearum. Reperiuntur & arbores crassæ, ex quibus conficiuntur vasa magna utilia. Fit igitur Spodium maxime ex radicibus arborum prædictarum gracilium combustis.

Serap. c. 332. Sataiscit [Tabaxir Garc. leg. putat,] vel Rescius, id est, Spodium. Confert caliditati cholerae. In Spodio est resolutio & prohibitio, & percussio, & infrigidatio: sed infrigidatio eius præstat: estque in sapore eius amaritudo & stypticitas, ideoque desiccatur. Non tamen tantum adstringit sicut Rosa. Diosc. Spodium confert apostematibus calidis oculorum. Secundum Meschah, frigidum est in 3. & siccum in 2. gradu &c. Vbi autem Gal. de Spodio

T 3

Serap. error.

Spodium Græcorum non est idem cum Spodio Arabum.

Spodium Averrhoi.

scripserit ea quæ citantur a Serap. nos latet. Præterea Spodium Dioscor. confundit cum Spodio Arabum: nec facile ex Arabum scriptis affirmari posse videtur quid sit *Tabaxir*: nam ex prædictis patet, quàm variè de eo scribant.

Notandum verò Spodium Græcorum non esse idem cum Spodio Arabum. Græcorum enim ut tradunt Monachi, per os non sumitur. Solus Actuarius & quidem Græcorum serè novissimus in medicinis ex Arabum scriptis desumptis Spodium præscribit. At Spodium Arabum ut plurimum exhibetur per os in Confect. & Elect. cordialibus.

Averr. tradit Spodium esse carbonem nodorum arundinum Indiæ adystarum, &c. Atq; et-

iam hodie multi *Spodium de Cannâ* vocant.

Alcanna seu *Alcona* Bellunenfi est arbor ex qua Spodium, diversa ab Avic. & Serap. *Alcanna* quæ Cyprus, autoribus iisdem Monachis, qui coniectantur Avic. sumpsisse ex Serap. quæ de Spodio scripsit. In compositionibus autem Arabum, & præcipuè in iis, quæ per os sumuntur, per Spodium non est intelligendum Spodium Græcorum, ut nonnulli ex innioribus declararunt.

Manardus existimat Spodium factum ex radicibus Cannarum adustis esse unum ex Antispodiis Dioscorid. Vnde nec immeritò inferunt prædicti Monachi. Ergo si est Antispodium, quare præcipit, ut non admittatur in compositionibus?

Cypri. Insuper error.

Spodium Cannarum. Manard. not.

TABAXIR SIVE MAMBU ARBOR. TABAXIR FOLIO OLEÆ.

nerens.

Vnde nigredo. Quorundam error.

Tabaxir non esse Spodium.

Tabaxir quid.

Sacar Mambu.

Retium.

Serap.

cans & cinereus invenitur, sed non idè improbatur, quoniam aut ob nimiam humiditatem, aut quòd diutius ligno inclusus permanferit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium hanc nigredinem acquirit, veluti nonnulli putarunt. Nam etiam in multis ramis, quos non contigit ignis, niger invenitur. Gerardus Cremonensis in Rhafin ad Alm. lib. 3. cap. 36. *Tabaxir* Arabum interpretatus est Spodium. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini sequuti sunt, *Tabaxir* Spodium vertentes, ut idem notat Garcias.

Cæterum eodem teste *Tabaxir* vocabulum est Persicum, ab Avic. lib. 2. c. 617. & aliis Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilque aliud sonat, quàm lacteus humor, aut succus liquorque alicubi concretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum est. Vocatur ab indigenis *Sacar Mambu*, quasi dicas *Saccharum de Mambu*, quoniam Indi arundines sive ramos arboris illud proferentes *Mambu* vocant. Attamen nunc etiam *Tabaxir* vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Persis & Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.

Magnò emitur hoc medicamentum pro proventus eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia est, ut pari argenti pondere ematur. Meminit eius Rhafes: sed ommissa generatione, solas vires recenset. Serapionis exemplar temporis vitio corruptum esse verisimile est,

ARBOR in qua gignitur *Tabaxir*, autore Garcia, interdum magna est & instar Populi procera interdum minor, ramos ut plurimum erectos (nisi quòd pulcherrimos quosque interdum incurvant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) frequentibus nodis distinctos, palmitamen longitudine ab invicem diffitos habens. Folium Oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus, veluti Amylum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpauca. Sed non omnes arundines sive rami cum humorem continent: at ijduntaxat quos *Bisnager*, *Batecala*, & pars provinciae *Malavar* profert. Hic autem liquor concretus interdum nigricum *Serapiscir* pro *Tabaxir* legat.

Ex dictis patet Avic. opinionem falsam esse existimantis ex arundinum radicibus crematis fieri. Acoſta verò Avicennam exculat, culpæque interpretibus imputat. Incognitum est Græcis *Tabaxir*, quibus aliud est *σποδός*, nempe Tutia Arabum. Rectè autem corrigit Garcias Gerardum Cremonensem, siquidem Clus. sit audiendus, qui *Tabaxir* putavit esse *σποδός* Græcorum. Sed tamen in eodem errore versabatur doctiss. Bellunenſis, qui ad *Tabaxir* notam apposuit Spodium. Itaque videndum num ille sit Bellunenſis error, non Gerardus. Nam Gerardus reliquit nomen Persicum. Sed sive Bellunenſis culpa illa est, sive Gerardus, quid alteruter, aut ambo peccarunt, si Spodium esse putarunt, quum Avicenna ipse dicat esse cinerem cannarum, vi venti inter se conficatarum, & ignem ex eo concipientium, & proinde ex illo igne exustarum? Nam Thucydides & Lucretius scribunt, ventis flantibus ramos arborum ex collisu mutuo ignem concipere, & ex eo sanè magnas sylvas conflagrare. Certè quod Avicenna habebat in animo & scripto expressit, id nihil aliud est quàm *σποδός* aut *αὐτοσποδός*. Idè iniquè Garcias Davum Comicum vocavit Gerardum, quem ait omnia turbare, quum potius in autorem erroris culpa Avicennam derivanda esset, quàm in Gerardum optimum interpretem. Arbores sive Arundines *Mambu*, in quibus nascitur *Tabaxir* Acoſta, Extat huius arboris figura apud Bey fratres Icon.

Descriptio

Folia.

Liquor candidus.

Liquor niger & c.

Avic. lapsus.

Tabaxir non est Spodium Græcorum.

Spodium Avicenna.

Gerard. excusatur. Avicenna notat.

Bambus arundinis species. part. 4. Indix Orient. sub his nominibus. *Bambus arundinis species.* Item *Bambus cum pipere circumvolvente.* Prior icon ex figuris æneis desumpta est, ad quam Bapt. à Doert hæc annotat. Arundo Indica, *Indians Riet.* Arundines fert regio Chandel formoris crassitudine, quas Lusitani *Bambu* vocant. Est interior Arundinum materia alba: *Tabaxir* vocant. Formantur autem Arundines & incurvantur ad usum Pallanquinorum, nam ex iis conficiuntur veluti stipites. Naves quoque Indi conficiunt, quibus in flumine Cranganor utuntur, Posterior figura est Acoftæ, non parum à priore differens, qui & Iulos oblongos adpingit. Cum nesciamus utra sit melior, utramque proponimus.

Vires & usus. Ex Medicorum tùm Indorum, tùm Arabum, Persarum & Turcorum testimonio, referente Garcia, *Tabaxir* internis & externis convenit ardoribus, eoque etiam in biliosis febribus & dysenteris, præsertim autem in biliosis fluxionibus utuntur. Nostri verò trochiscos ex eo conficiunt addito semine oxalidis. E' truncis Cymbas faciunt Indi, quæ binos viros capere possint: non quidem illos excavantes, sed relictis solùm duobus utrinque internodiis per medium secantes. Conscendere verò solent similes Cymbas bini Indi, iiq; nudi (nam nudos incedere illis in regionibus moris est) sederéque singuli in eius extremitatibus, iunctis cruribus, tenentesque singulis manibus remos trium aut quatuor palmarum longitudinis, quibus eas Cymbas impellunt tanta dexteritate, ut etiam adverso rapidoque flumine summâ celeritate navigare possint, quemadmodum suis oculis conspexisse testatur Acofta in flumine Cranganor, in quo plurimus est usus Cymbarum ex hac arundine confectarum: quoniam qui eis vehuntur, securiores sese existimant à Crocodilis, quos illi *Caymanes* vocant, magno numero in hoc flumine versari solitis. Nam cum ferocissimi sint, sæpenumero in naves maiusculas & minusculas impetum facere solent, ut eos, qui illis vehuntur, apprehendant: & homines & quævis animalia quæ comprehendere possunt, illicò devorant. Indigenæ autem affirmant, nunquam compertum esse, ut eos qui Cymbis ex *Mambu* confectis vehuntur, appetant, sed sæpenumero conspectos esse natantes prope illas, & tamen præterire sine noxa.

Summa eius astimatio. *Vulnera pudendum.* *Cholera.* *Dysenteria.* *Tabaxir* materia alba teste Bapt. à Doert, ad usus medicinæ aptissima ab Arabibus & Persis summo studio quæsitâ, auro & argento ponderatur. Indi ad vulnera testiculorum & virgæ utuntur. Valet etiam contra cholicas passiones & Dysenteriam.

DE ANTISPODIIS.

Goan. DE Goan arbore Persiæ ex qua Tutiam parari scribit Garcias, quamque pro antispodio tradit, egimus lib. 3. inter nucleatos fructus.

Tucia. Si autem eam arborem Avic. intelligit lib. 2 Tr. 2. cap. 705. per Tuciam: & Serap. cap. 412. per Tuciam: turpiter ambo eam confundunt cum Pompholige & Spodio Græcorum, ut Diosc. quæ mineralia sunt. Scribit autem Avic. Originem Tucix esse fumum qui elevatur, ubi purificatur æs &c: Inda quidem est, quod abluendo Tuciam remanet in fundo, & illud est Deschudiun. Differentia autem inter Succudum & Tuciam est quod Tucia sublimatur, illud verò minimè, sed remanet inferius in canalibus, per quos currit æs. Serap. dicit Tuciam quandam inveniri in mineris,

aliam fieri in fornacibus &c: Et mineras Tutix Indix esse in littoribus maris, propè regionem Indix, & meliorem omnium esse albam, quæ suprà veluti salem habeat: secundum locum obtinere citrinam: viridem esse asperam & perforatam, hancque ex maritimis Syriæ differri. Apud Diosc. duæ sunt species &c: inquit Serapio. At Garzias conceptis verbis testatur, nullam per Universam Indiam, sibi saltem cognitam: Tutiam inveniri præter eam quæ conflatur è cineribus modò dictæ arboris.

Gulielm. Qualecebonus Curtacen. Physicus Hæc Constantinopoli scribit Matthiolo: Bellowium in suis Com. Cassabousserire vulgò illic Pharmacopolarum Calamum aromaticum esse opinari sed suo quidem iudicio absurdissimè. Magisq; placere Avic. potius Spodium esse, quod arundines vi ventorum & partium ad se invicem confricatione adustas esse, videatur indicare: ac tale quidpiam huic arundini accidisse, quemuis non ineptè dicere posse. Qualecono verò sic respondet Matth. Errare toto cælo Bellonium nunc procul dubio animadverto, quod tam facile crediderit lapideos calamos illos Aromaticum esse calamum. Nec ob id tecum sentire possum, ut ii Spodium sint Avic. quia nova lectio Bellonenfis, quæ hætenus probatur ab omnibus, loco Cannarum habet Alcanna, quæ nobis Ligustrum designat. Præterea si diligentius hos cannarum trunculos expendamus, quis non potius illos lapideos effectos iudicabit, quàm fricatione vel igne aliquo combustos? Mihi facile persuadeo hoc calami genus in littore alicuius lacus scatentis petrifico succo provenire, atque subinde vel ventorum impulsu, vel alio quovis casu in lacum demersum, in lapidem verti. Hæc Matth.

Nos sanè Bellonii sententiæ adherentes existimarem *Cassabousserire* Bellon. esse Calamum Arom. verum, si Matth. non diceret esse lapideos Calamos. Qui viderunt Constantinopoli *Cassabousserire*, doceant nos & posteros, quis melius de eo scripserit. Non possumus nobis persuadere Bellonium sagacissimum & doctissimum naturæ scrutatorem existimasse lapideos calamos esse calamum aromaticum.

Ex radicibus Hennæ, inquit Rauvolff. quæ Cyprus, Arabes utunt suum Spodium, ut meminuit Avic. At hic & radicem Cannarum cinerem Spodium esse dicit. Salvo verò meliori iudicio, quia Spodium Cannarum Indix non habetur, minus malum Monachi putant, si pro eo utamur radicibus Cannarum nostratium artificiosè adustis. Id autem improbat Acofta. At Fuchf. Spodium Arabum quod Cannarum seu Arundinum radicem exustarum cinerem, & Spodium de cæna vocari, cum, eo quod Græci *ἀντισποδίου* nuncupant, non nihil convenire tradit. Idem etiam neque Spodium neq; Antispodium Græcorum intra corpus assumendum suadet. Sed neque Arabum Spodium Cannæ per os ingerendum putat, utcunque Avic. & alii Arabes eius usum commendunt. Nam & Galenum testari radicem arundinum per se non levem abstergendi facultatem obtinere: Vltam verò & calidiorē & magis tenuium partium adeoque acrem effici. Hinc fieri ut lib. 1. de com. loc. c. 1. inter medicamenta quæ Alopecias sanare possunt, recenscat. Ob acrem igitur qualitatem suam radicem arundinis ustam, intra corpus tutò exhiberi non posse putat Fuchf. Qui tamen sui obliuiscit in troch. de Eupatorio scribit pro Spodio, Arabum Spodium accipiendum. Idem etiam in Micleta Nicolai ait, Spodium Ara-

Differentia & delectus.

Nulla Tutiam in India esse quæ è cineribus dictæ arboris.

Cassabousserire. Calamus. Spodium.

Bellon. reprob. Calami lapidei.

Alcanna est Ligustrum Matth.

Bellon. expusatur.

Spodii Cannarum succedan. q. Fuchf. rejicit in interis Spodium Cannarum.

Fuchf. sibi ipsi contra.

bum Cannarum, in iis quæ per os ingeruntur, non usurpandum, atque in unguento Santalino Melius dicit accipiendum Spodium Arabum, siquidem Græcorum calidum admodum sit: cum tamen ipsemet damnaverit Spodium Arabum ob acrimoniam.

Apollo non probat Brassavoli opinionem sibi persuadentis Antispodium parandum ex nostris arundinibus. Luminare maius Spodij loco sumit os Elephantis combustum, quod adulteratur radice Cannæ, ossibus canis, Marmore combusto. Placotomus pro Spodio sumit ebur ustum. Collegium Colon. officinarum Spodium reiecit, ut ex boum similiūque ossibus factum. Apollo reiecit prædicta ossa, & Ebur assumendum suadet, si habeatur. Sylvius scribit se nescire cur Barbari Spodium vocent. Cornarij opinio est, quod hodie Spodium Offic. vocant, & in usu habent, etiam Antispodium esse, vulgòque credi, Ebur ustum esse. Nescimus, inquiunt Monachi, quâ autoritate Platearius dixerit Spodium optimum fieri ex ossibus Elephantis combustis, addens eius ossa solida, qualia dentium: quod falsum cum dentes careant medulla. Hodie Aromatarij eum sequuntur, ubique utentes pro Spodio, tam Græcorum quam Arabum, ossibus combustis. Deus scit, an sint Elephantis: & si sint Elephantis quæ pro Spodio venduntur, an possint vel debeant admitti in cordialibus: non approbamus nec reprobamus. Id tamen aliquo modo ferendum censet Fuch. quum Ebur ustum adstringendi polleat facultate, si non ex bovis & canum maximè ossibus suum conficerent Spodium. Idem in Micleta Nic. Myrepsi scribit id non esse intelligendum de Spodio Græcorum veterum neque Arabum, quod illi Spodium Cannarum vocant, locutum: sed accipiendum per Spodium in ea compositum quod Offic. hodie ita de sententia Platearij appellant, quod non aliud sit nisi Ebur ustum, & adstringendi facultate pollere. Non solum verò Nicolaum, sed & Actuarium aliosque recentiores Græcos per Spodium intelligere id quod hodie usitatum est. Hæc illi.

Ac posset quidem etiam hic aliquo modo ferri sententia Fuchij, si certum esset Spodium Offic. esse Ebur ustum. Nunc quando doctissimorum iudicio ex quibusvis aliis ossibus combustis sit, quæ ille rejicit, quomodo eius opinio stabit? Quanquam nondum planè cognitum habeamus quid nobiliorum virium nobis præstare queat Ebur ustum, quàm os equi aut bovis ustum, aut cornu Cervi ustum.

Audiamus Garciam. Spodij penuriâ Antispodium fieri censent ex ossibus Elephantis: sed quàm id falsum sit, ego, inquit ille, iudicare possum, quippe qui Elephantorum ossa nullius esse usus, sed ea ab incolis abiici, sciam.

Acosta quoque reprobatur Spodium factum ex Ebone usto: præterea annotat non fieri ex ossibus Elephantum ustis. Quod benè, inquit Cornar. Spodium Officinæ vocant & in usu habent, etiam ipsum Antispodium est, vulgòque Ebur ustum esse creditur, qui verò Græcorum Spodio uti volent, Officinarum Spodium non assument, sed rectè nihil griseum Officinis appellatum usurpabunt. Quapropter non placet Cordum passim tam securè scribere, Spodij, id est, Eboris vsti: melius sanè, si aliqua vis Cardiaca in Ebone: existimamus potius pro Spodio Arabum substituendam rasuram Eboris supra cotem tenuissimè tritam, aspergendo aquam rosaceam: vel cornu Cervini, quod indubiè præferimus. Fuchius sta-

tuens Spodium recentiorum Græcorum esse Ebur verum, nihil certi demonstrat: non improbamus tamen in Micleta Ebur ustum ac lotum poni: præferimus tamen Cornu Cervi ustum & rosacea lotum, vel etiam non ustum. Quapropter & Apollo nobis probatur, qui Spodio substituit Cornu Cervinum. Diosc. Spodio suo Metallico substituit folia Myrti, ut quæ æqualem vim habeant, cum floribus & baccis immaturis. Eiusdem etiam succedanea Spodij sunt, Olea sylv. virgulta, modo iam dicto præparata. Item sativæ cum floribus: Mala Cydonia [xudonia] concisa & ossiculis exemptis [xosierodia] [hic autem miramur tribui ossa cotoneis] Gallæ: Panniculi linei: Mora immatura alba in Sole prius siccata: Lentiscus: Terebinthus: Oenanthæ: Rubi folia tenera: Pseudocyperus cum flore. Quidam etiam, eodem authore, Fici frondes in Sole prius siccatas similiter [ut Myrti folia] præparant pro succedaneo. Alij Glutinum taurinum: Alii lanas succidas asperas, pice aut melle imbutas similiter præparant loco Spodij. Nuclei Palmarum usti Spodij vice in medicamenta palpæbris ornandis parata commodi sunt. Acosta Spodium ex Corallo factum reiecit. Pompholix, authore Diosc. specie differt à Spodio, genere non evariat, Spodos enim subnigra est, Pompholix autem alba. Fiunt ex aris coctura, ac etiam ex Cadmia, testibus Cornario & passim doctis viris. Vera Pompholix est Nil album: sicut griseum aut nigrum dictum, verum Spodium metallicum à Dioscor. Plin. & Gal. descriptum: & ab Arabibus ut Serap. & Avicenn. sub Tucia aut Tutia tradita, nullo modo confundenda aut substituenda pro Tabaxir Arabum, quod malè interpretes converterunt Spodium.

Prænominati authores non præscribunt Spodium in internis affectibus, sed tantum in externis. Nec temerè mirantur Monachi, Manardum, Brassavolum & alios præcipere indifferenter sumendam Pompholigem vel Antispodia Græcorum, ubicunque Spodium desideratur, non excipientes compositiones Arabum quæ ore sumuntur. Vnde rectè etiâ Garcias ait, Spodium Græcorum sive Pompholigem esse Tutiam Arabum, internè neutiquam sumendam.

Acosta in compositionibus Græcorum pro Spodio, metallum sumendum iubet. Sylvius verò pro Spodio Græcorum cinerem, qui super fornacem aurariam invenitur. Item pro Spodio Pompholigem, Olaus Sudenus in versione pharmacopœæ Br. Bauderon. in Confect. Triasantali pessimè & periculoso sanitatis errore pro Spodio ponit.

GALE FRUTEX ODORATVS SEPTENTRIONALIVM, ELÆAGNVS Cordo: Chamæleagnus Dod.

CAP. XXIII.

LEGNOSVS est frutex, sarmentosus, Dod. cubiti altitudinem raro attingens, in ramos multiplicitè devaricatus, cortice rufo ad spadiceum vergente, lavique: folia quodammodo accedunt ad Vitim Idæam fruticosam, vel ad parvam Salicem, glabra, sed quodammodo incana: atque in quibusdam illorum serraturæ apparent. Ramorum extremis insident capitula veluti Iuli, multò minores quàm in Betula squammati perelegantes, quippe qui diluto spadiceo

Ebur.

Canis ossa.

Marmor.

Ebur vsti.

Ossa boum.

Spodium.

et Anti-

spodium.

Offic. idè.

Platearius.

not.

Officinar.

abusus.

Spodium.

Offic.

Spodium.

recentiorum.

Græcorum.

Fuch. sugill.

Ebur ustum.

reprobatur.

Antispodij.

Græcorum.

Spodium non.

esse Offici-

nar. nihil.

griseum.

Cordus ta-

xat.

Autorum.

iudicium.

de substit.

Spodij.

Cornu Cer-

vinum.

Folia Myr-

ti.

Succeda-

nea Spodij.

apud Diosc.

Olea sylv.

Olea sivi-

sa.

Cydonia.

Galla.

Panniculi

linei.

Mora im-

matura

græc.

Fici frondes

Glutinum

taurinum.

Lana suc-

cida.

Nuclei

Palmar.

Coralium.

Spodium.

Pompholix.

Græcorum.

Nil album

et griseū.

Spodium

metallicū.

Manardus.

Brassavolus.

aliorumque

error.

Substituta

Spodij Græ-

corum.

Olaus Sude-

ni error.

Descriptio

Cortex.

Folia.

Capitula.

Sapor cor-
ticis.

Lignum.

Flosculi.

Semina.

Radix.

Semina as-
pera & pu-
gentia.
Succus Ole-
osus.

Pimen.

Descriptio

Folia.
Semen.Annuli.
Pigmen.Ambrosia.
Ruell.

Rhus.

Melisso-
phyll.
regium.
Elæagnus
Cordi.Buxifolia.
Gagel.
Myrtus.

dicco splendi-
cent, ad octa-
vam figuram ali-
quatenus accen-
dentes, Cor-
tex amaricat,
non sine adstri-
ctione. Mate-
ries candida.
Lob. Floscu-
li sunt ex luteo
pallidi, quibus
succedunt se-
minum crebri
racemuli, con-
ferti & con-
flati quasi spi-
cis, in quibus
semen pingue,
odore Stæcha-
dis citrinæ, sed
vehementiore, &

Trifolii quodammodo. Radix teste Dod. subest
lenta & dura: folia latiuscula oblonga, Myrti
foliis haud multum dissimilia, sed duriora, &
subinde longiora: è quorum sinu prodeunt flo-
res spicati exigui luteoli: quib. semina succedunt
aspera cacumine pungentia, in racemi exigui & ob-
longi formâ coharerentia, oleoso succo per maturitatē
redūdantia, Totūmq; fruticē cum gravitate qua-
dam odoratum esse, eiusque pinguedinem ac
oleosam substantiam. Ramulos, quales descri-
bit Lob. accepit gener Cherlerus anno 1605. à
Machlinēsi Pharmacopœo, quos nos anno 1606
degustavimus & comperimus amaros acres & in-
gratos quasi Oleam aut unguentum aliquid re-
lipiscentes, odor tamen non ita ingratus.

Gale autem fruticem tradere videtur Ruell.
dum dicit: Botryis Parisiensibus matronis, melius
quàm officinis aut Herbariis noscitur. Hanc odor-
is gratia vestimentis, pannis, & linteis curiosè
nimirum interponunt ut odoris suavitatem con-
trahant. Describit Augusto & Septembri mense
venalis per urbem: Pijmen magno clamore denun-
tiant portentantes corbibus rusticis, unde nomen
hoc Pijmen manavit in vulgus: nam hac facie con-
spicitur, fruticosa herba, luteis ramulis, ex inter-
vallo brachiatis, foliis cichorii, odoratis, erumpē-
te passim semine in racemulos collecto, quod per
maturitatem gummoso lentore pellucet, coeun-
tibus fulgore auri simul annulis, unde nomen
Græcis dictum. Pijmen vel potius Pigmen vulgò
putaverim nominari, quod ex se Pigmentarii in-
stitutoris vice faceret unguentum: nam si præ-
gnans suo lignore premeretur, in gummi lente-
fecerit, hoc cappadoces Ambrosiam vocant. In
vino medetur Orthopnoicis. Hæc ille. Sed in-
dicent Lectores an Belgarum Gagel, quod Ruell.
tradit pro Botryde sit foliis Cichorii, ut ait: eam
plantam oportebat describere & demonstrare di-
scrimen inter hunc fruticem & herbam vulgò
Botrym dictam, de quâ nos lib. 28.

Histor. Lugd. Rhus sylv. Dod. & Plin.
Rhus altera: Rhotomagensibus Piment Royal,
quasi Melissophyllum regium.

Huius fruticis icon exhibita fuit per Gesnerum
in fin. hist. Cordi, titulo Elæagni Cordi, sine de-
scriptione, nos in nostra tabella portionem po-
sumus. Dodon. hist. gall. iconem nostræ ferè si-
milem habet, ei tribuens folia magni Buxi, lon-
giora tamen, ait Brabantis dici Gagel & qui-
busdam Pharmacopœis Myrtum, & semina Myr-

tillos, quamvis non sit Myrtus, hinc a Neoteri-
cis dici Pseudomyrtinē, Myrtum Brabantia-
cam: videri Rhus Plinii. Iconi titulus est: Rhus
sylv. Plinii, Sumac Sauvage de Plin. Icon apud
Dod. hist. lat. diversa admodum est, quæ non pla-
cet, caret enim foliis: ea est sub titulo Chamæ-
leagni, ait autem, Cordus Elæagnum appellat:
nobis Chamæleagni, vox placuit. Elæagnus si-
quidem Theophrast. describitur folio molli, ac
lanuginoso flore Populi: qualis haud est à nobis
descripta: Nomen apud veteres, quod sciamus,
non convenit, nisi sit Rhus sylv. Plinii, de quo
lib. 24. cap. 11.

Nos Theophrast. descriptionem antè cap. de
Agno, sive Vitice tradidimus. De Elæagni au-
tē equivocationibus & diversis opinionibus
nos egimus paulò antè. Rhois verò Plinii di-
scriptio reperietur cap. de Rhoe ubi etiam sunt
equivocationes.

Lob. & Pen. Advers. propriâ habent iconem cum
hac inscriptione Gagel Germanorum: vel Gold
Anglorum, Myrtus Brabantia quibusdam. Sub eo-
dem nomine in Obs. & Icon. Plant. Elæagni Cor-
di proponitur etiam ea, quam habet Dodon. de
quâ antè.

Porro iam ante 30. annos insignis medicus Pet.
Turnerus nos donavit Herbario sicco plantarum
Anglicanarum, & inter alias & hæc appicta erat,
adscripto nomine Gale. Folium hoc ipso an-
no 1605. quo hæc commentamur, degustatum
adhuc & aromaticum. Eandem Plantam quo-
que haud ita pridem dono accepimus à fratre
Casp. Bauhino. Caterum, fruticis huius ramulos
Amomi nomine Constantinopoli missos Clusius
in Exot. apud Garc. lib. 1. cap. 31. Viennæ Austria
accipiebat, quum Amomum, quod isthic utuntur,
inde expetisset, licet nullam similitudinem ha-
beret cum Dioscoridis, vel Plinii Amomo, que-
madmodum nec ea planta quam R. P. Quatra-
mius in examine Theriacæ scribit sibi donatam
pro Amomo in pratis uliginosis agro Parisiensi
erutam, quam Galli Piment appellant, & inter ves-
tes recondunt ad eas à tineis præservandum,
Brabantis verò & Flandris Gagel dicitur, & in co-
quenda Cervisia utuntur ad robur & acrimoniam
conciliandam.

In ericetis umbrosis, teste Lob. nemorosisq;
saltibus fruticat. Iunio & Anglæ mulierculæ va-
num adferunt ramos florentes. Dod. autore, gau-
det locis incultis & Ericastris, aliquatulum aquo-
sis & palustribus. In Britannia plerisque locis
& apud Brabantos ac Flandros non raro occur-
rit. Maio ac Iunio flores apparent: Iulio & Au-
gusto semen perficitur. Tunc collectus fruticu-
lus ad forum vna cum fructu infertur. In Rhoto-
magensium agro quoque plurimus hic frutex nasci-
tur per saltus herbidos & uliginem adentes. Est
& in Scotia vdis locis frequens nomine Gale: vbi
conclavia per æstatem ornat, teste Jac. Cargillo
medico Scoto perdocto.

Lob. quoque scribit: Anglæ mulierculas ne-
num adferre ramos florentes ad concinnanda
ædium conclavia, & triclinia suavi odore, quem
halant flores, imbuenda. Addi etiam flores
portionibus consuetis Septentrionalium penu-
riam Lupulorum interdum relatuos. Interdum
ad hilaritatem benè potis, conciliandam. Ferre
namque caput lætore temulentia. Ad everru-
canda animalcula, quæ eius odore fugantur, suf-
fiuntur quædam loca, & suffulciuntur summita-
tibus vestes. Sapor egregiè amarus insignem ha-
bere vim siccandi & discutienti monstrat, sed

Myrtus.

Rhus Plin.

Chamæle-
agnus.Auriborum
inducitum.

Gold:

Portinæ
fruticis
oder &
sapor.

Amomum:

Amomum
Quatram,
Piment.

Gagel.

Locus &
TempusVires &
usus.Odor.
Inebriat.Citra ani-
malcula
vestes con-
ferat.

Lumbrici. præsertim valere tam sumptum quam admotum ad lumbricos necandos & pellendos Dal. prodidit. Dodon. semina impensè calida ac sicca sunt, ac ad tertium utriusq; gradum accedunt. Folia quoque calida & facultate sicca sunt, sed multò minùs, Fructus cerebro molestus, Cerevisiæ inter coquendum additus (quod à plerisque fit) admodum caput tentantem & citò ebrietatem adferentem eam reddit. Totus frutex cum fructu aridus, vestimentis interpositus, à tinea & vermicibus cauetur.

HALIMON SEV HALIMOS.

CAP. XXIV.

Halimus Theoph.

HVIVS Theoph. non aliter meminit, quam sicut Lupi Æsopus in Fabulis, ut proverbio dicitur. Nimirum ut nocentem aliis herbam citat potius quam describit: Ait enim ἄλμος [Gaza Auro vertit] vicinas plantas enecare, valentius quam Hedera aut Cytisus: nam & Cytisum ipsum interimere, eoque perniciosius, quò plùs habeat salsuginis. Nam in 5. Caulingenita salsugine, nimioque pabuli desiderio id facere tradit. Quò loco ἄλμος Aurionem vertit. Hic autem duo notanda. 1. Si Halimus ut salsus, id facit cur non & alia planta idem faciunt? Deinde, si plus habet salsuginis: ergo & Hedera sub salsam intelligit. Sed quia πολυτεφθ est præ aliis, præ iis etiam hoc magis præstat. Diosc. clariùs de eo tradit: describit enim sic: Halimus frutex est, circa septimenta nascens, seu lepiarius [φραζήμις] similis Rhamno, subalbidus [ὑπολευκός: vulg. exempl. non habent] spinas non habens, sed folia Oleæ similia, latiora tamen [Plin. molliora, ut fortasse ἀπλωτέρα vel μαλακώτερα, legerit, non πλατύτερα: Corn. illam lect. meliorem putat: utramque servat Sarac. etsi priorem vulg. exemplaria non habeant.] Nascitur in maritimis locis præruptis ac sepibus. Eius folia ciborum gratia olerum modo decoquuntur. Radix verò drachmæ pondere in aqua mulla pota, convulsa, rupta, torminaque mitigat, & lactis ubertatem præstat [ἔχρηλα κατὰ σπῆ: quæ verba quædam exempl. non habent.]

Halimus Diosc.

Diosc. emend. & variè illustr.

Vitis ac vires.

Nomina supposititia

Ex amen prædictorū. Aliud Halimus, aliud Alimus.

Halimos unde.

Halmyria.

Plin. lapsus

Idem inter supposititia habet: ἄλμος, Alimos, aliis Damassonium, aliis Erymos, aliis Rabdion, quasi virgula dicitur. Sunt qui Basilion, quasi Regium vocent: alij, Mercurij basin, similiter Sapsin: alij Osiridis diadema: alij Heliostephanon, quasi Solis coronam: alij Sacrum caulem: Pythagoras Anthenoron, Ægyptii Afentiri: alij Asphe, alij Asealuri: alij Asariphen: Latini Albucum aut Ampeluciam.

Quisquis autem ille fuit, qui Diosc. magna diligentia varias illas appellationes adiecit, deceptus est Halimi & Alimi similitudine. Halimus. n. simplex, est ab Hale derivatus, fruticem significans, sapore subfalso, quem se in Hetruria plurimum vidisse notat Goropius. Non igitur tantum quia in maritimis nascitur hic frutex, ut voluere quidam, nempe ἀπὸ τῆς ἀλός, ἄλμος seu ἄλμος aspiratè dicitur, sed etiam quia testibus Gal. & Paulo gustu sit ἀλκός, hoc est, sapore falso, unde & ab Ætio ἄλμος vocatur. Plin. utrumque etymon eleganter complexus est, cum ait: Halimon alii olus maritimum esse dixere falsum, & inde nomen, &c. Ipse tamen Plin: non distinxit inter Halimum & Alimum. Non bene factum est, inquit Gorop. lib. 8. Amazonum, ut apud Diosc. è

Spartanica fieret Halimus cum Alimus prisca interpretatione diceretur: quod igitur adiectum est in nominum apud Dioscor. diversitate, Halimum à quibusdam Britannicam dici, id prorsus corruptum est. Bis itaque impingunt Diosc. exemplaria: semel Halimum cum Alimo confundendo: atque iterum pro Spartanica Britannicam supponendo. Quare manifestè falluntur, qui Alimon citra aspirationem scribendum putant, atque hunc fruticem dictum credant, quod famem depellat, aut gustantes esurire non patiantur. Cuius tamen sententiæ fuit Solinus, qui cap. 16. in Polyhistorie herbam in Creta esse commemorat ἄλμον dictam, quæ admorsa diurnam famem prohibeat. Diceret nomen tractum à Latinorum alimonia. Suspiciatur tamen Sarac. num Solini ἄλμος à Dioscor. Halimo diversa fuerit planta. Non tamen videtur. Nam & Gal. Alimon dixit: & Corn. Halimon Diosc. Solinum intellexisse putat. Immo doctiss. Hermol. illum Solini locum citans, non Alimon dicit: sed sic. Solinus Alimon in Creta nasci tradit mirabili si credamus effectu, quod admorso eo fames diu nulla sentiat: ut nomen ei inde impositum sit, qui famem arceat: propterea que neque aspiratio nem prima litera recipiat. Nisi dicere velis & ipsum Alimon cum Halimo confudisse. Dixerat tamen paulò antè Herm. sibi placere aspirationem, quoniam maritimum olus credatur, ideoque & ἄλμος dictum ab Ætio. Alioqui Alimus est Asphodelus: Halimus verò hic frutex maritimus, ut annotatur apud Cordum in Com. ad Diosc. At cum idem Hermol. ait: Halimon nostri, ut Plin. ait, Aureonem vocant: Convolvit se ut Hedera: locis falsis nascitur, falsilaginemque præfert: bis peccat. Nam ubinam Plin. scripsit de Aureone? Quis dixit Halimum convolvere? Fortè hic error ei natus ex male considerato, aut intellecto Theoph. l. 5. caus. supra citato. Ait quidem Plin. lib. 17. cap. 24. Nec Viscum prodest, nec Cytisus, nec Auro, quod Alimon vocant Græci. Ut videas etiam Plin. Alimon cum Halimo confundere. Aureonem legit Hermol. apud Gazam, qui tamen ut monuimus, priore Theophr. loco Aurum ex Plin. posteriore Aurionem ex suo capite vertit, ut mirum sit cur & Marcellus Aureonem à Plinio dici asserere audeat. Quam vocem Dalech. diligentissimus variarum Plin. lectionum perquisitor ne subolsceit quidem.

Crateuas tertium quoque genus tradidit longioribus foliis & hirsutioribus, odore Cupressi. Nasci sub Hedera maximè. Prodesse Opisthotonicis, contractionibus nervorum, tribus obolis in sextario aquæ. Annotat Dal. ad Plin. Sativam Halimū Tholosa in quibusdam hortis haberi, eamque vocari, l'herbe du Machlou, id est Herbam Colicam, quod doloribus Colicis valdè profit. Sylvestris haud procul Tholosa in quibusdam sepibus nascitur.

Cæterum quod inter Dioscor. supposititia dictum, Halimon quibusdam Albucum dici: inde fortè natus ille error, ut Asphodelon (qui Latinis Albucus seu Albucum dicitur) ab Hesiodo quidam Alimon dici putarint, quod non temerè falsum dicit Plin. Eius verò erroris aliam causam suspiciatur Marcellus. Quod deinde inter supposititia Diosc. legitur, Ampeluciam etiam dictam Halimon: ab alba Vite, quam Græci in sepibus nascentem ita vocant, factum fuisse, ingeniosè fanè suspiciatur Marcellus. Sed hæc coniecturæ sunt, non decreta.

Alimum apud Galen. [nam & ille ἄλμος habet] frutex

Spartanica.

Britannica.

Alimon unde.

Alimon Solini.

Aliud Alimus, aliud Halimus. Hermol. genus error.

Aureo.

Auro Plin.

Genus 3. Crateas. Opisthotonicis. Contractura. Plin. illustr.

Herba Colica.

Albucus Diosc. Cur Asphodelus putatur.

Ampelucia unde.

Vires ex Gal. frutex est, plurimo in Sicilia præcipue proventu, ubi & germina eius recentia esitant, & reponunt quoque in posterum futura usui. Semen pa-

Locus. riter & lac planta ipsa generat, estque gustus sal- si & subdistringentis. Ex quibus omnibus palam est, ipsam esse dissimilem. Maior autem pars substantiæ eius calida est temperatè, cum humi- ditate inconfesta, & leviter flatuosa.

An Molo- chia Ara- bum. Nascitur in sepibus, maritimis & petrosis locis. An verò hæc sit Molochia Arabum, quam in- terpres apud Serap. Atriplex marinum vocat, dubitari potest. De qua hic ait: Olitores in Ba- bylonia in manuales fasciculos congestam vica- tim circumferre, clamando: Vendo Molochia, Molochia.

Bellun. in interpret. nominum Arab. Molo- chia & Malochia est species Malvæ. Apud etiam

Avic. Mulachia est Malva.

Frustra verò Cordus Diosc. & Serap. concilia- re laborat, quòd ille Rhamno simile Halimum di- cat, sed spinas non habere: hic autem ut Cordus ait, plures illi quàm Rhamno tribuat spinas. Nam Serapio videtur tantum dicere velle, Aufe- gi (cui suam Molochiam confert) multas habe- re spinas.

Tradit quidem Cornar. Halimum veterem ho- diè nobis penitus ignotum, sed eam sententiam mitigat Cordus, qui rectè dixit Halimū non quidē temerè in littore Germanico, hoc est Septen- trional, invenendum, ut pote qui calidioribus & Soli adversis littoribus nascatur. Nam repertus esse videtur hodiè, ut & cognitus Halimus, si se- quentibus autoribus sit credendum.

HALIMVS CLVS.

HALIMVS DAL.

HALIMVS VALERANDI D.

Satis. **N**OBIS quidem Halimi Lusitanici latifolii no- mine semen terræ commissum, celeri au- ctu, æstate etiam siccissima in cistula ad cubita- lem magnitudinem adolevit, maiora facturum incrementa, si uberiore humidi soli alimento fo- tum fuisset.

Descriptio. **Folia.** Folia similia Atriplicis marinæ foliis, magnitu- dine varia, non tamen, ut illa, serrata sinuatave, li- cet quædam tantillum sinuata sint, ordine nullo per ramos disposita, pediculis satis longis hæren- tia, etiam hyeme virentia, crassa, succulenta, can- dicantia & spissitudine ad Portulacæ marinæ fo- lia accedentia, sapore subacido prædita. **Caulis.** Caulis adolescenti albus, & ut Atriplicibus fungosus: qui ex foliorum alis ramos profert foliis vestitos, qualia exhibet Halimi Clusii figura. **Radix.** Radix lignosa longa. Adultior in arbusculam excrevit aliquot cubitorum, flores tulit parvos muscosos, subpur- pureos, racemosos. Semen tamen ex quo pro- diit parvum erat, compressum, fuscum, in lappu- lis, non absimilibus nostræ Atriplicis lappacæ Monspessulanæ, minoribus tamen & candidis.

Halimus Valerandi. At verò inter plantas quas à Valerando Don- rez habemus, Halimi quorundam nomine, in- venimus ramum lignosum, quem facile quis coi- ciat esse magni fruticis, cortice obductum tenui, modicè subinde cinereo, foliis vestitū ex ad- verso sitis, ad Zizyphi albæ folia accedentibus, brevioribus, nec ita splendentibus. Ramuli unius

fastigio rudimenta quædam apparent, parva, coniformia.

Clus. tria Halimi genera proponit: Primum sub nomine Halimi Diosc. quem & maiorem & latifolium appellat. Frutex est, inquit, omni- no candidus, Rhamno similis, ipso etiam candi- dior, eadēque altitudine assurgens, multis ra- mis ex una radice prodeuntibus, crassis, ligno- sis, & fragilibus nullis rigens spinis: folia Oleæ, seu potius Rhamni, breviora tamen & latiora, interdum rhomboide figurā, alba, carnosa, quo- dammodo splendentia, saporis accidi, circa ramos, nullo servato ordine temerè nascuntur. Flos Oleæ penè, muscosus, purpurascens, racematim in summis ramis cohæret: deinde semen latum Atriplicis, aut portulacæ, quam marinam vulgò appellant, copiosum: Radix dura est, lignosa, & in multos ramos sparfa. Floret æstate, semen Au- tumno maturefcit. Invenio etiam Decembri flo- rentem, & maturo semine onustum. Sic igitur hunc legitimum Dioscoridis esse cen- set Clus. & mitius genus Plin. Lusitani Sal- guedeinas à falsugine: Hispalenses Marisma, quod maritimis crescat appellant.

Penæ & Lob. in Advers. descriptio convenit cum planta quam à Valeranda habemus, & ter- tio loco depictam damus. Figura autem quam Lob. postea posuit in suis Obs. Halimi titulo, ea- dem est cum Clusii figura.

*Dod. Por-
tulaca ma-
rina ramu-
lus impro-
bitur.*

Habet quidem Dodon. Iconem cum hoc titu-
lo *Portulaca Marina Ramulus*. Sed nec titulum pro-
bamus: nec etiam illius Iconis Ramulum Portu-
lacæ marinæ (de qua sequenti capite agemus) ra-
mulum censemus.

Halimum

Halimum verum Dalec. Tholosæ in *l'herbe
du Masclou*, id est, Herba Colicis doloribus utilis,
in Hist. Lugd. sic describitur. Halimus frutex
parvus, radicem habet altam, inflexam, longius
evagantem, crassam, duram: caules multos, latius
in orbem terram opacantes, cubito altiores, an-
gulosos, ramosos: folia multa in surculis, per cau-
les, cauliumque ramulos, imparibus intervallis
dispositis, acervatim cumalata, crassa, candida, O-
leæ similia, breviora, quamvis Rhamno longitu-
dine paria interdum sint, qualia in secundo ge-
nere Halimi sui describit Clus. [latiora Diosc. mol-
liora Plinio, utrumque enim verum est,] etiam

*Radix.
Caules.*

Sapor.

Semen.

*Bellon. du-
bius in Ha-
limi histo-
ria.
et C. A-
matum.*

hyeme virentia, saporis primum quidem falsi ac
subadstringentis, qualis in permultis maritimis
plantis percipitur, deinde subdulcis. Semen pro-
ducit latum, candicans in summis ramis copio-
sum. Hanc eandem Aureonem Plinio dici ait: &
Tholosæ in hortis coli, & sponte nasci. Bellonius
multis in locis Halimi meminit, sed ita, ut ex eius
verbis, quænam planta sit Halimus intelligere non
liceat. Amatus Lusit. etiam de Halimo satis mul-
ta, sed ita, ut ex iis Halimum vix internoscas. Nec
magis in hac historia sibi constare videtur An-
guill.

*Ruell. &
Rob. Conf.*

Ruell. & Rob. Const. inter nomina ponunt
Blanche putain, quod nomen Halimo non conve-
nit.

C. Bauh.

Halimon primo loco à nobis propositum C.
Bauh. Halimon Diosc. & Plinij facit & Theophr.
quoque. Vtrumque genus Plinij, sylvestre &
mitius seu sativum Tholosæ nasci ait: hoc quidē in
hortis haberi, & ab iis Herbam Colicam vocari:
illam quoque non lōgē Tholosæ nasci. Ac priorem,
quem latifolium erectum, sed & Diosc. & mitio-
rem Plin. Clus. & Lob. dicit, à nobis se accepisse fa-
tetur in suo Phytopinace. De secundo, quem Ha-
limum angustifolium procumbentem vocat, Clus.
2. dubitat an sit halimus verus Dalechampij.

*Herba coli-
ca.*

Nos autem quidem asserere nolimus Herbam
Colicam vel Colicis utilem, Halimum esse, nisi
prius nobis sit visa & probè cognita: nec etiam
revocare in dubium, quò referendus Halimus
Dalech. qui in Hist. Lugd. dicitur vocari Tholosæ
in *l'herbe du Masclou* vel *Maclou*, ut & Dal. no-
tat apud Plin. In Hist. Lugd. Halimus Dalech.
diversus traditur à Clus. 2. Clusij verò Halimus
2. idem videtur cum Portulaca marina mox descri-
benda: vt iam non amplius ambigendum videat-
ur an sit Halimus verus Dal. cum quo nulla ratio-
ne convenit.

Ceterum nomina ex veteribus hinc non poni-
mus, quia nondum certi quæ nostrarum planta-
rum descriptarum illorum descriptionibus verè
conveniat. Præmissum tamen quæcunque ve-
teres de Halimo prodidère. Posteriores certiora in-
quirant.

*Pen. &
Lob. conse-
crata noua
de Halimo
Diosc.*

Quod si negationem eximas apud Diosc. & di-
cas eum dixisse Halimum spinas habere, ut Pena
& Lob. coniiciunt in Adu. frustra iam sint, quicun-
que unum prædictorum, Halimum verum veter-
um & Diosc. statuere audent. Nam, ut quid, in-
quint illi, inter spinosas & vallatorias & finiti-
mas, maritima cum sit, recenseret. Nam quæ ve-
tica sunt & holeracea, secundo libro differuntur.
Credant igitur qui volent, unam ex nobis pro-
positis esse Halimum Diosc. & veterum, ut certè

esse videtur, do nec aliter erudiantur.

Porro Halimi Lusit. latifol. Clus. nomine semen Locus &
accepimus Stutgardia à Cl. D. D. Schuyartz Medi- Tempus.
co, quod in horto E. C. Montbelgardienfi satum
pulchrè in fruticem adolevit, & aliquot annis
duravit hyeme repositus. Tandem verò hye-
me asperiore, negligentius custoditus, perit. Rur-
sus idem semen à D. Robino Hortulano Regio
Lutetiæ acceptum, & in eundem hortum con-
stitutum primo anno in ramosum fruticem ad 2. cubi-
tos altum exiit: Aliàs etiamnum ab aliquot an-
nis durant aliquot arbusculæ hyeme repositæ, &
flores ferunt, in quibus etiam misimus Stutgar-
diam in hortum illum Regium E. C. & Basileam
Cl. D. D. Platero splendidum & instructissimum
hortum colenti. Halimus primus Clusio pluri-
mus spontè provenit Vlyssipone vicinisque locis
ad Tagum, aut eius ostia & æstuarium mari proxi-
ma, in sepibus mixtum cum Rhamno aut solus:
Hispani item in sepibus. Natus etiam eidem se-
mine, quod Vlyssipone attulerat, quem etiam-
num apud quosdam rei herbariæ studiosos ali exi-
stimat. Verum minùs album fuisse ait, quàm nata-
li loco, & ampliora nactum folia, Atriplicis ferè
magnitudine & forma, carnosa tamen, & salsedi-
nis nonnihil habentia.

Halimus verus Dalech. sive herba *du Masclou*,
teste Hist. Lugd. Tholosæ in hortis colitur: spon-
tè verò nascitur in sepibus, præsertim ad vicum
tribus milliaribus ab urbe distantem, quem *Saint
Hourens* vocant, loco macro, squalido, alto.

Dicitque Dalech. in annot. ad Plinium Tho- H. Lugd.
losæ sativum & sylvestrem halimum dici *l'herbe Halimu
du Masclou* Suspicamur verò nos halimum Dio- Dalech.
scoridis verum æstimatum Dalechampio idem ef- suspecta &
se cum halimo i. Clusii, quamvis icon Dalecham- det.
pio displiceat, potissimum quòd flores & semina
attinet: nec etiam folia in icone videntur respon-
dere descriptioni. Tholosates Medici & Phar-
macopæi poterunt nos ac posteros docere, an ea
icon sit vera. Dubia etiam est Dalechampii fi-
des Clusio, quòd fructum Ribes vulgari similem
vero Dioscoridis halimo, quem Tholosæ in hor-
tis coli ait, appingat.

Dioscoridis, Galeni, & Plinij vires halimo Vires &
tributæ antè dictæ sunt. Lusitani tenellas prio- sus.
ris halimi cimas in cibos recipiunt, sicut & Rha- Cibum.
mni. Cl. Eques Damianus de Goës, halimi maio-
ris folia cum surfuribus decocta, & pedagris, quæ Podagra.
à causa calida proveniunt, malagmatis modo cali-
da imposita, dolores lenire affirmabat, teste Clus.
halimi Dal. foliorum manipulum terunt Tholo-
sates, & ex vino albo propinant, maximo doloris
colici, torminumque levamento. Quamobrem Colica.
l'herbe du Masclou vulgò vocant. Quod lac attra-
hat ipsūque ac semen augeat, rationi valdè con-
sentaneum est. Salsa etenim nitrosaque substantia, Lac &
crassior sanguinem extenuat, ut in mammas men aug.
fluat, & penetret facilius, subadstringente, partes re.
glandulosas roborat, ad lactis materiam melius
concoquendam, dulci, sanguinem copiosorem
gignit: quoniam dulcia in sanguinem facili com-
mutantur. Rustici verò pabulo sale condito, in pe-
cudibus etiam lac magis affluere credunt.

PORTVLACA MARINA FRVTI- COSA: QUÆ HALIMVS 2. CLVS

PORTVLACA marinæ flagella ex radice pro- Descriptio
ducuntur multa, pedalia plurimū (quan-
quam & sesquipedalia observaverimus) ramosa,
rariùs

rarius erecta, albicantia, tenuia, lenta: in quibus folia quodammodo ad Oleæ aut Rhamni 2. Matth. folia accedunt, nisi breviora essent, pingua ferè & Portulacæ Sativæ, exalbida sive cinerea, lævia, interdum ferè quadrangularia, saporis salii, quem culturâ in hortos translato frutice exuunt. In ramulorum extremis semen copiosum racematim congestum fert, minutum, præcedentibus floribus, qui ex viridante in purpurissimum quoddam vergunt, Bliti aut Atriplicis ferè similes. Illi radix lignosa, vivax, velut & ipsa stirps, quæ decidentibus paucis foliis hyemem sustinet.

Putat Adamus Lonicerus, Halimū eam esse plantam vuas ferentem quam vulgò Ribem vocant: Sed cum huius folia non respondeant oleagineis, sed potiùs vitigineis, eum planè hallucinatū esse constat. Halimi meminit etiam Galenus lib. 6. simpl. med. ubi dicit: Illius plurimum in Cilicia præcipuè esse proventū, ibique recentia eius germina citari, ac in posterum futura vsui etiam reponi, &c.

Halimus, quæ a Diosc. describitur, etsi alicubi fortassis proveniat in Italia: tamen qui illam Matthiolo ostenderet, adhuc reperit neminem. Halimus Mauritanis *Molochia* & *Atriplex* marinus appellatur. Cuius historiam referens Serapio narrat, quòd eam venalè circūferentes in manuales fasciculos cōponunt, & per Babiloniā clamitant *Molochia*, *Molochia*: quod manifestè indicat Halimū apud Mauritanos herbā potiùs esse, quàm fruticè vel arborem, eamque fortasse, quam Plinius ma-

ritimam ac salisam prodidit. quo fit, ut salisam quandam herbam (incola Bidone vulgò appellant) quæ frequentissima in littoribus Veneris provenit, hanc esse putaverit: quippe quòd ea instar oleis in ciborum usum recipiatur. Folia fert Olivæ similis, crassiora tamen, ac perinde ferè pingua ut Portulacæ, subalbida, lævia, sapore

falso. Caules emittit albicantes, tenues & lentos, in quorum summitate profert semen minutum, racematim coherens. Nascitur frequens prope Tergesti mœnia circa salinas, ubi etiam separatim, nec minùs copiosa visitur *Atriplex* marina, quæ sylvestrem maximè æmulatur. Quanquam apud Mauritanos *Atriplex* marina idem esse videtur cum Halimo. Sed inter se differunt: *ἅλιμος* Græc. Lat. *halimus*, Arab. *Molochia*. Hæc Matth. cuius icon benè repræsentat hanc nostram Portulacam marinam. Halimi alia species conspicitur, diversa à præcedenti [halimo latifolio Clusi] locis maritimis proveniens, planta valdè similis ei, quam Diosc. tradit pro halimo, quâ comedunt in Creta, & vocant *Sandalida*, ex qua, provt intellexit Anguillara, in Sicilia fiunt sepes. Portulaca marina videtur. Dodon. Gallico Græcorum *ἅλιμος*, & nominatim halimi secundi species de-

Tom. I.

scripta à Plinio. hanc vocat Gallicè *Pourpier marin*, *Pourpier sauvage*, & *Pourcelaine de mer*. Eam portò describit Latin. in folio. Portulaca marina dicta exiguus est frutex, cuius ramuli duri ac lignosi: folia pingua, carnosæ, formâ Portulacæ æmula, sed albiora & duriora: flosculi cauliculos parte superiore ambiunt, quales Blito aut Atriplici, hæc dissimile semen, latum ac planum, radix lignosa, veluti ipsa stirps, quæ defluentibus paucis foliis hyemem sustinet. Huius verò & aliæ reperiuntur species foliis candidioribus longioribus & Olivæ ferè similibus, non raro quoque altiores, aut ramulis teneriores, quales in Lusitania & Valentino Hispaniæ regno se vidisse Clus. scribit. *ἅλιμος* autem cum aspiratione, differt ab *ἅλιμος* sine aspiratione. Dodonæus in fol. eandem proponit iconem, quam olim habebat, ac præterea aliâ addit, cui titulus Portulacæ marinæ ramulus: quæ icon est in Ic. Plant. pag. 393.

Clusius sic describit. Halimi genus aliud supra cubitalè aut sesquicubitalè non assurgit altitudinè, flagellis potiùs quàm ramis, aded infirmis, ut plerumque procumbant & humi fundantur, candidis quidem illis, sed minùs superioris ramis: huius folia oblonga, angusta, pingua & carnosæ, cinerei & albicantis coloris: flos summis flagellis racematim coherens innascitur herbacei ferè purpurascens coloris: deinde semen superiori penè simile, paulò tamen minus. Floret quoque superior [halimus latifolius] tempore. In maritimis regni Valentini nascitur: vidisse & legisse etiam memini, ait Clusius, in aggeribus illius insulæ, quam duo Rhodani cornua faciunt inter Fanum D. Aegidii & Arelatum, cum Monspelio Arelatum, & inde Massiliam proficisceretur. Alitur etiam à nostratibus in hortis. Alebat etiam Vienna Io. Aicholtzius insignis Medicus, aded prolifico semine, ut plurimâ illi plantulæ singulis annis spontè nascerentur. Ad halimi etiam genera refert potest alia planta, non modò in maritimis medietate raneimarum, sed etiam ad Oceanum sitis, ut in aggeribus Flandriæ, Zelandiæ, & Hollandiæ nascens. Flos etiam extremos ramulos ambit racematim, ex herbaceo purpurascens: deinde semen secundo simile. Cuius turiones & folia Flandros, Oceanum accolæ, sale condire solè re tradit, & in usum servare, non secus ac Tyrreni maris marium vicinos, fœniculum marinum. Alter halimus, sylvestre genus Plinii videtur, cui tenuiora folia tribuit: illius vulgare nomen mihi ignotum, tertius vulgò Portulaca marina dicitur. Omnes autem perpetuâ sunt fronde, & aliquid affine cum Atriplice sylvestri habere videntur, & fortè etiam facultates non dissimiles.

Matthiolum sequitur Lacuna, & Alimum Solini putat, quasi hæc tantopere famem arceat: & tamen ipse halimum scribit, cum Solinus Alimum scripserit. Sed profectò non tam in hoc, quàm in eo decipitur Lacuna, quòd utique intelligens Portulacam hanc marinam, is interim suâ iconè nobis obtrudat Ligustrum, errore nimis crasso. hist. Lugd. tradit tertium halimi genus Clus. Crithmum esse Diosc. Ital. *Bidone*.

De ea Pena & Lob. in Advers. hæc inter aliâ habent. Marina planta Portulacæ foliis & facie, quam Crithmum Diosc. putarunt: nam nihil videtur obesse aut deesse, quòd minùs Portulaca sit.

C. Bauh. in Phyt. halimum 3, seu Portulacam marinam, halimum vulg. Matth. halimum sylvest. Plin. unam eandemque hanc cenlet, licet aliqui halimum esse negent.

Lacuna et
ror.

Locus. Nascitur Portulaca nostra marina copiosè in agro Narbonensi inter Lacum salsum & mare. In maritimis Zelandiæ, Flandriæ, Hollandiæ aggeribus & tumulis arenosis Portulacam marinam etiam gigni scribit Dodonæus, & alibi similibus locis, ac Iulio mense cum flore potissimum vigere.

Vires & temper.

Cæterum, cum Dodonæus ita validam dicat: non temerè dixerim, sapor id non demonstrat, cum is sit tantum salus, & cultus saluginem deponat. Ipsemet præterea Dodon. quasi sententiam mutans in post. hist. in folio ex Galeno dicit tantum maiorem eius partem calidam esse temperatè, cum humiditate non concocta, & flatuosa. Enascuntur apud nos [Zelandos] inquit Lemnius, passim aliquot herbæ saluginoso succo imbutæ, ex quibus sal, si aliàs denegatum sit, facillè elici potest, atque in domesti-

Sal ex herb.

cum usum depromi: qualis est Portulaca marina Halimo affinis, ut etiam adnotavit Matthiolus in eruendis herbis acer & industrius. Hanc nostrates æstate desinente condiunt, ac muria aservatam, aut rudi sale obrutam in hibernos usus reponunt, ut Hispani Olivas, Cappares, Crithmon, Empetron. Excitat enim appetentiam ac fastidia nausæamque discutit, si quando ventriculus pituitosis humoribus oppressus, vel etiam biliosis, cibum respuit. Tota autem herba, usque ad seminis quod minutum est ac racematim dependet, maturitatem, portulacam prægrandem hortensem ac sativam refert: quam Patricii etiam sale rudi ac scabroso obruunt ad excitandam cibi aviditatem: An autem hæc Portulaca marina Halimi nomine sit designanda nondum statui, quum illa famem excitet, iste verò arceat.

FINIS LIBRI VIII.

HISTORIÆ

HISTORIAE UNIVERSALIS PLANTARVM, LIBER NONVS.

DE ARBORIBVS CONIFERIS ET RESINIFERIS.

NATURA sylvestrium arborum, magna ex parte sponte sua provenientium, dicta est. Nihilominus sylvarum & ipsa restant incolae Conifera & Resinifera, nullibi latius nascentes, ut & sola per se, vix caterarum admittentes consortium, ingentes occupent sylvas, nec latiores ex alia sola arbore inventa sint: quippe quae raro cum aliis, sive domesticis, sive sylvestribus coeant, societatemve ineant. Aded etiam in his sui generis consortium indissolubili naturae vinculo diligitur. Nec inter illarum genera quae sat multa, maior refertur affinitas. Nam usque aded arctae, ut aliud genus ab altero vix facie dissimile cernatur: tam simillimo caudice, fronde, flore ac fructu: nec nisi ab his, qui eas magno studio & frequenti conversatione coluerint.

Haec sunt illae arbores, odorato succo praeter aliis ita manantes, ut per excellentiam, Resinifera dicta. Alias tamen Oriens habet, alias Europa. Quae interest Asia, utrinque quasdam habet. Ita & in odoribus sua pretia habent sylvae: erantque per se mira singula: invit tamen prodigam & petulantem luxuriam ea omnia miscere, & ex cunctis unum odorem facere. Ita reperta sunt Unguenta. Atque haec est luxus ex cunctis supervacui materia: quam sane natura saluti tantum ac utilitati hominum pepere rat. Nunc ista patrocina quasita luxuri, ut per hoc ius sumatur ad vitia. Margaritae gemmaeque ad heredem quidem transeunt: vestes prorogant tempus: aurea & ex argento fabricata pocula scyphique familiarum quomodocunque ornant, nec pereunt: Ast unguenta illud expirant, ac suis moriuntur horis: Vnde rem mortuam dixere Iuriconsulti. Sed nihil leges, nihil edicta illorum hic potuerunt. Summa commendatio eorum, ut transeunte femina (atque utinam non & viro, quanquam solo femineo) odor invitet etiam aliud agentes, ut qualiter sentiat, tanquam ab aliqua sui parte corporis, canum more, non lateat etiam mares. Ista sunt: nec absque immensi sumptui. Tanti emitur voluptas aliena. Etenim odorem qui gerit, ipse non sentit. His vestes, chirothecas, velamina, crines, ipsaque etiam tergora inficiunt. Ac, mehercule iam quidam etiam in porus addunt, tantique amaritudo est, ut odore prodigo fruantur ex utraque parte corporis.

Nos saluti potius consulentes hominum ac utilitati, salutares has Pronoeae opes tanquam in officina Aesculapii exponemus, arboribus suas & cognatas resinas inferentes.

ABIES FOEMINA SIVE BAATH OHAERIA.

CAPVT I.

Tom. I.

ABIES ACCELSA est arbor, atque speciosa plurimum, ramis decussatim in alios minores divisis, in orbem brachiatam, ita, ut velut alae expansae videantur. Sursum versus magis magisque gracilescunt frondes, donec pyramidis ferè formam attingat. Ligno est albo, resinoso, odorato, fibris rectis ita intertextis, ut assulatim facillè per longitudinem scindi possit, cortice oblecto, exteriori laevi, & candidiore quam Picea. Inter utrumque tumores seu folliculi oriuntur parvi, qui, ut resina exstillet, aperiendi: quae clara est & alba. Ramis porro utrinque pectinatim disposita, numero agmine folia haerent rigidula, supernè viridia, glabra: infernè candicantia, aut

Descriptio

Rami.

Frondes.

Lignum.

Cortex.

Resina.

Folia.

cinerea, lineâ viridi distincta: Sed quàm Picea latiora, molliora, laeviora, minùsque acuta: quædam etiam bifido mucrone donata: Quas differentias non agnoscetes plerique cum Picea confundunt. Omnis eius frons tali foliorum positu stipatur, ut compressam dicas. Adultiores verò factæ arbores, inquit Clus. talem foliorum ordinem non servant, folia quoque rigidiora, obtusioraque redduntur, è quorum alis nucamenta quædam prodeunt parva, atque ex illis Iuli singulares breves, qui non multò post in flosculos expanduntur. Fit etiam aliquando, ut in annum sequentem ista nucamenta perdurent. Conos fert oblongos, ovatos ferè, sursum vergentes, Picea vulgaris conis breviores & crassiores: Squammæ verò latiores multò brevioresque & veluti hirsutæ, vel levi exsiccatione caducæ, ut in Pino Cembro. Neque enim hærent, ut in Picea, Pino, atque Pinastro. Inter squammas singulas veluti lingua quædam eminet, à squammæ radice exorta: ad cuius latera semina hærent alata, maiora quàm in Picea, odorata, mollia, oleosa. Ex conis resina quoque liquida exstillat.

Abies Theophrasti. Rami. Ex coniferis & resiniferis ergo perpetuâ fronde virens Abies est [ἐλάτη] cui autore Theophrasti sunt ordinati, utrinque miro ordine respondentes, Sed priusquam ulterius pergamus in contextu Theophrasti, nota Gazam ἡ ἐλάτης legere Roboris, non Abietis. Malè sanè, cum & Philosophus Abietis ramos ordinatè dispositos scribat: & Plin. Abieti ordinatos, Robori inconditos attribuat. Sic igitur legit Scalig. & emendatius, τὸ μὲν ὡς ἔπυχε, ἡ δὲ ὡς ἡ ἐλάτης οὐκ ἔπυχε. Namque si sunt κατωλλήλας, non sunt ὡς ἔπυχε. Notandum etiam ἐξον & à Plinio & Theod. nonnunquam ramum, interdum quoque nodum interpretari: ut & Theophrasti. variè utitur. Quod porro Theophrasti alia cultum nullum pati tradit, ut Abietem, & ad summam, quæ loca frigida, nivosaque adamant, adhucodiè experiri licet.

Caudice longo. Fissilis. Sed redeamus unde digressi sumus. Abies protera est, & longo caudice, sicca & fissilis. Nec huiusmodi differentia naturæ deneganda sunt, nam fissilis Abies recta meatuum magnitudine, quamvis nodosa ut Pinus [πέυκη.] Sed nodosiores scæminis mares, ubi sexus uterque haberi potest, ut Cupressus, quarum nonnullæ binis, quædam ternis, aliæ quinis & pluribus nodis, rectis, quemadmodum infixis, cæteris autem minimè: quam ob rem Abies validissima est.

Cur validissima. Medulla lignosa. Radix. Locus. Lignosa porro huic medulla præcipuè quod plurimum tedæ ingerat. Radix ei una tantum data est, prægrandis, ut in imâ descenderet, parvæ autem complures ab illa exirent & nervosæ, quæ nullam penitus proferre sobolem possunt. Ad longitudinem apta potissimum augeri. Locis denique suis melius augefcit, & enodior, amplior, pulchriorque extat. Sic Macedonica præstantior, quàm Parnasia cæteræque, spectatur. In totum omnis sylvestris materies pulchrior & commodior & copiosior parte montis Aquilonia, quàm Meridiana, enascitur. Folia habet multifida & quasi serrata, in extremis spinosa [In extremitate pungentia] alarum modo, semper in minores pennas desinentia, ut tota species sit Filicis scæminæ, aded densa, ut neque nivem, neque imbrem transmittant. Quod enim spinas omninò pro foliis habeat, nullum inter arbores est. Succum fert pinguem, oleosum, & resinofum: Ametum sive florem Croci colore, paulò antè Solstitium: Fructum post Vergiliarum Occalum demittit. De flore Abietis, quod Ald. cod. & Scaliger tradit, κακκινον hunc esse, sibi minùs constat. Scribit enim alibi eundem κρόκκινον, atque ita res est, quæ in Abiete diligenter consideretur. Semine provenit tantum semine: radix enim nullam penitus proferre sobolem potest. Deciso cacumine inarescit radicibus eodem anno.

Evenit peculiare quiddam Abieti, cum enim præcisa, vel aliquo pacto diminuta afflatu fuerit, circa lævem partem sui caudicis (habet enim quadrantem lævem, enodem, similem ac etiam equiparandam naviculæ) mox circumnascitur paulò excelsitate inferius, quod quidam circumnascitionem, alii circummagnationem appellant, colore nigrum, duritiâ ultra modum, ex quo crateres Arcades conficiunt.

Illud quoque peculiare hæc eadem in re Abieti accidit: cum enim ramis omnibus ablatis, cacumen decideris, mox moritur: cum verò inferiores, proxima lævi illi parti præcideris, quod restat vivit, & agnatio, quam modò dixi circum id fieri assolet: scilicet quia vegetius ac viridius est.

Crescit primùm in excelsum quoad liberè Solem accipiat. Neque ramus ullus, neque germinatio lateris, neque crassitudo interim facitatur: post in profundum, latumque incrementa capessit, atque ita ramorum exortus, & laterales germinationes sequuntur.

Germinationem intermittit, tæque turget, tæque germina edit. Ideò & ter squammosa dicitur: omnis enim arbor cum germinat, squammas corticum spargit.

Ab ulcere ampliori altiorique nihil offenditur, nec ulla ex quibus resina colligi potest, cum tæda discinditur.

Arcades autem eam medullâ totâ exemptâ interire dicunt.

Materies eius primo turgore coloratior redditur.

Vere cum germinat, caditur.

Montibus propria, quæ nasci in planis nequit, sed in umbrosis pulcherrima, & apricis haud similis sibi assurgit. Itaque in Arcadiâ circa Cranam vocatam loco quodam concavo & silente à ventis, quem nunquam Solem attingere aiunt, plurimum tum longitudine, tum crassitudine cæteris præstat, non tamen pariter frequens, neque pulchra cernitur. Nascitur quidem in montium cacuminibus, locisque algentibus, sed non in excelsum, sicut etiam circa Cyllenum promontorium evenit. In Asia Abietem parte superiore Syria, itinere à mari quinque dierum, enasci negant: sed in India visam in monte, cui Mero nomen, affirmant, quo Liberum patrem ortum fabulæ aiunt. Harpalus verò in Media tantum eam locare contendit. In Ponto verò deest, & omninò quæ tædam in se gerunt.

Cæterum, Abietis [ἡ ἐλάτης] quædam masculula [ἐλάτη ἄρρεν seu Picea Latinorum] & quædam scæmina [ἐλάτη θήλεια] est. Distant inter se foliis. Mari enim acutiora, magisque pungentia, flexaque magis: Quamobrem aspectu crispior tota arbor videtur. Quin & materiâ differunt: Nam scæminæ candidior, mollior, operibusque faciliior, atque totus caudex procerior: mari autem variatior, latior, durior, medullâ refertior, atque in totum aspectu deterior. Nuci maris pauci nuclei parte priore insunt: Scæminæ nullæ omninò, ut Macedones referunt. Folium pinnatum atque in angustius tendens, ut tota species concameratum sanè imitetur: simileque potissimum

Fructum. Ald. cod. & Scaliger notatur. Semine provenit.

Præciso cacumine non regerminat.

Circumnascitionem.

Germinatio.

Ter squammosa.

Vltur.

Cadendi tempus.

Locus.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

Abietis scæminis, & dist. ferentia.

potissimum cyathis Bætorum appareat : densum aded est, ut nec nivem, nec imbrem transmittat.

Distant verò inter se multifariam Pinus & Abies. Hæc enim magnitudine excelsa, longæque Pino procerior. Differunt etiam ligno non paulum. Nam Abieti nervosum, molle, levèque. Pino autem tedaceum, ponderosum, atque carnosius. Nodi [idem alibi dicitur de ramis] plures Pino, sed duriores Abieti. Quin & reliquis ferè omnibus duriores, quanquam mollius lignum est. Habet, ut Pinus *Aegidem*, ita Abies *Album*, dictum Luffon, velut ægidi respondens, nisi quoddid album. *Ægis* verò gravior colorata est, quoniam tedam gerit. Spissum hoc & candidum, pulchrumque ex arboribus iam vetustioribus gignitur. Arcades ambo ægidem vocitant, tam Abietis quam Pini, & copiosior esse Abietis volunt, sed meliorem Pini: Abietis enim totam commodam [candidam] levem, spissamque: Pini vero exiguam, & crispior & levior, in totumque meliorem. Abies verò etiam *circumauktione*, sive *agnatione*, quam superius diximus, à Pino distinguitur. Præterea tunica multiplici Abies constat, modo *Cepæ*; assidue namque tunica conspectæ subditam aliam gerit, atque ex his tota constat. Pinus adhuc plius quam Abies corroditur à teredine: hæc enim amara est, Pinus verò dulcedinis non nihil habet, eoque magis quod fuerit tedâ refertior. Omnes enim [arbores] teredinem sentire affirmant, præterquam Oleastrum & Oleam, quas amaritudinis causa, neque teredo, neque tinca rodit. Quod autem hic in Theophrast. *Gaza* *ἔρπυς* non legit, sed *ἔρπυς*, dubitat Scaliger, an veram lectionem retinuerit, cum Abies amara non sit, sed sicior, quam Pinus. Is autem *ἔρπυς* legit. Tradunt etiam Abietis, cum germinat, decorticatam materiam aquis inoffensam, durare posse. Patuitque id apud Pheneum Arcadiæ, cum obtrusis faucibus campus in lacum redundavit: tum enim ductis pontibus ex Abiete, cum amplius extumesceret aqua, aliis super aliis fabricatis, postea extrusis obturamentis, unda erupit, discessitque, ac universa materies, incorrupta comperta fuit. Rarissima est medulla, pergit Theophrastus, Abietis, quæ pondus sustinet validè, ut Pinus, quamvis utramque reniti affirmant. Medullam (ut fabri aiunt) omnis habet materies, sed conspecta potissimum in Abiete. Nunc humor ipse quibusdam in lachrymæ modum gignitur, ut Abieti, in quâ, ut & Picea, cum lignis degustatis vulnus intulerint, fit Resina, de quâ postea sub Peuce Sed hæc fortè prolixius ex Theoph. dicta sufficiat. Audiamus Plinium. Peregrina, inquit, videbatur, quoniam non erat suburbana, Abies. Abieti expetita navigiis rami, ut Piceæ, penè statim ab radice modici, velut brachia, lateribus inhaerent. Situs in excelso montium, ceu maria fugerit: nec forma alia [quam Piceæ.] Materies verò præcipua trabibus, & plurimis vitæ operibus. Abies, ut omnia alia genera quæ resinam ferunt, accensa, fuligine immodicâ, carbonem repente expuit, cum eruptionis crepitu, eiacularque longè. Abies perpetuò viret, nec facillè discernitur in fronde, etiam à peritis: tanta quippe natalium mistura est. Abies è cunctis amplissima est, & scæmina etiâ prolixior, materies mollior, uti hœrque, arbor rotundior, folio pinnato densa, ut imbres non transmittat, atque hilarior [intuitu] in totum. E ramis generum horum panicularum modo nucamenta squammatim compacta dependent [fallitur Plinius: Sui enim sunt & La-

rici coni, veluti Pino, sed minores, & Cupressinis similes] Laricis. Hæc Abietis mascula, primori parte nucleos habent, non item scæminæ. Gignitur & in Abiete Cachrys, postquâ folia cecidere, hieme durans. Montes & valles diligit Abies, cui folia non decidunt: sunt hæc insecta pectinû modo & Piceæ & Abieti. Abies tripartitò intermittit ac terna germina edita: dedit & inter squamas corticem spargit: quod omnibus arboribus in germinatione evenit, quoniam prægnantium rumpitur cortex. Est autem primum eorum [germinum] incipiente Vere, circiter quindecim diebus. Iterum germinat transeunte Geminis Sole. Sic fit, ut [prima M. summa CH.] quima cacumina impelli secutis appareat, geniculato incremento. Tertium est eiusdem ad solstitium brevissimum, nec diutius septenis diebus. Clarèque & tunc cernitur excrecentium cacuminum articulatio. Abies floret coccino [croceo] colore circa Solstitium, semen verò reddit post Vergiliarum occasum [alius legit circa diem nonum Decembris.] Est ordo ramorum Abieti, Piceæ: Et Abieti quidem subrecta divisura, ramique in cælum tendentes, non in latera proni. Mirum, cacuminibus eorum decisis moritur: totis verò detruncatis, durat. Et si infra [intra M. & CH.] quam rami fuere, præcidatur, quod superest, vivit: si verò cacumen tantum auferatur tota moritur: Abieti succisa humor diu effluit. Hæc inter arbores altissimas rectissima. Navalium malis antennisque, propter levitatem præfertur Abies. Abies admirationis præcipua visa est in navi, quæ ex Ægypto Cais principis iussu, Obeliscum in Vaticano circo statutum, quatuorque truncos lapidis eiusdem ad sustinendum cum adduxit: quæ nave nihil admirabilius visum in mari certum est. cxx. vel ut alius, cxxx. modium Lentis pro saburrâ ei fuere. Longitudo spatium obtinuit magna ex parte Otiensis portus laterè lato. Ibi namque demersa est à Claudio principe, cum tribus molibus, turrium altitudine in ea exedificatis obiter Puteolano pulvere, advectisque. Arboris eius crassitudo quatuor hominum ulnas complectentium implebat. Vulgòque auditur octoginta nummorum & pluris malos vendari ad eos usus, rates verò connecti quadraginta sestertii plerasque. Pondus sustinet valdè Abies etiam in transversum posita. Firmissima adtectum Abies. Eadem valvarum repagulis, & ad quæcunque libeat intestina opera aptissima, sive Græco, sive campano, sive Siculo fabricæ artis genere spectabilis, ramentorum cinibus, pampinato semper orbe sese volvens ad incitatos runcinarum raptus. Eadem & curribus maximè sociabilis glutino, in tantum, ut findatur antè, quæ solida est. Non fastidienda hæc quoque scientia, atque non in ultimis ponenda, quando quibusque satis umbra, aut nutritrix, aut noverca est. Abietis quidem quemcunque attigerit, non dubiè venenum est. Et hæc sunt, quæ passim Plinius in suis libris memoriæ mandavit.

Discorides arboris huius expressè non meminit, licet nihilominus eius resinæ vocem annotarit, de quâ infra agemus.

Meminit Homerus malum in navi ex Abiete fuisse, quâ Telemachus Pylum navigavit.

Ἰσὶ δ' εἰλάνην κοίλῃς ἐν τῷδε μετ' ὕμνῳ

Στῆσιν ἀειράτες.

Apollon. Rhod. ἀργοναυτικῶν. celebrat Filium Iovis [Herculem] in silva oberrantem

Vt remum sibi ipsi pararet ad manum aptum.

Invenit dein Abietem hinc inde digressus, neque

Abies mascula.

Cachrys.

Folia.

Germen triplex.

1.

2.

3.

Flos.

Semen.

Ramorum dispositio.

Mirum de Abiete.

lib 16. c. 30.

Inter altissimas rectissima.

Abies prodigiosa magnitudinis.

Abies ponderosa sustinendo idonea.

Ad opera intestina.

Abietis umbra generata.

Malus.

Remus.